แนวคิดในการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมอั่งหม่อหลาวในภูเก็ต

นางสาวสุภาวดี จริงจิตร

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาสถาปัตยกรรม ภาควิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ปีการศึกษา 2555

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
บทคัดย่อและแฟ้มข้อมูลฉบับเต็มของวิทยานิพนธ์ตั้งแต่ปีการศึกษา 2554 ที่ให้บริการในคลังปัญญาจุฬาฯ (CUIR)
เป็นแฟ้มข้อมูลของนิสิตเจ้าของวิทยานิพนธ์ที่ส่งผ่านทางบัณฑิตวิทยาลัย
The abstract and full text of theses from the academic year 2011 in Chulalongkorn University Intellectual Repository(CUIR)
are the thesis authors' files submitted through the Graduate School.

AN APPROACH TO THE ARCHITECTURAL CONSERVATION OF HISTORIC HOUSES "ANG MOR LAO" IN PHUKET

Miss Supavadee Jingjitra

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Architecture Program in Architecture
Department of Architecture
Faculty of Architecture
Chulalongkorn University
Academic Year 2012

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์	แนวคิดในการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมอั่งหม่อหลาวในภูเก็ต
โดย	นางสาวสุภาวดี จริงจิตร
สาขาวิชา	สถาปัตยกรรม
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก	รองศาสตราจารย์. ดร. ปิ่นรัชฎ์ กาญจนัษฐิติ

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้นับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญามหาบัณฑิต

…….. คณบดีคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พงศ์ศักดิ์ วัฒนสินธุ์)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

…… ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร. ทิพย์สุดา ปทุมานนท์)

…….. อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(รองศาสตราจารย์. ดร. ปิ่นรัชฎ์ กาญจนัษฐิติ)

…… กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เทิดศักดิ์ เตชะกิจขจร)

……กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วิมลรัตน์ อิสระธรรมนูญ)

…… กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย
(ศาสตราจารย์กิตติคุณ ผุสดี ทิพทัส)

สุภาวดี จริงจิตร : แนวคิดในการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมอั่งหม่อหลาวในภูเก็ต. (An Approach to the Architectural Conservation of Historic Houses "Ang Mor Lao" in Phuket) อ. ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก : รศ. ดร. ปิ่นรัชฎ์ กาญจนัษฐิติ, 186หน้า.

การศึกษาแนวคิดในการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมอั่งหม่อหลาวในภูเก็ต มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเป็นมา ประวัติศาสตร์ รูปแบบและองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมอั่งหม่อหลาวในพื้นที่เขตเทศบาลนครภูเก็ต ที่เกิดขึ้นในช่วงปีพ.ศ.2444-2475 โดยใช้วิธีการสำรวจเบื้องต้นจากอั่งหม่อหลาวที่ปรากฏในพื้นที่จำนวน 15 หลัง ได้แก่ การรวบรวมข้อมูลจากเอกสารทางประวัติศาสตร์ ประกอบกับการสำรวจโดยผู้วิจัยด้วยวิธีการสัมภาษณ์เจ้าของและผู้ที่เกี่ยวข้อง การสำรวจข้อมูลทางกายภาพ เพื่อตรวจสอบสภาพความเสียหายของอาคาร นำมาประเมินคุณค่าและความแท้ของสถาปัตยกรรม ทำการเลือกอั่งหม่อหลาวจำนวน 4 หลัง ได้แก่ บ้านชินประชา บ้านพระอร่ามสาครเขตร บ้านพระพิไสยสรรพกิจ และบ้านหลวงอำนาจนรารักษ์ เป็นกรณีศึกษาวิเคราะห์ปัญหาและปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของสถาปัตยกรรมอั่งหม่อหลาว เพื่อนำไปสู่การนำเสนอแนวคิดในการอนุรักษ์ที่เหมาะสม

จากการศึกษาพบว่า อั่งหม่อหลาวเป็นสถาปัตยกรรมตะวันตกผสมจีนที่มีความนิยมในภูเก็ต ช่วงปีพ.ศ.2444-2475 ซึ่งได้รับอิทธิพลจากปีนัง โดยมีลักษณะรูปแบบเป็นอาคารก่ออิฐฉาบปูน 2 ชั้น มีผังอาคารเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า มีมุขหน้าเป็นหลังคาจั่วยื่นออกมาจากกลางอาคาร เว้นพื้นที่ภายใต้เป็นที่พักรถหรือเดินเข้าประตู เพื่อป้องกันแดดฝน ซึ่งเป็นการนำสถาปัตยกรรมตะวันตกเข้ามาประยุกต์กับสภาพภูมิอากาศในภูเก็ต นอกจากนี้ ยังมีการตกแต่งลวดลายปูนปั้นประดับตกแต่งอาคาร และการจัดวางผังภายในอาคารตามความเชื่อของชาวจีน ทำให้อั่งหม่อหลาวมีรูปแบบบ้านเฉพาะที่แตกต่างไปจากสถาปัตยกรรมอื่นๆ มีคุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์ที่บอกเล่าเรื่องราวความรุ่งเรืองในยุคสมัยหนึ่งของภูเก็ต คุณค่าทางด้านสถาปัตยกรรมและความงามที่มีความโดดเด่นในเรื่องการวางผังพื้นที่ใช้สอย วัสดุและฝีมือช่าง คุณค่าทางด้านสังคมและจิตใจ ที่ไม่ได้ส่งผลแต่เพียงเจ้าของบ้านหรือผู้ที่เกี่ยวข้องเท่านั้น แต่ยังมีคุณค่าต่อผู้คนในภูเก็ตเช่นกัน คุณค่าเหล่านี้มีความสัมพันธ์กับความแท้ทั้งในด้านสภาพที่ตั้ง รูปทรงและการออกแบบ ประโยชน์ใช้สอย และความแท้ด้านคุณภาพเชิงนามธรรม ซึ่งส่งผลต่อการรับรู้ความรู้สึกของผู้คนที่ได้พบเห็นเช่นกัน แต่ในปัจจุบันพบว่าอั่งหม่อหลาวถูกรื้อถอน ทิ้งร้าง มีสภาพอาคารเสื่อมโทรม และมีการเปลี่ยนแปลงสภาพที่ตั้ง องค์ประกอบและการใช้สอยของอาคาร อันเนื่องมาจากการตอบสนองต่อความต้องการทางสังคมและเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป

ดังนั้น ในการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมอั่งหม่อหลาวในภูเก็ต จะต้องมีความเข้าใจในปัญหาและปัจจัยที่ทำให้อาคารเปลี่ยนแปลงไป ซึ่งจะนำมาสู่การรักษาคุณค่าและความแท้ของสถาปัตยกรรมอั่งหม่อหลาว ควบคู่ไปกับการกำหนดเขตพื้นที่และอาคารที่อนุรักษ์ ตลอดจนสร้างความร่วมมือระหว่างผู้ใช้อาคารและผู้ที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อรักษาเอกลักษณ์สถาปัตยกรรมอั่งหม่อหลาวให้ยังคงอยู่ในขณะเดียวกันอาคารสามารถที่จะตอบสนองความต้องการในปัจจุบันและรองรับอนาคตได้อย่างเหมาะสม

ภาควิชา สถาปัตยกรรมศาสตร์ ลายมือชื่อนิสิต.....

สาขาวิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์ ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก .....

ปีการศึกษา 2555.....

5573366625 : MAJOR ARCHITECTURE

KEYWORDS : ANG MOR LAO / CONSERVATION / OLD TOWN / PHUKET / ARCHITECTURE

SUPAVADEE JINGJITRA : AN APPROACH TO THE ARCHITECTURAL CONSERVATION OF HISTORIC HOUSES "ANG MOR LAO" IN PHUKET. ADVISOR : ASSOC. PROF. PINRAJ KHANJANUSTHITI, Ph.D., 186 pp.

The thesis aims to study the origin, history, architectural designs, and components of the Ang Mor Lao houses in the municipality of Phuket, which were built during 1901 and 1932. Fifteen Ang Mor Lao houses were randomly chosen as samples for visual survey. The research methods used in the study included collecting data from historical documents, surveying, and interviewing the owners and those who were involved. The researcher also investigated the physical properties of the houses to evaluate their condition, value, and judge their authenticity. A further four houses were selected as case studies, namely Baan Chinpracha, Baan Phraaramsakornkate, Baan Phrapisaisanpakit, and Baan Luang-umnartnararak. These four houses were further analyzed in order to understand the problems and factors which led to changes in their architectural design and see which methods would be best to preserve the Ang Mor Lao houses.

The study found that the Ang Mor Lao style, which was common during the period between 1901 and 1932, was a combination of Western and Chinese architectural styles. This combination had been found before in Penang architecture, so it is likely that the Ang Mor Lao style was influenced by Penang architecture. The Ang Mor Lao houses were two storey buildings which utilized bricks of cement as insulation. They had a rectangular floor plan and there was a porch roof which served to prevent rain spray and sunlight. Under the porch roof were parking spaces and a corridor. This showed how Western architectural style was adapted to suit the weather conditions in Phuket. There was decorative stucco on the outer walls. The interior space was based on Chinese beliefs about utility. Therefore, the Ang Mor Lao houses were very unique. They had historical value, which showed how prosperous Phuket was; and architectural and aesthetic value, which can be seen in the use of space, materials, and craftsmanship. They also had social and emotional value in that they were the pride of the owners. These values are related to the authenticity of the houses in terms of location, shape, design, and utility, which has had an impact on how people perceive the value of the Ang Mor Lao houses. However, at present, the Ang Mor Lao houses have been dismantled, neglected, and ruined. The environment, components, and utility have also been changed to serve the changing economic situations and society.

To preserve the Ang Mor Lao houses in Phuket . We must understand the reasons why the Ang Mor Lao houses have changed over time. This would be helpful to their successful preservation, in terms of value and authenticity. In addition, we should specify the area to be preserved and which buildings. We also need to improve cooperation between their owners, occupants, and others, who are involved in their preservation – from both the government and private sector. The ultimate goal is to preserve the Ang Mor Lao houses' identity as well as utilize them into the future.

Department : Architecture ..... Student's Signature .....

Field of Study : Architecture ..... Advisor's Signature .....

Academic Year : 2012 .....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้จะสำเร็จลุล่วงได้ ด้วยได้รับความอนุเคราะห์จากบุคคลหลายท่าน ซึ่งบุคคลทั้งสองท่านที่มีส่วนสำคัญอย่างยิ่ง คือ รองศาสตราจารย์ ดร. ปิ่นรัชฎ์ กาญจนัษฐิติ ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และ รองศาสตราจารย์ ดร. ทิพย์สุดา ปทุมานนท์ ที่ได้ถ่ายทอดความรู้ คอยให้คำแนะนำและข้อคิดเห็นในการศึกษามาโดยตลอด

ผู้เขียนวิทยานิพนธ์ขอขอบพระคุณบุคคลผู้ประสานงานและให้ข้อมูลประกอบการวิจัย คือ คุณธภัทร ถิ่นถลางสกุล, คุณประวัติ และคุณสุภักดิ์ สุวรรณะดิษฐกุล, นพ. โกศล แตงอุทัย, ผศ.ปราณี สกุลพิพัฒน์, นพ.ประสิทธิ์ โกยศิริพงษ์, ผศ.ดร.ยงธนิศร์ พิมลเสถียร, ดร.ยุวรัตน์ เหมะศิลปิน, คุณสำรวย แสงสุวรรณ, คุณปรียชนัน สายสาคเรศ,

นอกจากนี้ ขอขอบพระคุณผู้เป็นเจ้าของและเกี่ยวข้องกับอั่งหม่อหลาว คือ คุณสมนึก และคุณกรรณิการ์ ตัณฑวณิช, คุณธวัชชัย ตัณฑัยย์, คุณผ่องศรี แสงสุคนธ์, คุณพรพรรณ ต่อเจริญ, คุณผจง จันทนานนท์, คุณธวัชชัย วรจิตตกุล, คุณศรินยา พรหมเพ็ญ และผู้ที่ไม่ได้เอ่ยนาม

สุดท้ายนี้ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณมารดา บิดา และครอบครัว คุณณทัต ลิลิตสุวรรณ รวมถึงเพื่อนๆ ทุกคน ที่คอยดูแล ให้กำลังใจและสนับสนุนการทำวิทยานิพนธ์ในครั้งนี้จนสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย..... ง

บทคัดย่อภาษาอังกฤษ..... จ

กิตติกรรมประกาศ..... ฉ

สารบัญ..... ช

สารบัญตาราง..... ญ

สารบัญภาพ..... ฏ

สารบัญแผนที่..... ท

บทที่ 1 บทนำ 1

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา..... 1

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา..... 4

1.3 ขอบเขตของการศึกษา..... 4

1.4 ระเบียบวิธีวิจัย..... 7

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ..... 11

1.6 คำจำกัดความ..... 11

บทที่ 2 ทฤษฎี แนวความคิด และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง..... 12

2.1 การพิจารณารูปแบบและพัฒนาการของสถาปัตยกรรม..... 12

2.2 การพิจารณาคุณค่า..... 16

2.3 การพิจารณาความแท้..... 18

2.4 ทฤษฎีในการอนุรักษ์มรดกทางสถาปัตยกรรม..... 20

2.4.1 วิธีการอนุรักษ์..... 20

2.4.2 หลักเกณฑ์ในการพิจารณาโครงการอนุรักษ์ดีเด่นในภูมิภาคเอเชีย แปซิฟิก..... 21

2.4.3 กฎหมายและข้อบังคับที่เกี่ยวข้อง..... 33

2.5 รูปแบบสถาปัตยกรรมปีนังที่มีอิทธิพลต่ออั่งหม่อหลาว..... 40

หน้า

บทที่ 3 ความเป็นมา ประวัติศาสตร์ของอั่งหม่อหลาว..... 49
3.1 สภาพทั่วไปทางด้านสังคมและเศรษฐกิจ ในช่วงปี พ.ศ.2444-2475..... 51
3.2 การตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนในเมืองภูเก็ต ช่วงปี พ.ศ.2444-2475..... 57
3.3 สภาพทั่วไปทางสังคมและเศรษฐกิจ และการขยายการตั้งถิ่นฐานในภูเก็ต
หลังปีพ.ศ.2475..... 68

บทที่ 4 รูปแบบ พัฒนาการ และคุณค่าของสถาปัตยกรรมอั่งหม่อหลาว..... 74
4.1 รูปแบบการวางตำแหน่งระหว่างอาคารกับผังบริเวณ..... 78
4.1.1 ตำแหน่งอาคารในผังบริเวณ..... 78
4.1.2 ทางเข้าอาคารและแกนระหว่างอาคารกับทางเข้า 79
4.2 รูปแบบการจัดวางพื้นที่ใช้สอย 80
4.2.1 บริเวณสาธารณะ (Public Zone) 81
4.2.2 บริเวณกึ่งส่วนตัว (Semi - Private Zone) 85
4.2.3 บริเวณส่วนตัว (Private Zone) 87
4.2.4 ส่วนบริการ (Service Zone) 89
4.3 รูปแบบและองค์ประกอบของอาคาร 92
4.3.1 รูปทรง 93
4.3.2 หลังคา 100
4.3.3 ฝ้าเพดาน 105
4.3.4 ผนัง 107
4.3.5 ประตู 109
4.3.6 หน้าต่าง 111
4.3.7 ช่องแสง 117
4.3.8 ช่องลม 118
4.3.9 บันได 119
4.3.10 พื้น 122

หน้า

4.4 คุณค่าของอั่งหม่อหลาว 128
4.4.1 คุณค่าทางด้านจิตใจ (Emotional Value) 128
4.4.2 คุณค่าทางด้านประโยชน์ใช้สอย (Use Value) 134
4.4.3 คุณค่าทางด้านสังคม (Social Value) 136
4.4.4 คุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์ (Historic Value) 139
4.4.5 คุณค่าทางด้านความงาม (Aesthetic Value) 141
4.4.6 คุณค่าทางด้านสถาปัตยกรรม (Architecture Value) 148
4.5 ความแท้ของอั่งหม่อหลาว 151
4.5.1 ความแท้ด้านสภาพที่ตั้ง (Location and Setting) 151
4.5.2 ความแท้ด้านรูปทรงและการออกแบบ (Form and Design) 152
4.5.3 ความแท้ด้านประโยชน์ใช้สอย (Use and Function) 154
4.5.4 ความแท้ด้านคุณภาพเชิงนามธรรม 155

บทที่ 5 สภาพปัญหาและปัจจัยที่ทำให้อั่งหม่อหลาวเปลี่ยนแปลงไป 159
5.1 สภาพปัญหาทั่วไปที่พบในอั่งหม่อหลาว 159
5.2 กรณีศึกษา 162
5.2.1 กรณีศึกษาที่ 1 : บ้านหลวงอำนาจนรารักษ์ 163
5.2.2 กรณีศึกษาที่ 2 : บ้านชินประชา 170
5.2.3 กรณีศึกษาที่ 3 : บ้านพระอร่ามสาครเขตร 180
5.2.4 กรณีศึกษาที่ 4 : บ้านพระพิไสยสรรพกิจ 195
5.3 สรุปปัญหาและปัจจัยที่ทำให้อั่งหม่อหลาวเปลี่ยนแปลงไป 205
5.3.1 ความต้องการเปลี่ยนแปลงการใช้สอยอาคาร 205
5.3.2 การซ่อมแซมอาคารโดยขาดการศึกษาถึงลักษณะที่แท้จริง 205
5.3.3 การถือครองที่ดิน 206
5.3.4 กฎหมายและเทศบัญญัติที่เกี่ยวข้อง 206

หน้า

บทที่ 6 แนวคิดในการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมอั่งหม่อหลาว 209

6.1 การรักษาคุณค่าและความแท้ของอั่งหม่อหลาว 209

6.2 การกำหนดเขตพื้นที่และอาคารที่อนุรักษ์ 212

6.3 ผู้ใช้อาคารและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ 214

6.4 สรุปและข้อเสนอแนะ 216

รายการอ้างอิง 221

ภาคผนวก..... 224

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์..... 230

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
2.1	มาตรการควบคุมการพัฒนาอาคารในบริเวณที่ 4 ของเขตผังเมืองรวมภูเก็ตตามประกาศกระทรวงฯ พ.ศ.2553.....	37
2.2	ตารางสรุปประเด็นในการศึกษาทฤษฎี แนวความคิด และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง.....	47
3.1	สรุปสภาพทั่วไปทางด้านสังคมและเศรษฐกิจ และการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนในเมืองภูเก็ตช่วงปีพ.ศ.2444-2475.....	67
3.2	สรุปสภาพทั่วไปทางสังคมและเศรษฐกิจ และการขยายการตั้งถิ่นฐานในภูเก็ตหลังปีพ.ศ.2475.....	70
3.3	รายชื่ออั่งหม่อหลาวที่สำรวจในปีพ.ศ.2555.....	72
6.1	ตารางสรุปแนวคิดในการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมอั่งหม่อหลาวตามปัจจัยที่ทำให้อั่งหม่อหลาวเปลี่ยนแปลง.....	221

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1.1	แผนภาพแสดงขั้นตอนการดำเนินงานตามระเบียบวิธีวิจัย.....	10
2.1	บ้าน เฉิง ฟัต เจ๋อ แมนชั่น (Cheong Fatt Tze Mansion).....	24
2.2	ภาพแสดงส่วนของโถงต้อนรับ และลานเอนกประสงค์ของ บ้าน เฉิง ฟัต เจ๋อ แมนชั่น (Cheong Fatt Tze Mansion)	25
2.3	ภาพแสดงการประดับตกแต่งลวดลายด้วยกระเบื้องเคลือบของจีน การแกะสลักไม้แบบจีน และการกรุกระเบื้องพื้นเป็นลวดลายเรขาคณิตของ บ้าน เฉิง ฟัต เจ๋อ แมนชั่น (Cheong Fatt Tze Mansion)	26
2.4	ภาพแสดงการซ่อมแซมหลังคา.....	28
2.5	การซ่อมแซมงานไม้ของช่างจีนที่จ้างเข้ามา.....	28
2.6	งานซ่อมแซมเหล็กและงานประดับตกแต่งด้วยทอง.....	29
2.7	การซ่อมงานประดับกระเบื้องเคลือบ.....	30
2.8	การฉาบปูนและทาสีใหม่ด้วยหมึกจีน.....	30
2.9	ตึกแถวบริเวณตรงข้ามบ้านที่ถูกเปลี่ยนเป็นร้านอาหาร.....	32
2.10	Chiswick House, Middlesex, England, begun 1725, Loard Burlington....	42
2.11	ผังพื้นชั้นล่างของ Chiswick House.....	42
2.12	Belvedere House, 1838, India.....	42
2.13	Lakshmi Giri, India.....	43
2.14	Istana Kampung Glam, Singapore, 1845.....	43
2.15	บริเวณลานภายในและการแกะสลักไม้ประดับองค์ประกอบของอาคาร.....	44
2.16	การจัดวางผังแบบสมมาตรบ้านจีนแบบมีลาน.....	44
2.17	บ้านจักรพงษ์, ปีนัง.....	45
2.18	Segara Ninda, Penang.....	46
2.19	บริเวณลานกลางแจ้ง และการประดับลวดลายแบบจีน Chung Keng Quee Mansion, Penang.....	46
3.1	แผนที่อาณาจักรสยามโบราณเขียนโดยชาวฝรั่งเศส.....	49
3.2	เกาะภูเก็ตในแผนที่โบราณ.....	49

3.3	บ้านพระพิทักษ์ชินประชา.....	50
3.4	บ้านหลวงอำนาจนรารักษ์.....	50
3.5	แผนที่แสดงการย้ายเมืองภูเก็ต.....	51
3.6	ภาพแสดงกิจการเหมืองแร่ดีบุกในเมืองภูเก็ต.....	52
3.7	โรงพยาบาลวชิระภูเก็ต.....	53
3.8	บริเวณวงเวียนสุริยเดชในเมือง.....	53
3.9	ภาพแสดงความเจริญและคึกคักในย่านการค้า เมืองภูเก็ต.....	54
3.10	เรือรับส่งสินค้าและผู้โดยสาร ระหว่างภูเก็ต พังงา กระบี่ ตรัง ปีนัง.....	56
3.11	Chulia Street, Penang.....	56
3.12	แผนที่แสดงการเดินเรือของชาวจีนฮกเกี้ยนมายังประเทศต่างๆ.....	57
3.13	แผงลอยขายสินค้าในเมือง.....	58
3.14	ถนนเยาวราช.....	58
3.15	ตึกแถวริมถนนเทพกะษัตรี ริมคลองบางใหญ่.....	59
3.16	บ้านชินประชา (ก่อนการเปลี่ยนแปลง)	62
3.17	บ้านพระอร่ามสาครเขตร.....	62
3.18	บริษัทเดินอากาศไทยเปิดเส้นทางการบินสู่ภูเก็ต.....	68
3.19	ภาพสะพานสารสิน.....	68
4.1	บ้านพระอร่ามสาครเขตร	53
4.2	บ้านพระพิไสยสรรพกิจ	53
4.3	Sio Lan Teng (fmr),65 Macalister Road, Penang	53
4.4	Teh Banga Residence, Penang	53
4.5	ภาพแสดงการจัดวางผังบริเวณของอั่งหม่อหลาว	55
4.6	การจัดผังบริเวณของบ้านพระอร่ามสาครเขตร และบ้านพระพิไสยสรรพกิจ	56
4.7	ภาพแสดงการจัดวางพื้นที่ใช้สอย ชั้นล่าง	57
4.8	ภาพแสดงการจัดวางพื้นที่ใช้สอย ชั้นบน	57
4.9	บ้านหลวงอำนาจนรารักษ์	58
4.10	บ้านคุณเต็งก๊ก แซ่หงอ	58
4.11	บ้านพระพิทักษ์ชินประชา	59
4.12	บ้านพระอร่ามสาครเขตร	59

4.13	Cheong Fatt Tze (Blue mansion), Penang	59
4.14	Chung Keng Quee Mansion (Pinang Peranakan Mansion), Penang	59
4.15	บริเวณโถงกลางบ้านชินประชา	60
4.16	บริเวณโถงกลางบ้านพระพิไสยสรรพกิจ	60
4.17	บริเวณโถงกลางบ้านคุณปัญญา ต่อเจริญ	60
4.18	บริเวณโถงกลางบ้านหลวงอำนาจนรารักษ์	60
4.19	ภาพแสดงบริเวณโถงกลางของบ้าน ใช้ประกอบพิธีกรรม ประเพณีต่างๆ ; พิธีแต่งงาน บ้านชินประชา	61
4.20	ภาพแสดงชุดโต๊ะเก้าอี้ที่ประดับด้วยมุก บริเวณโถงกลาง บ้านคุณปัญญา ต่อเจริญ	61
4.21	ภาพแสดงการใช้ชุดโต๊ะเก้าอี้ที่ประดับด้วยมุกของบ้าน	61
4.22	บริเวณห้องรับแขก บ้านพระพิไสยสรรพกิจ	62
4.23	บ้านคุณปัญญา ต่อเจริญ	62
4.24	การใช้เฟอร์นิเจอร์ประดับมุก และการตกแต่งรูปภาพของบ้านชินประชา	62
4.25	ภาพแสดงโถงบันไดของบ้านพระพิไสยสรรพกิจ	63
4.26	การแกะสลักผนังของเหี้ยะอ้าของบ้าน Sun Yat-Sen Shophouse, Penang	63
4.27	บันไดบริเวณสาธารณะ บ้านพระพิไสยสรรพกิจ	64
4.28	บันไดบริเวณสาธารณะ บ้านหลวงอำนาจนรารักษ์	64
4.29	บันไดบ้านคุณปัญญา ต่อเจริญ	64
4.30	บันไดโรงเรียนอนุบาลภูเก็ตกุลธิดา	64
4.31	บริเวณห้องนอนชั้นล่าง บ้านพระพิไสยสรรพกิจ	65
4.32	บริเวณส่วนตัว ที่ประกอบไปด้วยโถงบันได โถงนั่งเล่น ห้องนอน บ้านพระพิไสยสรรพกิจและบ้านคุณเฉลิม ทองตัน	65
4.33	บ่อน้ำบาดาลบ้านพระพิไสยสรรพกิจ และบ้านหลวงอำนาจนรารักษ์	67
4.34	ลานเอนกประสงค์ บ้านคุณปัญญา ต่อเจริญ	67
4.35	บริเวณบ่อน้ำที่ไม่มีหลังคาปกคลุมภายในภายในบ้านชินประชา	67
4.36	Cheong Fatt Tze (Blue mansion), Penang	67
4.37	Chung Keng Quee Mansion, Penang	67
4.38	เตาโบราณ บ้านคุณปัญญา ต่อเจริญ	68

4.39	เตาโบราณ บ้านชินประชา	68
4.40	ห้องครัวและเตาโบราณในบ้าน Chung Keng Quee Mansion, Penang	68
4.41	Sun Yat-Sen Shophouse, Penang	68
4.42	ห้องน้ำบริเวณลานเอนกประสงค์ บ้านหลวงอำนาจนรารักษ์	69
4.43	ห้องน้ำบริเวณลานเอนกประสงค์ บ้านคุณปัญญา ต่อเจริญ	69
4.44	บ้านพระพิทักษ์ชินประชา	70
4.45	บ้านคุณเต็งก๊ก แซ่หงอ	70
4.46	Segara Ninda, Penang	70
4.47	Syed Alatas mansion, Penang	70
4.48	บ้านพระอร่ามสาครเขตร	71
4.49	การขยายปีกมุขครึ่งหกเหลี่ยมของบ้านหลวงอำนาจนรารักษ์	71
4.50	การแบ่งอาคาร 3 ช่วงเสา โรงเรียนอนุบาลกนกขวัญ	71
4.51	การแบ่งอาคาร 5 ช่วงเสา บ้านคุณเต็งก๊ก แซ่หงอ	71
4.52	รูปแบบด้านหน้า ด้านข้าง และผังพื้นอาคารอั่งหม่อหลาว	72
4.53	อาร์ชโค้งช่องเดียว บ้านพระอร่ามสาครเขตร	73
4.54	อาร์ชโค้งช่องเดียว บ้านคุณเต็งก๊ก แซ่หงอ	73
4.55	อาร์ชโค้งช่องเดียว บ้านหงษ์หยก	73
4.56	อาร์ชโค้ง 3 ช่อง บ้านคลังจินดา	73
4.57	อาร์ชโค้ง 3 ช่อง บ้านคุณสงวน ลิมปานนท์	73
4.58	อาร์ชโค้ง 3 ช่อง บ้านคุณปัญญา ต่อเจริญ	73
4.59	บ้านหลวงอำนาจนรารักษ์	74
4.60	บ้านคุณปัญญา ต่อเจริญ	74
4.61	บ้านคุณสงวน ลิมปานนท์	74
4.62	บ้านคลังจินดา	74
4.63	บ้านพระอร่ามสาครเขตร ส่วนสำนักงานการบินไทย ภูเก็ต	75
4.64	บ้านพระอร่ามสาครเขตร ส่วนโรงพยาบาลสิริโรจน์ (ร้าง)	75
4.65	หน้าต่างชั้นล่างของบ้านคุณเต็งก๊ก แซ่หงอ บ้านพระพิไสยสรรพกิจ บ้านพระพิทักษ์ชินประชา	75
4.66	หน้าต่างชั้นล่างของบ้านคุณปัญญา ต่อเจริญบ้านหลวงอำนาจนรารักษ์	

	บ้านคุณสงวน ลิมปานนท์	75
4.67	หน้าต่างบริเวณผนังปีกซ้ายและขวาชั้นบนของบ้านคุณเต็งก๊ก แซ่หงอ โรงเรียนอนุบาลกนกขวัญ	76
4.68	หน้าต่างบริเวณผนังปีกซ้ายและขวาชั้นบนของบ้านพระพิทักษ์ชินประชา บ้านคุณสงวน ลิมปานนท์	76
4.69	หน้าต่างบริเวณผนังปีกซ้ายและขวาชั้นบนของบ้านหลวงอำนาจนรารักษ์ บ้านพระอร่ามสาครเขตร	76
4.70	บ้านคุณปัญญา ต่อเจริญ	77
4.71	บ้านพระอร่ามสาครเขตร โรงพยาบาลสิริโรจน์ (ร้าง)	77
4.72	บ้านคุณเต็งก๊ก แซ่หงอ	77
4.73	บ้านพระอร่ามสาครเขตร สำนักงานการบินไทย ภูเก็ต	77
4.74	โครงสร้างหลังคาแบบจีน ส่วนครัว บ้านหลวงอำนาจนรารักษ์	78
4.75	กระเบื้องดินเผากาบกล้วย บ้านคุณเต็งก๊ก แซ่หงอ	78
4.76	กระเบื้องดินเผากาบกล้วย บ้านหลวงอำนาจนรารักษ์	78
4.77	กระเบื้องดินเผากาบกล้วย บ้านชินประชา	78
4.78	หน้าจั่วหลังคา บ้านหลวงอำนาจนรารักษ์	79
4.79	หน้าจั่วหลังคา บ้านชินประชา	79
4.80	หน้าจั่วหลังคา บ้านพระอร่ามสาครเขตร สำนักงานการบินไทย ภูเก็ต	80
4.81	หน้าจั่วหลังคา บ้านคุณกุลวดี ตัณฑวณิช	80
4.82	หน้าจั่วหลังคา บ้านพระพิไสยสรรพกิจ	80
4.83	หน้าจั่วหลังคา บ้านพระพิทักษ์ชินประชา	80
4.84	การใช้ไม้ฉลุตกแต่งเชิงชายขอบหลังคา บ้านคุณเต็งก๊ก แซ่หงอ	81
4.85	การใช้ไม้ฉลุตกแต่งเชิงชายขอบหลังคา บ้านคุณปัญญา ต่อเจริญ	81
4.86	การใช้ไม้ฉลุตกแต่งเชิงชายขอบหลังคา บ้านชินประชา	81
4.87	ฝ้าเพดานภายนอกตีตั้งฉาก บ้านพระอร่ามสาครเขตร	82
4.88	ฝ้าเพดานภายนอกตีตามแนวหลังคา บ้านคุณปัญญา ต่อเจริญ	82
4.89	ฝ้าเพดานภายนอกบริเวณมุขใต้ถุน หน้าอาคารบ้านพระพิทักษ์ชินประชา	82
4.90	ฝ้าเพดานภายนอกบริเวณมุขใต้ด้านข้างอาคาร บ้านพระอร่ามสาครเขตร ส่วนโรงเรียนอนุบาลภูเก็ตกุลธิดา	82

4.91	ฝ้าเพดานภายในชั้นล่าง : บ้านคุณเฉลิม ทองตัน	83
4.92	ฝ้าเพดานภายในชั้นล่าง : บ้านชินประชา	83
4.93	ฝ้าเพดานภายในชั้นบน : บ้านพระพิไสยสรรพกิจ	83
4.94	ฝ้าเพดานภายในชั้นบน : บ้านพระอร่ามสาครเขตร	83
4.95	ผนังฉาบเรียบ ทาสี : บ้านคุณเฉลิม ทองตัน	84
4.96	ผนังฉาบเรียบ ทาสี : บ้านพระพิไสยสรรพกิจ	84
4.97	ผนังฉาบเรียบ ทาสีปูนปั้น บ้านหลวงอำนาจนรารักษ์	85
4.98	ผนังฉาบเรียบ ทาสีปูนปั้น บ้านคุณปัญญา ต่อเจริญ	85
4.99	ผนังฉาบฉาบปูน เซาะร่องแนวทางนอน บ้านพระอร่ามสาครเขตร โรงพยาบาลสิริโรจน์ (ร้าง), สำนักงานการบินไทย ภูเก็ต, บ้านหงษ์หยก	85
4.100	ผนังฉาบเรียบ ทาสี : บ้านคุณเฉลิม ทองตัน	86
4.101	ผนังฉาบเรียบ ทาสี : บ้านหลวงอำนาจนรารักษ์	86
4.102	ผนังไม้ฝาทางตั้ง บ้านพระพิไสยสรรพกิจ	86
4.103	การตกแต่งผนังด้วยลวดลายของบ้านชินประชา	86
4.104	ประตูหน้าบ้านหลวงอำนาจนรารักษ์ บ้านคุณปัญญา ต่อเจริญ บ้านชินประชา	87
4.105	ประตูหน้าบ้านคุณเฉลิม ทองตัน บ้านพระพิไสยสรรพกิจ บ้านคุณเต็งก๊ก แซ่หงอ	87
4.106	ประตูภายในบ้านคุณปัญญา ต่อเจริญ บ้านคุณเฉลิม ทองตัน บ้านพระอร่ามสาครเขตร ส่วนสำนักงานการบินไทย ภูเก็ต	88
4.107	ประตูภายในส่วนบริการ บ้านคุณปัญญา ต่อเจริญ บ้านหลวงอำนาจนรารักษ์	88
4.108	หน้าต่าง ตัวบาน 2 ช่วง บ้านพระพิไสยสรรพกิจ บ้านพระพิทักษ์ชินประชา บ้านคุณปัญญา ต่อเจริญ	89
4.109	หน้าต่าง ตัวบาน 2 ช่วง บ้านหลวงอำนาจนรารักษ์ บ้านคุณเต็งก๊ก แซ่หงอ บ้านพระอร่ามสาครเขตร (โรงเรียนอนุบาลภูเก็ตกุลธิดา)	89
4.110	หน้าต่าง ตัวบาน 2 ช่วง บ้านหลวงอำนาจนรารักษ์ บ้านคุณเต็งก๊ก แซ่หงอ บ้านพระอร่ามสาครเขตร (โรงเรียนอนุบาลภูเก็ตกุลธิดา)	90
4.111	หน้าต่าง ตัวบาน 2 ช่วง บ้านคุณเต็งก๊ก แซ่หงอ บ้านหลวงอำนาจนรารักษ์	90
4.112	หน้าต่าง ตัวบาน 2 ช่วง บ้านชินประชา บ้านคุณปัญญา ต่อเจริญ	91
4.113	Chung Keng Quee Mansion, Penang	91

4.114	หน้าต่าง ตัวบาน 3 ช่วง บ้านคุณปัญญา ต่อเจริญ บ้านคุณเต็งก๊ก แซ่หงอ บ้านชินประชา	91
4.115	หน้าต่าง ตัวบาน 3 ช่วง บ้านคุณเต็งก๊ก แซ่หงอ บ้านคุณเฉลิม ทองตัน โรงเรียนอนุบาลกนกขวัญ	92
4.116	หน้าต่าง ตัวบาน 3 ช่วง บ้านพระพิไสยสรรพกิจ	92
4.117	หน้าต่าง ตัวบาน 3 ช่วง บ้านคลังจินดา	93
4.118	หน้าต่าง ตัวบาน 3 ช่วง บ้านพระรอ่ามสาครเขตร ส่วนสำนักงานการบินไทย ภูเก็ต บ้านพระพิทักษ์ชินประชา และบ้านหลวงอำนาจนรารักษ์	93
4.119	หน้าต่าง ตัวบาน 3 ช่วง บ้านชินประชา และโรงเรียนอนุบาลกนกขวัญ	94
4.120	ช่องแสงของบ้านคุณเต็งก๊ก แซ่หงอ บ้านหลวงอำนาจนรารักษ์ บ้านพระอร่ามสาครเขตร	94
4.121	Sun Yat-Sen Shophouse, Penang Cheong Fatt Tze (Blue mansion), Penang	94
4.122	ช่องลมรูปวงกลมของ บ้านพระอร่ามสาครเขตรส่วนของโรงพยาบาลสิริโรจน์ (ร้าง) และโรงเรียนอนุบาลภูเก็ตกุลธิดา	95
4.123	ช่องลมที่มีลักษณะเป็นไม้ตีทแยง ของบ้านพระพิไสยสรรพกิจ และบ้านคุณเฉลิม ทองตัน	95
4.124	บันไดบริเวณทางเข้าของบ้านพระอร่ามสาครเขตรและบ้านหงษ์หยก	96
4.125	บันไดบริเวณทางเข้าของบ้านหลวงอำนาจนรารักษ์ และบ้านพระพิทักษ์ชินประชา	96
4.126	การตกแต่งขอบบันได บ้านพระอร่ามสาครเขตร	96
4.127	บันไดบริเวณทางเข้าส่วนบริการของบ้านหลวงอำนาจนรารักษ์	96
4.128	บันไดพับกลับ บ้านพระพิไสยสรรพกิจ และบ้านหงษ์หยก	97
4.129	บันไดแบบหักฉาก บ้านชินประชาและบ้านพระอร่ามสาครเขตร สำนักงานการบินไทย ภูเก็ต	98
4.130	บันไดพับกลับ แบบมีชานพักในจุดพักกลับเป็นโค้งเวียน บ้านพระอร่ามสาครเขตร ส่วนของโรงพยาบาลสิริโรจน์ (ร้าง) บ้านหลวงอำนาจนรารักษ์	98
4.131	Chung Keng Quee Mansion, Penang	98

4.132	Sun Yat-Sen Shophouse, Penang	98
4.133	บันไดเวียน บ้านคุณปัญญา ต่อเจริญ	99
4.134	Cheong Fatt Tze (Blue mansion), Penang	99
4.135	ลูกกรงไม้ บ้านพระอร่ามสาครเขต สำนักงานการบินไทย ภูเก็ต และบ้านคุณเฉลิม ทองตัน	99
4.136	ลูกกรงหล่อด้วยเหล็ก บ้านพระอร่ามสาครเขตรส่วนของโรงพยาบาลสิริโรจน์ (ร้าง) และบ้านพระพิทักษ์ชินประชา	99
4.137	พื้นกระเบื้องดินเผา ลวดลายเรขาคณิต บ้านคุณปัญญา ต่อเจริญ และบ้านชินประชา	100
4.138	กระเบื้องดินเผาลวดลายเรขาคณิต บ้านพระอร่ามสาครเขตร สำนักงานการบินไทย ภูเก็ต และบ้านหงษ์หยก	100
4.139	กระเบื้องดินเผาลวดลายเรขาคณิต Chung Keng Quee Mansion, Penang	101
4.140	พื้นดินอัดแน่นบ้านคุณเฉลิม ทองตัน บ้านพระอร่ามสาครเขตร ส่วนโรงเรียนอนุบาลภูเก็ตกุลธิดา	101
4.141	พื้นหินโบราณบริเวณฉิ่มแจ้ บ้านคุณปัญญา ต่อเจริญ	101
4.142	พื้นกระเบื้องดินเผาบริเวณครัว บ้านคุณปัญญา ต่อเจริญ	101
4.143	ไม้ชั้นบนบ้านคุณเฉลิม ทองตัน บ้านพระอร่ามสาครเขตร ส่วนโรงเรียนอนุบาลภูเก็ตกุลธิดา	102
4.144	ไม้ชั้นบนบ้านพระพิทักษ์ชินประชา บ้านพระพิไสยสรรพกิจ	102
4.145	บ้านชินประชา (ก่อนการเปลี่ยนแปลง)	105
4.146	บ้านพระพิทักษ์ชินประชา	105
4.147	การตกแต่งหน้าบัน บ้านพระอร่ามสาครเขตร	105
4.148	การตกแต่งผนัง บ้านหลวงอำนาจนรารักษ์	105
4.149	ป้ายอักษรจีนของบ้านคุณเฉลิม ทองตัน และบ้านหลวงอำนาจนรารักษ์	106
4.150	ภาพแสดงการเปลี่ยนแปลงอาคารตั้งแต่รูปแบบเดิมจนถึงปัจจุบันของ บ้านพระพิไสยสรรพกิจ	108
4.151	ภาพงานแต่งงานภายในบ้านพระพิไสยสรรพกิจ ของน.ส.ทัดชา ตัณฑวณิช - นายสดุดี วิวัฒน์วิริยะ และ งานหมั้นภายในบ้านพระพิไสยสรรพกิจ ของน.ส.กุลชา ตัณฑวณิช - นายอนุจินต์ อังสุวพัฒนากุล	108

4.152	ภาพแสดงภายในอาคารและบริเวณที่จอดรถของบ้านพระอร่ามสาครเขตร	109
4.153	ภาพภายในบ้านพระพิทักษ์ชินประชา	109
4.154	ภาพถ่ายทางอากาศบ้านพระอร่ามสาครเขตรปีพ.ศ.2495 และ 2552	110
4.155	ภาพถ่ายพิธีวิวาห์บาบ๋าของ Mr. Ngor Jaitiam และ Miss Tan Sor Lee ในปีพ.ศ.2486	111
4.156	ภาพการจัดประเพณีพิธีวิวาห์บาบ๋า ในงานประกวดมิสไทยแลนด์เวิลด์ ปีพ.ศ. 2537	112
4.157	งานหมั้นในพิธีวิวาห์บาบ๋า ภายในบ้านพระพิไสยสรรพกิจ ของน.ส.กุลชา ตัณฑวณิช - นายอนุจินต์ อังสุวพัฒนากุล เมื่อ 23 ก.ย. 2554	112
4.158	พิธีวิวาห์บาบ๋า คุณปภาวินท์ ปจันทบุตร และคุณวัชรพล เอกประเสริฐ	113
4.159	พระพิทักษ์ชินประชาและภรรยา	114
4.160	ภาพถ่ายต่างๆ ในอดีตของข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ที่เคยมาเยือนบ้านชินประชา	114
4.161	ดาบซามูไรทหารญี่ปุ่นทิ้งไว้ในบ้านพระพิไสยสรรพกิจ	115
4.162	ภาพแสดงการนำค้างคาวมาใช้เป็นสัญลักษณ์ในลวดลายองค์ประกอบต่างๆ	117
4.163	ภาพแสดงการนำธรรมชาติต่างๆ มาใช้ในลวดลายองค์ประกอบของบ้าน	117
4.164	ภาพแสดงการนำสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูนมาใช้ในลวดลายองค์ประกอบต่างๆ	118
4.165	ภาพแสดงการตกแต่งลวดลายและความงามอื่นๆ	119
4.166	ภาพร่างแสดงการใช้สัดส่วนเส้นนอน ขอบบนของกรอบหน้าต่าง	120
4.167	ตัวอย่างของการใช้สัดส่วนเส้นนอน ขอบบนของกรอบหน้าต่าง	120
4.168	ภาพแสดงความสูงของช่องลมด้านบนผนังที่กั้นมีความสูงเท่ากับ พื้นที่ของบัวปูนปั้นพอดี	121
4.169	ภาพแสดงการใช้สัดส่วนเส้นนอนระหว่างความกว้างของลูกกรงกับ ขอบบัวของเสาอิง	121
4.170	ภาพร่างรูปตัดอาคาร แสดงการถ่ายเทของอากาศภายในบ้าน	122
4.171	การใช้เสาอิงและผนังเซาะร่องของอาคาร	123
4.172	บริเวณย่านการค้าเมืองเก่าภูเก็ต	125
4.173	บริเวณทางเข้าหลักใต้ถุนด้านหน้าอาคารของบ้านคุณปัญญา ต่อเจริญ และ Chung Keng Quee Mansion, Penang	126
4.174	บันไดของบ้านพระพิไสยสรรพกิจ และ Chung Keng Quee Mansion,	

	Penang	126
4.175	พื้นกระเบื้องดินเผาลวดลายเรขาคณิต บ้านหงษ์หยก และ Chung Keng Quee Mansion, Penang	126
4.176	ลูกกรงบันไดหล่อเหล็ก บ้านพระอร่ามสาครเขตรและ Chung Keng Quee Mansion, Penang	127
4.177	งานหมั้นในพิธีวิวาห์บาบ๋า ภายในบ้านพระพิไสยสรรพกิจ ของน.ส.กุลชา ตัณฑวณิช - นายอนุจินต์ อังสุวพัฒนากุล เมื่อ 23 ก.ย. 2554	128
4.178	บริเวณโถงกลางบ้านพระอร่ามสาครเขตร	129
4.179	บริเวณโถงกลางบ้านชินประชา	129
5.1	บ้านคุณเต็งก๊ก แซ่หงอ ซึ่งในปัจจุบันถูกทิ้งร้าง	131
5.2	บ้านพระพิทักษ์ชินประชาถูกเปลี่ยนแปลงรูปแบบการใช้สอยเป็นร้านอาหาร	131
5.3	บ้านคุณเฉลิม ทองตัน	131
5.4	โรงเรียนอนุบาลกนกขวัญ	131
5.5	บ้านคลังจินดา	131
5.6	บ้านหลวงอำนาจนรารักษ์	133
5.7	ผังบริเวณบ้านหลวงอำนาจนรารักษ์ ปีพ.ศ.2553	134
5.8	ผังพื้นชั้นล่าง บ้านหลวงอำนาจนรารักษ์	135
5.9	ผังบริเวณบ้านหลวงอำนาจนรารักษ์ ปีพ.ศ.2519 และ 2553	137
5.10	กระเบื้องลอนคู่บริเวณทางเดิน	138
5.11	กระเบื้องกาบกล้วยที่ถอดลงมา ขณะซ่อมหลังคา	138
5.12	บริเวณระเบียงที่ต่อเติมเป็นห้องนอน และห้องน้ำบริเวณฉิ่มแจ้	138
5.13	บริเวณระเบียงที่ต่อเติมเป็นห้องนอน และห้องน้ำบริเวณฉิ่มแจ้	140
5.14	บ้านชินประชา	140
5.15	ผังบริเวณบ้านชินประชา ปีพ.ศ.2553	142
5.16	ผังพื้นชั้นล่าง บ้านชินประชา	143
5.17	บ้านชินประชาก่อนและหลังการเปลี่ยนแปลง	145
5.18	ส่วนต่อขยายของบ้านชินประชาทางด้านขวามือ	145
5.19	กำแพงและรั้วโบราณที่นำเข้าจากเนเธอร์แลนด์	146

5.20	การก่อสร้างอาคารพาณิชย์และกำแพงโบราณ	146
5.21	บริเวณด้านหน้าอาคารพาณิชย์บดบังทัศนียภาพของบ้านชินประชา	147
5.22	บริเวณทางเข้าบ้านชินประชาในปัจจุบัน	147
5.23	ผนังบริเวณปีกด้านขวาที่ยังคงเดิม	148
5.24	บริเวณโถงกลางบ้านชินประชา	148
5.25	ข้าวของเครื่องใช้ที่จัดแสดงในบ้านชินประชา	149
5.26	พิธีวิวาห์บาบ๋า ที่จัดขึ้นในบ้านชินประชา เมื่อวันที่ 23 มีนาคม 2556	150
5.27	บ้านพระอร่ามสาครเขตร	151
5.28	ผังบริเวณบ้านพระอร่ามสาครเขตร ปีพ.ศ.2553	152
5.29	ผังพื้นชั้นล่าง บ้านพระอร่ามสาครเขตร	153
5.30	บ้านพระอร่ามสาครเขตร	154
5.31	ระเบียงยื่นออกมาจากชั้นบน บ้านพระอร่ามสาครเขตร	155
5.32	บ้านพระอร่ามสาครเขตร สำนักงานการบินไทย ภูเก็ต	155
5.33	บ้านพระอร่ามสาครเขตร สำนักงานการบินไทย ภูเก็ต	156
5.34	บ้านพระอร่ามสาครเขตร โรงเรียนอนุบาลภูเก็ตกุลธิดา	156
5.35	บ้านพระอร่ามสาครเขตร โรงพยาบาลสิริโรจน์	157
5.36	บ้านพระอร่ามสาครเขตร โรงพยาบาลสิริโรจน์	158
5.37	การเปลี่ยนแปลงผังบริเวณในปีพ.ศ.2495 2419 และ 2553	159
5.38	บ้านพระอร่ามสาครเขตร สำนักงานการบินไทย ภูเก็ต	160
5.39	บ้านพระอร่ามสาครเขตร โรงเรียนอนุบาลภูเก็ตกุลธิดา	161
5.40	ส่วนต่อเติมของบ้านพระอร่ามสาครเขตร โรงพยาบาลสิริโรจน์	162
5.41	บ้านพระพิไสยสรรพกิจ	164
5.42	ผังบริเวณบ้านพระพิไสยสรรพกิจ ปีพ.ศ.2553	165
5.43	ผังพื้นชั้นล่าง บ้านพระพิไสยสรรพกิจ	166
5.44	หน้าจั่วหลังคา บ้านพระพิไสยสรรพกิจ	167
5.45	รูปแบบอาคารเดิมและหลังการเปลี่ยนแปลงในปีพ.ศ.2517	168
5.46	สภาพอาคารที่ถูกเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพเศรษฐกิจและสังคม	169
5.47	สภาพอาคารขณะทำการบูรณะ	171
5.48	บริเวณครัวและฉิ่มแจ้	172

5.49	งานระบบไฟติดตั้งใหม่	172
5.50	ภาพเปรียบเทียบสภาพอาคารก่อนและหลังการเปลี่ยนแปลงในปีพ.ศ.2517 และ2551	173
5.51	บ้านคุณกุลวดี ตัณฑวณิช ด้านหลังเป็นโรงแรม ไอพาวิลเลียน	176
6.1	ภาพการซ่อมแซมของช่างท้องถิ่นในปีนัง บ้าน เฉิง ฟัต เจ๋อ แมนชั่น	210
6.2	การหล่อปูนปั้นองค์ประกอบต่างๆขึ้นมาใหม่ของบ้านพระพิไสยสรรพกิจ	211
6.3	การเปลี่ยนแปลงการใช้สอยของอั่งหม่อหลาว	212
6.4	งานย้อนอดีตเมืองภูเก็ต ครั้งที่ 14 ,15-17 กุมภาพันธ์ 2556	215

สารบัญแผนที่

แผนที่ที่		หน้า
1.1	แผนที่แสดงตำแหน่งอั่งหม่อหลาวในภูเก็ต ปีพ.ศ. 2552.....	5
2.1	แผนที่เขตเทศบาลนครภูเก็ต ปีพ.ศ.2553 แสดงขอบเขตพื้นที่ของอั่งหม่อหลาวที่อยู่ในพื้นที่ต่างๆ ของกฎกระทรวงให้ใช้บังคับผังเมืองรวมเกาะภูเก็ต พ.ศ. 2554.....	35
2.2	แผนที่เขตเทศบาลนครภูเก็ต ปีพ.ศ.2553 แสดงขอบเขตพื้นที่บริเวณเขตเทศบาลนครภูเก็ต.....	36
2.3	แผนที่เขตเทศบาลนครภูเก็ต ปีพ.ศ.2553 แสดงขอบเขตพื้นที่ของอั่งหม่อหลาวที่ตั้งอยู่ในบริเวณเขตอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมหรือย่านอาคารเก่าและเขตหนาแน่นมาก.....	38
3.1	แผนที่แสดงตำแหน่งอั่งหม่อหลาวในเมืองภูเก็ต ปีพ.ศ.2452.....	63
3.2	แผนที่แสดงตำแหน่งอั่งหม่อหลาวระหว่างปีพ.ศ.2452 และ 2516.....	64
3.3	ภาพถ่ายทางอากาศในเมืองภูเก็ต พ.ศ.2495.....	66
3.4	ภาพถ่ายทางอากาศถนน Kreuzung Macalister Rd./Perak Rd. เมือง George Town, Penang.....	66
3.5	แผนที่แสดงตำแหน่งอั่งหม่อหลาวที่ปรากฏในปัจจุบัน (ปีพ.ศ.2556) และถูกรื้อถอนแล้ว.....	71
6.1	แผนที่เทศบาลนครภูเก็ต ปีพ.ศ.2552 แสดงตำแหน่งอั่งหม่อหลาวและเขตอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม.....	213

บทที่ 1
บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

"บ้าน นับเป็นสถาปัตยกรรมที่มีความจำเป็นและมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับมนุษย์ผู้ใช้สอยมากกว่าอาคารประเภทอื่นๆ บ้านสนองประโยชน์ใช้สอยขั้นพื้นฐาน อันได้แก่ การกินอยู่หลับนอนในชีวิตประจำวันแก่บุคคลทุกเพศทุกวัย โดยรูปร่างลักษณะของบ้านจะแตกต่างกันไปตามยุคสมัย ตามสภาพเศรษฐกิจ ระดับฐานะ และอิทธิพลต่างๆที่มีการสร้างสรรค์อาคารประเภทนี้ ลักษณะทางสถาปัตยกรรมและวิวัฒนาการของบ้านจึงเป็นเรื่องที่ควรแก่การศึกษา"[1] และด้วยเหตุที่บ้านนั้นมีรูปแบบทางสถาปัตยกรรมที่แตกต่างกันไปตามแต่ละพื้นถิ่น อันเกิดจากอิทธิพลต่างๆ ได้แก่ เศรษฐกิจ สังคม สภาพแวดล้อมต่างๆ ส่งผลให้เกิดรูปแบบสถาปัตยกรรมของบ้านที่มีเอกลักษณ์เฉพาะและคุณค่าแตกต่างกันออกไป

"อั่งหม่อหลาว"* บ้านพักอาศัยแบบบ้านเดี่ยวประเภทหนึ่งในภูเก็ต เป็นหนึ่งในบ้านที่มีเอกลักษณ์และทรงคุณค่าควรแก่การศึกษา "อั่งหม่อหลาว" เป็นคำที่ชาวจีนฮกเกี้ยนใช้เรียกบ้านที่สร้างตามสถาปัตยกรรมที่ได้รับอิทธิพลจากจีนและตะวันตก เป็นอาคาร 2 ชั้น ผนังก่ออิฐฉาบปูน มีผังอาคารเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ทำซุ้มโค้งเหนือหน้าต่าง มีมุขหน้าของหลังคาจั่วยื่นออกจากกลางอาคาร เว้นพื้นที่ใต้อาคารเป็นที่พักรถหรือเดินเข้าประตูเพื่อป้องกันแดดฝน โดยลักษณะดังกล่าวได้รับอิทธิพลมาจากสถาปัตยกรรมตะวันตก[2] ส่วนรูปแบบสถาปัตยกรรมที่ได้รับอิทธิพลมาจากจีน คือ ลวดลายปูนปั้นประดับตกแต่งอาคาร และรูปแบบการจัดวางพื้นที่ใช้สอยภายในอาคารด้วยความเชื่อของชาวจีน ซึ่งลักษณะรูปแบบอาคารและลวดลายประดับนั้นสะท้อนให้เห็นถึงคุณค่าทางสถาปัตยกรรม ส่วนรูปแบบการจัดวางผังนั้นสะท้อนให้เห็นถึงลำดับความสำคัญของการอยู่อาศัย

---

[1] ผุศดี ทิพทัส และมานพ พงศทัต. บ้านในกรุงเทพฯ : รูปแบบและการเปลี่ยนแปลงในรอบ 200 ปี (พ.ศ.2325-2525). รายงานผลการวิจัยเงินทุนเพื่อเพิ่มพูนและพัฒนาประสิทธิภาพทางวิชาการ เนื่องในโอกาสสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี. หน้า 1.

* อั่งหม่อ เป็นคำมาจากภาษาจีนฮกเกี้ยน แปลว่า ผมแดง ซึ่งชาวจีนฮกเกี้ยนในภูเก็ตใช้เรียก ชาวตะวันตก ส่วนคำว่า หลาว เป็นคำมาจากภาษาจีนฮกเกี้ยน แปลว่า อาคารที่อยู่อาศัย (สัมภาษณ์น.พ.ประสิทธิ์ โกยศิริพงศ์, 2556)

[2] ปัญญา เทพสิงห์ และวุฒิ วัฒนสิน. ลวดลายตกแต่งหน้าอาคารชิโน-โปรตุกีสในจังหวัดภูเก็ต. ภาควิชาสารัตถศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่, 2545, หน้า 30.

และการมีอาณาบริเวณกว้างขวางและกำแพงล้อมรอบนั้น ชาวจีนถือว่าเป็นสิ่งที่แสดงเอกภาพของครอบครัว และวงศ์ตระกูล ซึ่งมีคุณค่าทางจิตใจ ความเชื่อ และสังคม นอกจากนี้ อั่งหม่อหลาวยังมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างอาคารกับประวัติศาสตร์ทางเศรษฐกิจ สังคม บุคคลและเหตุการณ์สำคัญที่เคยเกิดขึ้นในภูเก็ต ด้วยเหตุดังกล่าว อั่งหม่อหลาวจึงเป็นสถาปัตยกรรมที่สะท้อนให้เห็นถึงชีวิตของผู้คนในภูเก็ตทั้งเศรษฐกิจ สังคม วิถีชีวิตและสภาพแวดล้อมทั้งในอดีตและปัจจุบัน

อั่งหม่อหลาว เริ่มปรากฏความนิยมตั้งแต่ปี พ.ศ.2444-2475 ในปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งเป็นช่วงที่พระยารัษฎานุประดิษฐ์มหิศรภักดี (คอซิมบี้ ณ ระนอง) ดำรงตำแหน่งข้าหลวงเทศาภิบาลมณฑลภูเก็ต ในช่วงปีพ.ศ. 2444-2456 ซึ่งตรงกับรัชสมัยรัชกาลที่ 5 ในช่วงนี้ พระยารัษฎานุประดิษฐ์ฯ ได้พัฒนามณฑลภูเก็ตให้มีความก้าวหน้าเป็นอย่างมาก ทั้งในด้านการวางผังเมือง คมนาคม การศึกษา สาธารณสุข การเกษตร การทำเหมืองแร่ และการค้าขาย อีกทั้งในขณะนั้น ภูเก็ตยังเป็นเมืองท่าค้าขายที่มีชื่อเสียงเมืองหนึ่งในบริเวณคาบสมุทรมลายู และมีความสัมพันธ์กับเมืองท่าอื่นๆ โดยเฉพาะปีนัง เนื่องจากมีระยะทางในการเดินทางใกล้กันมากที่สุด ทำให้ภูเก็ตได้รับอิทธิพลทางด้านเศรษฐกิจ สังคม รูปแบบสถาปัตยกรรมจากปีนัง จากเหตุดังกล่าวส่งผลให้บรรดากลุ่มชาวจีนที่เข้ามาประกอบกิจการค้าขายและเหมืองแร่ในภูเก็ตประสบความสำเร็จ และได้สร้างบ้านให้มีขนาดใหญ่ขึ้นเพื่อประกาศให้สังคมได้รับรู้ถึงฐานะที่ร่ำรวยของตน ด้วยการนำเอารูปแบบสถาปัตยกรรมที่ผสมผสานระหว่างจีนกับตะวันตกมาจากปีนัง ซึ่งมีความทันสมัยในขณะนั้น อันเนื่องมาจากการติดต่อค้าขายและการส่งลูกหลานไปศึกษาต่อยังเมืองปีนัง โดยใช้ช่างจีนจากปีนังและกรรมกรจีนในเมืองภูเก็ตมาก่อสร้าง ด้วยสาเหตุนี้ นายเหมืองชาวจีนจึงได้สร้างบ้านที่มีรูปแบบเดียวกับสถาปัตยกรรมที่ปีนัง ซึ่งชาวจีนฮกเกี้ยนในภูเก็ตเรียกสถาปัตยกรรมนี้ว่า อั่งหม่อหลาว โดยตลอดเวลาที่ผ่านมา เรายังคงเห็นสถาปัตยกรรมรูปแบบเหล่านี้หลงเหลืออยู่ และเป็นสิ่งหนึ่งที่สามารถบ่งบอกถึงสภาพการเปลี่ยนแปลงในช่วงเวลาหนึ่งของภูเก็ตได้เป็นอย่างดี ซึ่งความเปลี่ยนแปลงต่างๆที่เกิดขึ้นนั้น ล้วนมีผลต่อการออกแบบรูปแบบสถาปัตยกรรมที่พักอาศัยในปัจจุบันทั้งทางตรงและทางอ้อม

ในปีพ.ศ.2523 เริ่มมีการจัดตั้ง "กลุ่มผู้สนใจประวัติศาสตร์เมืองภูเก็จ" ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดภูเก็ต และในปีต่อมา สถาบันเทคโนโลยีแห่งเอเชีย (AIT) ได้เสนอให้มีการตั้งคณะกรรมการเพื่อดำเนินการอนุรักษ์ที่ประกอบด้วยภาครัฐบาลและเอกชนในการออกเทศบัญญัติ จัดหางบประมาณและวางนโยบายส่งเสริมพัฒนาการค้า รวมถึง ศึกษาและเสนอโครงการอนุรักษ์เมืองเก่าภูเก็ตขึ้น หลังจากนั้น ได้มีโครงการที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์เมืองเก่าต่างๆ เกิดขึ้นมากมาย โดยโครงการต่างๆ ที่เกิดขึ้น ทำให้อั่งหม่อหลาวได้รับความสำคัญในการอนุรักษ์มากขึ้น แต่ในการอนุรักษ์นั้นจะต้องมีข้อมูลเกี่ยวกับอาคารในด้านต่างๆ ซึ่งในปีพ.ศ.2530 กองโบราณคดี กรมศิลปากร และเทศบาลนครภูเก็ต ได้ร่วมกันศึกษาอั่งหม่อหลาวในรูปแบบของการรวบรวมอาคารที่สำคัญ พร้อมข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับแต่ละอาคาร แต่เป็นเพียงเอกสารข้อมูลในเชิงประวัติความเป็นมาเท่านั้น ไม่ได้มีการวิเคราะห์รูปแบบสถาปัตยกรรมในรายละเอียด รวมถึงมีข้อมูลทางโครงสร้างและวัสดุ ข้อมูลเพื่อการบูรณะ ซ่อมแซมและดูแลรักษาที่ไม่เพียงพอ นอกจากนี้ยังไม่ปรากฏมีการศึกษาในลักษณะวิจัยที่มุ่งค้นหาแนวทางการอนุรักษ์อั่งหม่อหลาว เพื่อการดำเนินงานอนุรักษ์ที่มีประสิทธิภาพเช่นกัน

การศึกษาเพื่อการอนุรักษ์จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเกิดมาจากการศึกษาข้อมูลอย่างละเอียด การวิเคราะห์ผลที่รอบคอบและตรงประเด็น ประกอบกับอั่งหม่อหลาวที่ปรากฏมีคุณค่าทางสังคม ประวัติศาสตร์ และเศรษฐกิจ โดยส่วนใหญ่กรรมสิทธิ์เป็นของเอกชน และยังไม่ได้มีการขึ้นทะเบียนโบราณสถาน อาคารบางหลังถูกปล่อยทิ้งร้าง ไม่ได้รับการดูแลรักษาซ่อมแซมอย่างต่อเนื่องหรือถูกวิธี จนอาคารเสื่อมโทรมไปตามกาลเวลา บางหลังถูกเปลี่ยนสภาพการใช้สอยเป็นอาคารประเภทอื่นๆ ทำให้มีการต่อเติมดัดแปลง เป็นการทำลายคุณค่าของอาคารเดิมลงอย่างน่าเสียดาย แต่ในขณะเดียวกัน มีอาคารบางหลังที่ได้รับการซ่อมแซม ดูแลรักษาให้คงอยู่ในสภาพดีมาโดยตลอด ดังนั้น ในการรักษามรดกทางวัฒนธรรม หากไม่ได้รับการอนุรักษ์ที่เหมาะสม จะทำให้เสียคุณค่าและความแท้ไป ที่ไม่เพียงแต่จะส่งผลต่อเฉพาะอาคารเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงสังคมและเมืองอีกด้วย

จากเหตุปัจจัยดังที่กล่าวมาข้างต้น งานวิจัยครั้งนี้จึงต้องการรวบรวมข้อมูลที่พักอาศัย "อั่งหม่อหลาว" ในเขตเมืองเก่าภูเก็ตที่ยังคงเหลืออยู่ เพื่อทำการศึกษาประวัติศาสตร์ ความเป็นมาของอั่งหม่อหลาว รูปแบบและพัฒนาการของสถาปัตยกรรม ประเมินคุณค่าและความแท้ของอาคาร ศึกษาสภาพปัญหาของอาคารจากกรณีศึกษา วิเคราะห์ปัญหาและปัจจัยที่ทำให้อั่งหม่อหลาวเปลี่ยนแปลง และในท้ายที่สุด ผลที่คาดว่าจะได้รับ คือ แนวคิดที่เหมาะสมกับการอนุรักษ์อาคารอั่งหม่อหลาวในเขตเมืองเก่าภูเก็ต เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมและชุมชนในภูเก็ตต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1.2.1 ศึกษาความเป็นมา ประวัติศาสตร์ รูปแบบและองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรม และสภาพปัญหาของอั่งหม่อหลาวที่เปลี่ยนแปลงไปในพื้นที่ศึกษา

1.2.2 ศึกษาทฤษฎีว่าด้วยคุณค่าและความแท้ของมรดกทางสถาปัตยกรรม และทฤษฎีการอนุรักษ์มรดกทางสถาปัตยกรรม ที่สามารถนำมาใช้กับการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมอั่งหม่อหลาว

1.2.3 ประเมินคุณค่าทางด้านจิตใจ ประโยชน์ใช้สอย วัฒนธรรมและความแท้ของสถาปัตยกรรมอั่งหม่อหลาว

1.2.4 ศึกษาปัญหาและปัจจัยที่ทำให้อั่งหม่อหลาวเปลี่ยนแปลง และศึกษาวิธีการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมอั่งหม่อหลาว

1.2.5 สรุปและเสนอแนะแนวคิดในการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมอั่งหม่อหลาวในภูเก็ต

1.3 ขอบเขตของการศึกษา

1.3.1 ขอบเขตทางพื้นที่

ศึกษาและรวบรวมข้อมูลอาคารอั่งหม่อหลาว จากการสำรวจเบื้องต้น (Visual Survey) ที่ตั้งอยู่ในเขตเทศบาลนครภูเก็ต และจากการศึกษารายงานการสำรวจโบราณสถานเมืองภูเก็ต ของกองโบราณคดี กรมศิลปากร ในปีพ.ศ.2530 ควบคู่ไปกับการสำรวจตามแผนที่เทศบาลนครภูเก็ตปีพ.ศ.2552 โดยผู้วิจัย พบว่าสถาปัตยกรรมอั่งหม่อหลาวส่วนใหญ่ที่ถูกรื้อถอนไปในอดีตและยังคงอยู่ในปัจจุบัน กระจายตัวอยู่บริเวณรอบพื้นที่อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมย่านเมืองเก่าภูเก็ต ตามประกาศกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็น

พื้นที่ที่ประกอบไปด้วยอาคารที่มีประวัติศาสตร์โดยเฉพาะตึกแถวที่มีคุณค่าและมีความสัมพันธ์กับสถาปัตยกรรมอั่งหม่อหลาวในด้านสังคม เศรษฐกิจ และสถาปัตยกรรม ดังนั้น การกำหนดขอบเขตทางพื้นที่ในการศึกษาสถาปัตยกรรมอั่งหม่อหลาวจึงได้กำหนดขอบเขตทางพื้นที่โดยครอบคลุมสถาปัตยกรรมอั่งหม่อหลาวที่ปรากฏในเขตเทศบาลนครภูเก็ต และพื้นที่อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมย่านเมืองเก่าภูเก็ตฝั่งตะวันตกของคลองบางใหญ่ เพื่อทำการศึกษาบริบทสภาพแวดล้อม ที่มีความสำคัญต่ออาคารอั่งหม่อหลาว ดังนี้

ด้านเหนือ	จรดถนนทุ่งคา และถนนแม่หลวน ฟากใต้
ด้านตะวันออก	จรดถนนปฏิพัทธ์ ฟากตะวันออก และถนนตะกั่วป่า ฟากตะวันออก
ด้านใต้	จรดถนนระนอง ฟากเหนือ และถนนรัษฎา ฟากเหนือ
ด้านตะวันตก	จรดคลองบางใหญ่ ฟากตะวันตก

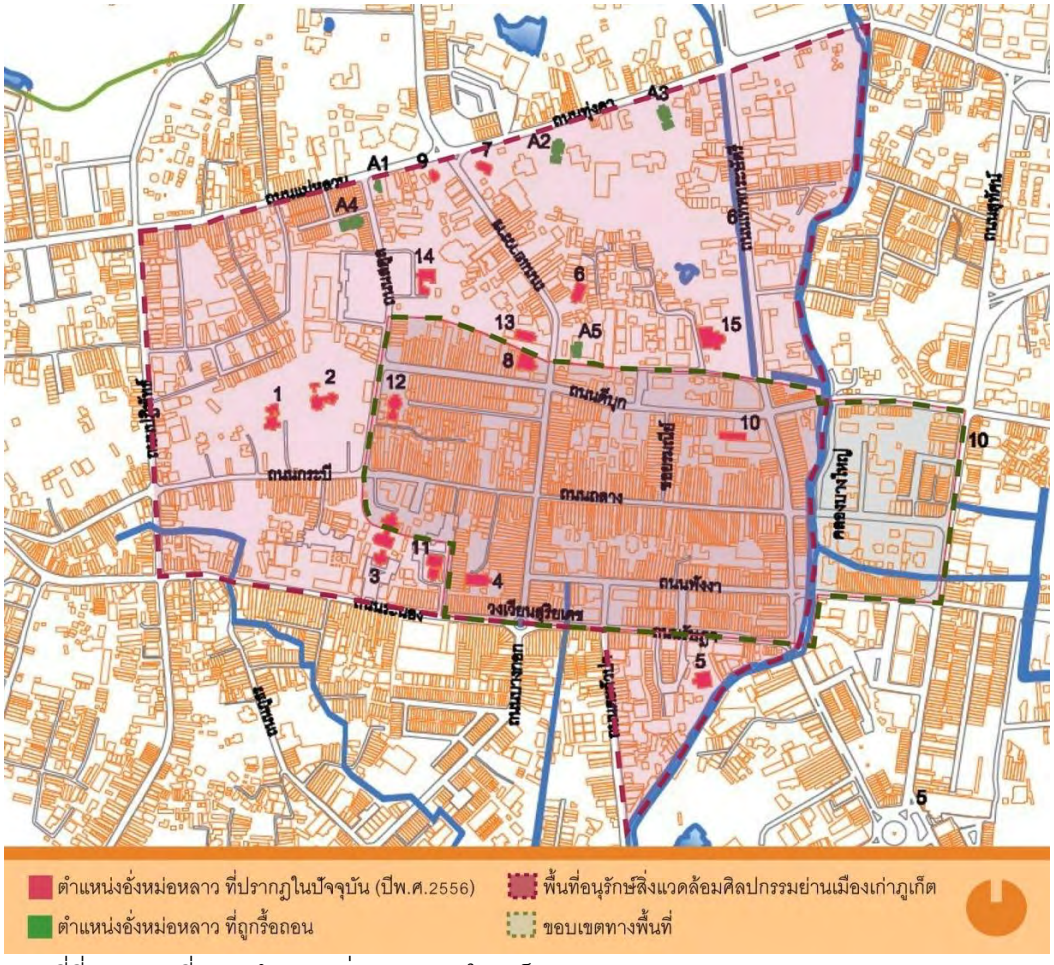

แผนที่ที่ 1.1 แผนที่แสดงตำแหน่งอั่งหม่อหลาวในภูเก็ต

ที่มา : ปรับปรุงจากแผนที่เทศบาลนครภูเก็ตโดยผู้วิจัย, 21 เมษายน 2556

รายชื่ออั่งหม่อหลาวตามขอบเขตพื้นที่ทางการศึกษา จำนวน 15 หลัง

1 บ้านชินประชา	6 บ้านคุณปัญญา ต่อเจริญ	11 บ้านพระพิไสยสรรพกิจ
2 บ้านพระพิทักษ์ชินประชา	7 บ้านคลังจินดา	12 บ้านหลวงอำนาจนรารักษ์
3 บ้านพระอร่ามสาครเขตร	8 โรงเรียนอนุบาลกนกขวัญ	13 บ้านคุณนิพนธ์ เอกวานิช
4 บ้านคุณสงวน ลิมปานนท์	9 บ้านคุณกุลวดี ตัณฑวณิช	14 บ้านคุณศิวะ งานทวี
5 บ้านคุณเต็งก๊ก แซ่หงอ	10 บ้านคุณเฉลิม ทองตัน	15 บ้านหงส์หยก

จากแผนที่1.1 ปรากฏสถาปัตยกรรมอั่งหม่อหลาว ในปีพ.ศ.2556 จำนวน 15 หลัง ซึ่งในจำนวนดังกล่าว พบอาคารที่มีลักษณะแตกต่างกัน อันได้แก่ การปล่อยอาคารทิ้งร้าง อาคารเสื่อมโทรมที่ไม่ได้รับการดูแลรักษาอย่างต่อเนื่อง การเปลี่ยนแปลงสภาพการใช้สอยอาคาร และการดูแลรักษาให้ยังคงอยู่ในสภาพอาคารตามที่ปรากฏ โดยในจำนวน 15 หลังเหล่านี้ มีเพียงอั่งหม่อหลาว จำนวน 4 หลัง ได้แก่ บ้านชินประชา บ้านพระอร่ามสาครเขตร บ้านพระพิไสยสรรพกิจ และบ้านหลวงอำนาจนรารักษ์ ที่มีศักยภาพเพียงพอที่จะเป็นกรณีศึกษาในเรื่องของสภาพปัญหาและปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของอั่งหม่อหลาวได้ ในการศึกษาดังกล่าวจะนำไปสู่การสรุปเป็นแนวคิดในการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมอั่งหม่อหลาวต่อไป

1.3.2 ขอบเขตทางข้อมูล

สถาปัตยกรรมอั่งหม่อหลาว เป็นบ้านที่มีเอกลักษณ์และทรงคุณค่าทางประวัติศาสตร์ สังคม และวัฒนธรรม ต่อภูเก็ตเป็นอย่างยิ่ง มีรูปแบบสถาปัตยกรรมผสมผสานระหว่างจีนและตะวันตก ที่ทำให้ภูเก็ตมีความโดดเด่นทางด้านสถาปัตยกรรม

1.3.3 ขอบเขตทางเวลา

ช่วงเวลาตั้งแต่ปี พ.ศ.2444-2475 ในปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นช่วงเวลาที่มีการก่อสร้างสถาปัตยกรรมอั่งหม่อหลาว อันเนื่องมาจากการค้าขายแร่ดีบุกในภูเก็ตเฟื่องฟูเป็นอย่างมากจากแผนพัฒนาเมืองภูเก็ตของพระยารัษฎานุประดิษฐ์ฯ ในขณะเดียวกันภูเก็ตและปีนังมีการติดต่อค้าขายกัน ทำให้ภูเก็ตได้รับอิทธิพลทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมจากปีนัง ซึ่งเป็นเมืองที่อังกฤษปกครองในสมัยนั้น บรรดาเศรษฐีชาวจีนที่ร่ำรวยจากการค้าขายและทำเหมืองแร่จึงได้ก่อสร้างอั่งหม่อหลาวขึ้นเพื่อแสดงสถานะของตนให้สังคมได้รับรู้

1.3.4 **ขอบเขตของการศึกษา**

ศึกษาแนวคิดในด้านการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมอั่งหม่อหลาว โดยการประเมินคุณค่าและความแท้ของสถาปัตยกรรมอั่งหม่อหลาว และวิเคราะห์สภาพปัญหาและปัจจัยที่ทำให้อั่งหม่อหลาวเปลี่ยนแปลงไป เพื่อเสนอแนะแนวคิดในการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมอั่งหม่อหลาว

1.4 ระเบียบวิธีวิจัย

มีขั้นตอนการศึกษาแบ่งออกเป็น 5 ขั้นตอน ดังนี้

1.4.1 **ทบทวนวรรณกรรม**

มีประเด็นในการศึกษา ได้แก่

1) ศึกษากรอบความคิดในการศึกษารูปแบบและพัฒนาการสถาปัตยกรรม

2) ศึกษาการพิจารณาคุณค่า

3) ศึกษาการพิจารณาความแท้

4) ศึกษาเกณฑ์ในการอนุรักษ์มรดกทางสถาปัตยกรรม

1.4.2 **ทำการสำรวจเบื้องต้น** (Visual Survey) **ของสถาปัตยกรรมอั่งหม่อหลาว**

รวบรวมข้อมูลเพื่อให้ทราบจำนวนและตำแหน่งของอั่งหม่อหลาวในปัจจุบัน โดยแบ่งข้อมูลออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

1.4.2.1 **ข้อมูลปฐมภูมิ** ได้แก่ การสำรวจภาคสนามโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 26 กรกฎาคม และ 9 ตุลาคม พ.ศ.2555

1.4.2.2 **ข้อมูลทุติยภูมิ** ได้แก่

- ภาพถ่ายทางอากาศในปีพ.ศ.2452, 2495, 2516, 2538 และ 2552
- แผนที่เทศบาลนครภูเก็ต ปีพ.ศ.2552
- รายงานการสำรวจโบราณสถานเมืองภูเก็ต ของกองโบราณคดี กรมศิลปากร ในปีพ.ศ.2530

เมื่อรวบรวมข้อมูลดังกล่าว พบอั่งหม่อหลาวในปีพ.ศ.2555 จำนวน 15 หลัง เพื่อจะนำมาศึกษาข้อมูลเบื้องต้น ดังต่อไปนี้

1) ประวัติศาสตร์ ความเป็นมาของสถาปัตยกรรมอั่งหม่อหลาว

2) รูปแบบและพัฒนาการสถาปัตยกรรมของอั่งหม่อหลาว

3) สภาพปัญหาโดยทั่วไปของอั่งหม่อหลาว

1.4.3 ศึกษาอั่งหม่อหลาวจำนวน 4 หลัง เพื่อเป็นกรณีศึกษาในเรื่องของสภาพปัญหาและปัจจัยของการเปลี่ยนแปลงอั่งหม่อหลาว

โดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือกดังต่อนี้

1) เป็นอาคารที่แสดงให้เห็นถึงสภาพปัญหาและปัจจัยที่ทำให้อั่งหม่อหลาวเปลี่ยนแปลง ในจำนวน 15 หลัง

2) มีความสะดวกในการเข้าถึงอาคารและเจ้าของบ้านรวมถึงผู้ที่เกี่ยวข้อง

ในจำนวนอั่งหม่อหลาว 15 หลัง ปรากฏอั่งหม่อหลาวจำนวน 4 หลัง ที่มีศักยภาพตามหลักเกณฑ์ดังกล่าว ได้แก่ บ้านหลวงอำนาจนรารักษ์ บ้านชินประชา บ้านพระอร่ามสาครเขตร บ้านพระพิไสยสรรพกิจ (ดูตำแหน่งในแผนที่ 1.1) โดยมีประเด็นในการศึกษาพื้นที่ ดังนี้

1) ค้นคว้าข้อมูลเชิงประวัติศาสตร์ของอาคารและเจ้าของอาคารในเชิงลึก เพื่อศึกษาปัจจัยที่ทำให้อาคารเปลี่ยนแปลง โดยสัมภาษณ์เจ้าของบ้านและผู้ที่เกี่ยวข้อง

2) สำรวจข้อมูลทางกายภาพเพื่อศึกษาสภาพอาคารในปัจจุบัน ดังนี้

- การเข้าถึงอาคาร และความสัมพันธ์ของบริบทโดยรอบ
- รูปแบบการจัดวางพื้นที่ใช้สอย
- รูปแบบสถาปัตยกรรมของอาคาร

3) ตรวจสอบสภาพความเสียหายของอาคาร และวิธีการอนุรักษ์ซ่อมแซมอาคาร เพื่อนำไปสู่แนวคิดในการอนุรักษ์ที่เหมาะสม

1.4.4. **วิเคราะห์ข้อมูล**

1) ประเมินคุณค่าและความแท้ของสถาปัตยกรรมอั่งหม่อหลาว เพื่อกำหนดทิศทางในการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมอั่งหม่อหลาว

2) ประเมินสภาพปัญหาของสถาปัตยกรรมอั่งหม่อหลาว เพื่อสรุปปัญหาที่เกิดขึ้น

3) ปัจจัยที่ทำให้สถาปัตยกรรมอั่งหม่อหลาวเปลี่ยนแปลง เพื่อสรุปปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของอั่งหม่อลหาว

4) ศึกษาวิธีการบูรณะ ซ่อมแซม ปรับเปลี่ยนการใช้สอยของอาคาร เพื่อรักษาคุณค่าและความแท้ของสถาปัตยกรรมอั่งหม่อหลาว

1.4.5 **<u>สรุปผลการศึกษา</u>**

แนวคิดในการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมอั่งหม่อหลาว

แผนภาพขั้นตอนการดำเนินงานตามระเบียบวิธีวิจัย

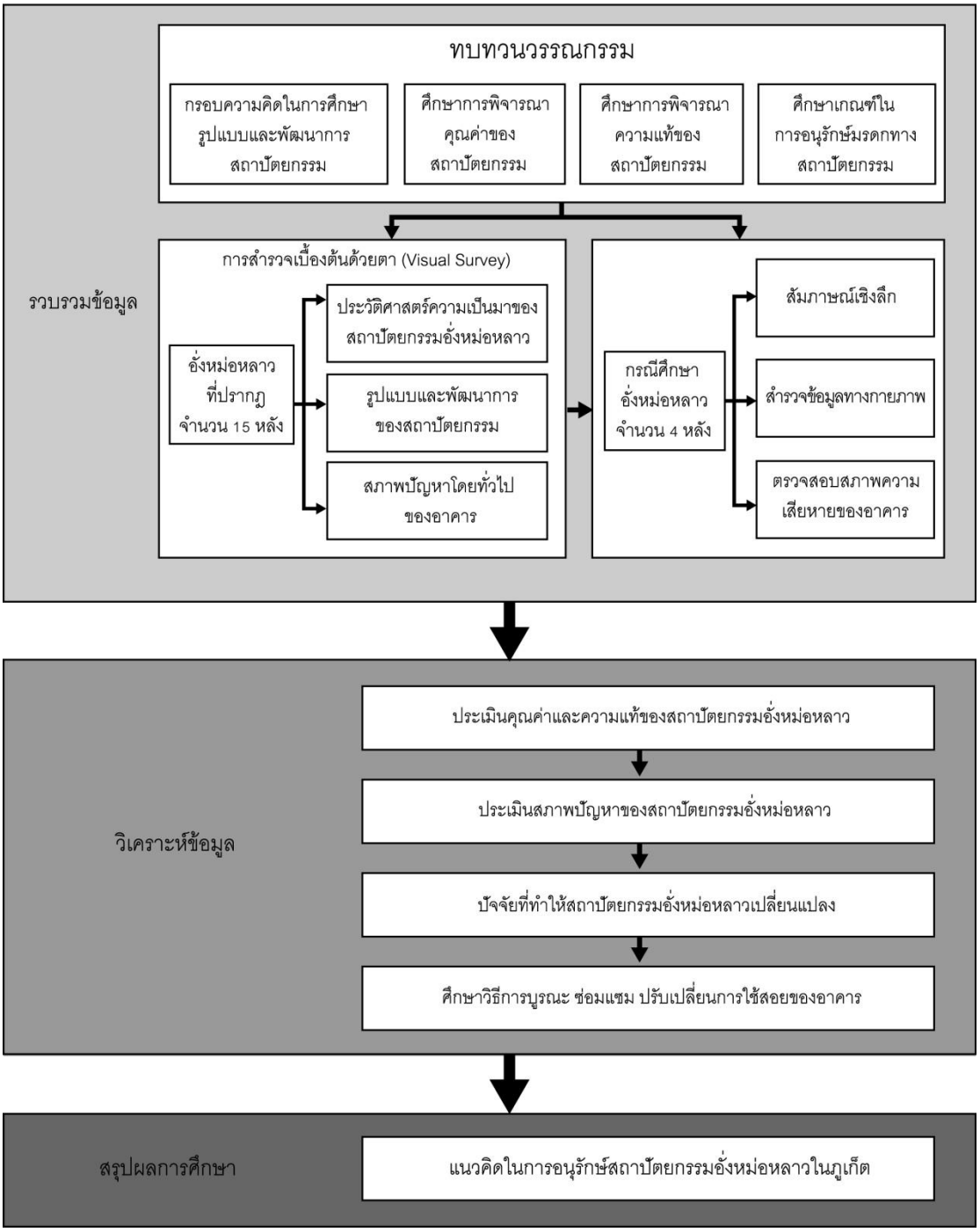

ภาพที่ 1.1 แผนภาพแสดงขั้นตอนการดำเนินงานตามระเบียบวิธีวิจัย

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.5.1 เข้าใจความเป็นมา ประวัติศาสตร์ รูปแบบและองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมของอั่งหม่อหลาวในพื้นที่ศึกษา

1.5.2 สร้างความตระหนักถึงคุณค่าและความแท้ของสถาปัตยกรรมอั่งหม่อหลาว

1.5.3 ได้แนวคิดวิธีการซ่อมแซม สถาปัตยกรรมอั่งหม่อหลาวที่เหมาะสม

1.5.4 ได้แนวคิดในการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมอั่งหม่อหลาว

1.5.5 เป็นส่วนหนึ่งของแผนอนุรักษ์และพัฒนาเขตเมืองเก่าภูเก็ตในอนาคต

1.6 คำจำกัดความ

คำจำกัดความต่อไปนี้กำหนดเพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ตรงกันต่อคำศัพท์ที่จะปรากฏในวิทยานิพนธ์นี้ ได้แก่

1.6.1 อั่งหม่อหลาว หรือ “อ่างหม่อหลาว”[3]

คำว่า "อั่ง" หรือ "อ่าง" ในภาษาจีนฮกเกี้ยน แปลว่า "แดง"

คำว่า "หม่อ" หรือ "หมอ" ในภาษาจีนฮกเกี้ยน แปลว่า "ผม" หรือ "ขน"

ดังนั้น "อั่งหม่อ" แปลว่า "ผมแดง" เป็นคำที่ชาวจีนฮกเกี้ยนในภูเก็ตเรียกคนฝรั่ง

คำว่า "หลาว" ในภาษาจีนฮกเกี้ยน แปลว่า "อาคารขนาดใหญ่"

ดังนั้นคำว่า "อั่งหม่อหลาว" หรือ "อ่างหม่อหลาว" จึงเป็นคำที่ชาวจีนฮกเกี้ยน เรียกคฤหาสถ์หรืออาคารขนาดใหญ่ ซึ่งมีรูปแบบเป็นตึกฝรั่ง และมีลวดลายแบบจีน

1.6.2 ฉิ่มแจ้ หรือ ลานเอนกประสงค์[4]

คำว่า "ฉิ่ม" หรือ "ชิ้ม" ในภาษาจีนฮกเกี้ยน แปลว่า "ลึก"

คำว่า "แจ้" ในภาษาจีนฮกเกี้ยน แปลว่า "บ่อ"

ดังนั้น "ฉิ่มแจ้" จึงหมายถึง บ่อน้ำที่มีความลึก หรือบ่อน้ำบาดาล ซึ่งชาวจีนฮกเกี้ยนในภูเก็ตใช้เรียกลานที่อยู่กลางบ้าน เป็นที่ใช้น้ำ ซักล้าง อาบน้ำ และเป็นช่องลมช่องแสงของบ้านเช่นกัน

---

[3] ประสิทธิ์ โกยศิริพงศ์. นายแพทย์. สัมภาษณ์, 18 มีนาคม 2556.

[4] เรื่องเดียวกัน

บทที่ 2
ทฤษฎี แนวความคิด และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาเรื่อง "แนวคิดในการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมอั่งหม่อหลาว " นั้น เพื่อให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์และขอบเขตของการศึกษาที่ได้กำหนดไว้ ผู้วิจัยจึงได้ทำการศึกษา ทฤษฎี แนวความคิด และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง โดยแยกประเด็นข้อมูลที่รวบรวมมา เพื่อนำมาเป็นข้อมูลพื้นฐานในการศึกษาภาพรวมของแนวความคิดในการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมอั่งหม่อหลาว

ประเด็นข้อมูลที่รวบรวมได้แบ่งออกเป็น 5 ประเภทใหญ่ ดังนี้

2.1 การพิจารณารูปแบบและพัฒนาการของสถาปัตยกรรม

2.2 การพิจารณาคุณค่า

2.3 การพิจารณาความแท้

2.4 ทฤษฎีในการอนุรักษ์มรดกทางสถาปัตยกรรม

2.5 รูปแบบสถาปัตยกรรมปีนังที่มีอิทธิพลต่ออั่งหม่อหลาว

2.1 การพิจารณารูปแบบและพัฒนาการของสถาปัตยกรรม

เพื่อที่จะเข้าใจถึงความสำคัญ และความเป็นมาของสถาปัตยกรรมอั่งหม่อหลาว ก่อนที่จะนำไปสู่การเสนอแนวคิดในการอนุรักษ์นั้น ผู้วิจัยจึงอาศัยกรอบแนวความคิดในการศึกษาภาพรวมของสถาปัตยกรรมประเภทบ้านพักอาศัย เพื่อเป็นต้นแบบในการกำหนดกรอบความคิดเพื่อพิจารณารูปแบบและพัฒนาการของสถาปัตยกรรมอั่งหม่อหลาว โดยเลือกศึกษากรอบความคิดในการวิเคราะห์รูปแบบสถาปัตยกรรมประเภทบ้านพักอาศัยของ ศ.กิตติคุณผุสดี ทิพทัส และ รศ. มานพ พงศทัต ที่ได้ทำการวิจัยเรื่อง "บ้านในกรุงเทพฯ : รูปแบบและการเปลี่ยนแปลงในรอบ 200 ปี (พ.ศ.2325-2525)"[1] เนื่องจากเป็นงานวิจัยที่ได้ศึกษาเชิงประวัติศาสตร์ร่วมกับการศึกษาลักษณะทางกายภาพของสถาปัตยกรรมประเภทที่พักอาศัยในกรุงเทพมหานครในรอบ 200 ปี (พ.ศ.2325-2525) จากข้อมูลเอกสารและการสำรวจ อาทิ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร ภาพถ่ายเกี่ยวกับลักษณะบ้านพักอาศัยในกรุงเทพฯ ในช่วงเวลานั้น ตลอดจนศึกษาอาคารจริงที่

[1] ผุศดี ทิพทัส และมานพ พงศทัต. บ้านในกรุงเทพฯ : รูปแบบและการเปลี่ยนแปลงในรอบ 200 ปี (พ.ศ.2325-2525). รายงานผลการวิจัยเงินทุนเพื่อเพิ่มพูนและพัฒนาประสิทธิภาพทางวิชาการ เนื่องในโอกาสสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี.

ยังคงเหลืออยู่และสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้อง โดยเน้นวิเคราะห์รูปแบบและองค์ประกอบต่างๆ ของบ้าน รวมไปถึงอิทธิพลที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับสถาปัตยกรรมประเภทนี้ได้เป็นอย่างดี สามารถนำมาประยุกต์ใช้เป็นกรอบความคิดเพื่อพิจารณารูปแบบและพัฒนาการของสถาปัตยกรรมของอั่งหม่อหลาวต่อไปได้

จากการวิจัย "บ้านในกรุงเทพฯ : รูปแบบและการเปลี่ยนแปลงในรอบ 200 ปี (พ.ศ.2325-2525)" นี้ ศ.กิตติคุณผุสดี ทิพทัส และ รศ.มานพ พงศทัต ได้แบ่งประเด็นในการวิเคราะห์ที่ส่งผลต่อรูปแบบสถาปัตยกรรมประเภทบ้านพักอาศัยในแต่ละช่วงสมัย ซึ่งสามารถสรุปเป็นประเด็นได้ดังนี้

2.1.1 **สภาพทั่วไปทางด้านสังคมและเศรษฐกิจโดยสังเขป**

การเกิดขึ้นของสถาปัตยกรรมใดๆ โดยเฉพาะสถาปัตยกรรมประเภทบ้านพักอาศัยนั้น มีปัจจัยและสาเหตุมาจากสภาพสังคมและเศรษฐกิจ ก่อให้เกิดรูปแบบสถาปัตยกรรมในลักษณะที่แตกต่างกัน จากการวิจัย "บ้านในกรุงเทพฯ : รูปแบบและการเปลี่ยนแปลงในรอบ 200 ปี (พ.ศ.2325-2525)" นี้ ผู้วิจัยได้วิเคราะห์สภาพทั่วไปทางด้านสังคมและเศรษฐกิจในแต่ละช่วงสมัย กล่าวถึงการพัฒนาบ้านเมืองในด้านต่างๆ รวมไปถึงระบบการปกครองที่ดำเนินนโยบายภายใต้พระมหากษัตริย์ในแต่ละช่วงสมัย ซึ่งมีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกับวิถีชีวิตของผู้คนในสังคมในการดำรงชีพ แสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงและอิทธิพลในด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม จากการเข้ามาของชนชาติต่างๆ ทั้งในด้านการค้าขาย การศึกษา รวมไปถึงสถาปัตยกรรมต่างๆ

ฉะนั้น ในการวิจัยครั้งนี้ เพื่อที่จะเข้าใจถึงรูปแบบและการเปลี่ยนแปลงของสถาปัตยกรรมประเภทบ้านพักอาศัยนั้นๆได้เป็นอย่างดีนั้น จะต้องทำการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับสภาพทั่วไปทางด้านสังคมและเศรษฐกิจตั้งแต่ช่วงก่อนที่จะเกิดสถาปัตยกรรมนั้นๆ จวบจนถึงช่วงสมัยปัจจุบัน

2.2.2 **สภาพทั่วไปของการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือน**

การตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนมีความเกี่ยวเนื่องกันกับสภาพสังคมและเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในยุคเวลานั้น ซึ่งในการวิจัย "บ้านในกรุงเทพฯ : รูปแบบและการเปลี่ยนแปลงในรอบ 200 ปี (พ.ศ.2325-2525)" นี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาบริเวณต่างๆในเขตกรุงเทพฯ เพื่อวิเคราะห์ในเรื่องของเส้นทางการสัญจรของประชาชนที่ใช้เส้นทางเดินเรือ หรือถนนเป็นหลักในการดำรงชีวิต การวิเคราะห์ความหนาแน่นของประชากรในบริเวณต่างๆ ซึ่งแสดงถึงสภาพแวดล้อมนั้นๆ ที่มีอิทธิพลต่อการเกิด

รูปแบบของสถาปัตยกรรมที่แตกต่างกัน อาทิ การวางผังบริเวณ หรือแม้แต่ข้อบังคับและกฎหมายต่างๆ ที่จะนำไปสู่การก่อสร้างและการขยายที่ดิน การตั้งถิ่นฐานบ้านเรือน จึงเป็นประเด็นหนึ่งที่ควรจะศึกษา เพื่อให้เข้าใจถึงการเกิดและการเปลี่ยนแปลงรูปแบบสถาปัตยกรรมนั้นๆ

2.2.3 **รูปแบบของการสร้างสรรค์อาคารประเภทบ้านพักอาศัย**

ผู้วิจัยจะกล่าวถึงองค์รวมของสถาปัตยกรรมที่เกิดขึ้นในแต่ละยุคสมัยนั้นๆ เพื่อให้เข้าใจถึงสภาพความเป็นอยู่และการสนองประโยชน์ใช้สอยของอาคาร ซึ่งจะแสดงให้เห็นถึงภาพรวมขององค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมและอิทธิพลโดยรวมที่ได้รับมาในช่วงเวลานั้นๆ

2.2.4 **ลักษณะทางสถาปัตยกรรมของบ้านพักอาศัย**

จากการค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารต่างๆ การสัมภาษณ์ รวมไปถึงการสำรวจภาคสนาม ทำให้ผู้วิจัยตั้งประเด็นเพื่อนำมาศึกษารูปแบบและองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรม โดยอาศัยข้อมูลจากการศึกษาสภาพสังคมและเศรษฐกิจ การตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนแต่ละช่วงนั้น ซึ่งเป็นอิทธิพลในการเกิดรูปแบบสถาปัตยกรรมต่างๆ โดยผู้วิจัยได้แบ่งประเด็นย่อยในการศึกษา ดังนี้

2.2.4.1 **รูปแบบและองค์ประกอบของอาคาร**

การสรุปองค์ประกอบต่างๆ ของอาคาร อันได้แก่ รูปร่างลักษณะ หลังคา ประตู หน้าต่าง ช่องแสง ช่องลม บันได ผนังและการตกแต่ง โดยวิเคราะห์ลักษณะเด่นและอิทธิพลที่ทำให้เกิดองค์ประกอบต่างๆ ในแต่ละช่วงสมัยจากภาพถ่ายและการสำรวจ

2.2.4.2 **การวางตำแหน่งอาคารในที่ดินและการจัดผังบริเวณ**

ในประเด็นนี้ ผู้วิจัยใช้แผนที่หรือภาพถ่ายทางอากาศของบ้านในแต่ละหลังนั้น เพื่อเป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์ลักษณะเด่นของการวางตำแหน่งอาคาร และการจัดผังบริเวณ ซึ่งมีความสัมพันธ์ที่ทำให้เกิดรูปแบบสถาปัตยกรรมที่มีเอกลักษณ์ขึ้นมา

2.2.4.3 **เนื้อที่ใช้สอย**

เนื้อที่ใช้สอย เป็นประเด็นสำคัญประเด็นหนึ่ง ที่จะสามารถอธิบายถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนในช่วงเวลานั้นๆได้เป็นอย่างดี ลักษณะการจัดวางผังภายในจะแสดงถึงความสัมพันธ์ขององค์ประกอบสถาปัตยกรรมต่างๆ อาทิ ความสัมพันธ์ของการวางผังกับโครงสร้าง หรือการวางผังเพื่อให้สัมพันธ์กับทิศทางลม แสดงถึงแนวคิดของผู้ออกแบบและผู้ใช้อาคารที่ออกแบบอาคารโดยคำนึงถึงการใช้สอย

2.2.4.4 **โครงสร้างและวัสดุก่อสร้าง**

ประเด็นในเรื่องของโครงสร้างและวัสดุก่อสร้างนี้ เป็นประเด็นที่จะแสดงให้เห็นถึงอิทธิพลในด้านสถาปัตยกรรมที่ได้รับมา อีกทั้งยังเป็นการแสดงถึงความรู้ทางการก่อสร้างและเทคโนโลยีในการนำมาใช้ก่อสร้าง ซึ่งมีผลต่อรูปแบบและการเปลี่ยนแปลงของสถาปัตยกรรม

2.2.4.5 **ช่างผู้สร้างสรรค์และอิทธิพลที่มีต่อการออกแบบบ้าน**

การกล่าวถึงช่างและอิทธิพลที่มีต่อการออกแบบบ้านนั้น ทำให้เข้าใจถึงแนวคิดที่ช่างได้รับอิทธิพลมา ซึ่งช่างในแต่ละท้องที่ต่างมีความคิดและมีอิทธิพลแตกต่างกันไป ซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้รูปแบบสถาปัตยกรรมมีความเปลี่ยนแปลง

จากประเด็นต่างๆ ในการวิเคราะห์งานวิจัย "บ้านในกรุงเทพฯ : รูปแบบและการเปลี่ยนแปลงในรอบ 200 ปี(พ.ศ.2325-2525)" นี้ แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างประเด็นและการเปลี่ยนแปลงของปัจจัยต่างๆ ที่ก่อให้เกิดสถาปัตยกรรมประเภทบ้านพักอาศัยที่มีรูปแบบและเอกลักษณ์แตกต่างกันตามช่วงเวลา ผู้วิจัยจึงได้นำประเด็นเหล่านี้มาสร้างกรอบความคิดในการพิจารณารูปแบบและพัฒนาการของสถาปัตยกรรมอั่งหม่อหลาว เพื่อให้เข้าใจถึงรูปแบบ ความเป็นมาของสถาปัตยกรรมอั่งหม่อหลาวต่อไป

2.2 การพิจารณาคุณค่า

ในการที่จะอนุรักษ์สถาปัตยกรรม ประเด็นหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการคำนึงถึง คือ การรักษาคุณค่า (Value) เพราะคุณค่าเป็นสิ่งที่แสดงถึงความหมายที่เกี่ยวเนื่องกับจิตใจของคน และสังคมเศรษฐกิจในช่วงเวลานั้นๆ ซึ่งคุณค่าสามารถเปลี่ยนแปลงได้ หากปัจจัยต่างๆ ที่ก่อให้เกิดคุณค่านั้นมีการเปลี่ยนแปลงไป ดังนั้น ก่อนการปฏิบัติการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมใดๆ ควรที่จะมีการพิจารณาและประเมินคุณค่าของมรดกนั้นๆ ให้ครบทุกด้านก่อน เพื่อที่จะไม่ให้คุณค่าของมรดกนั้นถูกทำลายไป และเป็นเครื่องมือที่ช่วยในการกำหนดทิศทางในการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมได้อย่างเหมาะสม

เซอร์ เบอร์นาร์ด เอ็ม ฟิลเดน (Sir Bernard M. Feildon) นักวิชาการและนักปฏิบัติการด้านการอนุรักษ์ ได้แบ่งคุณค่าออกเป็น 3 หมวดหลักๆ ได้แก่ คุณค่าทางด้านจิตใจ (Emotional Value) คุณค่าด้านประโยชน์ใช้สอย (Use Value) และคุณค่าด้านวัฒนธรรม (Cultural Value)[2] โดย รศ. ดร.ปิ่นรัชฎ์ กาญจนัษฐิติ[3] ได้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับคุณค่าในด้านต่างๆ ดังต่อไปนี้

2.2.1 คุณค่าทางด้านจิตใจ (Emotional Value)

เป็นคุณค่าที่ทำให้เกิดความหวงแหนในการรักษาสถาปัตยกรรมเป็นอย่างมาก เนื่องจากเป็นคุณค่าที่เกี่ยวข้องกับจิตใจและความรู้สึกของคนในสังคมที่มีต่อสถาปัตยกรรมนั้นๆ โดยสิ่งที่บ่งชี้ถึงคุณค่าเหล่านี้ ได้แก่ อายุของอาคาร ความต่อเนื่องของประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ความทรงจำที่เกี่ยวเนื่องกับอาคารของคนในสัมคมนั้น ความเป็นเอกลักษณ์ของอาคาร ความเชื่อหรือศาสนา เป็นต้น ซึ่งคุณค่าในกลุ่มนี้สามารถสรุปย่อยๆ ได้ดังนี้

- คุณค่าด้านความเป็นเอกลักษณ์
- คุณค่าด้านความต่อเนื่องของประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม
- คุณค่าด้านจิตใจ และความเชื่อ

---

[2] Bernard M. Feilden, Conservation of Historic Buildings, (Oxford : Butterworth Architecture, 1994), p.6.

[3] ปิ่นรัชฎ์ กาญจนัษฐิติ, การอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมและชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2552), หน้า 69.

2.2.2 **คุณค่าด้านประโยชน์ใช้สอย** (Use Value)

เป็นคุณค่าที่เกี่ยวข้องกับสังคมและเศรษฐกิจในปัจจุบัน ซึ่งคุณค่าทางด้านเศรษฐกิจ อาจจะไม่ได้หมายถึงผลตอบแทนด้านการเงินเท่านั้น แต่อาจหมายถึงคุณค่าที่เกิดจากการนำเอามรดกทางวัฒนธรรมมาใช้ หรือจากการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมนั้น ทำให้วิถีชีวิต สภาพแวดล้อม ความเป็นอยู่ของบุคคลที่เกี่ยวข้องดีขึ้น คุณค่าด้านประโยชน์ใช้สอยสามารถแบ่งออกเป็นหัวข้อย่อยๆ ดังนี้

- คุณค่าที่เกิดจากอาคารที่ยังมีประโยชน์ใช้สอยอย่างต่อเนื่อง
- คุณค่าและความสำคัญทางด้านเศรษฐกิจของอาคารและที่ตั้ง
- คุณค่าทางด้านสังคม

2.2.3 **คุณค่าด้านวัฒนธรรม** (Cultural Value)

เป็นคุณค่าที่เกี่ยวเนื่องกับเรื่องราว ความเป็นมา ประวัติศาสตร์ที่เกิดจากทั้งตัวสถาปัตยกรรมเองและสภาพแวดล้อมโดยรอบ ซึ่งแบ่งออกเป็นหัวข้อย่อยๆ ดังนี้

- คุณค่าในฐานะที่เป็นบันทึก หลักฐานทางประวัติศาสตร์
- คุณค่าทางด้านโบราณคดี ความมีอายุเก่าแก่ และเป็นสิ่งที่หาได้ยาก
- คุณค่าทางด้านความงาม และความเป็นสัญลักษณ์
- ความสำคัญของอาคารที่มีต่อภูมิทัศนืของเมือง
- คุณค่าทางด้านเทคโนโลยีก่อสร้าง

ในการเสนอแนะแนวคิดในการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมอั่งหม่อหลาวนี้ จะนำคุณค่าด้านต่างๆ ดังกล่าวมาพิจารณาคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรม เพื่อที่จะรักษาคุณค่าและอนุรักษ์สถาปัตยกรรมให้เหมาะสมต่อไป

2.3 การพิจารณาความแท้

ความเป็นของแท้ (Authenticity) ของสถาปัตยกรรม มีความสำคัญมากในการพิจารณาว่ากระบวนการใดควรจะนำมาใช้เพื่อการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมที่ดีขึ้น ความเป็นของแท้ของสถาปัตยกรรมมีความสัมพันธ์กับคุณค่ากันอย่างแยกไม่ออก จึงควรที่จะศึกษาความเป็นของแท้ของสถาปัตยกรรม เพื่อไม่เป็นการทำลายความเป็นของแท้ และสูญเสียคุณค่าที่มีอยู่อีกด้วย ดังในเอกสารนาราว่าด้วยความเป็นของแท้[4] ได้กล่าวไว้ว่า "ความเป็นของแท้เป็นองค์ประกอบสำคัญที่แสดงถึงความมีคุณค่า" และ "ความเป็นของแท้ สามารถเชื่อมโยงได้กับคุณค่าโบราณสถาน..." เนื่องจากความเป็นของแท้จะแสดงให้เห็นถึงความเป็นมาตั้งแต่การเริ่มสร้าง ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงของสภาพที่ต่อเนื่องมาตลอดช่วงอายุของสถาปัตยกรรมนั้น[5]

ความเป็นของแท้จึงเป็นสิ่งสำคัญมากในการอนุรักษ์ และได้รับการกล่าวในกฎบัตรต่างๆ หลายฉบับ ดังเช่น ในพิธีสารฮอยอันสำหรับการปฏิบัติการอนุรักษ์ที่ดีในเอเชีย[6] (Hoi-An Protocals for best Conservation Practice in Asia) ได้จำแนกความแท้เป็น 4 มิติ คือ

2.3.1 ความแท้ด้านสถานที่และการตั้งถิ่นฐาน (Location and Settings)

พิจารณาในประเด็น สถานที่ ที่ตั้ง ความรู้สึกของสถานที่ สภาพแวดล้อม ลักษณะของพื้นที่และทัศนียภาพ บริบทโดยรอบ องค์ประกอบที่มีชีวิต ระดับของความไว้วางใจกัน

2.3.2 ความแท้ด้านรูปทรงและการออกแบบ (Form and Design)

พิจารณาในประเด็น ผังของที่ว่าง การออกแบบ วัสดุ ฝีมือช่าง วิธีการก่อสร้าง งานวิศวกรรม ธรณีวิทยา ความเชื่อมโยงกับมรดกหรือสถานที่อื่น

2.3.3 ความแท้ด้านการใช้งานและประโยชน์ใช้สอย (Use and Functions)

พิจารณาในประเด็น การใช้สอย ผู้ใช้งาน ความเชื่อมโยง การเปลี่ยนการใช้สอย การแบ่งพื้นที่ใช้สอย ผลกระทบจากการใช้สอย การใช้สอยที่ตอบรับสภาพแวดล้อม การใช้สอยที่ตอบรับบริบททางประวัติศาสตร์

---

[4] The Nara Document on Authenticity : 1994

[5] ปิ่นรัชฎ์ กาญจนัษฐิติ, การอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมและชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2552), หน้า 93.

[6] UNESCO. 2009. Hoi-An Protocals for best Conservation Practice in Asia. Bangkok: UNESCP Bangkok.

2.3.4 **ความแท้ด้านคุณภาพเชิงนามธรรม** (Immaterial Quality)

พิจารณาในประเด็น การแสดงออกทางศิลปะ คุณค่าต่างๆ จิตวิญญาณ ผลกระทบด้านความรู้สึก บริบททางศาสนา ความเชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์ เสียงกลิ่นและรสชาติ กระบวนการสร้างสรรค์

ดังนั้น การพิจารณาความเป็นของแท้ จะต้องพิจารณาควบคู่กันกับคุณค่าเนื่องจากเป็นวิธีในการรักษาความแท้ที่ทำให้ผู้คนได้เข้าใจถึงประวัติ ความเป็นมา วิถีชีวิต และวัฒนธรรมของผู้คนที่เกี่ยวข้อง อันจะนำไปสู่แนวคิดในการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมที่เหมาะสมต่อไป

2.4 ทฤษฎีในการอนุรักษ์มรดกทางสถาปัตยกรรม

ในการที่จะอนุรักษ์สถาปัตยกรรมใดๆ นั้น จำเป็นที่จะต้องศึกษาทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์มรดกทางสถาปัตยกรรมเพื่อที่จะกำหนดกรอบแนวคิดในการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมได้อย่างเหมาะสม รวมไปถึงจะต้องเข้าใจถึงกฎหมายที่มีความเกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ในพื้นที่นั้นๆ เพื่อให้การอนุรักษ์เป็นไปในทางเดียวกันหรือแตกต่างกันตามแต่สมควรได้ โดยจะประกอบไปด้วยประเด็นต่างๆ ดังนี้

2.4.1 วิธีการอนุรักษ์

2.4.2 หลักเกณฑ์ในการพิจารณาโครงการอนุรักษ์ดีเด่นในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก

2.4.3 กฎหมายและข้อบังคับที่เกี่ยวข้อง

2.4.1 วิธีการอนุรักษ์

เมื่อประเมินคุณค่าและความแท้ในมรดกทางสถาปัตยกรรมนั้นๆแล้ว รวมถึงทราบถึงปัญหาและปัจจัยที่ทำให้อาคารเปลี่ยนแปลงไป ขั้นตอนต่อมาคือการวิเคราะห์และเลือกวิธีการอนุรักษ์ให้เหมาะสมกับอาคารต่างๆ เพื่อที่จะรักษามรดกทางสถาปัตยกรรมให้ยังคงคุณค่าและความแท้ของอาคารไว้ได้มากที่สุด โดยวิธีการอนุรักษ์มีหลายระดับและมีความหมายแตกต่างออกไปตามแต่ละประเทศและองค์กรอนุรักษ์ โดยผศ. ดร. ยงธนิศร์ พิมลเสถียร สรุปวิธีการอนุรักษ์ออกเป็น 7 ระดับ ดังนี้[7]

2.4.1.2 **การป้องกัน** (Protection) คือ การไม่รบกวนสภาพอาคารในปัจจุบัน เพื่อรักษาคุณค่าและความแท้ของอาคารให้ยังคงอยู่มากที่สุด แต่จะต้องดำเนินการไม่ให้เสื่อมสภาพลงไปมากกว่าเดิม

2.4.1.2 **การสงวนรักษา** (Preservation) คือ การอนุรักษ์อาคารด้วยการไม่ต่อเติมหรือดัดแปลงอาคาร เพื่อรักษาสภาพอาคารให้ยังคงสภาพให้มากที่สุด โดยสามารถเสริมความมั่นคงได้เล็กน้อย

---

[7] ยงธนิศร์ พิมลเสถียร, การปรับปรุงฟื้นฟูเมืองและการอนุรักษ์เมือง, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2556), หน้า 46.

2.4.1.3 **การบูรณะ** (Restoration) คือ การทำให้กลับคืนสู่สภาพเดิมในอดีต โดยอ้างอิงจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่พิสูจน์ได้ สามารถเพิ่มเติมส่วนที่ขาดหายไปได้โดยที่จะต้องแสดงความแตกต่างระหว่างของเก่าและของใหม่

2.4.1.4 **การฟื้นฟู** (Rehabilitation) คือ การปรับปรุงกายภาพของแหล่งมรดก สามารถเพิ่มเติมส่วนอื่นๆได้ โดยไม่ไปรบกวนโครงสร้างและองค์ประกอบของอาคาร เพื่อรักษาคุณค่าของมรดก สามารถปรับเปลี่ยนการใช้สอยให้ตอบสนองต่อปัจจุบัน โดยไม่ไปทำลายองค์ประกอบส่วนอื่นๆ ซึ่งสามารถเรียกอีกชื่อว่า Adaptive re-use ทั้งนี้เพื่อเป็นการให้อาคารนั้นยังคงอยู่รอดทางเศรษฐกิจและฟื้นฟูให้กลับมามีชีวิตอีกครั้ง

2.4.1.5 **การสร้างขึ้นใหม่หรือปฏิสังขรณ์** (Reconstruction) คือ การก่อสร้างแหล่งมรดกขึ้นมาใหม่ โดยการนำชิ้นส่วนที่พังทลายประกอบเป็นรูปร่างใหม่ในตำแหน่งเดิม (Anatylosis) หรือการหล่อชิ้นส่วนขึ้นมาใหม่ให้เหมือนกับรูปแบบดั้งเดิมบนตำแหน่งเดิม โดยจะต้องมีหลักฐานของอาคารเดิมปรากฏอยู่

2.4.1.6 **การย้ายที่ตั้ง** (Relocation) คือ การย้ายแหล่งมรดกออกไปจากที่ตั้งเดิม เนื่องจากสภาพแวดล้อมได้เปลี่ยนแปลงไป ไม่เอื้ออำนวยในขณะที่อาคารนั้นยังคงมีคุณค่าและความสำคัญสูง แต่จะทำให้สูญเสียสภาพที่ตั้งเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างอาคารกับบริบทไป

2.4.1.7 **การสื่อความหมาย** (Interpretation) คือ การสร้างสรรค์งานใหม่ โดยจะต้องสื่อให้เห็นถึงคุณค่าและความสำคัญของมรดกนั้นๆ ซึ่งแหล่งมรดกนั้นอาจไม่มีให้เห็นเป็นหลักฐานแล้วก็ได้

2.4.2 **หลักเกณฑ์ในการพิจารณาโครงการอนุรักษ์ดีเด่นในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก**

ในการศึกษาแนวคิดในการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมอั่งหม่อหลาว จะต้องเข้าใจถึงภาพรวมเพื่อที่จะอนุรักษ์สถาปัตยกรรมให้เหมาะสม โดยผู้วิจัยได้ศึกษาหลักเกณฑ์ในการพิจารณาโครงการอนุรักษ์ดีเด่นในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกขององค์การยูเนสโก เพื่อเป็นกรอบในการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมต่อไป

องค์การยูเนสโก (UNESCO-United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization) หรือ องค์การศึกษาวิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ ซึ่งเป็นองค์กรที่ส่งเสริมการอนุรักษ์แหล่งทรัพยากรและมรดกทางวัฒนธรรมต่างๆของโลก ได้จัดตั้งโครงการรางวัลเพื่อการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมในภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิคแห่งองค์การยูเนสโก (The UNESCO Asia-Pacific Heritage Awards for Cultural Heritage Conservation) ในปีพ.ศ. 2543 โดยมีจุดประสงค์หลักเพื่อยกย่องบุคคลและองค์กรภาคเอกชน หรือโครงการความร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชน ในการบูรณปฏิสังขรณ์อาคารและสิ่งก่อสร้างที่เป็นมรดกอันทรงคุณค่าในภูมิภาค ซึ่งองค์การยูเนสโกเชื่อมั่นว่าในการยกย่องภาคเอกชนเรื่องการบูรณะปฏิสังขรณ์และปรับเปลี่ยนโครงสร้างทางประวัติศาสตร์จะเป็นแรงผลักดันให้เจ้าของอาคารรายอื่นๆ เริ่มดำเนินโครงการอนุรักษ์ภายในชุมชนของตนเอง ไม่ว่าจะเป็นการกระทำโดยตัวบุคคล หรือการแสวงหาความร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชน และจะเป็นการสร้างจิตสำนึกให้ผู้คนได้เห็นถึงคุณค่าและความสำคัญในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมต่อไป

องค์การยูเนสโกได้กำหนดหลักเกณฑ์ในการพิจารณาโครงการอนุรักษ์ดีเด่นในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก เพื่อพิจารณาความดีเด่นในด้านต่างๆของโครงการอนุรักษ์ที่เข้าร่วม[8] มีดังนี้

1) การรักษาคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมให้ปรากฏ เพื่อแสดงจิต วิญญาณของสถานที่ผ่านงานอนุรักษ์

2) การเลือกประโยชน์ใช้สอย และการปรับเปลี่ยนโครงสร้างให้เหมาะสม

3) การสื่อความหมายถึงความสำคัญของโครงสร้างในด้านวัฒนธรรม สังคม ประวัติศาสตร์ และสถาปัตยกรรมในงานอนุรักษ์

4) ความเข้าใจในเทคนิคของการอนุรักษ์ ซ่อมแซม เพื่อสื่อความสำคัญของอาคาร

5) การใช้และการควบคุมคุณภาพของการใช้อาคาร ช่างฝีมือ และเทคนิคในการอนุรักษ์อาคารอย่างเหมาะสม

6) การใช้วัสดุอย่างเหมาะสม

---

[8] UNESCO Bangkok, Asia Conserved : Lessons Learned from the UNESCO Asia-Pacific Heritage Awards for Cultural Heritage Conservation 200-2004, pp. 2-3.

7) องค์ประกอบหรือการแก้ปัญหาในงานอนุรักษ์ที่คำนึงถึงรูปแบบภายนอกและลักษณะที่ว่างภายในของอาคาร

8) กระบวนการและผลงานอนุรักษ์ต้องเอื้อประโยชน์ต่อสภาพแวดล้อม และเป็นส่วนหนึ่งในวัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ของชุมชน

9) แนวทางปฏิบัติและนโยบายการอนุรักษ์มีอิทธิพลกับการอนุรักษ์อื่นระดับท้องถิ่น ระดับประเทศ ระดับภูมิภาค หรือในระดับสากล

10) ความสามารถในการเจริญเติบโตของสังคมและเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่องและความสัมพันธ์ของโครงการรวมทั้งการจัดหาเพื่ออนาคตของการใช้และการดูแลรักษา

11) ความซับซ้อน ความละเอียดอ่อน และเทคนิคที่สอดคล้องของวิธีการอนุรักษ์โครงการ

การศึกษาหลักเกณฑ์ในการพิจารณาโครงการอนุรักษ์ดีเด่นในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกขององค์การยูเนสโก แสดงให้เห็นถึงแนวคิดในการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมที่จะต้องคำนึงถึงคุณค่าของอาคาร การเลือกประโยชน์ใช้สอย การเลือกใช้เทคนิคโครงสร้างและวัสดุ การคำนึงถึงสภาพแวดล้อมและประวัติศาสตร์ของชุมชน ซึ่งผู้วิจัยจะนำกรอบความคิดนี้ไปประยุกต์ในการเสนอแนวความคิดในการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมอั่งหม่อหลาวต่อไป ทั้งนี้จึงได้ศึกษา คฤหาสถ์เฉิง ฟัต เจ๋อ แมนชั่น (Cheong Fatt Tze Mansion) หรือ คฤหาสน์สีฟ้า (Blue Mansion) ซึ่งเป็นสถาปัตยกรรมประเภทที่พักอาศัยในปีนังที่ได้รับอิทธิพลจากรูปแบบสถาปัตยกรรมจีนและตะวันตก และเกิดในยุคสมัยเดียวกันกับอั่งหม่อหลาวในภูเก็ต โดยคฤหาสถ์เฉิง ฟัต เจ๋อ แมนชั่น เป็นอาคารที่ได้ทำการอนุรักษ์อาคารตามกระบวนการวิธีอนุรักษ์ และประสบความสำเร็จในการทำให้เกิดการอนุรักษ์อาคารหลังอื่นๆในปีนัง และช่วยปลุกจิตสำนึกให้กับชุมชนโดยรอบ จนได้รับรางวัลโครงการทรงคุณค่าการอนุรักษ์โบราณสถาน (Most Excellent Project UNESCO Heritage Award for Culture Heritage Conservation) ในปีพ.ศ. 2543 จากองค์กรยูเนสโก ผู้วิจัยจึงเลือกคฤหาสถ์หลังนี้เป็นกรณีศึกษา เพื่อเป็นตัวอย่างในการศึกษาแนวคิดและวิธีการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมอั่งหม่อหลาวในภูเก็ตต่อไป

<u>กรณีศึกษา คฤหาสน์ เฉิง ฟัต เจ๋อ</u> (Cheong Fatt Tze Mansion)

ภาพที่ 2.1 บ้าน เฉิง ฟัต เจ๋อ แมนชั่น (Cheong Fatt Tze Mansion)

ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 16 ตุลาคม 2554

ประวัติความเป็นมา

คฤหาสน์ เฉิง ฟัต เจ๋อ (Cheong Fatt Tze Mansion) หรืออีกชื่อหนึ่งที่ถูกเรียกโดยทั่วไปว่า คฤหาสน์สีฟ้า (Blue Mansion) ตั้งอยู่บนถนน Leith Street ย่าน George Town เมืองปีนัง ประเทศมาเลเซีย เป็นมรดกทางสถาปัตยกรรมสมัยปลายคริสตศตวรรษที่ 19 ของนายเฉิง ฟัต เจ๋อ ผู้ถูกขนานนามว่า เป็น Rockefeller แห่งตะวันออก เนื่องจากมีพื้นเพยากจน อพยพมาจากเมืองจีนมีเพียงเสื่อผืนหมอนใบ แต่ด้วยความมุ่งมั่นและเพียรพยายาม จึงทำงานค้าขายสร้างฐานะจนร่ำรวย และได้สร้างที่พำนักตามประเทศต่างๆรอบมาเลเซีย โดยคฤหาสน์หลังนี้เป็นอาคารที่โดดเด่นที่สุดหลังหนึ่งในบ้านทั้งหมดของเขา

คฤหาสน์ เฉิง ฟัต เจ๋อ เป็นอาคารทางประวัติศาสตร์หนึ่งในไม่กี่หลังในปีนังที่ยังคงยืนหยัดอยู่ท่ามกลางอาคารสมัยใหม่ ซึ่งพร้อมจะถูกทำลายลงได้ทุกเมื่อจากกระแสทุนนิยมที่รุกล้ำเข้ามาอย่างไม่หยุดยั้ง อย่างไรก็ตามยังมีกลุ่มคนที่เล็งเห็นความสำคัญและร่วมมือกันตั้งกองทุนเพื่อทำการอนุรักษ์อาคารหลังนี้ไว้ได้ทันท่วงที ซึ่งในอดีตความคุ้มครองทางกฎหมายเกี่ยวกับการอนุรักษ์อาคารทางประวัติศาสตร์ในมาเลเซียยังเป็นสิ่งที่ไม่ได้รับการคำนึงถึง เนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่ยังไม่เห็นคุณค่าของมรดกสถาปัตยกรรมเหล่านี้ และมุ้งเน้นการพัฒนาเมืองโดยการสร้างอาคารสมัยใหม่เพื่อตอบสนองประโยชน์ใช้สอยมากกว่าจะทำการบูรณะอาคารเก่า โครงการนี้จึงเปรียบเสมือนการนำร่องและเป็นจุดเปลี่ยนที่จะทำให้ประชาชนในปีนังหันมาให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์มรดกทางสถาปัตยกรรม

ประวัติการก่อสร้างอาคาร

คฤหาสน์ เฉิง ฟัต เจ๋อ เริ่มก่อสร้างตั้งแต่ปีพ.ศ.2439-2447 (ซึ่งตรงกับสมัยรัชกาลที่ 5 ของไทย) ซึ่งใช้เวลาในการสร้างทั้งหมดกว่า 7 ปี โดยคณะช่างฝีมือจากประเทศจีน ที่ร่วมกันรังสรรค์คฤหาสน์ที่โอ่อ่าสง่างามอันประกอบด้วย ห้องจำนวน 38 ห้อง ลานเอนกประสงค์กรุแผ่นหินแกรนิตจำนวน 5 ลาน บันได 7 ตำแหน่งและหน้าต่างจำนวน 220 บาน องค์ประกอบเหล่านี้มีการออกแบบตกแต่งที่สะท้อนถึงลักษณะและวิถีชีวิตที่ผสมผสานของเจ้าของคฤหาสน์

คฤหาสน์หลังนี้เป็นหนึ่งในสามของอาคารพักอาศัยแบบจีนที่ยังคงเหลือและตั้งอยู่ภายนอกประเทศจีน ทั้งยังเป็นอาคารหลังเดียวในภูมิภาคตะวันออกเฉียงใต้ โดยมีเอกลักษณ์เฉพาะที่สุดของงานสถาปัตยกรรมแบบจีนในช่วงคริสตศตวรรษที่ 18-19 ด้วยการออกแบบผังอาคารแบบตาตารางซึ่งมีแนวความคิดมาจากรูปแบบเรขาคณิตของจีน มีการตกแต่งภายในอาคารด้วยลวดลายที่แกะสลักอย่างพิถีพิถัน ส่วนภายนอกอาคารประดับประดาด้วยกระเบื้องถ้วยโดยกรรมวิธีที่เรียกว่า เฉียนเนียน (chien nien) และงานฉลุไม้อย่างจีน ในบริเวณลานบ้านจะพบการออกแบบตกแต่งที่สะท้อนอิทธิพลทางศิลปะแบบต่างๆ ได้แก่ การประดับกระจกสีแบบอาร์ต นูโว (Art Nouveau), หน้าต่างบานเกล็ดแบบโกธิค (Gothic), การกรุกระเบื้องพื้นเป็นลวดลายเรขาคณิตแบบสโตคออนด์เทรนด์ (Stoke-on-Trent) และองค์ประกอบตกแต่งเหล็กหล่อที่ได้รับอิทธิพลมาจากสก็อตแลนด์

ภาพที่ 2.2 ภาพแสดงส่วนของโถงต้อนรับ (ซ้าย) และลานเอนกประสงค์ (ขวา) ของ บ้าน เฉิง ฟัต เจ๋อ แมนชั่น (Cheong Fatt Tze Mansion) ซึ่งได้จัดรูปแบบการใช้สอยตามความเชื่อแบบจีน

ที่มา : Chinese Houses of Southeast Asia, p.131

ภาพที่ 2.3 ภาพแสดงการประดับตกแต่งลวดลายด้วยกระเบื้องเคลือบของจีน (ซ้าย) การแกะสลักไม้แบบจีน (กลาง) และการกรุกระเบื้องพื้นเป็นลวดลายเรขาคณิต (ขวา) ของ บ้าน เฉิง ฟัต เจ๋อ แมนชั่น (Cheong Fatt Tze Mansion) ซึ่งได้จัดรูปแบบการใช้สอยตามความเชื่อแบบจีน
ที่มา : Chinese Houses of Southeast Asia, p.131

นายเฉิง ฟัต เจ๋อ ได้พำนักที่คฤหาสน์แห่งนี้จนถึงวาระสุดท้ายของชีวิตในปีค.ศ. 1916 ในพินัยกรรมของเขาได้ระบุไว้ว่าห้ามขายบ้านหลังนี้จนกว่าลูกชายคนสุดท้ายจะเสียชีวิต แต่ด้วยความขัดสนของลูกชาย ทำให้ไม่มีทุนเพียงพอที่จะรักษา บ้านหลังนี้จึงถูกปล่อยให้ทรุดโทรมลงไปตามกาลเวลา จนกระทั่งลูกชายคนสุดท้ายของเขาได้เสียชีวิตลงในปีพ.ศ.2532 อาคารหลังนี้จึงถูกนำเข้าสู่ตลาดอสังหาริมทรัพย์ เผชิญกับสภาพเสื่อมโทรมและไร้การเหลียวแลถึงขีดสุด มีแนวโน้มที่จะถูกรื้อถอนหรือพังทลายลงได้ทุกเมื่อ ต่อมาในปีพ.ศ.2533 ได้มีกลุ่มคนเล็กๆ กลุ่มหนึ่งตระหนักถึงความสำคัญของคฤหาสน์ เฉิง ฟัต เจ๋อ ว่าเป็นมรดกที่มีคุณค่าและมีลักษณะพิเศษที่หาไม่ได้ที่ใด จึงได้ซื้ออาคารหลังนี้ไว้และดำเนินการบูรณะ

ความเป็นมาของโครงการ

เจ้าของใหม่ของคฤหาสน์ เฉิง ฟัต เจ๋อ เล็งเห็นว่าการอนุรักษ์อาคารหลังนี้จะเป็นสิ่งที่ช่วยกระตุ้นและเปลี่ยนแปลงสำนึกของคนในชุมชนให้ตระหนักถึงคุณค่าของอาคารประวัติศาสตร์มากขึ้น ทั้งยังหวังว่าโครงการนี้จะเป็นตัวอย่างที่ครอบคลุมเกี่ยวกับการอนุรักษ์และพัฒนาวิธีการอนุรักษ์อาคารในปีนัง โครงการนี้จึงเป็นโครงการบูรณะที่มีชื่อเสียงแห่งแรกของเมือง ซึ่งเริ่มขึ้นในปีพ.ศ.2534 โดยงานบูรณะหลักได้เสร็จสิ้นลงในปีพ.ศ.2539 ส่วนงานระบบ ไฟฟ้าและประปานั้นได้ดำเนินการต่อจนเสร็จสมบูรณ์ในปีพ.ศ.2542

ขอบเขตของโครงการ

จุดประสงค์หลักของโครงการ คือ การบูรณะฟื้นฟูตัวอาคารเดิมให้ได้มากที่สุด (Restoration) และวางแนวทางในการอนุรักษ์อย่างยั่งยืนเพื่อให้อาคารนี้มีอายุยืนยาวสืบทอดไปยังชนรุ่นหลังต่อไป โดยในขณะนั้น คณะอนุรักษ์ถูกจัดตั้งขึ้นและประสบกับปัญหามากมาย อาทิ ไม่มีกฎหมายที่สนับสนุนการปฏิบัติงานอย่างแท้จริงและขาดแคลนทุนทรัพย์ในการดำเนินงาน รวมไปถึงผู้เชี่ยวชาญท้องถิ่นและคนในชุมชนที่เห็นความสำคัญ ดังนั้นคณะอนุรักษ์จึงดำเนินการภายใต้แนวความคิดที่เรียบง่าย เสมือนเป็นผู้ดูแลอาคาร ทำงานอย่างระมัดระวังและแตะต้องอาคารอย่างแผ่วเบา แนวความคิดนี้จึงได้มาเป็นหลักสำคัญ 5 ประการในการทำงาน คือ

1) การค้นคว้าอย่างไม่รีบร้อน เพื่อที่จะได้ค้นพบอย่างทั่วถึง

2) การซ่อมแซมภายใต้การควมคุมดูแลอย่างละเอียด

3) การนำวัสดุที่มีอยู่กลับมาใช้หรือนำมาแปรสภาพเพื่อกลับมาใช้ใหม่

4) การให้ความสำคัญกับรายละเอียดทุกอย่าง

5) การหาความรู้เพิ่มเติมจากการค้นคว้าและปรึกษาผู้เชี่ยวชาญอย่างสม่ำเสมอ

ระหว่างทำการบูรณะ แนวคิดต่างๆ ที่ถูกสร้างขึ้นมากับอาคารเริ่มสะท้อนออกมาให้ ตั้งแต่การออกแบบอาคารตามหลักฮวงจุ้ย ความเชื่อเกี่ยวกับตัวเลขมงคลและการฝังเครื่องรางในส่วนต่างๆของอาคาร เช่น การนำธรรมชาติเข้ามาสู่อาคาร พบได้จากรางน้ำฝนที่วิ่งรอบชายคา การออกแบบระบบถ่ายเทอากาศได้อย่างชาญฉลาด โดยให้วิ่งเป็นแนวตรงผ่านโถงกลาง ทำให้บ้านเย็นสบาย นอกจากนี้ยังมีการฝังทองตามมุมสำคัญต่างๆ ของลานเพื่อเสริมสร้างความมั่งมีแก่ผู้อยู่อาศัย และยังมีการแกะสลักตัวอักษรที่มีความหมายมงคล และเขียนภาพเทพเจ้าตามเรื่องราว

วิธีการอนุรักษ์

แนวทางการอนุรักษ์ของโครงการ คือ การคงความดั้งเดิมของอาคารไว้ให้มากที่สุด (Preservation) โดยการนำทฤษฎีแบบโบราณมาประยุกต์ใช้และปรับเปลี่ยนส่วนต่างๆของอาคารเพียงเล็กน้อย มีการสร้างรายได้ให้กับชุมชนโดยจ้างช่างฝีมือและใช้วัสดุที่หาได้ในท้องถิ่น แต่บางส่วนจำเป็นต้องนำเข้าแรงงานและวัสดุจากประเทศจีน เนื่องจากมีกรรมวิธีและวัสดุที่มีลักษณะเฉพาะที่ไม่สามารถหาได้

การซ่อมแซมหลังคาต้องนำเข้ากระเบื้องและปูนที่ผสมเส้นใยและขนสัตว์แบบดั้งเดิมจากจีน ระบบการก่อสร้างหลังคานี้เป็นระบบเดียวกันกับที่ใช้สร้างวัด วังหรือคฤหาสน์ขนาดใหญ่ในจีน โดยกระเบื้องที่ใช้มีสองลักษณะ คือ กระเบื้องที่มีขนาดใหญ่และแบนจะวางบนตงไม้และมุงทับด้วยกระเบื้องกาบกล้วยและส่วนปลายด้วยกระเบื้องเซรามิกสีเขียว

ภาพที่ 2.4 ภาพแสดงการซ่อมแซมหลังคา

ที่มา : http://www.cheongfatttzemansion.com/restoration-works.htm

ปูนฉาบผนังที่มีอยู่เดิมถูกเก็บไว้เป็นตัวอย่างและส่งไปศึกษาที่ห้องวิจัย เพื่อนำไปทดสอบหาสัดส่วนของส่วนผสมที่แน่นอนของปูนขาว ทรายแม่น้ำ และส่วนผสมอื่นๆ เช่น เยื่อกระดาษ ขนม้า และเส้นใยจากธรรมชาติ เมื่อได้ผลลัพธ์แล้วก็ทำการผสมปูนตามสัดส่วนด้วยมือ เพื่อให้ใกล้เคียงกับวิธีในอดีตมากที่สุด หลังจากนั้นทำสีอาคารให้เป็นสีน้ำเงินครามจากน้ำปูนที่มีส่วนผสมของสีดอกอัญชัญ น้ำมันตั้งอิ้ว และผงกระดูกอ่อนต้ม

ส่วนงานซ่อมแซมแกะสลักไม้ ได้จ้างช่างไม้จากกวางตุ้งเข้ามา โดยใช้เครื่องมือช่างโบราณ ซึ่งใช้เวลากว่าสามปีในการซ่อมบำรุง ทำสี และขัดเงาให้แก่งานแกะสลักต่างๆ บานเกล็ดประตู เพดานที่ทำด้วยไม้ โดยไม้ที่ใช้ซ่อมแซมเป็นไม้สักและไม้ตะเคียน เคลือบด้วย ta cik หรือยางไม้ที่สามารถกันปลวกได้ ทาทับผิวไม้ทั้งหมด 7 ชั้น เพื่อสร้างความคงทนที่สามารถรักษาสภาพนี้ไปได้กว่าร้อยปี

ภาพที่ 2.5 การซ่อมแซมงานไม้ของช่างจีนที่จ้างเข้ามา

ที่มา : http://www.cheongfatttzemansion.com/restoration-works.htm

งานเหล็กหล่อซึ่งแต่ดั้งเดิมนั้นนำเข้ามาจากเมืองกลาสโกว์ ประเทศสก็อตแลนด์ ทำการซ่อมแซมด้วยการหล่อเหล็กจากต้นแบบเดิมโดยช่างท้องถิ่น แล้วนำมาเสริมในส่วนที่ชำรุด ส่วนงานเหล็กอื่นๆ ได้แก่ บันไดเวียนแบบวิคตอเรียน, หัวเสาโครินเธียนที่ตั้งในลานใหญ่ของบ้าน, แผงรั้วภายนอก, ซี่พัดลม และขาตั้งโคมไฟ งานเหล็กหล่อทั้งหมดนี้ถูกถอดลงมาอย่างระมัดระวัง เพื่อขัดสนิม เคลือบน้ำยากันสนิม และทำสีใหม่

ส่วนที่ประดับตกแต่งด้วยทอง คณะอนุรักษ์เลือกที่จะทำความสะอาดเพื่อกำจัดสิ่งสกปรกออกแทนที่จะชุบทองใหม่ โดยใช้ก้านสำลีจุ่มกรดอ่อนๆ ดังภาพที่ 2.6 แล้วเช็ดคราบฝุ่นและน้ำมันที่เกาะอยู่กว่าศตวรรษออก ถือเป็นการชุบชีวิตงานและคงไว้ซึ่งวิธีช่างแบบดั้งเดิม ส่วนการทำความสะอาดงานเป็นไปอย่างประณีต เช่น ส่วนของบานประตูแกะสลักไม้บริเวณโถงทางเข้าและห้องนั่งเล่นชั้นล่าง ซึ่งใช้เวลาถึง 26 ชั่วโมงในการทำความสะอาดประตูเพียงด้านเดียว เป็นต้น

ภาพที่ 2.6 งานซ่อมแซมเหล็กและงานประดับตกแต่งด้วยทอง

ที่มา : http://www.cheongfatttzemansion.com/restoration-works.htm

คฤหาสน์หลังนี้มีงานประดับกระจกสี (stained glass) ด้วยฝีมืออันยอดเยี่ยม ซึ่งของแท้ดั้งเดิมมีจำนวน 48 ชิ้นด้วยกัน สันนิษฐานว่าสั่งนำเข้ามาจากประเทศอังกฤษในสมัยคริสตศตวรรษที่19 ซึ่งก่อนทำการซ่อมแซมพบว่ามีความชำรุดทรุดโทรมมาก ตะกั่วที่เป็นเส้นรอบรูปเปราะ กรอบบิดเบี้ยว บางบานแตกและชิ้นส่วนสูญหายไป ช่างอนุรักษ์ท้องถิ่นจึงทำการซ่อมแซมโดยใช้กระจกทำมือที่นำเข้าจากประเทศสหรัฐอเมริกาและเยอรมนี ส่วนงานประดับกระจกได้รับการเปลี่ยนเส้นตะกั่ว เปลี่ยนกรอบ และเติมชิ้นส่วนที่หายไปให้สมบูรณ์

ในการซ่อมบำรุงงานประดับกระเบื้องเคลือบ (chien nien) ได้สั่งทำถ้วยชามเครื่องปั้นดินเผาขึ้นเป็นพิเศษกว่า 10,000 ใบที่เมืองฮกเกี้ยน ประเทศจีน ช่างชาวจีนเริ่มทำการ

ซ่อมด้วยการเคาะตัดชามกระเบื้องด้วยคีม แล้วประดับลงบนตำแหน่งเดิมที่เป็นภาพเทพเจ้า ฉากทิวทัศน์และทวยเทพต่างๆ ในเทพนิยายของจีนดังภาพที่ 2.7

ภาพที่ 2.7 การซ่อมงานประดับกระเบื้องเคลือบด้วยการเคาะตัดชามกระเบื้องด้วยคีม แล้วประดับลงบนตำแหน่งเดิม

ที่มา : http://www.cheongfatttzemansion.com/restoration-works.htm

ส่วนภาพสีฝุ่นที่หน้าบันถูกฟื้นฟูขึ้นใหม่ ด้วยสีที่ทำมาจากไข่ขาวผสมกับผงสีที่สกัดจากธรรมชาติ และเคลือบผิวด้วยน้ำมันตั้งอิ้วเพื่อปกป้องจากสภาพแวดล้อม เช่นเดียวกับภาพเสมือนจริง (trompe l'oeil) บนคานที่ล้อมรอบลาน ใหญ่ของบ้าน ถูกฉาบปูนและทาสีใหม่ด้วยลวดลายที่ดูเหมือนลายไม้อย่างเดิม รวมไปถึงผนัง wall dado panel หรือฝาครึ่งล่างซึ่งอยู่ใต้บัวที่ถูกยกสูงขึ้นมา ถูกซ่อมโดยการทำสี ฉาบปูนและตกแต่งด้วยหมึกจีนอย่างระมัดระวัง

ภาพที่ 2.8 การฉาบปูนและทาสีใหม่ด้วยหมึกจีน

ที่มา : http://www.cheongfatttzemansion.com/restoration-works.htm

พื้นอาคารเดิมที่ตกแต่งกรุกระเบื้องแบบ Stoke-on-Trent ในโถงกลางได้รับการทำความสะอาดอย่างทะนุถนอม ส่วนต่อเติมและชานอื่นๆ ทำการรื้อกระเบื้องเดิมออก แล้วเปลี่ยนเป็นกระเบื้องดินเผา (terracotta) ที่ทำเลียนแบบซึ่งนำเข้ามาจากจีน ทั้งนี้ไม่มีการใช้น้ำยากันซึมหรือสารเคลือบใดๆ กับพื้น เนื่องจากต้องการให้ความชื้นสามารถระบายออกมาได้ตามธรรมชาติ ส่วนทางรถยนต์มีการนำหินแกรนิตที่พบในบริเวณบ้านซึ่งมีสภาพดีอยู่มากรุพื้นผิว

ระยะสุดท้ายของการบูรณะ ได้ติดตั้งงานระบบไฟฟ้าและประปาเพื่อรองรับการใช้สอยแบบใหม่ที่จะปรับปรุงเป็นโรงแรม ส่วนต่อเติมมีการติดตั้งเครื่องปรับอากาศและห้องน้ำส่วนตัวในแต่ละห้อง เพื่ออำนวยความสะดวกแก่แขกที่จะมาพักให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้

ปัญหาสำคัญ

เนื่องจาก นาย เฉิง ฟัต เจ๋อ ได้สร้างและเติมเต็มคฤหาสน์หลังนี้ด้วยชีวิตและชีวา กลุ่มอนุรักษ์ผู้เป็นเจ้าของใหม่จึงมีความคิดที่จะสานต่อเจตนารมณ์นี้ ด้วยการทำให้อาคารหลังนี้สร้างความสุขแก่ผู้มาเยือนทุกคน โดยเลือกที่จะปรับเปลี่ยนจากบ้านพักอาศัยเป็นโรงแรมบูติกเพื่อต้อนรับนักท่องเที่ยว ทำให้การบูรณะอาคารต้องทำการต่อเติมเพื่อตอบสนองต่อการใช้สอย (Rehabilitation) มีการออกแบบให้กลมกลืนกับอาคารเดิม แต่เกิดปัญหาว่าช่างส่วนใหญ่ไม่คุ้นเคยกับกรรมวิธีก่อสร้างแบบโบราณ คณะอนุรักษ์จึงต้องโน้มน้าวให้ช่างเหล่านี้เห็นความสำคัญของคุณค่าในการใช้วัสดุและวิธีการดั้งเดิม เพื่อความถูกต้องในทฤษฎีอนุรักษ์

ความยั่งยืนและการสานต่อโครงการ

โครงการนี้มีส่วนในการกระตุ้นให้ชุมชนตระหนักและซาบซึ้งถึงมรดกทางสถาปัตยกรรมอย่างที่เจ้าของตระหนัก เป็นการประชาสัมพันธ์ทางอ้อมให้เห็นคุณค่าของมรดกของพวกเขาเอง และเป็นตัวอย่างที่ดีให้แก่โครงการลักษณะเดียวกันต่อไปในปีนัง

ผลกระทบของโครงการ

โครงสร้าการอนุรักษ์ของคฤหาสน์ เฉิง ฟัต เจ๋อ ถือเป็นต้นแบบให้กับโครงการอื่นในการนำเทคนิคการก่อสร้าง และกรรมวิธีการสร้างงานศิลปะในอดีตไปใช้ต่อ และยังช่วยยืนยันให้เห็นว่า วิธีการดั้งเดิมเหล่านี้สามารถนำไปใช้บูรณะอาคารโบราณทั้งเมืองได้อย่างกลมกลืนและประสบความสำเร็จ ผลที่ได้คือโครงการนี้ได้ชี้นำให้เกิดการอนุรักษ์ต่างๆ ถือเป็นการชุบชีวิตอาคารที่เกือบถูกทำลายคืนสู่ชุมชน และกลายมาเป็นสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมของเมืองต่อไป

หลังจากการบูรณะห้องโถงกลางและลานทั้งหลายในคฤหาสน์ ได้กลายเป็นที่จัดงานแต่งงาน คอนเสิร์ต งานนิทรรศการ และงานสังคมต่างๆมากมาย ในส่วนต่อเติมใหม่ได้ถูกปรับเป็นโรงแรมบูติกที่มีแนวคิดเป็นแบบห้องเช่ากว่า 16 ห้อง ตกแต่งด้วยศิลปะในยุคคริสตศตวรรษที่ 19 ซึ่งการปรับเปลี่ยนการใช้สอยใหม่เป็นโรงแรมนั้น ทำให้เกิดผู้เข้าชมกลุ่มใหม่ที่ไม่ใช่เพียงผู้สนใจ

ในงานอนุรักษ์เท่านั้น แต่รวมไปถึงกลุ่มนักท่องเที่ยวในปีนังด้วยเช่นกัน ทำให้โครงการมีโอกาสเผยแพร่ความสำคัญของอาคาร การอนุรักษ์ และวัฒนธรรมดั้งเดิมของปีนัง รวมทั้งกลายเป็นแบบอย่างในการอนุรักษ์อาคารในภูมิภาคนี้อีกด้วย

วิธีการต่างๆในการบูรณะของโครงการนี้ได้ถูกนำไปใช้ต่อในอาคารซึ่งตั้งอยู่ที่ถนนฝั่งตรงข้าม อาคารนี้เป็นอาคารขนาดเล็ก ซึ่งในสมัยของเจ้าของบ้านเดิมนั้นเป็นที่อยู่อาศัยของคนใช้และคนงาน ปัจจุบันได้บูรณะและปรับปรุงใหม่เป็นร้านอาหาร โดยเจ้าของมีความต้องการเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์นี้ไปสู่บริเวณโดยรอบ ทำให้เจ้าของอาคารหลังอื่นๆ เกิดความมั่นใจและพร้อมที่จะบูรณะอาคารของตน ทำให้เกิดการรวมตัวของเจ้าของอาคารเหล่านี้เพื่อปรึกษาแนวทางในการอนุรักษ์ร่วมกันทั้งงานสถาปัตยกรรมและภาพรวมของชุมชน เพื่อที่จะทำให้ปีนังเป็นเมืองอนุรักษที่ยั่งยืนต่อไป

ภาพที่ 2.9 ตึกแถวบริเวณตรงข้ามบ้านที่ถูกเปลี่ยนเป็นร้านอาหาร
ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 16 ตุลาคม 2554

จากการศึกษาวิธีการอนุรักษ์ของคฤหาสถ์ เฉิง ฟัต เจ่อ พบว่าเป็นการอนุรักษ์ที่ประกอบไปด้วยวิธีการต่างๆ คือ การคงสภาพอาคารให้ได้มากที่สุด (Preservation) การบูรณะอาคารเพื่อให้อาคารกลับคืนสู่สภาพเดิมอย่างที่เคยเป็นในอดีต โดยซ่อมแซมองค์ประกอบและวัสดุของอาคารด้วยวิธีการผลิตในรูปแบบเดิมหรือใกล้เคียงกับอดีตมากที่สุด รวมถึงการนำเอาช่างจีนเข้ามาซ่อมแซมงานแกะสลักไม้ เนื่องจากในอดีตบ้านหลังนี้ได้ถูกสร้างขึ้นด้วยช่างจีนเช่นกัน มีการสร้างองค์ประกอบบางส่วนที่ขาดหายไปขึ้นมาใหม่ (Reconstruction) ด้วยการหล่อเหล็กจากต้น

แบบเดิม เพื่อมาเสริมเฉพาะในส่วนที่จำเป็น เนื่องจากในปัจจุบันโรงงานที่เคยผลิตหล่อเหล็กในสก็อตแลนด์ได้ปิดไปแล้ว ทั้งนี้ เพื่อเป็นการรักษาคุณค่าและความแท้ของอาคารให้มากที่สุด

นอกจากนี้ อาคารยังได้ถูกฟื้นฟู (Rehabilitation) และปรับเปลี่ยนพื้นที่ใช้สอย (Adaptive Re-use) จากบ้านเป็นโรงแรมขนาดเล็ก เพื่อตอบสนองต่อการใช้สอยในปัจจุบัน การอนุรักษ์อาคารจึงถูกดำเนินการต่อด้วยการต่อเติมงานระบบต่างๆ และการต่อเติมพื้นที่ใช้สอยบางส่วนเพื่อให้สอดคล้องกับพื้นที่ใช้สอยใหม่ และได้เปิดให้เป็นพิพิธภัณฑ์มีชีวิต หรือ Living Museum เพื่อเป็นการรื้อฟื้นผู้คนให้กลับมาเห็นความสำคัญของการอนุรักษ์อาคารเก่าอีกครั้งและเห็นถึงวิถีชีวิตอันรุ่งเรืองของผู้คนในอดีตของปีนัง ซึ่งวิธีการอนุรักษ์ของคฤหาสถ์ เฉิง ฟัต เจ๋อ จะเป็นกรณีศึกษาที่ดีให้แก่อั่งหม่อหลาวในภูเก็ต สถาปัตยกรรมซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากปีนังมีรูปแบบสถาปัตยกรรมตะวันตกผสมจีนเช่นกัน

2.4.3 กฎหมายและข้อบังคับที่เกี่ยวข้อง

ในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม จำเป็นที่จะต้องศึกษากฎหมายและข้อบังคับที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำไปพิจารณาในการกำหนดขอบเขตและควบคุมการเปลี่ยนของอาคารและสภาพแวดล้อมโดยรอบ ดังนั้น ในการที่จะอนุรักษ์สถาปัตยกรรมอั่งหม่อหลาวในภูเก็ต ซึ่งมีขอบเขตพื้นที่อยู่ในเขตเทศบาลนครภูเก็ต จะต้องศึกษากฎหมายและข้อบังคับที่เกี่ยวข้องในพื้นที่นี้ เพื่อที่จะศึกษาปัญหาของกฎหมายที่ทำให้อั่งหม่อหลาวเปลี่ยนแปลง และกำหนดเสนอแนะการกำหนดข้อกฎหมายเพื่อควบคุมการเปลี่ยนแปลงของอั่งหม่อหลาว โดยในปัจจุบันพื้นที่เทศบาลนครภูเก็ตมีกฎหมายและพระราชบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมและการอนุรักษ์ในภูเก็ต จำนวน 5 ฉบับ คือ

2.4.3.1 **พระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ.2518 และพ.ศ.2535 ซึ่งในกฎกระทรวงให้ใช้บังคับผังเมืองรวมเกาะภูเก็ต พ.ศ.** 2554

กฎหมายฉบับนี้มีข้อกำหนดเพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาเมืองและชุมชน โดยที่ยังรักษาคุณค่าที่สำคัญในด้านต่างๆของเมืองและชุมชนให้ยังคงอยู่ ซึ่งกฎกระทรวงให้ใช้บังคับผังเมืองรวมเกาะภูเก็ต พ.ศ. 2554 ได้จำแนกการใช้ประโยชน์ที่ดินออกเป็น 16 ประเภท

ในขอบเขตพื้นที่ที่ศึกษา อยู่ในพื้นที่ดิน 4 ประเภท คือ เขตที่ดินประเภทพาณิชยกรรมและที่อยู่อาศัยหนาแน่นมาก เขตที่ดินประเภทที่อยู่อาศัยหนาแน่นปานกลาง เขตที่ดินประเภทสถาบันการศึกษา และเขตที่ดินประเภทศาสนา โดยมีอั่งหม่อหลาวจำนวน 5 หลัง จากทั้งหมด 15 หลัง(ดูแผนที่ 2.1) อยู่ในเขตที่ดินประเภทที่อยู่อาศัยหนาแน่นปานกลาง ซึ่งอนุญาตให้ใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการอยู่อาศัย การท่องเที่ยว สถาบันราชการ การสาธารณูปโภคและสาธารณูปการเป็นส่วนใหญ่ และห้ามใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อโรงงาน คลังเชื้อเพลิง สถานที่บรรจุและกักเก็บก๊าซ เลี้ยงปศุสัตว์ สุสานและฌาปณสถาน โรงฆ่าสัตว์ ไซโลเก็บผลิตผลทางการเกษตร กำจัดมูลฝอย ซื้อขายหรือเก็บเศษวัสดุ ส่วนอั่งหม่อหลาวจำนวน 10 หลังอยู่ในเขตที่ดินประเภทพาณิชยกรรมและที่อยู่อาศัยหนาแน่นมาก ซึ่งมีข้ออนุญาตในการใช้ประโยชน์ที่ดินเช่นเดียวกับเขตที่ดินประเภทที่อยู่อาศัยหนาแน่นปานกลาง เพียงแต่สามารถใช้ที่ดินเพื่อพาณิชยกรรมได้

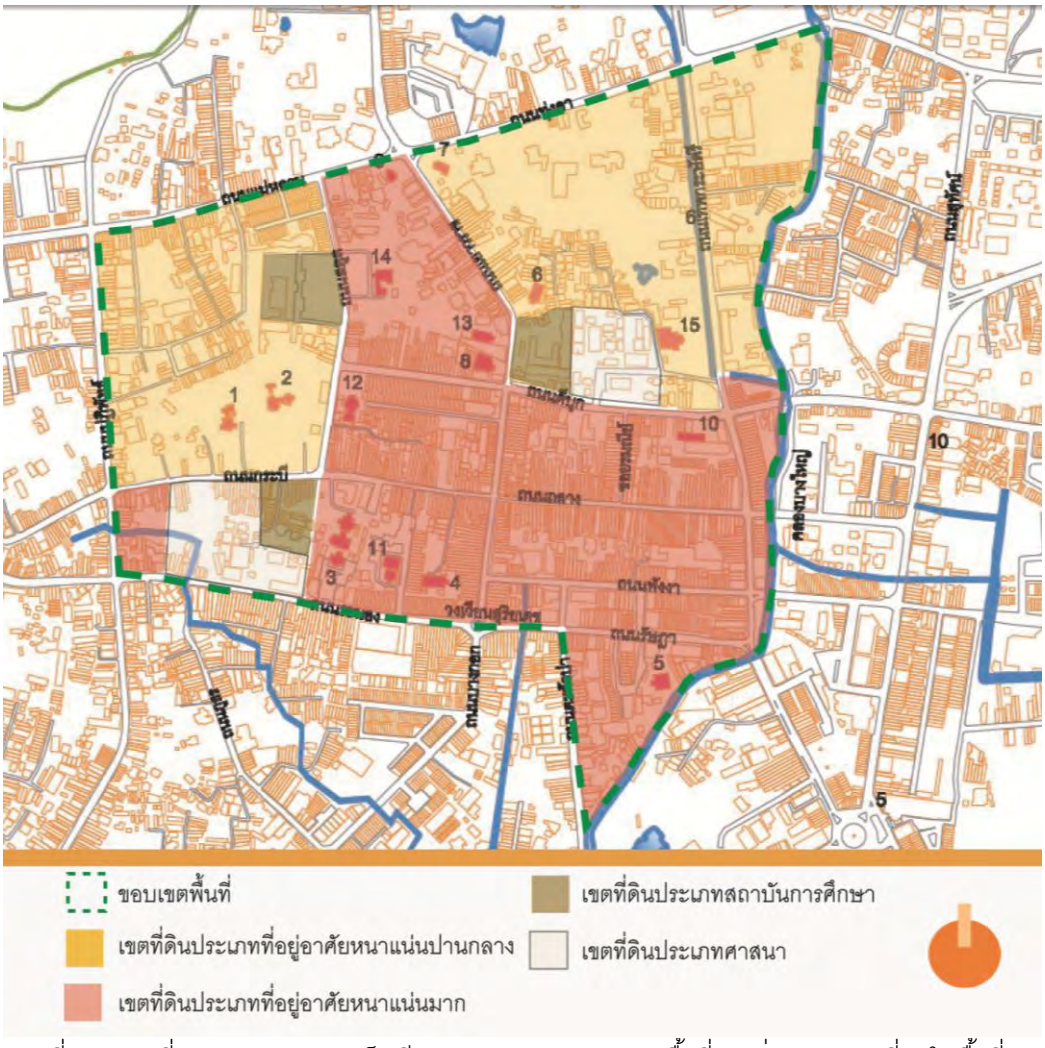

แผนที่ 2.1 แผนที่เขตเทศบาลนครภูเก็ต ปีพ.ศ.2553 แสดงขอบเขตพื้นที่ของอั่งหม่อหลาวที่อยู่ในพื้นที่ต่างๆ ของกฎกระทรวงให้ใช้บังคับผังเมืองรวมเกาะภูเก็ต พ.ศ. 2554

ที่มา : ปรับปรุงจากแผนที่กฎกระทรวงให้ใช้บังคับผังเมืองรวมเกาะภูเก็ต พ.ศ. 2554 โดยผู้วิจัย, 24 เมษายน 2556

2.4.3.2 **พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.**2535

ข้อกำหนดของพระราชบัญญัติที่เกี่ยวข้องฉบับนี้ คือ การประกาศเขตอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม หรือย่านอนุรักษ์เมืองเก่าในเขตเทศบาลนครภูเก็ต ตามประกาศกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เรื่อง กำหนดเขตพื้นที่และมาตรการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมในบริเวณพื้นที่จังหวัดภูเก็ต พ.ศ. 2553 โดยการประกาศพื้นที่ดังกล่าวมีประชาชนและผู้ที่เกี่ยวข้อง

เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการ เพื่อควบคุมการใช้ที่ดินและกิจกรรมทั้งบริเวณเขตผังเมืองรวม โดยแบ่งออกเป็น 9 บริเวณ ซึ่งแต่ละบริเวณจะมีข้อกำหนดในการควบคุมการใช้ที่ดินและการพัฒนาอาคารที่แตกต่างกัน ในขอบเขตพื้นที่ที่ศึกษาตั้งอยู่ในบริเวณที่ 4 คือ บริเวณเขตเทศบาลนครภูเก็ต ซึ่งทางกระทรวงได้จำแนกพื้นที่ออกเป็น 3 พื้นที่ (ดูแผนที่ 2.2 ประกอบ) ดังนี้

1) เขตอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมหรือย่านอาคารเก่า

2) เขตหนาแน่นมาก

3) เขตหนาแน่นสูงมาก

หลักเขตที่ 1
หลักเขตที่ 13
หลักเขตที่ 2
หลักเขตที่ 3
หลักเขตที่ 4
หลักเขตที่ 5
หลักเขตที่ 6
หลักเขตที่ 7
หลักเขตที่ 8
หลักเขตที่ 9
หลักเขตที่ 10
หลักเขตที่ 11
หลักเขตที่ 12
เทศบาลนครภูเก็ต
อำเภอเมืองภูเก็ต
ท่าเทียบเรือรับ-ส่งผู้โดยสารข้ามฝั่งทะเล

ตารางที่ 2.1 มาตรการควบคุมการพัฒนาอาคารในบริเวณที่ 4 ของเขตผังเมืองรวมภูเก็ต ตามประกาศกระทรวงฯ พ.ศ.2553

พื้นที่	ความสูงอาคารไม่เกิน (ม.)	F. A.R.*	ที่ว่าง (ร้อยละ)
เขตอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมหรือย่านอาคารเก่า	12	-	16** 30***
เขตหนาแน่นมาก	45	6 : 1	35
เขตหนาแน่นสูงมาก	60	8 : 1	40

* F. A.R. (Floor Area Ratio) คือ อัตราส่วนพื้นที่อาคารรวมกันทุกชั้นต่อพื้นที่ดินของอาคารทุกหลังที่ก่อสร้างในที่ดินแปลงเดียวกันที่ยื่นขออนุญาต

** สำหรับอาคารที่จัดให้มีช่องทางเดินด้านหน้าอาคารทะลุถึงอาคารข้างเคียงตามลักษณะสถาปัตยกรรมชิโนโปรตุเกส

*** อาคารอื่นที่มิได้มีรูปแบบลักษณะเดียวกับ(**)

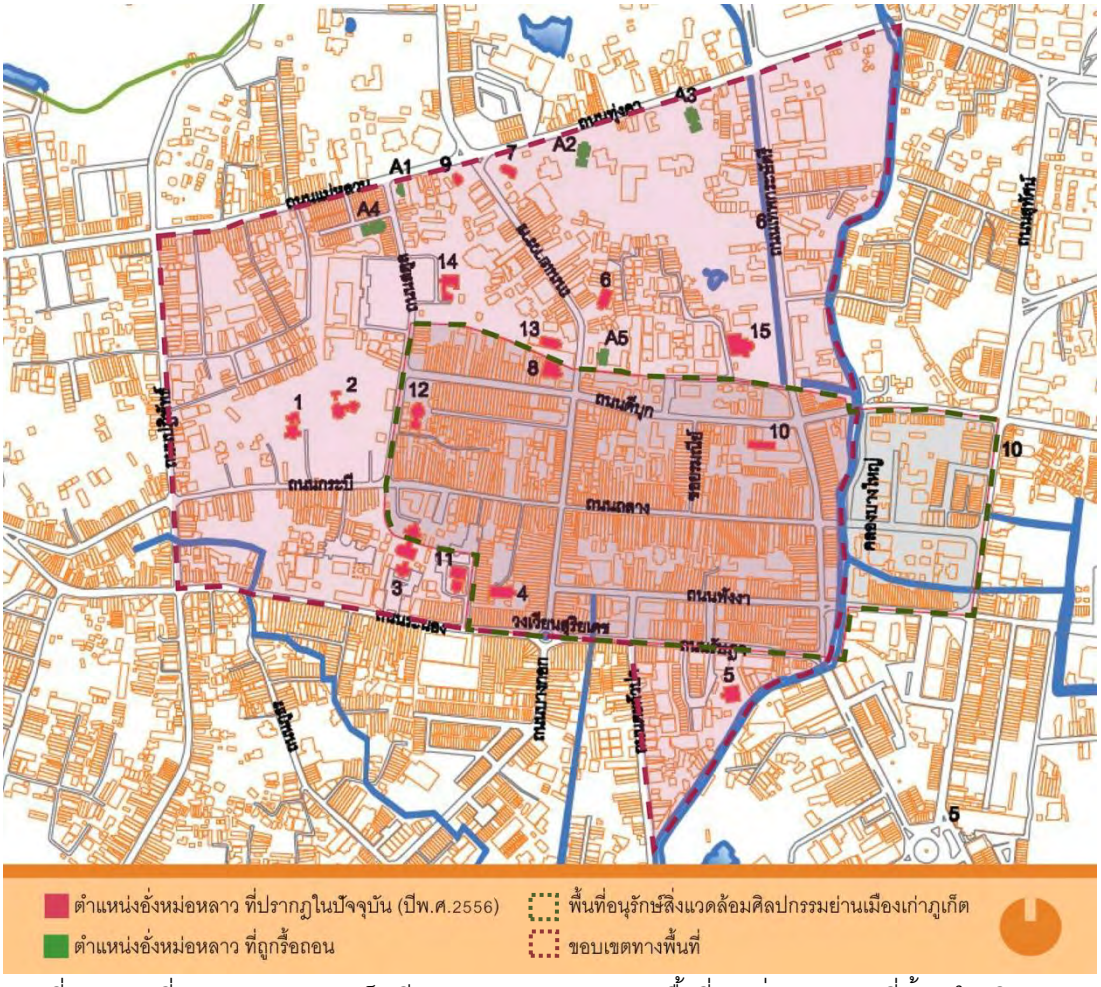

แผนที่ 2.3 แผนที่เขตเทศบาลนครภูเก็ต ปีพ.ศ.2553 แสดงขอบเขตพื้นที่ของอั่งหม่อหลาวที่ตั้งอยู่ในบริเวณเขตอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมหรือย่านอาคารเก่า และเขตหนาแน่นมาก

ที่มา : ปรับปรุงจากแผนที่กฎกระทรวงให้ใช้บังคับผังเมืองรวมเกาะภูเก็ต พ.ศ. 2554 โดยผู้วิจัย

, 24 เมษายน 2556

2.4.3.3 **พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ.2522**

เป็นกฎหมายที่กำหนดมาตราฐานความปลอดภัยในการก่อสร้างอาคาร และควบคุมความสูงของอาคารในการก่อสร้าง รวมถึงกำหนดรายละเอียดในการก่อสร้างอาคารต่างๆ ซึ่งจะนำมาสู่การควบคุมทิศทางในการพัฒนารูปแบบอาคารไม่ให้เสียคุณค่าไป

2.4.3.4 **พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ.2504 และฉบับที่ 2 พ.ศ.2535**

พระราชบัญญัติฉบับนี้ โดยนัยคือ การขึ้นทะเบียนโบราณสถานของกรมศิลปากร ซึ่งสามารถขึ้นทะเบียนโบราณสถานได้สองลักษณะ คือ การขึ้นทะเบียนอาคารเดี่ยว และการขึ้นทะเบียนทั้งอาคารและพื้นที่โดยรอบเรียกว่า "เขตโบราณสถาน" ซึ่งตามมาตรา 7 ทวิ จะห้ามมิให้ผู้ใดทำลายหรือก่อสร้างอาคารภายในเขตโบราณสถาน โดยให้อำนาจอธิบดีสั่งรื้อได้หากมีการฝ่าฝืน[9] ซึ่งจากการสำรวจอั่งหม่อหลาวที่พบทั้งหมดจำนวน 15 หลัง ในเขตเทศบาลนครภูเก็ต ยังไม่มีอั่งหม่อหลาวหลังใดที่ขึ้นทะเบียนโบราณสถานทั้งในลักษณะอาคารเดี่ยวและลักษณะเขตโบราณสถาน

2.4.3.5 **พระราชบัญญัติรักษาความสะอาด และความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง พ.ศ.** 2535

กฎหมายฉบับนี้มีข้อกำหนดในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมเมือง ซึ่งจะนำไปสู่การอนุรักษ์บริบทของเมืองซึ่งมีความสัมพันธ์กับอั่งหม่อหลาว คือ

- มาตรา 6 : เจ้าของหรือผู้ครอบครองอาคาร มีหน้าที่ดูแลรักษาทางเท้าที่อยู่ติดกับอาคาร
- มาตรา 10 : การโฆษณาด้วยการปิด ทิ้ง หรือโปรยใบปลิวในที่สาธารณะ จะกระทำได้ต่อเมื่อได้รับหนังสืออนุญาตจากเทศมนตรีหรือเจ้าพนักงาน
- มาตรา 12 : ห้ามขูด กะเทาะ ขีด เขียน พ่นสี ให้เป็นรูปรอยใดๆ ที่กำแพง ที่ติดกับถนน บนถนน ที่ต้นไม้ หรือส่วนของอาคาร
- มาตรา 19 : ห้ามตั้งกองหรือวางวัตถุใดๆบนถนน
- มาตรา 40 : ห้ามในอาคารของตนในลักษณะที่สกปรกรุงรัง ที่ประชาชนอาจเห็นได้ในที่สาธารณะ

---

[9] ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง, โครงการศึกษาความเป็นไปได้ในการปรับปรุงย่านเมืองเก่าในถนนบางสายให้มีสภาพแวดล้อมที่สวยงาม คือ ถนนถลาง (กรุงเทพฯ, 2540), หน้า 30-32.

- มาตรา 41 : เจ้าของอาคารซึ่งตั้งในระยะไม่เกิน 30 เมตร จากขอบทางเดินรถที่มีผิวจราจรกว้างไม่เกิน 8 เมตร ต้องดูแลรักษาอาคารมิให้สกปรกรุงรัง

2.5 **รูปแบบสถาปัตยกรรมปีนังที่มีอิทธิพลต่ออั่งหม่อหลาว**

ในการศึกษารูปแบบและพัฒนาการของสถาปัตยกรรมประเภทต่างๆ นั้น การศึกษารูปแบบสถาปัตยกรรมที่ได้รับอิทธิพลนั้นเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้เข้าใจถึงความเป็นมา และแนวความคิดของรูปแบบที่นำมาใช้ในการจัดวางผัง พื้นที่ใช้สอย โครงสร้างและวัสดุ องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมนั้นๆ อันจะนำไปสู่การประเมินคุณค่าด้านสถาปัตยกรรม ประวัติศาสตร์ วัสดุและการก่อสร้าง เพื่อเสนอเป็นแนวคิดในการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมต่อไป ซึ่งในสถาปัตยกรรมอั่งหม่อหลาวในภูเก็ตนั้น อิทธิพลที่ได้รับเข้ามาโดยตรง คือ สถาปัตยกรรมจากปีนัง เนื่องจากเป็นเมืองที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกันกับภูเก็ตมากที่สุดในขอบเขตเวลาที่ได้ศึกษา ดังนั้น ในหัวข้อนี้จะศึกษาถึงสถาปัตยกรรมปีนังและอิทธิพลที่ปีนังได้รับ เพื่อที่จะให้เข้าใจถึงรูปแบบและพัฒนาการของสถาปัตยกรรมอั่งหม่อหลาวในภูเก็ต

2.5.1 **ความเป็นมาของรูปแบบสถาปัตยกรรมปีนังที่มีอิทธิพลต่ออั่งหม่อหลาว**

เมื่อเทียบสมัยในช่วงเวลาปีพ.ศ.2444-2475 ที่อั่งหม่อหลาวในภูเก็ตนิยมสร้างนั้นตรงกับช่วงเวลาที่อังกฤษเข้ามาปกครองในปีนัง ซึ่งในขณะนั้น รูปแบบสถาปัตยกรรมที่กำลังเฟื่องฟูในประเทศอังกฤษและแถบยุโรป ตรงกับช่วงศตวรรษที่ 19 คือ การฟื้นฟู (Revival) ทั้งรูปแบบคลาสสิค (Classic) โกธิค (Gothic) เรอเนสซองส์ (Reinassance) และบาโรค (Baroque) [10] - นอกจากนี้ ก่อนที่อังกฤษจะเข้ามายึดครองสิงคโปร์ และปีนังนั้น อังกฤษได้เข้ายึดครองอินเดีย ซึ่งทำให้การก่อสร้างสถาปัตยกรรมอินเดียในยุคนั้น มีรูปแบบสถาปัตยกรรมตะวันตกที่ประยุกต์ให้เข้ากับสภาพภูมิอากาศในอินเดีย ต่อมาเมื่ออังกฤษได้เข้ามายึดครองสิงคโปร์และปีนังนั้น จึงได้นำเอารูปแบบที่เคยสร้างจากอินเดียและอังกฤษด้วยกันเองเข้ามาผสมผสานกัน โดยเฉพาะรูปแบบนีโอคลาสสิค (Neoclassic) โคโลเนียล(Colonial) และพาลาเดียน (Palladian) เนื่องจากอินเดียก็เป็นประเทศที่มีลักษณะภูมิอากาศที่ใกล้เคียงกับสิงคโปร์และปีนัง แต่การสร้างสถาปัตยกรรมในปีนังใน

---

[10] วิจิตร เจริญภักตร์, ประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรมตะวันตก คริสเตียนตอนต้น-สมัยใหม่ (กรุงเทพฯ : คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2526.) หน้า231.

ขณะนั้น ไม่ได้เป็นการสร้างสถาปัตยกรรมที่มีรูปแบบเฉพาะตะวันตกเท่านั้น เนื่องจากประชากรส่วนใหญ่ที่อาศัยอยู่บนปีนัง คือ ชาวจีนที่อพยพมาจากมณฑลฮกเกี้ยน ทางภาคตะวันออกเฉียงใต้ของจีน ที่ได้นำความเชื่อในการสร้างบ้านพักอาศัยเข้ามาผสมผสานกับการสร้างสรรค์สถาปัตยกรรม ซึ่งชาวจีนผู้มีฐานะร่ำรวยจากการค้าขายและทำเหมืองแร่ในปีนัง นิยมสร้างบ้านพักอาศัยที่มีรูปแบบผสมผสานระหว่างสถาปัตยกรรมตะวันตกและจีน เนื่องจากมีรูปแบบที่ทันสมัยและแสดงถึงฐานะอันมั่งคั่งของตน โดยรูปแบบสถาปัตยกรรมที่ผสมผสานนี้ ไม่ได้ปรากฏแต่เฉพาะปีนังเท่านั้น แต่ยังคงปรากฏในประเทศแถบคาบสมุทรมลายูด้วยเช่นกัน ได้แก่ มะละกา สิงคโปร์ อินโดนีเซีย รวมไปถึงภูเก็ต อันเนื่องมากจากการอพยพของชาวจีน การค้าขายติดต่อระหว่างกัน และการปกครองภายใต้ประเทศแถบยุโรป

2.5.2 **รูปแบบสถาปัตยกรรมปีนังที่มีอิทธิพลต่ออั่งหม่อหลาว**

ในหัวข้อนี้จะกล่าวถึงรูปแบบสถาปัตยกรรมของปีนังในช่วงศตวรรษที่ 19 ที่มีอิทธิพลต่ออั่งหม่อหลาว และจะกล่าวถึงรูปแบบสถาปัตยกรรมที่ปีนังได้รับอิทธิพล เพื่อแสดงให้เห็นถึงความเป็นมาของรูปแบบสถาปัตยกรรมที่มีการปรับเปลี่ยนจากตะวันตกสู่อินเดีย สิงคโปร์และปีนัง ผสมผสานกับรูปแบบสถาปัตยกรรมจีนซึ่งอยู่บนพื้นฐานความเชื่อของชาวจีนที่อาศัยอยู่บนปีนังและบริเวณโดยรอบ

2.5.2.1 **อิทธิพลจากสถาปัตยกรรมตะวันตก**

- **<u>สถาปัตยกรรมนีโอคลาสสิค</u>** <u>(Neoclassic)</u>

เป็นสถาปัตยกรรมที่ได้รับอิทธิพลจากยุคคลาสสิค คือ กรีกและโรมัน ตลอดจนเรอเนสซองส์ (Reinassance) ในอิตาลี ซึ่งนีโอคลาสสิคเป็นสถาปัตยกรรมที่อยู่ในช่วงกลางคริสตศตวรรษที่ 18 - ต้นคริสตศตวรรษที่ 19 โดยสถาปัตยกรรมนิโอคลาสสิคได้ดัดแปลงรูปแบบในยุคคลาสสิคให้มีความเรียบง่าย และนำองค์ประกอบต่างๆ มาใช้ในรูปแบบใหม่เพื่อให้เหมาะสมกับการใช้สอยในปัจจุบัน เช่น การนำรูปแบบเสามารับน้ำหนักด้วย แทนที่จะใช้ตกแต่งองค์ประกอบอย่างเดียวเหมือนในยุคคลาสสิค หรือการปรับเปลี่ยนมุขด้านหน้าที่มีหลังคาจั่วให้มีความแคบ และดูสง่ามากกว่ายุคคลาสสิค ลักษณะเด่นของสถาปัตยกรรมนีโอคลาสสิค คือ การวางผังอาคารที่สมมาตร เน้นการใช้รูปทรงเรขาคณิตเป็นองค์ประกอบ ซึ่งลักษณะนี้ถูกประยุกต์ใช้ในรูปแบบการวางผังของปีนังและภูเก็ตด้วยเช่นกัน

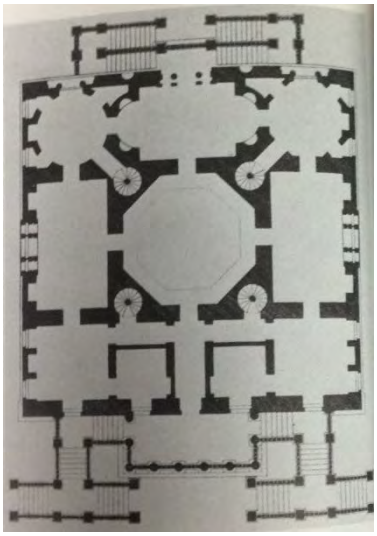

ภาพที่ 2.10 (ซ้าย) Chiswick House, Middlesex, England, begun 1725, Loard Burlington
ซึ่งมีรูปแบบสถาปัตยกรรมนีโอคลาสสิค มีการใช้เสายุคคลาสสิคมารับน้ำหนักบริเวณมุขด้านหน้า
ที่มา : A History of Architecture, p.555
ภาพที่ 2.11 (ขวา) ผังพื้นชั้นล่างของ Chiswick House ซึ่งมีลักษณะการวางผังที่สมมาตร
ที่มา : English Architecture, p.126

- **<u>สถาปัตยกรรมโคโลเนียล</u>** (Colonial)

เป็นสถาปัตยกรรมในยุคล่าอาณานิคมของประเทศที่ยุโรป ช่วงคริสศตวรรษที่ 18 และ 19 โดยเป็นการสร้างอาคารบนเมืองอาณานิคมต่างๆ ในรูปแบบที่ดัดแปลงมาจากสถาปัตยกรรมที่กำลังนิยมในยุโรปขณะนั้น เพื่อให้เข้ากับสภาพภูมิประเทศและอากาศของเมืองนั้นๆ ซึ่งในลักษณะสถาปัตยกรรมโคโลเนียลใน อินเดีย สิงคโปร์ และปีนัง ที่พบมีรูปแบบลักษณะส่วนใหญ่เป็นอาคารก่ออิฐฉาบปูน ชั้นบนเป็นพื้นไม้ มีหลังคาขนาดใหญ่ และมีมุขหน้าจั่วยื่นออกมาด้านหน้าเพื่อป้องกันแดดและฝน

ภาพที่ 2.12 Belvedere House, 1838, India
ที่มา : The History of Architecture in India, p.178

ภาพที่ 2.13 Lakshmi Giri, India มีระเบียงด้านหน้ายื่นออกมาป้องกันแดดฝน

ที่มา : Colonial Modernities: Buildings, Dwellings and Architecture in British India and Ceylon, p.212

ภาพที่ 2.14 Istana Kampung Glam, Singapore, 1845

ที่มา : The Singapore House and Residential Life 1819-1939, p.218

2.5.2.2 อิทธิพลจากสถาปัตยกรรมจีน

สถาปัตยกรรมจีนมีลักษณะเด่นในการจัดวางผังอาคารตามหลักฮวงจุ้ย และให้ความสำคัญในการจัดลำดับพื้นที่ต่างๆตามความสำคัญ (Hierachy) นิยมวางผังโดยมีลานโล่งอยู่บริเวณกลางบ้านให้อากาศถ่ายเทได้สะดวกและมีแสงเข้ามา ซึ่งจะเกี่ยวข้องกับความเชื่อต่างๆ นอกจากนี้ยังนิยมใช้ลวดลายจากสัตว์และพืชพรรณที่มีความหมายมงคลมาตกแต่งลวดลายประดับอาคาร โดยเฉพาะการแกะสลักไม้ เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่เจ้าของและผู้อยู่อาศัย

ภาพที่ 2.15 บริเวณลานภายในและการแกะสลักไม้ประดับองค์ประกอบของอาคาร

The Residence of Tan Tek Kee, c.19, Jinjiang

ที่มา : Chinese Houses of Southeast Asia, p.18-19

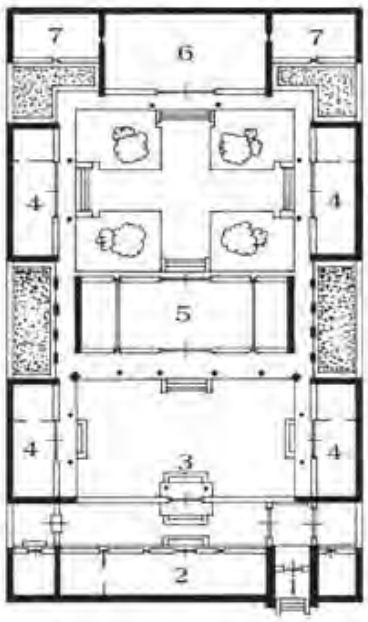

ภาพที่ 2.16 การจัดวางผังแบบสมมาตรบ้านจีนแบบมีลาน

ที่มา : Yan Chongian, Beijing, The Treasures of an Ancient Capital, p.247.

(http://depts.washington.edu/chinaciv/home/3decor.htm

2.5.2.3 **สถาปัตยกรรมในปีนังช่วงคริสศตวรรษที่** 19

จากที่กล่าวข้างต้น รูปแบบสถาปัตยกรรมปีนังจึงมีลักษณะผสมผสานระหว่างสถาปัตยกรรมแบบนีโอคลาสสิค โคโลเนียล และสถาปัตยกรรมจีน ลักษณะบ้านพักอาศัยในยุคนี้จึงมีลักษณะเป็นอาคาร 2 ชั้น ก่ออิฐฉาบปูน มีชั้นบนเป็นโครงสร้างไม้ บริเวณด้านหน้าอาคารมีมุขหน้าจั่วยื่นออกมา มีมุขหน้าของหลังคาจั่วยื่นออกจากกลางอาคาร เว้นพื้นที่ใต้อาคารเป็นที่พักรถหรือเดินเข้าประตูเพื่อป้องกันแดดฝน มีการแกะสลักลวดลายบริเวณผนัง ฉลุลายไม้ตามระแนงหรือช่องลม มีการใช้ช่องโค้ง (Arch) และเสาอิง (Pilaster) ประดับอาคาร ซึ่งความโดดเด่นและความทันสมัยของการสร้างสถาปัตยกรรมปีนังในช่วงนี้ เกิดความนิยมในหมู่ชาวจีนภูเก็ตที่ได้มาพบเห็น และนำไปสู่การสร้างอั่งหม่อหลาวในภูเก็ตในเวลาต่อมา

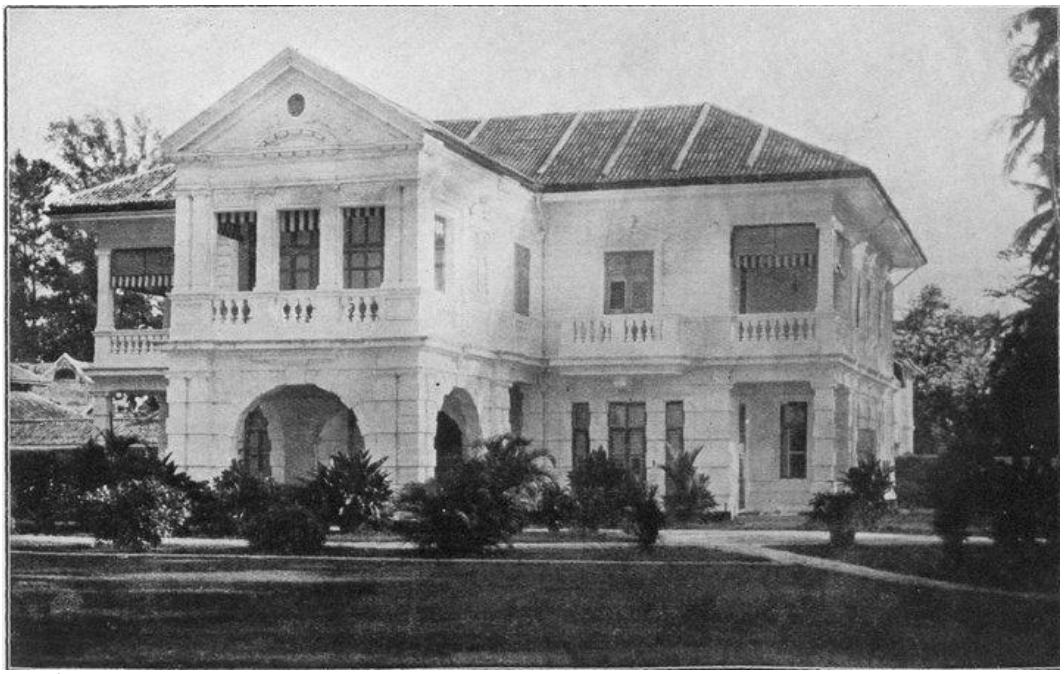

ภาพที่ 2.17 บ้านจักรพงษ์, ปีนัง

ที่มา : http://www.penang.ws/penang-attractions/penang-islamic-museum.htm

ภาพที่ 2.18 สถาปัตยกรรมในปีนังที่ได้รับอิทธิพลจากรูปแบบนีโอคลาสสิคและโคโลเนียล

Segara Ninda, Penang

ที่มา : http://www.panoramio.com/photo/26892994

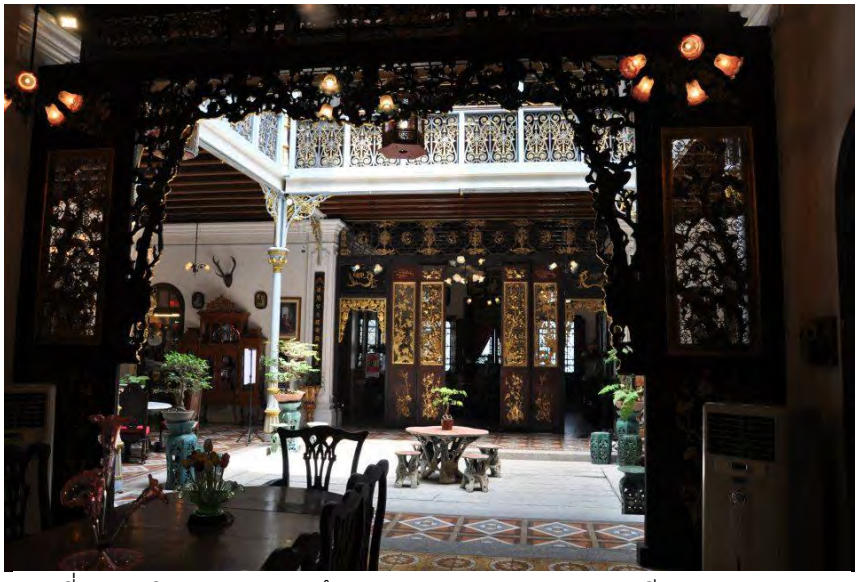

ภาพที่ 2.19 บริเวณลานกลางแจ้ง และการประดับลวดลายแบบจีน

Chung Keng Quee Mansion, Penang

ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 16 ตุลาคม 2554

จากการศึกษาทฤษฎี แนวความคิด และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง สามารถสรุปเป็นตารางเพื่อแสดงให้เห็นข้อมูลพื้นฐานในการศึกษาภาพรวมของแนวความคิดในการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมอั่งหม่อหลาว ดังนี้

ใส่ตารางด้วยจ้า

ตารางที่ 2.2 ตารางสรุปประเด็นในการศึกษาทฤษฎี แนวความคิด และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

หัวข้อ	ทฤษฎี แนวความคิด และวรรณกรรมที่ศึกษา	วัตถุประสงค์ในการศึกษา	ประเด็นในการศึกษา
2.1การพิจารณารูปแบบและพัฒนาการของสถาปัตยกรรม	1) ศ.กิตติคุณผุสดี ทิพทัส และรศ.มานพ พงศทัต : บ้านในกรุงเทพฯ : รูปแบบและการเปลี่ยนแปลงในรอบ 200 ปี (พ.ศ.2325-2525)	การศึกษาภาพรวมของสถาปัตยกรรมประเภทบ้านพักอาศัย เพื่อเป็นต้นแบบในการกำหนดกรอบความคิดในการพิจารณารูปแบบและพัฒนาการของสถาปัตยกรรมอั่งหม่อหลาว	1) สภาพทั่วไปทางด้านสังคมและเศรษฐกิจโดยสังเขป 2) สภาพทั่วไปของการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือน 3) รูปแบบของการสร้างสรรค์อาคารประเภทบ้านพักอาศัย 4) ลักษณะทางสถาปัตยกรรมของบ้านพักอาศัย
2.2 การพิจารณาคุณค่า	1) เซอร์ เบอร์นาร์ด เอ็ม ฟิลเดน (Sir Bernard M. Feildon) 2) รศ.ดร.ปิ่นรัชฎ์ กาญนัษฐิติ : การอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรม และชุมชน	การพิจารณาคุณค่าในด้านต่างๆ เพื่อช่วยกำหนดทิศทางในการอนุรักษ์สถาปัตยกรรม จึงต้องศึกษากระบวนการในการพิจารณาคุณค่า เพื่อสร้างกรอบในการประเมินคุณค่าสถาปัตยกรรมอั่งหม่อหลาว	1) คุณค่าทางด้านจิตใจ (Emotional Value) 2) คุณค่าด้านประโยชน์ใช้สอย (Use Value) 3) คุณค่าด้านวัฒนธรรม (Cultural Value)
2.3 การพิจารณาความแท้	3) พิธีสารฮอยอันสำหรับการปฏิบัติการอนุรักษ์ที่ดีในเอเชีย (Hoi-An Protocals for best Conservation Practice in Asia)	ศึกษาวิธีการพิจารณาความเป็นของแท้ เพื่อสร้างกรอบความคิดในการพิจารณาความเป็นของแท้ ซึ่งเป็นเครื่องมือในการกำหนดแนวคิดในการอนุรักษ์สถาปัตยกรรม	1) ความแท้ด้านสถานที่และการตั้งถิ่นฐาน (Location and Settings) 2) ความแท้ด้านรูปทรงและการออกแบบ (Form and Design) 3) ความแท้ด้านการใช้งานและประโยชน์ใช้สอย (Use and Functions) 4) ความแท้ด้านคุณภาพเชิงนามธรรม (Immaterial Quality)
2.4 ทฤษฎีในการอนุรักษ์มรดกทางสถาปัตยกรรม	1) วิธีการอนุรักษ์ : ยงธนิศร์ พิมลเสถียร, การปรับปรุงฟื้นฟูเมืองและการอนุรักษ์เมือง	วิเคราะห์และเลือกวิธีการอนุรักษ์ให้เหมาะสมกับอาคารต่างๆ เพื่อที่จะรักษามรดกทางสถาปัตยกรรมให้ยังคงคุณค่าและความแท้ของอาคารไว้ได้มากที่สุด	วิธีการอนุรักษ์ 7 ระดับ ได้แก่ การป้องกัน (Protection) การสงวนรักษา (Preservation) การบูรณะ (Restoration) การฟื้นฟู (Rehabilitation) การสร้างขึ้นใหม่หรือปฏิสังขรณ์ (Reconstruction) การย้ายที่ตั้ง (Relocation) การสื่อความหมาย (Interpretation)
	2) หลักเกณฑ์ในการพิจารณาโครงการอนุรักษ์ดีเด่นในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก : กรณีศึกษา คฤหาสน์ เฉิง ฟัต เจ๋อ (Cheong Fatt Tze Mansion)	เพื่อเป็นกรอบในการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมที่เหมาะสม	ตัวอย่างในการศึกษาแนวคิดและวิธีการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมอั่งหม่อหลาวในภูเก็ตต่อไป
	3) กฎหมายและข้อบังคับที่เกี่ยวข้อง	การเข้าใจถึงกฎหมายที่มีความเกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ในพื้นที่นั้นๆ เพื่อให้การอนุรักษ์เป็นไปในทางที่เหมาะสม	1) พระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ.2518 และพ.ศ.2535 ซึ่งในกฎกระทรวงให้ใช้บังคับผังเมืองรวมเกาะภูเก็ต พ.ศ. 2554 2) พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.2535 3) พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ.2522 4) พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ.2504 และฉบับที่ 2 พ.ศ.2535 5) พระราชบัญญัติรักษาความสะอาด และความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง พ.ศ. 2535

ตารางที่ 2.2 ตารางสรุปประเด็นในการศึกษาทฤษฎี แนวความคิด และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

หัวข้อ	ทฤษฎี แนวความคิด และวรรณกรรมที่ศึกษา	วัตถุประสงค์ในการศึกษา	ประเด็นในการศึกษา
2.5 รูปแบบสถาปัตยกรรมปีนัง ที่มีอิทธิพลต่ออั่งหม่อหลาว	1) Ronald G. Knapp : Chinese Houses of Southeast Asia 2) Norman Edword : The Singapore House and Residential Life 1819-1939 3) Chistopher Tadgell : The History of Architecture in India 4) David Watkin : English Architecture	เข้าใจถึงความเป็นมา และแนวความคิดของรูปแบบที่นำมาใช้ในการจัดวางผัง พื้นที่ใช้สอย โครงสร้างและวัสดุ องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมนั้นๆ อันจะนำไปสู่การประเมินคุณค่าด้านสถาปัตยกรรม ประวัติศาสตร์ วัสดุและการก่อสร้าง เพื่อเสนอเป็นแนวคิดในการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมต่อไป	1) ความเป็นมาของรูปแบบสถาปัตยกรรมปีนังที่มีอิทธิพลต่ออั่งหม่อหลาว 2) รูปแบบสถาปัตยกรรมปีนังที่มีอิทธิพลต่ออั่งหม่อหลาว - อิทธิพลจากสถาปัตยกรรมตะวันตก : สถาปัตยกรรมนีโอคลาสสิค (Neoclassic) : สถาปัตยกรรมโคโลเนียล (Colonial) - อิทธิพลจากสถาปัตยกรรมจีน - สถาปัตยกรรมในปีนังช่วงคริสศตวรรษที่ 19

บทที่ 3
ความเป็นมา ประวัติศาสตร์ของอั่งหม่อหลาว

เกาะภูเก็ต เป็นเมืองที่มีความอุดมสมบูรณ์ เต็มไปด้วยทรัพยากรแร่ธาตุเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะแร่ดีบุก เนื่องจากเป็นส่วนประกอบสำคัญที่ใช้ในการทำเครื่องมือ เครื่องใช้ เครื่องประดับ รวมไปถึงอาวุธต่างๆ แร่ดีบุกจึงเป็นทรัพยากรที่มีความสำคัญต่อภูเก็ตและประเทศเป็นอย่างมาก มาตั้งแต่สมัยโบราณ ดังจะเห็นได้จากภาพที่ 3.2 ซึ่งเป็นแผนที่ที่ฝรั่งเขียนขึ้นมา แสดงให้เห็นว่าภูเก็ตมีการติดต่อค้าขายมาตั้งแต่สมัยโบราณแล้ว

ภาพที่ 3.1 แผนที่อาณาจักรสยามโบราณ
เขียนโดยชาวฝรั่งเศส แสดงตำแหน่งของภูเก็ต
ที่มา : ภูเก็ต หน้า 26

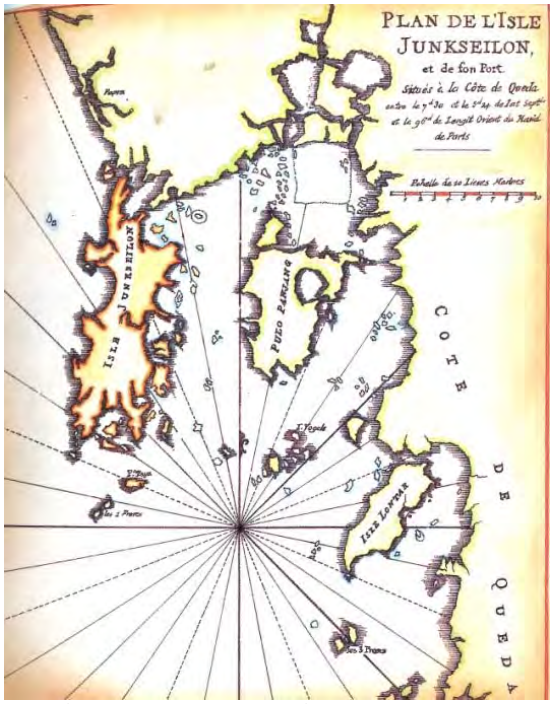

ภาพที่ 3.2 เกาะภูเก็ตในแผนที่โบราณ
ที่มา : ภูเก็ต หน้า 27

การทำเหมืองแร่ในภูเก็ต เริ่มมีบทบาทในสมัยกรุงศรีอยุธยา เมื่อชาวยุโรปเข้ามาซื้อขายแร่ดีบุกบนเกาะภูเก็ต ซึ่งชาวพื้นเมืองมักจะนำดีบุกมาแลกกับ ข้าว ฝิ่น น้ำมันจันทน์ และสิ่งของต่างๆ ที่จำเป็นในการยังชีพกับพ่อค้ายุโรป โดยโปรตุเกสเป็นชาติแรกที่พยายามจะเข้ามาผูกขาดการซื้อขาย โดยตั้งห้างรับซื้อแร่ดีบุก แต่ไม่เป็นผลสำเร็จ เนื่องจากในเวลานั้น แร่ดีบุกเป็นที่ต้องการของชาติต่างๆที่เข้ามาค้าขาย จึงไม่จำเป็นต้องมีพ่อค้าคนกลางในการค้าขาย ในเวลาต่อมา ได้มีชาติยุโรปอื่นๆ เช่น โปรตุเกส ฝรั่งเศส และอังกฤษ ต่างผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนเข้ามามีบทบาทในการทำ

การค้าขายแร่ดีบุก ก่อให้เกิดการสร้างสถานีการค้าขึ้น[1] ดังจะเห็นได้จากบันทึกของพ่อค้าชาวฝรั่งเศส เมอร์ซิเออร์ เวเรต์ เมื่อ 300 ปีที่แล้ว ได้กล่าวถึงความสำคัญของแร่ดีบุกในเกาะภูเก็ตว่า

"...แร่ดีบุกเป็นสิ่งสำคัญของเมืองนี้ และที่ได้เกิดมีการค้าขายที่ชาวเมืองได้อยู่เลี้ยงชีพไปได้ก็โดยอาศัยแร่ดีบุกนี้เอง เพราะพวกชาวเมืองเมื่อขุดแร่ดีบุกได้ ก็นำแร่นั้นไปแลกเปลี่ยนกับพ่อค้า ซึ่งนำสินค้ามาจากภายนอกเพื่อนำมาแลกดีบุกนั่นเอง..."[2]

นอกจากเกาะภูเก็ตจะมีชื่อเสียงในด้านการค้าขายแร่ดีบุกแล้ว เกาะภูเก็ตยังเป็นเมืองที่มีทำเลที่พักเหมาะแก่การหลบมรสุมของนักเดินเรือและพ่อค้าได้เป็นอย่างดี ภูเก็ตจึงเป็นเมืองท่าชายฝั่งตะวันตกของไทยที่มีความสำคัญเป็นอย่างมาก ในเกาะภูเก็ต นอกจากจะมีชาวยุโรปที่เข้ามาทำการค้าขายแล้ว ยังคงมีอีกชนชาติหนึ่งที่เดินทางเข้ามาในภูเก็ตเป็นจำนวนมากมาตั้งแต่ในอดีต คือ ชนชาติจีน เนื่องจากภายในประเทศจีนมีความเป็นอยู่ที่ลำบากยากแค้น ชาวจีนบางส่วนจึงอพยพมาตั้งถิ่นฐานในภูเก็ตเพื่อหวังจะมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น โดยส่วนหนึ่งเข้ามาเป็นกรรมกรทำงานในเหมืองแร่ และบางส่วนทำการค้าขาย ต่อมาเมื่อชาวจีนที่ได้สร้างเนื้อสร้างตัวไต่เต้าจากกรรมกรจนกลายเป็นนายเหมือง อีกทั้งยังมีความสามารถในการค้าขายได้เป็นอย่างดี ประสบความสำเร็จจนมีฐานะทางการเงินที่ดีขึ้น และมีความต้องการที่จะขยับขยายสร้างบ้านพักให้มีขนาดใหญ่ขึ้นเพื่อให้สมกับฐานะของตน ด้วยการนำเอารูปแบบสถาปัตยกรรมที่ผสมผสานระหว่างจีนกับตะวันตกมาจากปีนัง อันเนื่องมาจากการติดต่อค้าขายและการส่งลูกหลานของชาวจีนไปศึกษายังเมืองปีนัง ด้วยสาเหตุนี้ นายเหมืองชาวจีนจึงได้สร้างบ้านที่มีรูปแบบเดียวกับสถาปัตยกรรมที่ปีนัง ซึ่งชาวจีนฮกเกี้ยนในภูเก็ตเรียกสถาปัตยกรรมนี้ว่า อั่งหม่อหลาว

ภาพที่ 3.3 อั่งหม่อหลาว บ้านพระพิทักษ์ชินประชา
ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 9 ตุลาคม พ.ศ.2555

ภาพที่ 3.4 อั่งหม่อหลาว บ้านหลวงอำนาจนรารักษ์
ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 9 ตุลาคม พ.ศ.2555

[1] กุศล เอี่ยมอรุณ, ภูเก็ต (ด่านสุทธาการพิมพ์ : สารคดี, 2536). หน้า 25-33.

[2] เรื่องเดียวกัน, หน้า 32-33.

อั่งหม่อหลาว ทำให้เมืองภูเก็ตมีความโดดเด่นในด้านสถาปัตยกรรม มีคุณค่าควรแก่การอนุรักษ์ เนื่องจากเป็นสถาปัตยกรรมที่จะสามารถบอกเล่าถึงความเจริญรุ่งเรืองในอดีตของภูเก็ตได้เป็นอย่างดี ซึ่งการที่จะเข้าใจในคุณค่าของอั่งหม่อหลาวนั้น จะต้องเข้าใจถึงคุณค่าของประวัติศาสตร์ สังคม เศรษฐกิจและพัฒนาการของการสร้างสรรค์อาคาร โดยที่ไม่ได้จำกัดเฉพาะตัวสถาปัตยกรรมเท่านั้น เนื่องจากสภาพแวดล้อม สังคม เศรษฐกิจ และลักษณะทางกายภาพต่างๆ มีผลต่อการหล่อหลอมรูปแบบและพัฒนาการของอั่งหม่อหลาวให้ออกมามีเอกลักษณ์ ซึ่งไม่ใช่แต่เฉพาะอาคารเท่านั้น แต่ยังทำให้เมืองภูเก็ตมีความเป็นเอกลักษณ์อีกด้วย

3.1 **สภาพทั่วไปทางด้านสังคมและเศรษฐกิจ ในช่วงปี พ.ศ.**2444-2475

พื้นที่เมืองภูเก็ตในสมัยโบราณ หรือ ทุ่งคา ศูนย์กลางของเกาะภูเก็ตในอดีต ตั้งอยู่ทางตอนใต้ของเกาะภูเก็ต มีชาวตะวันตกเข้ามาตั้งชุมชนเล็กๆ เพื่อทำการซื้อขายดีบุกกับชาวพื้นเมือง ส่วนพื้นที่ที่อยู่ทางตอนเหนือของเกาะภูเก็ต คือ เมืองถลาง เป็นเมืองท่าชายฝั่งตะวันตกที่สำคัญ เดิมทีเกาะภูเก็ตมีเมืองถลางเพียงเมืองเดียว แต่ต่อมาเมื่อการค้าเจริญขึ้น ทำให้มีการขยายเมือง และแยกเมืองภูเก็ตออกมาเป็นอีกเมืองหนึ่ง โดยมีการสลับอำนาจขึ้นตรงกันตามสภาวะเศรษฐกิจของแต่ละเมือง ครั้นเมื่อคราวเสียกรุงศรีอยุธยา ปี พ.ศ.2310 บ้านเมืองตกอยู่ในสภาวะระส่ำระส่าย ชาวต่างประเทศไม่เข้ามาค้าขาย ทำให้การค้าดีบุกในเมืองภูเก็ตซบเซาลง หลังจากนั้นเมืองภูเก็ตจึงตกเป็นเมืองขึ้นของเมืองถลางมาโดยตลอด

ภาพที่ 3.5 แผนที่แสดงการย้ายเมืองภูเก็ต

ที่มา : ภูเก็ต, หน้า 38-39

เมืองภูเก็ต เดิมทีเป็นเพียงแค่ชุมชนชาวประมงเล็กๆ ตั้งแต่สมัยโบราณ อยู่บริเวณด้านใต้ของเกาะ โดยมีลำน้ำเล็กๆ สายสำคัญสายหนึ่ง ซึ่งในปัจจุบันเรียกว่า คลองบางใหญ่ เป็นสายน้ำที่หล่อเลี้ยงชุมชนบริเวณนี้มาโดยตลอด แต่เนื่องจากสภาพที่ตั้งของเมืองภูเก็ตเป็นบริเวณที่ราบขนาดเล็กอยู่ระหว่างภูเขาโต๊ะแซะกับภูเขาลัง ไม่เหมาะแก่การทำการเกษตร จึงทำให้การเติบโตของชุมชนมีขีดจำกัด[3]

ต่อมาเมืองภูเก็ตเริ่มเจริญขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 3 มีพระยาภูเก็ต (แก้ว) เป็นเจ้าเมืองภูเก็ตอยู่ที่บ้านเก็ตโฮ่ มีบุตรชื่อ ทัด ซึ่งในขณะนั้นยังคงดำรงตำแหน่งเป็นหลวงพิทักษ์ทวีป กรมการเมืองภูเก็ตฝ่ายมหาดไทย ได้ค้นพบแร่ดีบุกบริเวณตำบลทุ่งคา จึงตั้งที่ทำเหมืองขึ้น ครั้นได้ขึ้นเป็นเจ้าเมืองภูเก็ต เป็นพระยาวิชิตสงคราม จึงได้ย้ายเมืองจากบ้านเก็ตโฮ่ มาตั้งอยู่ที่บ้านทุ่งคา ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 4 ทรงโปรดให้เมืองถลางกลับไปเป็นเมืองขึ้นของเมืองภูเก็ต และยกเมืองภูเก็ตเป็นหัวเมืองขึ้นฝ่ายกลาโหมกรุงเทพฯ เนื่องจากเมืองภูเก็ตมีความเจริญขึ้น[4] จากการที่มีแร่ที่อุดมสมบูรณ์กว่า และมีทำเลติดต่อค้าขายกับชาวต่างประเทศโดยเฉพาะหัวเมืองมลายู และเกาะปีนังได้เหมาะสมกว่าเมืองถลาง[5] และในสมัยนั้น ชาวอังกฤษมาตั้งตลาดรับซื้อดีบุกเพื่อส่งไปขายยังยุโรปที่ปีนัง ทำให้ดีบุกมีราคาดีขึ้น การหลั่งไหลของชาวตะวันตกรวมไปถึงชาวจีนเพื่อเข้ามาทำกิจการเหมืองแร่และการค้าจึงเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก เกิดเป็นชุมชนขนาดใหญ่ขึ้นมาในเมืองภูเก็ต

ภาพที่ 3.6 ภาพแสดงกิจการเหมืองแร่ดีบุกในเมืองภูเก็ต
ที่มา : ภูเก็ต, หน้า51-55

[3] ปัญญา ศรีนาค,ถลาง ภูเก็ต และบ้านเมืองฝั่งทะเลตะวันตก, (กรุงเทพมหานคร: มติชน, 2546), หน้า 182.

[4] กองโบราณคดี, โครงการอนุรักษ์เมืองประวัติศาสตร์, การสำรวจเมืองประวัติศาสตร์ภูเก็ต. (กรุงเทพมหานคร : กรมศิลปากร, 2530). หน้า 19.

[5] อาณัติ บำรุงวงศ์, บ้านพระยาวิชิตสงคราม การศึกษาทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี, (ภูเก็ต : สำนักงานศิลปากรที่ 15, 2548). หน้า 18.

ครั้นต่อมา ในปี พ.ศ. 2435 เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ทรงเปลี่ยนแปลงระบบการปกครองเป็นระบบมณฑลเทศาภิบาลและรวมหัวเมืองชายฝั่งทะเลตะวันตกจำนวน 7 เมือง ตั้งเป็นมณฑลภูเก็ต ได้แก่ เมืองภูเก็ต เมืองระนอง เมืองตะกั่วป่า เมืองตะกั่วทุ่ง เมืองพังงา เมืองกระบี่ และเมืองตรัง โดยมีที่ทำการมณฑลอยู่ที่เมืองภูเก็ต[6] และแต่งตั้งให้พระยาทิพโกษา (โต โชติกเสถียร) เป็นข้าหลวงเทศาภิบาลคนแรกระหว่างปีพ.ศ. 2437-2441 ซึ่งท่านได้วางพื้นฐานการปฏิรูปมณฑลภูเก็ตไว้[7] ทำให้เมืองภูเก็ตมีการเติบโตมากยิ่งขึ้น

ความเจริญรุ่งเรืองของภูเก็ตมาถึงขีดสุด เมื่อรัชกาลที่ 5 ทรงแต่งตั้งพระยารัษฎานุประดิษฐ์มหิศรภักดี (คอซิมบี้ ณ ระนอง) เป็นข้าหลวงเทศาภิบาลมณฑลภูเก็ตคนที่ 2 ในช่วงปีพ.ศ.2444 ซึ่งพระยารัษฎานุประดิษฐ์ฯ ได้วางรากฐานระบบผังเมืองพื้นที่เขตเมืองเก่าอย่างมีแบบแผน มีการสร้างถนน การแบ่งพื้นที่พัฒนาของเมืองออกเป็นย่านการค้าและส่วนราชการ มีการสร้างโรงเรียน โรงพยาบาล และสาธารณูปโภคอย่างครบครัน[8]

ภาพที่ 3.7 โรงพยาบาลวชิระภูเก็ต โรงพยาบาลแห่งแรกของภูเก็ต ที่สร้างขึ้นในสมัยพระยารัษฎานุประดิษฐ์ฯ
ที่มา : ภูเก็ต, หน้า58

ภาพที่ 3.8 บริเวณวงเวียนสุริยเดชในเมือง ที่มีรถยนต์อยู่ในภาพ แสดงถึงความเจริญของภูเก็ต
ที่มา : ภูเก็ต, หน้า60

พระยารัษฎานุประดิษฐ์ฯ เป็นผู้มีวิสัยทัศน์กว้างไกลในการวางแผนการใช้เงินเพื่อทำนุบำรุงเมืองได้เป็นอย่างดี กล่าวคือ เดิมภูเก็ตเป็นเมืองที่มีถนนอยู่เพียงไม่กี่สาย มีเฉพาะภายในตลาด นอกนั้นเป็นแต่ทางเท้าและทางเกวียน ประกอบกับภูเก็ตเป็นเมืองแห่งเหมืองแร่ แม่น้ำลำคลองจึงตื้นเขิน เพราะดินทรายจากการทำแร่ลงมาท่วมหมด ทำให้ไม่สะดวกในการสัญจร

---

[6] กองโบราณคดี, โครงการอนุรักษ์เมืองประวัติศาสตร์, การสำรวจเมืองประวัติศาสตร์ภูเก็ต. (กรุงเทพมหานคร : กรมศิลปากร, 2530), หน้า 19.

[7] วิสันธนี โพธิสุนทร, ถลาง ภูเก็ต และชายฝั่งทะเลอันดามัน โบราณคดี ประวัติศาสตร์ ชาติพันธุ์และเศรษฐกิจ, (อมรินทร์ พริ้นติ้ง กรุ๊ป จำกัด : กรมศิลปากร, 2532). หน้า 115.

[8] ยงธนิศร์ พิมลเสถียร, คู่มือเดินชมเมือง ชุด เมืองเก่าภูเก็ต (OLD "PHUKET" TOWN TRAIL) (สำนักงานเทศบาลเมืองภูเก็ต: บริษัท คิวบิซึ่ม สตูดิโอ จำกัด, 2543). หน้า 7.

ทางน้ำ ซึ่งการสร้างถนนจะต้องใช้เงินเป็นจำนวนมาก พระยารัษฎานุประดิษฐ์ฯ จึงให้ชาวจีนและชาวตะวันตกที่เข้ามาทำกิจการเหมืองแร่นั้น เสียค่าบำรุงเงินเป็นการสร้างถนนขึ้นมาแทน[9] จึงทำให้สามารถตัดถนนและขยายถนนในเมืองได้อีกหลายสาย นำความเจริญรุ่งเรืองมาสู่เมืองภูเก็ตโดยมาก กล่าวกันว่าภูเก็ตมีความเจริญเป็นรองแต่กรุงเทพฯเท่านั้น ดังจะเห็นได้จากจดหมายเหตุประพาสหัวเมืองปักษ์ใต้ ร.ศ.124 ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่กล่าวไว้ว่า

"...เมืองภูเก็ตนี้เป็นเมืองดีบุกจริงๆ ไปทางไหนก็พบแต่ขุมเหมืองดีบุก จนเกือบจะเดินหลีกขุมเหมืองไม่พ้น แต่เหมืองก็ทำประโยชน์ให้แก่เมืองภูเก็ตมาก ตึกรามมีขึ้นได้ก็เพราะเหมือง คนทำเหมืองรวยแล้วก็สร้างตึกขึ้นถนนก็ดีได้เพราะเหมืองโดยมาก คือศิลาที่ขุดขึ้นมาจากขุมเหมืองเจ้าคุณเทศาสั่งไม่ให้ทิ้งเสีย ให้เก็บรวบรวมไว้ เมื่อต้องการก็ไปขนมาใช้โรยถนนไม่ต้องไปหาที่ไหนไกล อีกประการหนึ่งถ้าใครขอทำเหมืองเจ้าคุณเทศา ก็ขอให้รับทำสัญญาทำถนนให้ด้วย เพื่อใช้เนื้อในการขุดพื้นแผ่นดิน โดยเหตุที่มีเหมืองมากเมืองภูเก็ตจึงเจริญเร็วได้ถึงเพียงนี้

พยานแห่งความเจริญของเมืองภูเก็ต ตามที่คนสามัญที่มาเที่ยวจะรู้สึกได้มีอยู่หลายประการ วิมานสาวสวรรค์ก็มี (แต่ไม่มีประทีปมรกต) โรง "วิก" ก็มี แต่หาใช่วิกลิเกไม่เป็นวิกงิ้วไป เพราะฉะนั้นในข้อนี้ยังแพ้บ้านดอนอยู่ข้อหนึ่ง โรงทำน้ำโซดาก็มี โรงทำน้ำแข็งก็มี รายโรงน้ำแข็งนี้แหล่ะอยู่ข้างจะเก่งมาก นอกจากในกรุงเทพฯ ไม่มีที่ไหนอีกในเมืองไทย รถม้ารถลากบริบูรณ์ รถยนต์ก็มีถึง 4 คัน แต่มีความเสียใจที่เดินไม่ได้เสียคันหนึ่ง ยังคงใช้ได้อยู่แต่ 3 คัน ยังขาดอยู่ก็แต่ไฟฟ้านั้นแหล่ะเป็นอย่างสำคัญ..." [10]

ภาพที่ 3.9 ภาพแสดงความเจริญและคึกคักในย่านการค้า เมืองภูเก็ต
ที่มา : ประสิทธิ์ โกยศิริพงศ์ (http://www.phuketoldtownhostel.com)

---

[9] เสนาสุวงศ์ภักดี (พิตร์ ณ นคร), ขุน, ประวัติและงานพระยารัษฎานุประดิษฐ์ (คอซิมบี้ ณ ระนอง), (พระนคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2513). หน้า 44-45.

[10] พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, จดหมายเหตุประพาสหัวเมืองปักษ์ใต้ ร.ศ.124, (กรุงเทพ : องค์การค้าคุรุสภา, 2506). หน้า 86-87.

จากการบริหารบ้านเมืองอย่างเป็นระบบของพระยารัษฎานุประดิษฐ์ฯ นั้น ส่งผลให้ภูเก็ตกลายเป็นศูนย์กลางการค้าและเมืองท่าค้าขายที่มีชื่อเสียงเมืองหนึ่งในบริเวณคาบสมุทรมลายู มีการติดต่อค้าขายกับเมืองท่าอื่นๆ โดยเฉพาะปีนัง เนื่องจากเป็นเมืองที่มีระยะทางใกล้ที่สุด สะดวกกว่าการเดินทางไปกรุงเทพฯ ประกอบกับในขณะนั้น ปีนังเป็นเมืองใหญ่และเป็นเมืองท่าที่สำคัญของอังกฤษ จึงได้รับความเจริญทั้งทางด้านการศึกษา และวิทยาการความรู้ต่างๆ นอกจากนี้ปีนังยังมีท่าเรือขนาดใหญ่ และเป็นศูนย์กลางการค้าดีบุกเช่นกัน ด้วยเหตุนี้เอง จึงมีการติดต่อซื้อขายสินค้าและบริการต่างๆระหว่างชาวจีนในภูเก็ตและปีนังมาโดยตลอด ทั้งยังมีญาติพี่น้องอาศัยอยู่ในปีนัง จึงมีการไปมาหาสู่อยู่ และส่งผลให้มีค่านิยมที่มักจะส่งลูกหลานไปเรียนที่ปีนังของนายเหมืองชาวจีนผู้มีฐานะ เพื่อให้มีความรู้ทั้งภาษาอังกฤษ ภาษาจีน รวมไปถึงความรู้ในการค้าขาย เป็นการเปิดโลกทัศน์ให้กว้างไกลขึ้นเนื่องจากการศึกษาที่ปีนังมีระบบการศึกษาแบบเดียวกับอังกฤษ เสมอดังคำอธิบายในหนังสือวัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดภูเก็ตที่ว่า

> *"...เมื่อเปรียบเทียบกับการติดต่อระหว่างภูเก็ตกับเกาะปีนังโดยทางเรือกลไฟออกจากภูเก็ตเลียบฝั่งทะเลตะวันตกไปถึงเกาะปีนังจะเสียเวลาเพียง 24 ชั่วโมงเท่านั้น เหตุนี้นักธุรกิจ นายเหมือง และนักท่องเที่ยวชาวภูเก็ตจึงสมัครใจเดินทางไปปีนังมากกว่ากรุงเทพฯ ซึ่งเป็นเมืองหลวงหรือแม้แต่การส่งบุตรหลานเข้ารับการศึกษาของผู้มีฐานะในภูเก็ตก็มักจะส่งให้ไปเรียนที่ปีนัง*
>
> *เกาะปีนังในยุคนั้น มีความเจริญในหลายสิ่งหลายอย่างที่เทียบเท่ากรุงเทพฯแล้ว เช่น ถนนหนทาง การศึกษา การสาธารณสุข การสื่อสาร การรักษาความปลอดภัยแก่ชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน เพราะปีนังได้รับการพัฒนาการแผนใหม่จากอังกฤษ และมีเรือกลไฟทั้งใหญ่น้อยเข้ามาจอดเป็นประจำ มีการค้าขายระบบปลอดภาษี มีสถาปัตยกรรมใหม่ๆเกิดขึ้นมากมาย เพราะเป็นเมืองท่าขนาดย่อมแห่งหนึ่งของอังกฤษทางฝั่งตะวันตกรองๆจากเกาะสิงคโปร์..."*[11]

---

[11] กระทรวงมหาดไทย, กระทรวงศึกษาธิการ, กรมศิลปากร, วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดภูเก็ต, 2544. หน้า 146.

ภาพที่ 3.10 เรือรับส่งสินค้าและผู้โดยสาร ระหว่าง ภูเก็ต พังงา กระบี่ ตรัง ปีนัง
ที่มา : ภูเก็ต, หน้า 62

ภาพที่ 3.11 Chulia Street, Penang
ที่มา : Chinese Houses of Southeast Asia

จากการได้เล่าเรียนศึกษาและการค้าขายติดต่อระหว่างกันกับเมืองภูเก็ตและปีนัง ก่อให้เกิดความซึบซับในวัฒนธรรมของเมืองปีนัง นำเอาความเจริญด้านต่างๆเข้ามาพัฒนาเมือง เพื่อให้มีความทันสมัยตามแบบตะวันตก ทั้งในเรื่องของภาษา วิทยาการต่างๆ โดยเฉพาะการก่อสร้างสถาปัตยกรรมที่นำเอาช่างจีนจากเมืองปีนังเข้ามาก่อสร้างในภูเก็ต ดังจะเห็นได้จากคำกล่าวของนายแพทย์บรรเจิด ตันติวิท ซึ่งเป็นลูกหลานของนายเหมืองภูเก็ตในอดีตว่า

> *"...ที่ใช้ภาษาอังกฤษและมาลายูก็เพราะสมัยก่อนคนภูเก็ตได้ไปมาหาสู่และติดต่อทำการค้าปีนังมากกว่ากรุงเทพฯ แร่ดีบุกที่ขุดได้ในภูเก็ต ได้ส่งไปถลุงที่ปีนังทั้งนั้น สินค้าต่างๆที่ขายในตลาดใหญ่ (ถนนถลาง) ก็ซื้อจากปีนัง พวกเศรษฐีนายเหมืองจะสร้างบ้านสวยๆ ก็ต้องจ้างช่างจากปีนังมาออกแบบและก่อสร้าง..."*[12]

อย่างไรก็ตาม ความสัมพันธ์ระหว่างภูเก็ตกับปีนังได้เริ่มลดน้อยลง หลังจากมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปีพ.ศ.2475 ทำให้สภาพสังคมและเศรษฐกิจเปลี่ยนแปลงไป ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า สภาพทั่วไปทางเศรษฐกิจและสังคม ในช่วงปี พ.ศ.2444 - 2475 ของภูเก็ตเป็นช่วงที่มีการเติบโตและการพัฒนาเป็นอย่างมากโดยเฉพาะในด้านการค้าขายและทำเหมืองแร่ดีบุก ทำให้ชาวจีนที่เข้ามาประกอบกิจการนั้นมีความร่ำรวยเป็นอย่างมาก ประกอบกับมีความสัมพันธ์ทางการค้าอย่างใกล้ชิดกับเมืองปีนัง ลูกหลานชาวจีนที่ได้ไปพบเห็นจากการร่ำเรียนและการค้าขาย จึงนำเอารูปแบบสถาปัตยกรรมจากปีนังซึ่งได้รับอิทธิพลจากสถาปัตยกรรมจีนและตะวันตกเข้ามาสร้าง เพื่อประกาศสถานะของตนให้สังคมได้รู้ว่ามีความร่ำรวยและความทันสมัยกว่าที่อื่น

---

[12] บรรเจิด ตันติวิท,นายแพทย์ และ ดวงจิตต์ สรรพศรี ตันติวิท, ผมเป็นคนบาบ๋าคนหนึ่ง เป็นบาบ๋าภูเก็ต, (กรุงเทพมหานคร : ท.วัฒนาการพิมพ์, 2549), หน้า 140.

3.2 การตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนในเมืองภูเก็ต ช่วงปี พ.ศ.2444-2475

ในสมัยรัชกาลที่ 4 เมื่อพระยาวิชิตสงครามฯ (ทัด) เจ้าเมืองภูเก็ต ได้ย้ายศูนย์กลางการปกครองจากบ้านเก็ตโฮ่ มาอยู่ที่เมืองภูเก็ต จากการค้นพบเหมืองแร่เป็นจำนวนมากในตำบลทุ่งคาของเมืองภูเก็ต ทำให้เมืองภูเก็ตมีการเจริญเติบโตมากยิ่งขึ้น มีหลายชนชาติเข้ามาทำการค้าขายในเมืองภูเก็ตมากขึ้น ไม่เพียงแต่ชาติตะวันตกเท่านั้น แต่ยังมีชาวเอเชียต่างๆทั้ง ชาวอินเดียแขกดำ ชนมลายู และโดยเฉพาะอย่างยิ่งมีชาวจีนเข้ามาเพิ่มขึ้นเช่นกัน เนื่องจากในสมัยนั้น แร่ดีบุกมีความต้องการมากขึ้นอย่างรวดเร็ว แต่แรงงานภายในภูเก็ตมีไม่เพียงพอกับความต้องการ พระยาวิชิตสงครามฯ (ทัด) จึงว่าจ้างกรรมกรชาวจีนจากกรุงเทพฯ มาทำงานในเหมืองแร่ถึง 300 คน และได้จากเกาะปีนังอีกส่วนหนึ่ง ชาวจีนส่วนใหญ่ที่เข้ามาเป็นชาวจีนจากมณฑลฮกเกี้ยนซึ่งมาจากตะวันออกเฉียงใต้ของประเทศจีน การหลั่งไหลเป็นจำนวนมากของประชากรจีนเหล่านี้ ทำให้เกิดก๊กต่างๆขึ้นภายในเมือง เกิดการทะเลาะวิวาท และการฆ่าฟันกันในหมู่อั้งยี่กันเอง ทำให้เกิดการขาดแคลนแรงงานในภูเก็ตขึ้นอีกครั้ง พระยารัษฎานุประดิษฐ์ฯ ข้าหลวงเทศาภิบาลมณฑลภูเก็ตในสมัยรัชกาลที่ 5 จึงได้แก้ไขปัญหาการขาดแคลนแรงงานด้วยการเช่าเรือไปรับชาวจีนฮกเกี้ยนจากเมืองเอหมึงมามณฑลภูเก็ตปีละ 3 เที่ยว นอกจากนี้ยังมีจำนวนชาวจีนที่เพิ่มขึ้นจากการรับส่งผู้โดยสายที่เดินทางระหว่างเมืองจีนกับเมืองท่าต่างๆในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

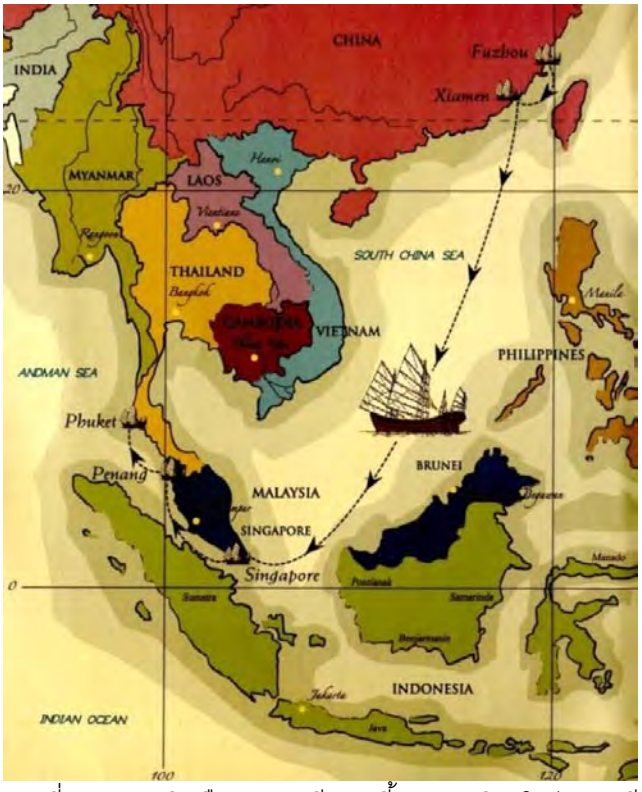

ภาพที่ 3.12 แผนที่แสดงการเดินเรือของชาวจีนฮกเกี้ยนมายังสิงคโปร์ มาเลเซีย ปีนัง และภูเก็ต

ที่มา : วิวาห์บาบ๋าภูเก็ต, หน้า 14-15

การอพยพของชาวจีนเข้ามาในเมืองภูเก็ตดังกล่าว ทำให้ มีชาวจีนกลายเป็นกลุ่มคนจำนวนมากที่อาศัยอยู่ในภูเก็ต จากความขยันอดทนของชาวจีน ประกอบกับความสามารถในการค้าขาย ชาวจีนส่วนหนึ่งได้เติบโตจากกรรมกรเป็นนายเหมืองแร่ จนเป็นกลุ่มคนที่มีบทบาทในด้านกิจการการค้าและการทำเหมืองแร่ในภูเก็ต ก่อให้เกิดการนำวัฒนธรรมชาวจีนเข้ามา ทั้งจากประเทศจีนและจากชาวจีนฮกเกี้ยนในเมืองปีนังที่ได้เข้ามาทำเหมืองแร่ในภูเก็ต ซึ่งในหนังสือเที่ยวเมืองไทย 71 จังหวัด ได้อธิบายเกี่ยวกับอิทธิพลของการเข้ามาของชาวจีนไว้ว่า

> *"...พลเมืองของภูเก็ตมีหลายชาติหลายภาษา แต่เป็นไทยมากกว่าชาติอื่นๆ ชาวจีนมีปริมาณเป็นที่สอง พูดภาษาฮกเกี้ยน กวางตุ้ง ไฮหลำ และแต้จิ๋ว ชาวจีนมีอิทธิพลในการเงินและการค้า แขกโดยมากเป็นชาวมลายู แขกซิกข์ ปาทาน กลิงค์ และกูรข่า ฝรั่งโดยมากเป็นชาวอังกฤษ และออสเตรเลีย ซึ่งทำงานอยู่ตามบริษัทเหมืองแร่*
>
> *เราจะเห็นได้ว่า ภูเก็ตมีชนชาติจีนมากกว่าชาติอื่นๆ นอกจากไทยซึ่งเป็นเจ้าของบ้าน ฉะนั้น ขนบธรรมเนียมและจารีตประเพณีต่างๆจึงเป็นแบบจีนเป็นส่วนมาก นับแต่การพูดจาของคนไทยในจังหวัดนี้ มักมีคำจีนปะปนอยู่ มีการไหว้เจ้า ทำพิธีลุยไฟ และกินเจตามลัทธิของจีน ประเพณีการแต่งงาน หรือตาย ก็นิยมทำพิธีตามแบบจีน ส่วนแบบไทยนั้นมีอยู่ตามชนบท การแต่งกายสมัยนิยมแบบจีนหรือแบบปีนัง เรียกกันว่าพวกบะบ๋า เพราะเป็นพวกผสมครึ่งชาติ..."*[13]

ภาพที่ 3.13 แผงลอยขายสินค้าในเมือง
ที่มา : ภูเก็ต, หน้า 60

ภาพที่ 3.14 ถนนเยาวราช ย่านค้าขายคึกคักอีกแห่งในเมือง ป้ายอาคารร้านค้า ล้วนเป็นภาษาจีน
ที่มา : ภูเก็ต, หน้า 61

[13] ละออง ศรีสุคนธ์, เที่ยวเมืองไทย 71 จังหวัด, (พระนคร : คลังวิทยา, 2508), หน้า 756-757.

จากการเข้ามาทำกิจการการค้าและเหมืองแร่ของชาวจีนและชาวตะวันตกนั้น ก่อให้เกิดย่านการค้าที่สำคัญในเมือง กล่าวคือ พระยารัษฎานุประดิษฐ์ฯ ได้ให้นายเหมืองเหล่านั้นสร้างถนนเส้นต่างๆภายในเมือง เช่น ถนนเยาวราช ถนนนคร ถนนโกมารทัต ถนนไปอำเภอกระทู้[14] รวมไปถึงถนนเทพกระษัตรีซึ่งเป็นถนนที่เชื่อมระหว่างเมืองภูเก็ตกับเมืองถลาง เพื่อความสะดวกในการค้ามากยิ่งขึ้น ประกอบกับบริเวณเขตย่านการค้าอยู่ใกล้กับคลองบางใหญ่ดังภาพที่ 3.15 ซึ่งเป็นคลองที่เชื่อมต่อกับอ่าวทุ่งคา สามารถลำเลียงสินค้าจากโกดังต่างๆ มายังคลองและออกสู่ทะเลได้อย่างสะดวก อีกทั้งยังมีการก่อสร้างอาคารต่างๆเป็นจำนวนมาก ทั้งอาคารราชการและตึกแถวต่างๆ ในบริเวณโดยรอบเมืองภูเก็ต ซึ่งในจดหมายเหตุประพาสหัวเมืองปักษ์ใต้ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้กล่าวถึงความเจริญของเมืองภูเก็ตไว้ว่า

> *"...เมืองภูเก็ตนี้ที่จริงไม่ใช่เมืองเล็กน้อยวันเดียวเที่ยวไม่ทั่ว และการก่อสร้างยังมีอยู่เสมอ ตึกและสถานที่ต่างๆที่กำลังสร้างอยู่นั้น ในเวลานี้มีมาก โรงเรียนใหญ่ๆที่กำลังสร้างสองโรง คือ โรงเรียนสำหรับมณฑลโรงหนึ่ง กับโรงเรียนผู้หญิงโรงหนึ่ง..."*[15]

ภาพที่ 3.15 ตึกแถวริมถนนเทพกะษัตรี ริมคลองบางใหญ่ แสดงให้เห็นถึงการสร้างอาคารติดคลองเพื่อความสะดวกในการขนส่งสินค้า

ที่มา : นายแพทย์ประสิทธิ์ โกยศิริพงศ์, (http://www.phuketoldtownhostel.com)

---

[14] สุดารา สุจฉายา, ภูเก็ต (กรุงเทพฯ : สารคดี, 2543). หน้า 49.

[15] พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, จดหมายเหตุประพาสหัวเมืองปักษ์ใต้ ร.ศ.124, (กรุงเทพมหานคร : องค์การค้าคุรุสภา, 2506). หน้า 86-87.

ในเมืองภูเก็ต ชาวจีนที่เข้ามาประกอบกิจการการค้าขายมีอยู่ 2 กลุ่ม คือ พวกที่เข้ามาประกอบอาชีพ เก็บเงิน แล้วคิดจะกลับเมืองจีน เรียกว่า นายเหมืองคนจีน และอีกประเภทหนึ่ง คือ ชาวจีนที่เข้ามาตั้งรกรากและแต่งงานกับชาวพื้นเมือง เรียกว่า นายเหมืองบาบ๋า[16] นายเหมืองประเภทหลังนี้ คือ กลุ่มเศรษฐีชาวจีนที่สร้างตึกแถวตลอดจนอั่งหม่อหลาว ดังปรากฏในคำบอกเล่าของนายแพทย์บรรเจิด ตันติวิท หนึ่งในลูกหลานของนายเหมืองบาบ๋าว่า

"...นายเหมืองที่ภูเก็ตจะแบ่งเป็นสองพวก คือ นายเหมืองคนจีนที่มาจากเมืองจีนกับนายเหมืองบาบ๋า พฤติกรรมของนายเหมืองสองพวกนี้ในการจัดการทรัพย์สินจะต่างกัน

นายเหมืองคนจีนจะไม่สร้างอสังหาริมทรัพย์ จะเก็บเงินสดไว้ในมือ โดยคิดตลอดว่าสักวันหนึ่งจะกลับไปบ้านเก่าที่เมืองจีน สิ่งหนึ่งที่คนจีนโพ้นทะเลใฝ่ฝันคือไปใช้ชีวิตบั้นปลายในบ้านเดิม และไปตายที่นั่น ยิ่งคนที่ประสบความสำเร็จในชีวิต ยิ่งคิดจะกลับบ้านเพราะจะได้รับการต้อนรับอย่างมีเกียรติสูงสุด

ส่วนนายเหมืองบาบ๋ามีแนวคิดไม่เหมือนกัน จะไม่วางแผนที่จะกลับเมืองจีน จึงสร้างตึก ซื้อที่ดินมากมาย ตึกที่ใหญ่ๆสวยๆในภูเก็ตที่มีสถาปัตยกรรมชิโนโปรตุกิสแถวถนนกระบี่ และถนนเทพกษัตรีย์ เป็นของนายเหมืองบาบ๋าทั้งนั้น ที่ดินเป็นทรัพย์สินอย่างหนึ่งที่นายเหมืองบาบ๋าชอบสร้างนายเหมืองบาบ๋าท่านหนึ่งเป็นราชาที่ดินภูเก็ต ญาติอาวุโสคนหนึ่ง (คุณอนันต์ วุฒิชาญ)เคยบอกผมว่า ที่ดินที่มีเอกสารสิทธิ์ในภูเก็ตเป็นของนายเหมืองบาบ๋าท่านนี้เสียสิบเปอร์เซนต์..."[17]

เมื่อการพัฒนาเมืองนำมาสู่ความเจริญ นายเหมืองบาบ๋าที่เข้ามาประกอบกิจการเหมืองแร่ ได้ขยับขยายเข้ามาค้าขายในเมืองมากขึ้น และพำนักพักอาศัยในตึกแถวย่านการค้า โดยอาคารตึกแถวส่วนใหญ่นั้นสร้างจากความต้องการของชาวจีนที่ต้องการพักอาศัยอยู่บริเวณที่ใกล้กับท่าเรือมากที่สุด เพื่อสะดวกต่อการประกอบกิจการการค้า โดยกระจุกตัวอยู่ในบริเวณถนนถลาง ถนนกระบี่ ถนนดีบุก ถนนพังงา ถนนเยาวราช ต่อมาเมื่อชาวจีนมีฐานะทางการเงินที่ดีขึ้น ความต้องการในการยกระดับฐานะตนเพื่อประกาศถึงสถานะของตนให้สังคมได้รับรู้ และ

---

[16] บาบ๋า เป็นภาษามาเลย์ หมายถึง ลูกครึ่งเพศชายที่เกิดจากชาวจีนแต่งงานกับชาวท้องถิ่นที่เป็นมาเลย์ แต่ในภูเก็ตจะใช้เรียกลูกครึ่งที่เป็นทั้งหญิงและชายที่เกิดจากชาวจีนแต่งงานกับชาวท้องถิ่นในภูเก็ต
(สัมภาษณ์ ผศ.ปราณี สกุลพิพัฒน์,15 ตุลาคม 2554)

[17] บรรเจิด ตันติวิท,นายแพทย์ และ ดวงจิตต์ สรรพศรี ตันติวิท, ผมเป็นคนบาบ๋าคนหนึ่ง เป็นบาบ๋าภูเก็ต, (กรุงเทพมหานคร : ท.วัฒนาการพิมพ์, 2549), หน้า18-19.

ความคับแคบของตึกแถวที่ไม่สามารถขยายอาคารเพื่อรองรับสมาชิกในครอบครัวที่มีจำนวนเพิ่มขึ้น ทำให้เกิดการสร้างอั่งหม่อหลาวขึ้น[18] ดังคำอธิบายในหนังสือ'ภูเก็ต' ว่า

> *"....ในสังคมชาวภูเก็ตแล้วถ้าใครได้อยู่อั่งหม่อหลาวก็หมายความว่าคนนั้นอยู่ในฐานะเศรษฐีทีเดียว การบอกสถานะทางสังคมด้วยอั่งหม่อหลาวที่สืบต่อกันมาหลายชั่วคนนี่เอง ในอดีตจึงไม่มีอั่งหม่อหลาวใดถูกประกาศขายหรือให้เช่า อย่างดีก็ปิดร้าง แม้ว่าในความเป็นจริงสถานะทางการเงินของเจ้าของอั่งหม่อหลาวจะย่ำแย่เพียงใดก็ตาม..."*[19]

ค่านิยมเหล่านี้ ส่งผลให้กลุ่มเศรษฐีชาวจีนสร้างบ้านกระจายอยู่รอบบริเวณย่านการค้าในเมืองภูเก็ต เพื่อความสะดวกในการดูแลกิจการ โดยการสร้างคฤหาสถ์ที่มีขนาดใหญ่โต มีอาณาบริเวณโดยรอบ และมีรูปแบบที่มีความเป็นเอกลักษณ์แตกต่างไปจากตึกแถวในย่านการค้า เพื่อแสดงถึงรสนิยมและความทันสมัยของเจ้าของบ้าน

อั่งหม่อหลาวหลังแรกในเมืองภูเก็ต คือ บ้านชินประชา สร้างขึ้นเมื่อประมาณปีพ.ศ. 2447 โดยอำมาตย์ตรีพระพิทักษ์ชินประชา ผู้มีบทบาทในการทำเหมืองแร่ดีบุกและเป็นเจ้าของสวนยางพารารายใหญ่บนเกาะภูเก็ต ได้ไปศึกษาที่ปีนังและกลับมาสืบทอดกิจการเหมืองแร่ดีบุกต่อจากบิดา พระพิทักษ์ชินประชาต้องการสร้างคฤหาสถ์เพื่อเป็นเรือนหอให้กับภรรยาที่มาจากปีนัง และเพื่อเป็นการยกย่องภรรยาของท่าน ท่านจึงได้สร้างเรือนหอนั้นให้มีลักษณะเช่นเดียวกับคฤหาสถ์ที่ปีนัง โดยนำช่างก่อสร้างชาวจีนมาจากปีนัง ซึ่งเป็นช่างชุดเดียวกับที่สร้างคฤหาสถ์ที่ปีนัง และท่านยังเป็นผู้ควบคุมการก่อสร้างด้วยตนเองจนแล้วเสร็จ คฤหาสถ์หลังนี้จึงมีความวิจิตรงดงามเทียบเท่ากับคฤหาสถ์ในปีนัง ต่อมาอำมาตย์ตรีพระอร่ามสาครเขตร ผู้ซึ่งได้ชื่อว่ามีฐานะที่ร่ำรวยเป็นอันดับหนึ่งของภูเก็ต และมีความสนิทสนมกันกับอำมาตย์ตรีพระพิทักษ์ชินประชา เมื่อได้เห็นคฤหาสถ์ของอำมาตย์ตรีพระพิทักษ์ชินประชาที่สร้างขึ้นอย่างงดงามแล้ว จึงได้ขอจ้างช่างจากปีนังชุดเดียวกันกับบ้านชินประชาเพื่อสร้างบ้านของตนให้มีความทัดเทียมกัน บ้านของพระอร่ามสาครเขตรและบ้านชินประชาจึงมีรูปแบบการวางผังที่คล้ายกัน แต่แตกต่างกันองค์ประกอบของการตกแต่ง[20]

---

[18] ปรียชนัน สายสาคเรศ, "อิทธิพลที่ส่งผลต่อสถาปัตยกรรมย่านเมืองเก่าภูเก็ต", วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547), หน้า 98.

[19] สุดารา สุจฉายา, ภูเก็ต (กรุงเทพฯ : สารคดี, 2543). หน้า 43.

[20] ปรียชนัน สายสาคเรศ, "อิทธิพลที่ส่งผลต่อสถาปัตยกรรมย่านเมืองเก่าภูเก็ต", วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547). หน้า 99.

ภาพที่ 3.16 บ้านชินประชา (ก่อนการเปลี่ยนแปลง)
ที่มา : การสำรวจเมืองประวัติศาสตร์ภูเก็ต, หน้า 134

ภาพที่ 3.17 บ้านพระอร่ามสาครเขตร
ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 9 ตุลาคม พ.ศ.2555

จากการก่อสร้างอั่งหม่อหลาวดังกล่าวนี้ ทำให้เกิดความนิยมในการสร้างอั่งหม่อหลาวของเศรษฐีชาวจีนท่านอื่นๆ มาอย่างต่อเนื่อง สังเกตได้จากแผนที่การใช้พื้นที่ดินในปีพ.ศ. 2452 ซึ่งอยู่ในช่วงเวลาการปกครองของข้าหลวงเทศาภิบาล พระยารัษฎานุประดิษฐ์ฯ พบว่ามีอั่งหม่อหลาวปรากฏเป็นจำนวน 12 หลัง กระจายตัวมากตามบริเวณถนนกระบี่ ถนนเยาวราช ถนนแม่หลวน ถนนทุ่งคา ตามลำดับ นอกจากนี้ยังพบอั่งหม่อหลาวอีก 2 หลัง บริเวณถนนเทพกระษัตรี และถนนรัษฎา ซึ่งเป็นตำแหน่งที่อยู่บริเวณตามแนวฝั่งตะวันตกของคลองบางใหญ่

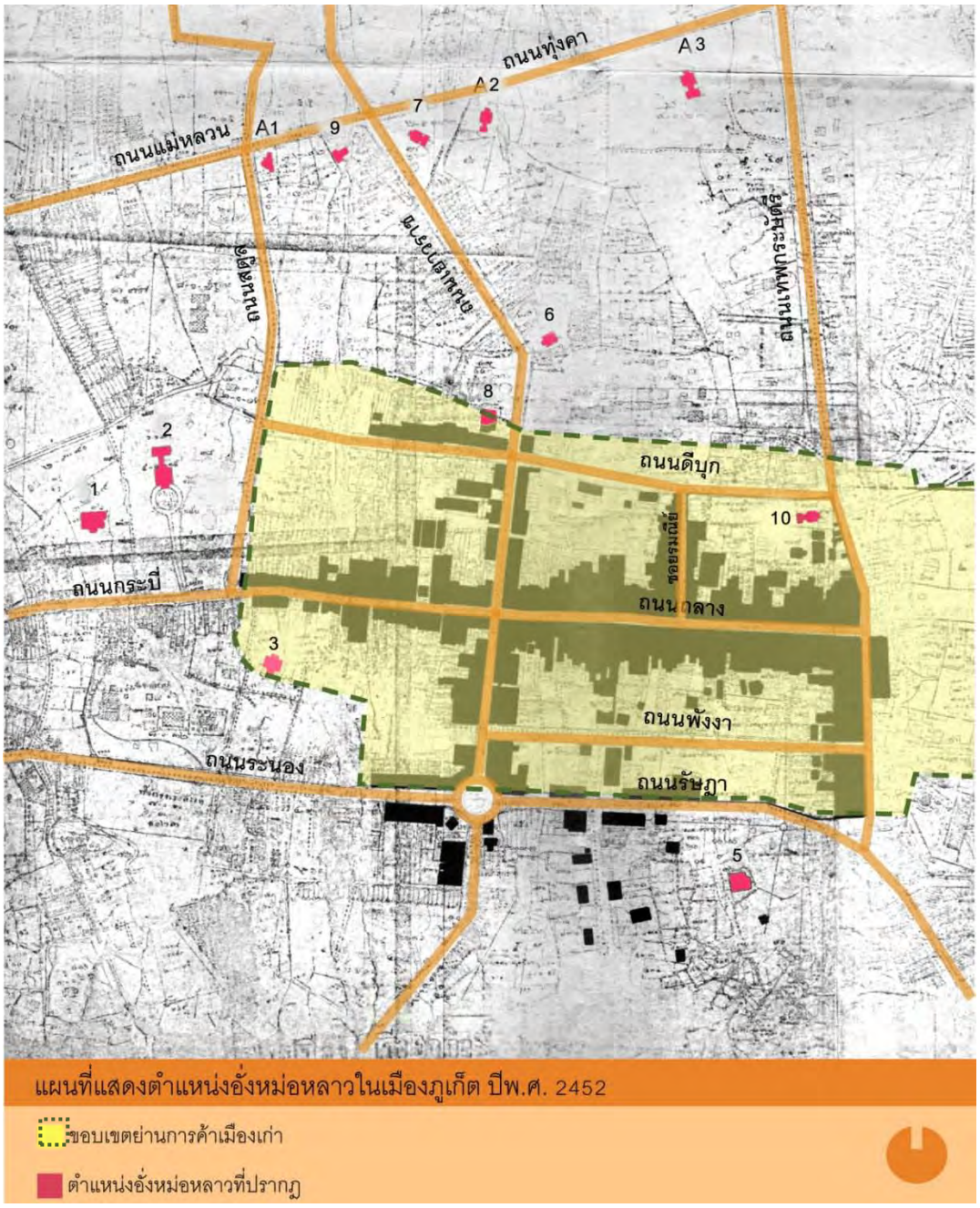

แผนที่ 3.1 แผนที่แสดงตำแหน่งอั่งหม่อหลาวในเมืองภูเก็ต ปีพ.ศ.2452

ที่มา : ปรับปรุงจากแผนที่ในวิทยานิพนธ์ "ภูเก็ต : การศึกษาในด้านอนุรักษ์สถาปัตยกรรมโดยการผังเมือง "
ของ ผศ.ดร.ดุษฎี ทายตะคุ

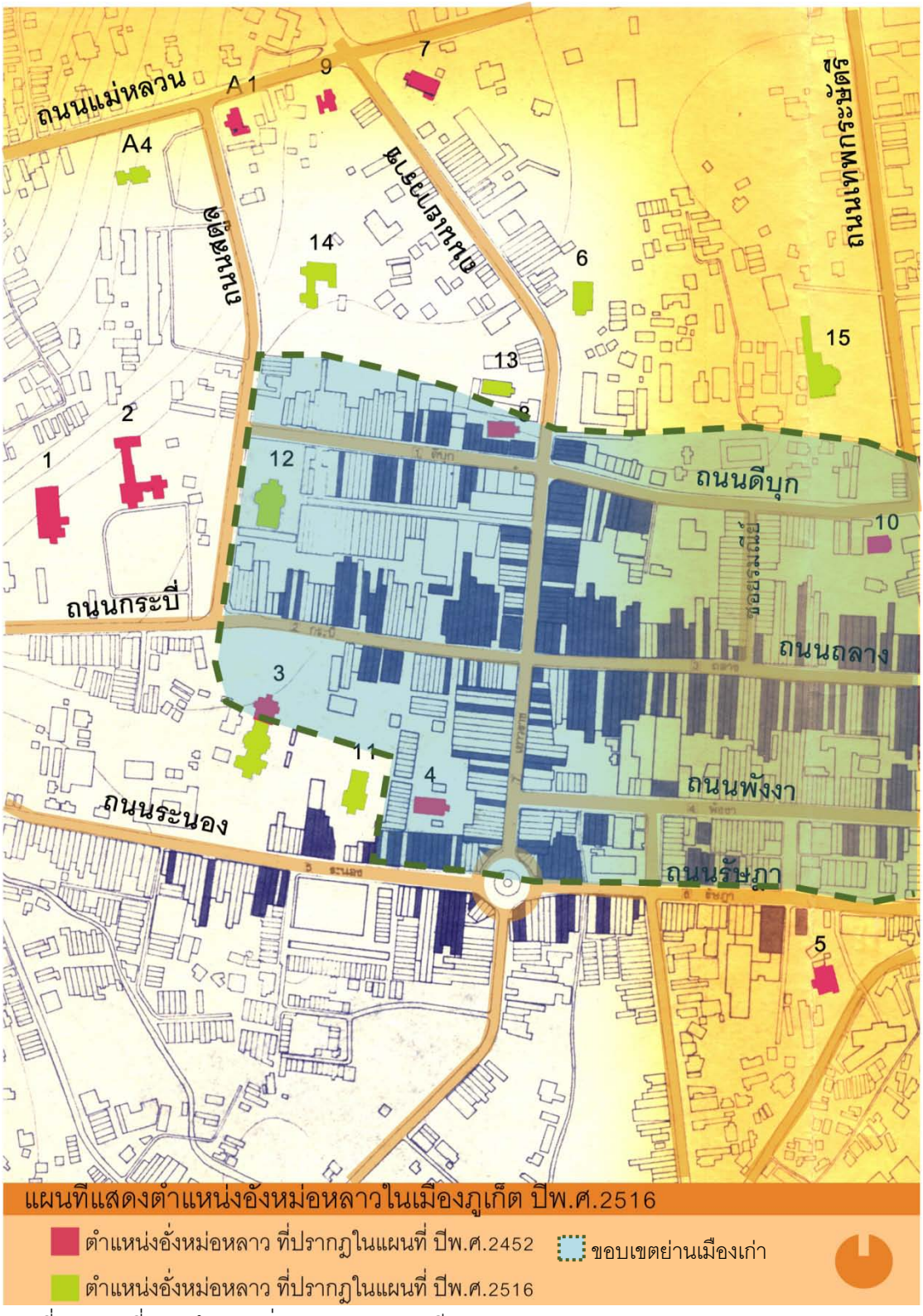

แผนที่ 3.2 แผนที่แสดงตำแหน่งอั่งหม่อหลาวระหว่างปีพ.ศ.2452 และ 2516

ที่มา : ปรับปรุงจากแผนที่ในวิทยานิพนธ์ "ภูเก็ต : การศึกษาในด้านอนุรักษ์สถาปัตยกรรมโดยการผังเมือง "
ของ ผศ.ดร.ดุษฎี ทายตะคุ

จากจำนวนของสถาปัตยกรรมอั่งหม่อหลาวที่ค่อยๆเพิ่มขึ้นในแผนที่ที่ 3.1 และ3.2 แสดงตำแหน่งอั่งหม่อหลาวในปีพ.ศ.2452 และปีพ.ศ.2516 นอกจากจะแสดงให้เห็นค่านิยมในการสร้างอั่งหม่อหลาวของชาวจีนผู้มีฐานะร่ำรวยแล้ว ยังแสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างเส้นทางการติดต่อค้าขายกับตำแหน่งบ้านพักอาศัย เนื่องจากย่านการค้าในเมืองภูเก็ต มีพื้นที่ตั้งอยู่บริเวณฝั่งตะวันตกของคลองบางใหญ่ เพื่อความสะดวกในการขนส่งสินค้าต่างๆ มายังเรือ ทำให้อั่งหม่อหลาวกระจายตัวอยู่รอบย่านการค้าในบริเวณฝั่งตะวันตกของคลองบางใหญ่ด้วยเช่นกัน ดังจะเห็นได้จากตำแหน่งของอั่งหม่อหลาวที่ปรากฏอยู่ตามบริเวณถนนกระบี่ ถนนเยาวราช ถนนแม่หลวน และถนนทุ่งคา ถนนเหล่านี้อยู่ล้วนเป็นเส้นทางที่มุ่งไปยังคลองบางใหญ่ ซึ่งใช้เป็นเส้นทางเดินเรือและติดต่อการค้า ผ่านย่านตึกแถวภายในเมือง ตามเส้นทางถนนถลาง ถนนพังงา และถนนดีบุก ซึ่งเป็นศูนย์กลางการค้าที่สำคัญของเมืองภูเก็ตในขณะนั้น โดยข้อความในจดหมายเหตุประพาสหัวเมืองปักษ์ใต้ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ยังได้กล่าวถึงสภาพการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนในย่านการค้าภูเก็ตแห่งนี้ว่า

> *"...ตลาดเมืองนี้ผมเห็นว่าไม่แพ้ตลาดหัวเมืองใดเลย ผมถามๆดูตามพวกที่ตามเสด็จมาดูมีความเห็นตรงๆกัน มากกว่า ยกกรุงเทพฯ เสียแล้ว ยังไม่เคยเห็นเมืองใดสนุกเท่าภูเก็ต แต่ผมต้องขอยกเชียงใหม่อีกสักเมืองหนึ่ง ถนนที่ตลาดเมืองนี้มีตึกแถว 2 ชั้นทั้งสองฟากผู้คนคึกคักมาก แต่เห็นจีนเป็นพื้น นายเกื้อว่าขับรถไปตามถนนตลาด รู้สึกเหมือนไปตามถนนทรงวาดในกรุงเทพฯ ซึ่งผมยอมว่าคล้ายจริง พ้นตลาดออกมาแล้ว บ้านดีๆเรียงติดๆกันอยู่ นึกๆดูคล้ายๆทางสระปทุมหรือถนนสุริยวงศ์..."*[21]

จากข้อความข้างต้น นอกจากจะแสดงให้เห็นถึงสภาพบ้านเมืองในตลาดซึ่งเป็นตึกแถวตั้งอยู่บริเวณใจกลางเมือง คือ ถนนถลาง โดยมีอั่งหม่อหลาวตั้งอยู่บริเวณถนนโดยรอบแล้ว ยังแสดงให้เห็นถึงความแตกต่างของมุมมองจากถนนระหว่างอั่งหม่อหลาวกับตึกแถว ซึ่งรูปแบบการวางตำแหน่งระหว่างอั่งหม่อหลาวกับผังเมืองนี้ สืบเนื่องมาจากการที่พระยารัษฎานุประดิษฐ์ฯ ได้รับการศึกษาจากเมืองปีนัง จึงนำเอารูปแบบการวางผังอาคารมาใช้ในแบบเดียวกัน คือ การวางอาคารให้ขนานไปกับที่ดิน โดยหันหน้าตัวอาคารออกสู่ถนนภายนอก และวางตำแหน่งอาคารอยู่กลางที่ดิน ทำให้มีพื้นที่โล่งบริเวณด้านหน้าที่ดิน สามารถมองเห็นตัวอาคารจากด้านนอกได้อย่างชัดเจน ซึ่งพบว่าอั่งหม่อหลาวส่วนใหญ่ในปีนังและภูเก็ตมีการจัดวางในลักษณะแบบเดียวกันดังจะ

---

[21] พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, จดหมายเหตุประพาสหัวเมืองปักษ์ใต้ ร.ศ.124, (กรุงเทพ : องค์การค้าคุรุสภา, 2506). หน้า 85-86.

เห็นได้จากแผนที่ที่3.3 และ3.4 มีเพียงอาคารเดียวที่เข้าจากทางด้านหน้าของตึกแถวผ่านเข้าไปเป็นพื้นที่โล่งและอาคาร คือ บ้านคุณสงวน ลิมปานนท์ บริเวณถนนเยาวราช

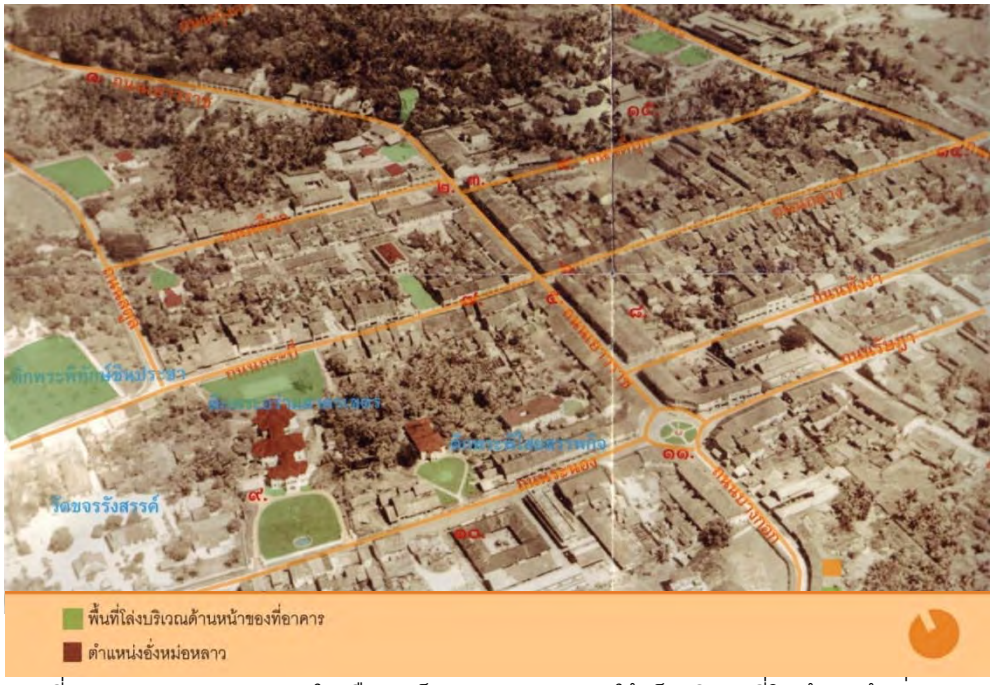

แผนที่ 3.3 ภาพถ่ายทางอากาศในเมืองภูเก็ต พ.ศ.2495 แสดงให้เห็นบริเวณที่โล่งด้านหน้าอั่งหม่อหลาว
ที่มา : ปรับปรุงจากแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศในเมืองภูเก็ต พ.ศ.2495 (ยุวรัตน์ เหมะศิลปิน)

แผนที่ 3.4 ภาพถ่ายทางอากาศถนน Kreuzung Macalister Rd./Perak Rd.เมือง George Town, Penang แสดงอาคารที่หันหน้าออกถนน และเว้นพื้นที่โล่งด้านหน้าอาคาร
ที่มา : ปรับปรุงจากแผนที่ในวิทยานิพนธ์ ภูเก็ต : การศึกษาในด้านอนุรักษ์สถาปัตยกรรมโดยการวางผังเมือง ของผศ.ดร. ดุษฎี ทายตะคุ

จากการศึกษาสภาพทั่วไปทางด้านสังคมและเศรษฐกิจ และการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนในเมืองภูเก็ตช่วงปีพ.ศ.2444-2475 สามารถสรุปเป็นตารางที่จะแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างสภาพทั่วไปทางด้านสังคมและเศรษฐกิจ และการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนที่ทำให้อั่งหม่อหลาวเกิดความนิยมขึ้นมา ดังนี้

ตารางที่ 3.1 สรุปสภาพทั่วไปทางด้านสังคมและเศรษฐกิจ และการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนในเมืองภูเก็ตช่วงปีพ.ศ.2444-2475

สภาพทั่วไปทางด้านสังคมและเศรษฐกิจ ในช่วงปีพ.ศ.2444-2475	การตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนในเมืองภูเก็ต ในช่วงปีพ.ศ.2444-2475
- ภูเก็ตมีความรุ่งเรืองด้วยกิจการการค้าและการทำเหมืองแร่ จากการเป็นเมืองท่าชายฝั่งและการวางระบบผังเมืองของพระยารัษฎาฯ	- ชาวจีนที่ทำการค้า นิยมตั้งถิ่นฐานอาคารโดยรอบย่านการค้าและคลองบางใหญ่ เพื่อสะดวกในการดูแลกิจการ
- ชาวจีนส่วนหนึ่งที่อพยพเข้ามาประกอบกิจการจนประสบความสำเร็จ	- วางอาคารให้ขนานไปกับที่ดิน โดยหันหน้าตัวอาคารออกสู่ถนนภายนอก เพื่อสะดวกในการสัญจรและค้าขาย
- มีการค้าขายกันอย่างใกล้ชิดกับเมืองปีนัง ลูกหลานชาวจีนที่ได้ไปพบเห็น จากการร่ำเรียนและทำการค้าจึงนำเอาช่าง วัสดุและรูปแบบสถาปัตยกรรมจากปีนังซึ่งมีความทันสมัยในขณะนั้นเข้ามาสร้าง เพื่อประกาศสถานะของตนให้สังคมได้รู้	- วางตำแหน่งอาคารอยู่กลางที่ดิน ทำให้มีพื้นที่โล่งบริเวณด้านหน้าที่ดิน สามารถมองเห็นตัวอาคารจากด้านนอกได้อย่างชัดเจน

3.3 สภาพทั่วไปทางสังคมและเศรษฐกิจ และการขยายการตั้งถิ่นฐานในภูเก็ต หลังปีพ.ศ.2475

หลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นระบอบประชาธิปไตย ในปีพ.ศ.2475 มณฑลภูเก็ตจึงถูกยุบลงเหลือเพียงสภาพเป็นจังหวัด เนื่องจากรัฐบาลได้เปลี่ยนระบบบริหารราชการแผ่นดินใหม่ และมีนโยบายต่างๆในการวางแผนพัฒนาประเทศ ทำให้สภาพสังคมและเศรษฐกิจเกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นอย่างมากมาย โดยในปีพ.ศ.2490 ได้มีการปรับปรุงท่าอากาศยานภูเก็ต จากท่าอากาศยานเพื่อใช้ในกิจการทหารเป็นท่าอากาศยานพาณิชย์ ทำให้การเดินทางระหว่างกรุงเทพ-ภูเก็ต มีความสะดวกมากขึ้น ต่อมาเมื่อมีการเริ่มใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 1 ในระหว่างปีพ.ศ.2504-2509 ซึ่งมีสาระสำคัญเน้นการลงทุนสร้างปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจของประเทศ เกิดการสร้างสะพานสารสินเชื่อมภูเก็ตและพังงาในปีพ.ศ.2508 เพื่อเชื่อมถนนเพชรเกษมที่มีเส้นทางนำไปสู่กรุงเทพ การสัญจรทางบกระหว่างภูเก็ตและกรุงเทพฯ มีความสะดวกมากยิ่งขึ้น ส่งผลให้ความสัมพันธ์ระหว่างภูเก็ตกับปีนังลดลง อีกทั้งในขณะนั้น ปีนังได้รับผลกระทบจากสงครามโลกครั้งที่ 2 ทำให้เศรษฐกิจซบเซาลง การเปลี่ยนแปลงค่านิยมของสังคมจึงเกิดขึ้น จากที่เคยส่งลูกหลานไปเรียนต่อปีนัง ได้เปลี่ยนเป็นกรุงเทพแทน ค่านิยมในการสร้างบ้านของคนภูเก็ตจึงเปลี่ยนไปนิยมรูปแบบที่ทันสมัยและเรียบง่ายมากขึ้น และไม่นิยมสร้างอั่งหม่อหลาวเหมือนในอดีต

ภาพที่ 3.18 บริษัทเดินอากาศไทยเปิดเส้นทางการบินสู่ภูเก็ต
ที่มา : ภูเก็ต, หน้า39

ภาพที่ 3.19 การสร้างสะพานสารสิน ทำให้การเดินทางระหว่างภูเก็ตกับกรุงเทพฯ สะดวกยิ่งขึ้น
ที่มา : ภูเก็ต, หน้า39

ในด้านการเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจ ภูเก็ตได้เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจจากกิจการดีบุกเป็นการท่องเที่ยว เนื่องจากความซบเซาของกิจการแร่ดีบุก แร่ดีบุกที่เคยมีอย่างมากมายในเกาะภูเก็ตเริ่มมีปริมาณลดลง[22] ซึ่งเกิดจากการใช้ทำธุรกิจเป็นจำนวนมาก อีกทั้งในปีพ.ศ.2523 ราคาดีบุกเริ่มตกต่ำลงเรื่อยๆ เนื่องจากมีความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีในการชุบดีบุกบนแผ่นเหล็กให้บางลง โดยการผลิตเหล็กวิลาด ประกอบกับสามารถนำวัสดุอื่นๆ เช่น อะลูมิเนียม พลาสติก กระดาษแข็ง แก้ว มาเป็นวัสดุที่ใช้แทนดีบุกได้ ปริมาณการใช้ดีบุกในโลกจึงลดลงอย่างรวดเร็ว บรรดากิจการเหมืองแร่ดีบุกที่เคยเจริญรุ่งเรืองจึงต้องปิดตัวลง[23] รัฐบาลในขณะนั้นจึงมีนโยบายส่งเสริมธุรกิจการท่องเที่ยวแทนกิจการเหมืองแร่ ด้วยการสนับสนุนงบประมาณในการพัฒนาอุตสาหกรรมประเภทโรงแรม เมืองภูเก็ตจึงเปลี่ยนสภาพเป็นเมืองท่องเที่ยว มีโรงแรมเกิดขึ้นตามชายทะเลต่างๆ ราคาที่ดินสูงขึ้นหลายเท่าตัว พื้นที่เหมืองแร่ที่ถูกทิ้งร้างจึงถูกขายและเปลี่ยนแปลงเพื่อทำธุรกิจท่องเที่ยวการโรงแรม ซึ่งกำลังเติบโตและมีความคุ้มค่าในการลงทุนมากกว่ากิจการเหมืองแร่

ภูเก็ต ซึ่งเคยเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจด้วยเหมืองแร่ จึงต้องปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ให้สอดคล้องไปด้วย คนภูเก็ตขายที่ดินให้กับนักธุรกิจที่เข้ามาและย้ายที่ดินไปอยู่ที่อื่น ในขณะเดียวกัน ความหนาแน่นของประชากรในเมืองที่เพิ่มขึ้น ทำให้ไม่สามารถขยับขยายพื้นที่เพื่อขยายครอบครัวและประกอบธุรกิจได้ การตั้งถิ่นฐานแต่เดิมที่เคยมีศูนย์กลางทางเศรษฐกิจอยู่ในเมืองภูเก็ตจึงขยายตัวออกไป การเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจที่เติบโตอย่างรวดเร็ว ทำให้ค่าครองชีพในภูเก็ตสูงขึ้นมาก คนภูเก็ตปรับตัวไม่ทัน เกิดการเปลี่ยนแปลงอาชีพ[24] ช่างท้องถิ่นและการผลิตวัสดุท้องถิ่นที่เคยมีเริ่มหายไปจากค่านิยมในการสร้างอั่งหม่อหลาวที่ลดลงเช่นกัน นอกจากนี้ ค่าครองชีพที่สูงขึ้นยังทำให้เจ้าของบ้านไม่มีค่าใช้จ่ายในการดูแลรักษาบ้าน ประกอบกับเกิดปัญหาในการจัดการมรดกที่ดินที่ไม่ลงตัวภายในครอบครัว เนื่องจากที่ดินและบ้านส่วนใหญ่เป็นมรดกตกทอดมาจากบรรพบุรุษ ซึ่งมีปัญหาภายในครอบครัวที่ไม่มีข้อยุติว่าจะมีการแบ่งกรรมสิทธิ์ถือครองอย่างไร ทำให้ยังขาดผู้ที่จะมาถือกรรมสิทธิ์เป็นเจ้าของบ้านที่แท้จริง อั่งหม่อหลาวจึงไม่ได้รับการสนใจ ขาดการดูแลรักษาอย่างจริงจัง

---

[22] กระทรวงมหาดไทย, กระทรวงศึกษาธิการ, กรมศิลปากร, วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดภูเก็ต, 2544. หน้า 146.

[23] กุศล เอี่ยมอรุณ, ภูเก็ต (ด่านสุทธาการพิมพ์ : สารคดี, 2536). หน้า 59-60

[24] เรื่องเดียวกัน, หน้า 52.

สภาพทั่วไปทางสังคมและเศรษฐกิจ และการขยายการตั้งถิ่นฐานในภูเก็ต หลังปีพ.ศ.2475 สามารถสรุปเป็นตารางเพื่อแสดงให้เห็นถึงสาเหตุที่ทำให้อั่งหม่อหลาวเปลี่ยนแปลงไป ดังตารางที่ 3.2

ตารางที่ 3.2 สรุปสภาพทั่วไปทางสังคมและเศรษฐกิจ และการขยายการตั้งถิ่นฐานในภูเก็ต หลังปีพ.ศ.2475

สภาพทั่วไปทางด้านสังคมและเศรษฐกิจ หลังปีพ.ศ.2475	**การตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนในเมืองภูเก็ต หลังปีพ.ศ.2475**
- ปีพ.ศ.2490 เปิดการใช้ท่าอากาศยานพาณิชย์ภูเก็ต	- คนภูเก็ตนิยมส่งลูกหลานไปเรียนต่อที่กรุงเทพแทน
- ปีพ.ศ.2508 สร้างสะพานสารสินเชื่อมภูเก็ต-พังงาทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างภูเก็ต-ปีนังลดลง	- คนย้ายบ้านจากในเมืองไปอยู่ใกล้ริมฝั่งทะเลเพื่อดูแลกิจการโรงแรม
- การเปลี่ยนแปลงจากกิจการเหมืองแร่ดีบุกเป็นกิจการท่องเที่ยวริมฝั่งทะเล เกิดโรงแรมตามเมืองและริมหาดขึ้นส่งผลให้ค่าครองชีพสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว	- การย้ายถิ่นฐานออกไปยังนอกเมือง เนื่องจากไม่สามารถขยับขยายพื้นที่ได้

จากตารางที่ 3.2 ในข้างต้น ทำให้อั่งหม่อหลาวเกิดการรื้อถอน ทิ้งร้าง เปลี่ยนแปลงในรูปแบบต่างๆ และส่งผลให้การก่อสร้างรูปแบบสถาปัตยกรรมประเภทบ้านพักอาศัยเปลี่ยนไป จากแผนที่เทศบาลนครเมืองภูเก็ตปีพ.ศ.2516 (ดูแผนที่ที่ 3.2) และสำรวจข้อมูลจากรายงานการสำรวจโบราณสถาน เมืองภูเก็ต พบว่ามีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบอั่งหม่อหลาวจำนวน 2 หลัง คือ หมายเลขที่ 3 มีการต่อเติมอาคาร และหมายเลขที่ 10 มีการตัดต่อมุขด้านหน้าอาคารออกไป และพบว่ามีการรื้อทิ้งอั่งหม่อหลาวจำนวน 2 หลัง คือ หมายเลข A1, A2, A3, A4 และ A5 (ดูแผนที่ที่ 3.5) การเปลี่ยนแปลงต่างๆ เหล่านี้ สะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงการตั้งถิ่นฐานที่เป็นไปตามสภาพเศรษฐกิจและสังคมในขณะนั้น ทำให้เอกลักษณ์ของความเป็นย่านเมืองเก่าภูเก็ตลดลง

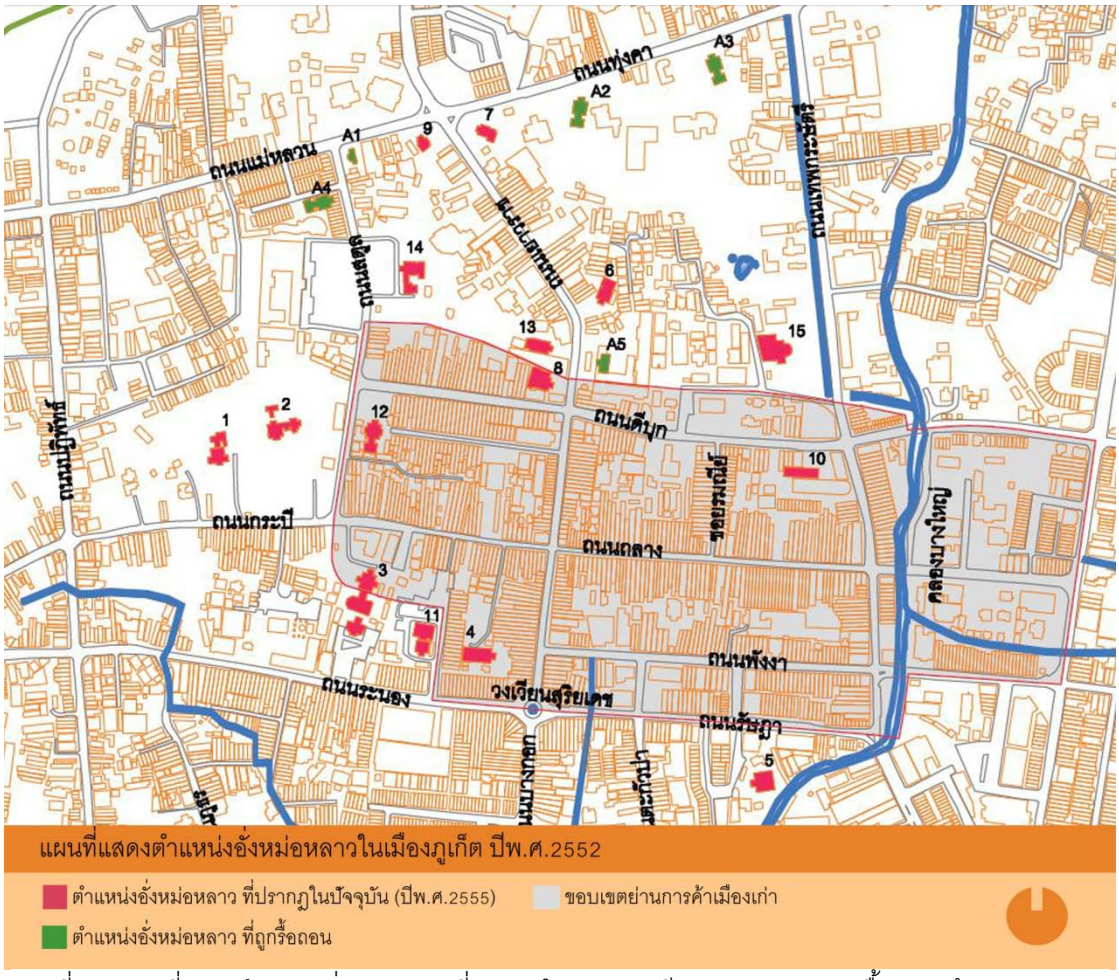

แผนที่ 3.5 แผนที่แสดงตำแหน่งอั่งหม่อหลาวที่ปรากฏในปัจจุบัน (ปีพ.ศ.2556) และถูกรื้อถอนแล้ว
ที่มา : ปรับปรุงจากแผนที่เขตเทศบาลนครภูเก็ต ปีพ.ศ.2552

สำหรับตำแหน่งของอั่งหม่อหลาวที่ปรากฏจนถึงปัจจุบันตามแผนที่เขตเทศบาลนครเมืองภูเก็ตและภาพถ่ายทางอากาศ ตามข้อมูลจากการสำรวจและจากรายงานการสำรวจโบราณสถานเมืองภูเก็ต โดยจะแสดงให้เห็นถึงผู้ครอบครอง การใช้สอยอาคารในปัจจุบัน การเปลี่ยนแปลงในด้านรูปแบบการวางผัง และสภาพอาคารของแต่ละหลังในปัจจุบัน ซึ่งมีรายละเอียดดังตารางต่อไปนี้

ใส่ตารางบ้าน

จากตารางที่ 3.3 สรุปได้ว่ามีอั่งหม่อหลาวจำนวน 10 หลัง จากทั้งหมด 15 หลัง ที่ถูกสร้างในช่วงรัชกาลที่ 5 ปีพ.ศ.2411-2453 ส่วนอั่งหม่อหลาวจำนวน 4 หลัง สร้างขึ้นในช่วงรัชกาลที่ 6 ปีพ.ศ.2543-2468 และมีบ้านหงษ์หยกเพียงหลังเดียวที่ถูกสร้างขึ้นในรัชกาลที่ 7 ปีพ.ศ.2473 แสดงให้เห็นถึงอายุของอั่งหม่อหลาวส่วนใหญ่มีอายุมากกว่า 100 ปี ซึ่งมีความเก่าแก่และควรค่าแก่การอนุรักษ์ ในเรื่องของการใช้สอยอาคารในปัจจุบัน พบว่ายังคงมีการใช้สอยเป็นบ้านพักอาศัยอยู่จำนวน 10 หลัง และมี 6 หลัง จาก 10 หลังที่ยังคงใช้เป็นบ้านพักอาศัยนั้น ยังคงอยู่ในสภาพดีและได้รับการดูและรักษาอยู่ ส่วนอีก 5 หลังนั้นมีสภาพชำรุดทรุดโทรม และเปลี่ยนแปลงการจัดวางพื้นใช้สอยภายในบ้านไป ส่วนการเปลี่ยนแปลงผังอาคาร มีเพียงอั่งหม่อหลาว 3 หลัง จาก 15 หลัง คือ บ้านคุณสงวน ลิมปานนท์ บ้านคุณศิวะ งานทวี และบ้านหงษ์หยก ที่ยังคงการจัดวางผังในรูปแบบเดิม ส่วนอั่งหม่อหลาว 12 หลังนั้นได้มีการเปลี่ยนแปลงและต่อเติมผังอาคารไป

จากข้อสรุปของตารางที่ 3.3 แสดงให้เห็นว่า สภาพสังคมและเศรษฐกิจ รวมถึงการขยายการตั้งถิ่นฐานหลังปีพ.ศ.2475 ส่งผลให้อั่งหม่อหลาวเกิดการเปลี่ยนแปลงในรูปแบบลักษณะต่างๆ ตามที่กล่าวมาข้างต้น และมีแนวโน้มที่อาคารจะมีสภาพทรุดโทรมลง และเปลี่ยนแปลงไป ดังนั้นจะต้องมีการศึกษารูปแบบและพัฒนาการของอั่งหม่อหลาวซึ่งจะกล่าวต่อไปในบทที่ 4 เพื่อให้เข้าใจถึงรูปและเอกลักษณ์ของอั่งหม่อหลาวว่ามีลักษณะเป็นอย่างไร อันจะนำมาสู่การประเมินคุณค่าและความแท้ของอั่งหม่อหลาว

รายชื่ออาคารอังหม่อหลาวในภูเก็ต

No.	ชื่ออาคาร	ภาพอาคารในอดีต	ภาพอาคารปัจจุบัน	ผู้ใช้งานปัจจุบัน	ผู้ถือครองปัจจุบัน	ที่ตั้ง	สร้างปีพ.ศ.			การใช้สอยปัจจุบัน					รูปแบบการวางผังอาคาร				สภาพอาคาร			
							ร.5 (2411-2453)	ร.6 (2453-2468)	ร.7 (2468-2477)	บ้านพักอาศัย	สำนักงาน	ร้านอาหาร	โรงเรียน	ร้าง	การเปลี่ยนแปลงของผังอาคาร		กลุ่มอาคาร		ทิ้งร้าง	ชำรุดทรุดโทรม	เปลี่ยนแปลงการใช้สอย	ดูแลรักษา
															คงรูปแบบเดิม	เปลี่ยนแปลง/ต่อเติม	อาคารหลัก	อาคารรอง				
1	บ้านชินประชา			คุณจรูญ ตัณฑวนิช	คุณจรูญ ตัณฑวนิช	98 ถ.กระบี่	2447															
2	บ้านพระพิทักษ์ชินประชา			ร้านอาหาร Blue Elephant	คุณสิทธิ์ ตัณฑวณิช	96 ถ.กระบี่	ไม่ทราบปี															
3	บ้านพระอร่ามสาครเขตร (สำนักงานการบินไทย ภูเก็ต)			สำนักงานการบินไทย ภูเก็ต	สำนักงานการบินไทย ภูเก็ต	78 ถ.ระนอง	2452															
	บ้านพระอร่ามสาครเขตร (โรงเรียนอนุบาลภูเก็ตกุลธิดา)			คุณสุดธิดา วรจิตตกุล	ตระกูลงานทวี	ถ.กระบี่	2452															
	บ้านพระอร่ามสาครเขตร (โรงพยาบาลสิริโรจน์ เดิม)			คุณผ่องศรี แสงสุคนธ์	คุณผ่องศรี แสงสุคนธ์	ถ.กระบี่	2452															
4	บ้านคุณสงวน ลิมปานนท์			ไม่ทราบชื่อ	คุณสงวน ลิมปานนท์	11 ถ. เยาวราช	ไม่ทราบปี															
5	บ้านคุณเต็งก๊ก แซ่หงอ				คุณเต็งก๊ก แซ่หงอ	114 ถ.รัษฎา	ไม่ทราบปี															
6	บ้านคุณปัญญา ต่อเจริญ			คุณปัญญา ต่อเจริญ	คุณปัญญา ต่อเจริญ	112 ถ. เยาวราช	ไม่ทราบปี															
7	บ้านคลังจินดา			ร้านอาหาร บ้านคลังจินดา	คุณพิสิษฐ์-บุษบา ตัณฑวัฒน์	158 ถ. เยาวราช	ไม่ทราบปี															
8	โรงเรียนอนุบาลกนกขวัญ			โรงเรียนอนุบาลกนกขวัญ	โรงเรียนอนุบาลกนกขวัญ	ถ.เยาวราช	ไม่ทราบปี															
9	บ้านคุณกุลวดี ตัณฑวณิช				คุณกุลวดี ตัณฑวณิช	265 ถ. เยาวราช	ไม่ทราบปี															
10	บ้านคุณเฉลิม ทองตัน				คุณเฉลิม ทองตัน	ถ.ดีบุก	ไม่ทราบปี															
11	บ้านพระพิไสยสรรพกิจ			คุณสมนึก-กรรณิการ์ ตัณฑวนิช	คุณสมนึก-กรรณิการ์ ตัณฑวนิช	ถ.ระนอง		2453														
12	บ้านหลวงอำนาจนรารักษ์				คุณสุ่ยเอี่ยง ตัณฑเวส	107 ถ.ดีบุก		2454														
13	บ้านคุณนิพนธ์ เอกวานิช			คุณนิพนธ์ เอกวานิช	คุณตันตัวโท	179 ถ. เยาวราช		ไม่ทราบปี														
14	บ้านคุณศิวะ งานทวี				คุณยศิวะ งานทวี	18 ถ.สตูล		ไม่ทราบปี														
15	บ้านหงษ์หยก			คุณบุญศรี หงษ์หยก	คุณบุญศรี หงษ์หยก	25 ถ.เทพกระษัตรี			2473													
รวม		17					12	4	1	10	1	2	2	2	3	14	17	15	2	3	7	6

บทที่ 4
รูปแบบ พัฒนาการ และคุณค่าของสถาปัตยกรรมอั่งหม่อหลาว

ในอดีตเมืองภูเก็ตสมัยที่ยังเป็นชุมชนเล็กๆ ได้มีการสร้างรูปแบบที่อยู่อาศัยเป็นกระท่อมเล็กๆ ไม่ได้จับกลุ่มเป็นหมู่แต่อย่างใด ครั้นเมื่อชุมชนเติบโตขึ้นในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย ได้มีการตั้งถิ่นฐานจับกลุ่มเป็นชุมชนที่ใหญ่ขึ้น มีวิวัฒนาการในการสร้างอาคารในรูปแบบผสมผสานระหว่างบ้านเรือนไทยภาคกลางและกระท่อม เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพภูมิอากาศในภูเก็ต

ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น คนจีนที่เข้ามาได้มีการปลูกสร้างบ้านเรือนในรูปแบบของเรือนกว้าน และตึกกว้านขึ้น ซึ่งเรือนกว้านเป็นลักษณะเรือนที่ไม่ยกพื้นสูงแบบเรือนไทย แต่ใช้พื้นดินเป็นที่ใช้สอย มีหน้าจั่วระดับสูงและกว้างมากกว่าเรือนไทย เพิ่มความลาดยาวให้สูงขึ้น เพื่อให้รองรับปริมาณน้ำฝนได้ ส่วนตึกกว้านนั้น ชาวจีนจะสร้างเป็นแถวเรียงติดกัน เพื่อช่วยยึดเหนี่ยวกันให้มั่นคง เนื่องจากวัสดุมิได้มีความทนทานมาก

จนกระทั่งในสมัยรัชกาลที่ 5 ซึ่งมีพระยารัษฎานุประดิษฐ์ฯ ปกครองมณฑลภูเก็ตในปีพ.ศ.2444 นั้น เมืองภูเก็ตได้รับการพัฒนาเมืองเป็นอย่างมาก ประกอบกับการได้รับอิทธิพลจากปีนังในด้านต่างๆ โดยเฉพาะสถาปัตยกรรมที่มีรูปแบบผสมผสานระหว่างจีนและตะวันตก ดังคำอธิบายในหนังสือโครงการอนุรักษ์เมืองประวัติศาสตร์ภูเก็ตว่า

> *"...จากการได้พบเห็นแบบฉบับการก่อสร้างอาคารบ้านเรือนในเกาะปีนัง เกาะสิงคโปร์ ซึ่งยอมรับเอาอารยธรรมใหม่ๆจากจีนเข้าไปอย่างเสรีนั้น จุดประกายความคิดของพ่อค้านายเหมืองชาวภูเก็ต ให้สนใจที่จะปลูกสร้างอาคารบ้านเรือนแบบเดียวกันกับที่ได้พบเห็นมา"*[1]

เนื่องจากในยุคสมัยนั้น ปีนังเป็นเมืองขึ้นของประเทศอังกฤษ จึงได้รับอิทธิพลรูปแบบสถาปัตยกรรมนีโอคลาสสิก ซึ่งเป็นที่นิยมในตะวันตกขณะนั้น[2] อีกทั้งผู้คนส่วนใหญ่ที่ประกอบการค้าขายในปีนังนั้นเป็นชาวจีน ทำให้เกิดการผสมผสานวัฒนธรรมทางสถาปัตยกรรมระหว่างจีนกับตะวันตก โดยมีการปรับเปลี่ยนเทคนิคการก่อสร้างและรูปแบบสถาปัตยกรรมแบบตะวันตก ให้เหมาะสมกับเขตร้อนชื้น บ้านในปีนังจึงมีรูปแบบที่ทันสมัยและมีเอกลักษณ์ที่แตกต่างไปจากรูปแบบบ้านอื่นๆ เมื่อนายเหมืองชาวภูเก็ตที่เข้ามาค้าขายและศึกษาในปีนัง จึงเกิดความสนใจและ

---

[1] กองโบราณคดี, โครงการอนุรักษ์เมืองประวัติศาสตร์, การสำรวจเมืองประวัติศาสตร์ภูเก็ต. (กรุงเทพมหานคร : กรมศิลปากร, 2530). หน้า 27.

[2] เทศบาลนครภูเก็ต, "เรียนรู้สถาปัตยกรรมในเมืองเก่าภูเก็ต," (ภูเก็ต : ไอดอล-ไอเดีย ภูเก็ต).

ถ่ายทอดรูปแบบสถาปัตยกรรมจากปีนังเหล่านี้ด้วยการนำแบบแปลนก่อสร้าง และช่างจีนจากปีนังมาสู่ภูเก็ตเป็นจำนวนมาก[3] เพื่อต้องการประกาศสถานะที่ร่ำรวยและความทันสมัยให้สังคมได้รับรู้ คุณประชา ตัณฑวณิช เจ้าของบ้านชินประชาได้เล่าถึงที่มาของการก่อสร้างบ้านว่า

"คุณปู่ผมท่านออกแบบควบคุมการก่อสร้างเอง ช่างที่มาปลูกบ้านนั้นมาจากปีนัง แต่ส่วนมากจะเป็นระดับหัวหน้าช่าง ส่วนแรงงานทั่วไปเป็นชาวจีนภูเก็ตนี้เอง"[4]

ภาพที่ 4.1 แสดงอั่งหม่อหลาวในภูเก็ต บ้านพระอร่ามสาครเขตรและบ้านพระพิไสยสรรพกิจ (ซ้ายและขวาบน) ที่มีรูปทรง หลังคา หน้าต่าง และองค์ประกอบอื่นๆที่ได้รับอิทธิพลมาจากอั่งหม่อหลาวในปีนัง Sio Lan Teng (fmr) และ Teh Banga Residence, Penang (ซ้ายและขวาล่าง)
ที่มา : http://liftyouup.blogspot.com/2011/09 (ซ้ายล่าง), http://thestar.com.my/metro/story.(ขวาล่าง)

[3] กระทรวงมหาดไทย, กระทรวงศึกษาธิการ, กรมศิลปากร, วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดภูเก็ต, 2544. หน้า 146-147.

[4] กุศล เอี่ยมอรุณ, ภูเก็ต (ด่านสุทธาการพิมพ์ : สารคดี, 2536). หน้า 133.

ด้วยเหตุนี้ รูปแบบบ้านของนายเหมืองชาวจีนทั้งหลายในภูเก็ต ต่างมีรูปแบบสถาปัตยกรรมแบบจีนผสมตะวันตกจากปีนัง ดังแสดงในภาพที่ 4.1 ต่อมาภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปีพ.ศ.2475 ตามที่ได้กล่าวในบทที่ 3 ไม่ปรากฏผู้ใดสร้างอั่งหม่อหลาวอีก อันเกิดจากค่านิยมที่เปลี่ยนไป จากการที่สามารถติดต่อกับกรุงเทพฯได้สะดวกขึ้น ประกอบกับการขาดแคลนช่างและวัสดุเก่าๆ อั่งหม่อหลาวจึงนับเป็นรูปแบบที่แสดงถึงสภาพสังคม เศรษฐกิจ และการตั้งถิ่นฐานของเมืองภูเก็ตในช่วงปีพ.ศ.2444-2475 ได้เป็นอย่างดี

จากการศึกษาดังกล่าว นำมาสู่กรอบความคิดในการพิจารณาลักษณะทางสถาปัตยกรรมอั่งหม่อหลาว ดังนี้

4.1 รูปแบบการวางตำแหน่งระหว่างอาคารกับผังบริเวณ

4.2 รูปแบบการจัดวางพื้นที่ใช้สอย

4.3 รูปแบบและองค์ประกอบของอาคาร

ลักษณะทางสถาปัตยกรรมของอังหม่อหลาว ในช่วงปี พ.ศ.2444-2475

ในการศึกษารูปแบบและพัฒนาการของสถาปัตยกรรมอั่งหม่อหลาวในภูเก็ต ได้ใช้วิธีการสำรวจเบื้องต้น (Visual Survey) โดยการสำรวจบริเวณพื้นที่ที่ตั้งอยู่ในเขตเทศบาลนครภูเก็ต ตามขอบเขตของการศึกษา ในบทที่ 1 ที่ได้กล่าวไว้ ปรากฏสถาปัตยกรรมอั่งหม่อหลาวจำนวน 15 หลัง ดังแผนที่ที่ 4.1 ซึ่งจะทำการศึกษาลักษณะสถาปัตยกรรมของอั่งหม่อหลาว อิทธิพลที่ได้รับโครงสร้างและวัสดุ รวมไปถึงรูปแบบการจัดวางใช้สอยของอาคารที่ยังคงสภาพเดิมอยู่และเปลี่ยนไป อันจะแสดงให้เห็นถึงเอกลักษณ์ คุณค่าและความแท้ของอั่งหม่อหลาว

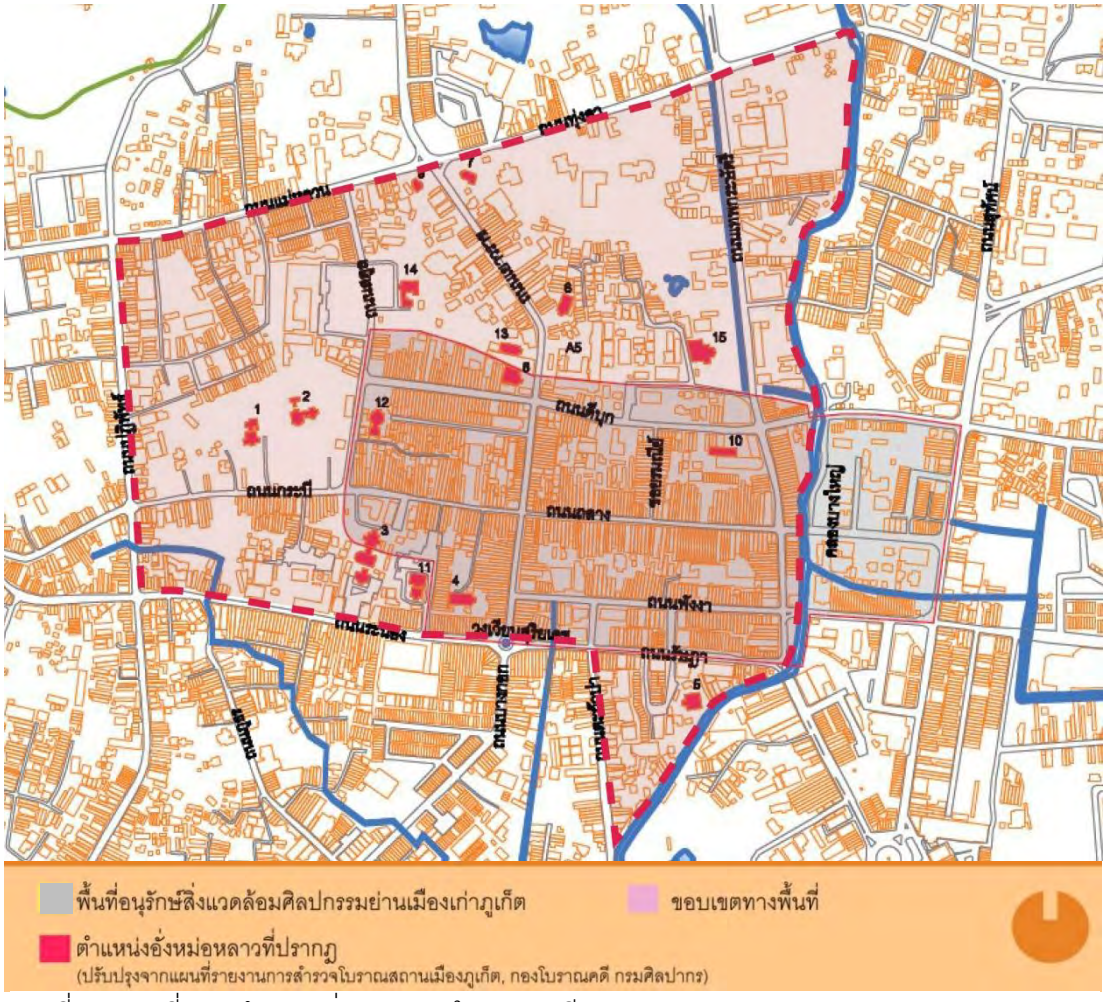

แผนที่ 4.1 แผนที่แสดงตำแหน่งอั่งหม่อหลาวในปัจจุบัน ปีพ.ศ.2552

ที่มา : ปรับปรุงจากเทศบาลนครภูเก็ต โดยผู้วิจัย

4.1 รูปแบบการวางตำแหน่งระหว่างอาคารกับผังบริเวณ

4.1.1 ตำแหน่งอาคารในผังบริเวณ

จากความร่ำรวยของนายเหมืองแร่ภูเก็ต จึงทำให้มีการซื้อที่ดินขนาดใหญ่ เพื่อแสดงสถานะและต้องการให้มีอาณาบริเวณกว้างขวาง โดยมักวางอาคารหลักอยู่บริเวณกลางที่ดินค่อนไปทางด้านหลัง บางอาคารมีเรือนครัวแยกเป็นอีกอาคารอยู่ทางด้านหลัง บางอาคารวางเรือนครัวไว้ทางด้านข้างของอาคาร ซึ่งรูปแบบการวางตำแหน่งอาคารในผังบริเวณได้รับอิทธิพลมาจากบ้านตะวันตก มีทางเดินเป็นตัวเชื่อมระหว่างอาคารเข้าด้วยกัน และมีลานเอนกประสงค์ หรือฉิ่มแจ้อยู่ข้างทางเดิน เป็นการนำความเชื่อของชาวจีนเข้ามาผสมผสานกับการวางอาคารแบบตะวันตก อาคารส่วนใหญ่นิยมปลูกต้นมะพร้าวไว้บริเวณหน้าบ้าน นอกจากนี้ยังมีไม้ยืนต้นชนิดอื่นๆ อีกด้วย เช่น ต้นเงาะ ต้นทุเรียน ต้นมังคุด เป็นต้น ซึ่งลักษณะการวางอาคารและการปลูกต้นมะพร้าว สังเกตได้จากพระราชหัตถเลขาของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ครั้งเสด็จพระราชดำเนินประพาสรอบแหลมมลายู ร.ศ.108 ว่า

> *"...ตั้งแต่พ้นที่เหมืองไปถึงบ้านหลวงบำรุงใหญ่โตมาก เปิดสายน้ำมาขังเป็นคลองไว้หน้าบ้านสำหรับคนอาบกิน มีต้นมะพร้าวเต็มทั้งบ้าน ถัดเข้าไปเป็นบ้านใหญ่อยู่อีก คือบ้านตันเลี่ยงกี*และบ้านตันเพ็กเกียด**..."*[5]

ภาพที่ 4.2 ภาพแสดงการจัดวางผังบริเวณ ที่มีอาคารหลักอยู่บริเวณด้านหน้า และอาคารรองอยู่บริเวณด้านหลัง
ที่มา : ปรับปรุงจากภาพถ่ายทางอากาศ ปีพ.ศ.2519

---

[5] จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ, พระราชหัตถเลขา เรื่องเสด็จประพาสแหลมมลายู ของ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวฯ, (พระนคร : องค์การค้าคุรุสภา, 2506), หน้า 127.

* ตันเลี่ยงกี่ เป็นชื่อเดิมในภาษาจีนของ พระขจรจีนสกล

** ตันเพ็กเกียด เป็นชื่อเดิมในภาษาจีนของ หลวงบำรุงจีนประเทศ

4.1.2 ทางเข้าอาคารและแกนระหว่างอาคารกับทางเข้า

บริเวณด้านหน้าอาคารเป็นสนามโล่งที่มีถนนล้อมรอบสนามเชื่อมจากด้านนอกเข้าสู่ด้านหน้าตัวอาคารหลัก เพื่อนำคนเข้าสู่อาคารด้วยรถต่างๆ ทั้งรถม้า รถเกวียน รถลาก และรถยนต์ มีสนามหญ้าหน้าบ้านล้อมรอบด้วยถนน เป็นรูปวงกลม หัวใจ สี่เหลี่ยมผืนผ้า และรูปตัวยู ซึ่งได้รับรูปแบบมาจากบ้านปีนัง ที่มีอิทธิพลมาจากบ้านตะวันตก

ถนนที่ล้อมรอบรูปวงกลม หัวใจ จะมีทางเข้าหลักจากถนนด้านนอกอยู่บริเวณตรงกลาง เป็นทางเข้าและทางออกเดียวกัน ซึ่งเป็นแกนที่ตรงกันกับมุขด้านหน้าตัวอาคาร เช่น บ้านพระพิไสยสรรพกิจ ดังภาพที่ 4.3 ส่วนถนนที่เป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าและรูปตัวยู จะมีทางเข้าและทางออกอยู่คนละทาง โดยทางเข้ามักจะเข้าทางด้านซ้าย และออกทางด้านขวาของอาคาร เช่น บ้านเลขที่ 18 ถนนสตูล ดังภาพที่4.2 และบ้านหงษ์หยก

จากการตัดถนนเข้าสู่ตัวบ้าน เพื่อเชื่อมกับตัวอาคารนั้น แสดงให้เห็นถึงความมั่งคั่งของเจ้าของบ้านที่มีพาหนะเป็นรถยนต์ และยังสะท้อนถึงความเจริญก้าวหน้าและความทันสมัยของเมืองภูเก็ตที่มีการนำรถเข้ามาใช้ ดังคำบอกเล่าของคุณบุญรอด วานิช (ตันส่วนเจี๋ยม) ผู้ซึ่งเป็นหลานปู่ของพระอร่ามสาครเขตร เจ้าของบ้านพระอร่ามสาครเขตร ผ่านนิตยสาร Phuket Heritage ที่พูดถึงการนั่งรถยนต์เข้ามาในบ้านว่า

> *"...คุณแม่ของคุณบุญรอด มักจะนำลูกสาวไปเยี่ยมย่าเคลือบ ภรรยาคนที่ 3 ของพระอร่าม เสมอจำได้ว่ารถยนต์ที่คุณแม่และคุณบุญรอดนั่งไปจะเข้าทางด้านหน้าบ้านบริเวณถนนกระบี่..."*[6]

ภาพที่ 4.3 แสดงการจัดผังบริเวณของบ้านพระอร่ามสาครเขตร ที่ตัดสนามหญ้าเป็นรูปครึ่งวงกลม (ด้านซ้าย) และบ้านพระพิไสยสรรพกิจ (ด้านขวา) ตัดสนามหญ้าเป็นรูปหัวใจ
ที่มา : ปรับปรุงจากแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศ ปีพ.ศ.2495

[6] ตึกการบินไทยภูเก็ต สถาปัตยกรรมคู่เมือง. ปะการัง, หน้า 22.

4.2 รูปแบบการจัดวางพื้นที่ใช้สอย

ลักษณะการจัดวางพื้นที่ใช้สอยภายในบ้านอั่งหม่อหล่าว โดยหลักแล้วได้รับอิทธิพลมาจากความเชื่อของชาวจีน เนื่องจากเจ้าของบ้านส่วนใหญ่เป็นชาวจีนที่เติบโตมาจากการทำกิจการการค้า และการทำเหมืองแร่ ซึ่งถึงแม้ว่ารูปแบบบ้านจะเป็นแบบตะวันตก แต่นายเหมืองแร่ผู้เป็นเจ้าของบ้านยังคงใช้วิถีชีวิตในแบบชาวจีน ดังคำกล่าวที่ว่า

"บ้านแบบยุโรป อาหารจีน ภรรยาญี่ปุ่น ความฝันอันสมบูรณ์แบบของนายห้วยุคก่อน"[7]

จากการศึกษาในแผนที่เขตมณฑลภูเก็ต ปีพ.ศ. 2452 ภาพถ่ายทางอากาศปีพ.ศ.2495 แผนที่เขตเทศบาลนครเมืองภูเก็ตปีพ.ศ. 2516 และแผนที่เขตเทศบาลนครเมืองภูเก็ตปีพ.ศ.2552 ทำให้พบว่าอั่งหม่อหลาวมีรูปแบบการวางผังที่มีเอกลักษณ์ มีการลำดับพื้นที่ภายในความสำคัญจากด้านหน้าไปสู่ด้านหลังอาคาร ตามรูปแบบของบ้านจีน ประกอบไปด้วยอาคารหลักหนึ่งหลังและอาคารรอง มีทางเดินเชื่อมระหว่างอาคาร ซึ่งโดยทั่วไปอาคารหลักประกอบไปด้วย พื้นที่ใช้สอย 3 ส่วนหลักๆ คือ บริเวณสาธารณะ (Public Zone) บริเวณกึ่งส่วนตัว (Semi-Private Zone) และบริเวณส่วนตัว (Private Zone) ส่วนอาคารรอง มีพื้นที่ใช้สอยเป็นส่วนบริการ (Service Zone) โดยอาคารหลักและอาคารรองถูกเชื่อมด้วยทางเดินตรงกลาง มีลานกลางแจ้งขนาบทางเดินทั้งสอง ดังจะเห็นได้จากภาพที่ 4.4 ส่วนบางหลังนั้นมีแค่อาคารหลักเพียงหลังเดียว

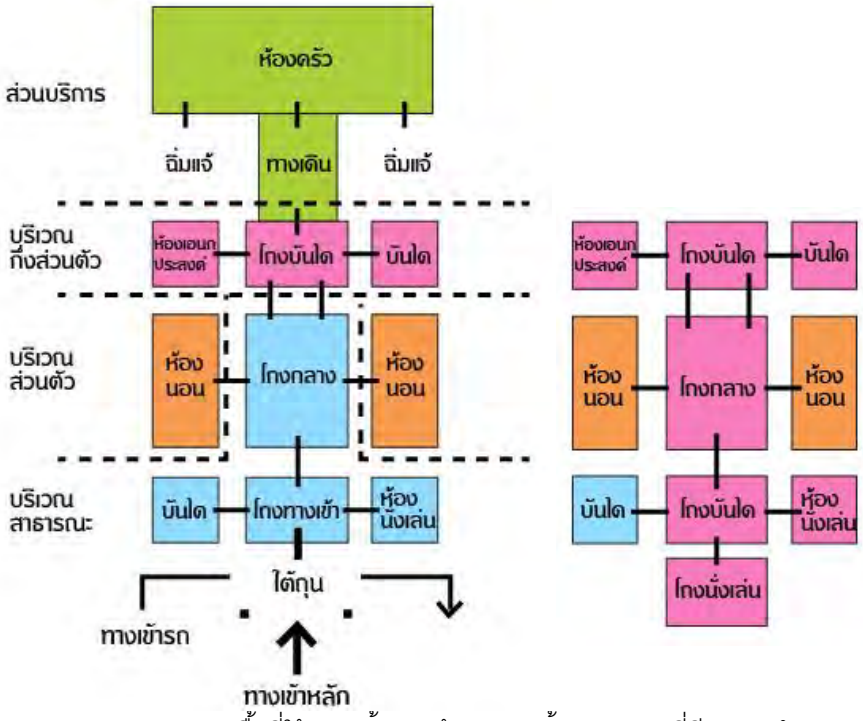

ภาพที่ 4.4 ภาพแสดงการจัดวางพื้นที่ใช้สอย ชั้นล่าง(ซ้าย) และชั้นบน (ขวา) ที่มีการจัดลำดับความสำคัญของพื้นที่
ที่มา : ปรับปรุงจากการสำรวจผังพื้นอั่งหม่อหลาว

[7] ตึกการบินไทยภูเก็ต สถาปัตยกรรมคู่เมือง. ปะการัง, หน้า 21.

<u>บริเวณชั้นล่าง</u>

4.2.1 **บริเวณสาธารณะ** (Public Zone)

โดยทั่วไป ชั้นล่างมักมีโถงใหญ่อยู่บริเวณกลางบ้าน โดยต่อกับมุขหน้าบ้าน และพื้นที่ในตัวบ้านจะแบ่งกั้นเป็นห้องเป็นสัดเป็นส่วน ตามแนวตาราง

4.2.1.1 **ส่วนใต้ถุนบริเวณมุขด้านหน้าอาคาร**

เป็นส่วนที่ได้รับอิทธิพลจากบ้านตะวันตกในรูปแบบนีโอคลาสสิก ซึ่งช่างที่สร้างในปีนังนั้นได้นำเอารูปแบบมาปรับให้เข้ากับสภาพภูมิอากาศภายในเมือง โดยใช้มุข หรือหลังคาคลุม (canopy) เพื่อป้องกันแดดและฝน ใช้เป็นพื้นที่หยุดรถและลงรถก่อนเข้าอาคาร และเนื่องจากภูเก็ตมีสภาพภูมิอากาศเช่นเดียวกับปีนัง ช่างก่อสร้างจึงไม่ได้มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบดังกล่าวให้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม

บริเวณทางเข้าด้านหน้าบ้าน มีลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวจีน คือ มีประตูทางเข้าอยู่ตรงกลาง ขนาบด้วยหน้าต่างสองข้าง และมีช่องลมด้านบนหน้าต่างทั้งสอง โดยบางอาคาร ด้านบนประตูมีป้ายเป็นภาษาจีนสีทอง หรือบางหลังหมายถึงชื่อตระกูลของบ้านนั้นๆ ในภาษาจีนฮกเกี้ยนเรียกว่า เหมิงป่าย[8] หรือบางหลังมีความหมายว่ามั่งคั่ง มีสุข ซึ่งเป็นความเชื่อของชาวจีน เพื่อความเป็นสิริมงคลของผู้ที่อยู่อาศัยภายในบ้าน ดังจะเห็นได้จากภาพที่ 4.6 ซ้ายบน ซึ่งเป็นบ้านของหลวงอำนาจนรารักษ์ ที่ด้านบนประตูมีป้ายเป็นภาษาสีทองประดับอยู่

ภาพที่ 4.5 บริเวณส่วนใต้ถุนมุขด้านหน้าอาคารของบ้านพระพิทักษ์ชินประชา (ซ้าย) และบ้านพระอร่ามสาครเขตร ส่วนของสำนักงานการบินไทย (ขวา) ที่มีลักษณะการจัดวางประตูอยู่ตรงกลาง ขนาบด้วยหน้าต่างทั้งสองข้าง

ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 9 ตุลาคม 2555

[8] ปรียชนัน สายสาคเรศ, "อิทธิพลที่ส่งผลต่อสถาปัตยกรรมย่านเมืองเก่าภูเก็ต", วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547).หน้า 87.

ภาพที่ 4.6 บริเวณส่วนใต้ถุนมุขด้านหน้าอาคารของบ้านหลวงอำนาจนรารักษ์ (ซ้ายบน) และบ้านคุณเต็งก๊ก แซ่หงอ (ขวาบน) ที่มีลักษณะการจัดวางเช่นเดียวกับบ้านที่ปีนัง Cheong Fatt Tze (ซ้ายล่าง) และ Chung Keng Quee Mansion (ขวาล่าง)

ที่มา : Chinese Houses of Southeast Asia, p.129 (ซ้ายล่าง), Chinese Houses of Southeast Asia, p.102-103 (ขวาล่าง)

4.2.1.2 โถงทางเข้าและโถงกลาง

โถงทางเข้าและโถงกลางเป็นบริเวณที่ใช้รับแขก หรือเรียกในภาษาจีนเรียกว่า หุ้ยเข้อซื่อ เป็นพื้นที่ที่ใช้ทำกิจกรรมหลักภายในบ้าน เพื่อใช้รับประทานอาหาร นั่งคุย พบปะในหมู่สมาชิกครอบครัว และใช้ประกอบพิธีกรรมทางประเพณีที่สำคัญต่างๆ ของชาวจีน เช่น ตรุษจีน พิธีโจ้กี่[9] พิธีแต่งงาน ซึ่งในบริเวณนี้ประกอบด้วยแท่นสำหรับไหว้เทพเจ้าและบรรพบุรุษ หรือที่เรียกว่า เที๊ยะอ้า มักตั้งอยู่ตรงกลางทางเข้าของบ้าน และหันหน้าออกสู่หน้าบ้าน โดยในแต่ละบ้านจะมีการตั้งเทพเจ้าแต่ละองค์ตามความเชื่อของแต่ละตระกูล ซึ่งชาวจีนส่วนใหญ่ในภูเก็ตเป็นชาวจีนฮกเกี้ยนนับถือเทพเจ้ากวนอู เทพเจ้าปุนเถ้ากง และเจ้าแม่กวนอิม ส่วนแท่นบูชาบรรพบุรุษนั้น โดยมากจะมีรูปของบรรพบุรุษแขวนบนผนัง เพื่อแสดงถึงความกตัญญูและระลึกถึงบุญคุณในบรรพบุรุษ บางบ้านอาจมีป้ายภาษาจีนที่มีความหมายมงคลติดอยู่ด้วยเช่นกัน

---

[*] โจ้กี่ เป็นภาษาจีน เป็นประเพณีของจีนที่ลูกหลานรำลึกถึงบุญคุณของบรรพบุรุษ ด้วยการจัดของเซ่นไหว้

ภาพที่ 4.7 บริเวณโถงกลางบ้านชินประชา (ซ้ายบน) บ้านพระพิไสยสรรพกิจ (ขวาบน) บ้านคุณปัญญา ต่อเจริญ (ซ้ายล่าง) และบ้านหลวงอำนาจนรารักษ์ (ขวาล่าง) ที่ยังคงมีแท่นบูชาเทพเจ้าและบรรพบุรุษ
ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 12 ตุลาคม 2555

นอกจากนี้ ในส่วนพื้นที่บูชาเทพเจ้าและบรรพบุรุษนี้ ยังคงปรากฏอยู่ตามห้องแถวของชาวจีนในย่านการค้าในเมืองด้วย รวมไปถึงตึกแถวและอั่งหม่อหลาวในปีนังก็มีพื้นที่นี้เช่นเดียวกัน จากงานวิจัยของคุณปรียชนัน สายสาคเรศ ได้สรุปไว้ว่าพื้นที่นี้น่าจะมาจากความเชื่อของชาวจีนตั้งแต่เดิมในสมัยที่อพยพมาจากประเทศจีนโดยมิได้มีการเปลี่ยนแปลงแต่อย่างใด[10] ซึ่งสำหรับแท่นบูชาเทพเจ้าและบรรพบุรุษนั้น ถือว่าเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อชาวจีนเป็นอย่างมาก ถือว่าเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของชาวจีน ที่ไม่ว่าจะรวยหรือจนจะยังคงรักษาแท่นบูชานี้ไว้เสมอ

พื้นที่ของโถงทางเข้าและโถงกลาง นอกจากจะเป็นพื้นที่ที่ใช้จัดกิจกรรมที่สำคัญต่างๆแล้ว ยังใช้เป็นพื้นที่เชื่อมระหว่างห้องนอนชั้นล่าง บันได และส่วนบริการด้านหลังอาคารด้วยเช่นกัน ส่วนการตกแต่งพื้นที่ของโถงทางเข้าและโถงกลาง ประกอบไปด้วยด้วยโต๊ะและตู้ไม้ต่างๆ ที่มีกระจกแกะสลักลวดลายแบบจีน เพื่อใช้เป็นแท่นบูชา เป็นชุดรับแขก บางชุดมีการประดับมุกเป็น

[10] ปรียชนัน สายสาคเรศ, "อิทธิพลที่ส่งผลต่อสถาปัตยกรรมย่านเมืองเก่าภูเก็ต", วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547).หน้า 90.

ลวดลายต่างๆ ตามเรื่องราวในตำนานของจีน นอกจากนี้ยังมีการแขวนรูปบรรพบุรุษเพื่อประดับผนัง ด้วยภาพเขียนหรือภาพถ่าย ซึ่งผู้ที่อยู่ในรูปมักจะแต่งกายด้วยชุดประจำชาวจีนบาบ๋า

ภาพที่ 4.8 ภาพแสดงบริเวณโถงกลางของบ้านใช้ประกอบพิธีกรรม ประเพณีต่างๆ ; พิธีแต่งงาน บ้านชินประชา

ที่มา : วิวาห์บาบ๋าภูเก็ต, หน้า 30

ภาพที่ 4.9 ภาพแสดงชุดโต๊ะเก้าอี้ที่ประดับด้วยมุกบริเวณโถงกลางบ้านคุณปัญญา ต่อเจริญ

ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 12 ตุลาคม 2555

ภาพที่ 4.10 ภาพแสดงชุดโต๊ะเก้าอี้ที่ประดับด้วยมุกของบ้านในปีนัง

ที่มา : Chinese Houses of Southeast Asia, p.131

4.2.1.3 ห้องรับแขก

เป็นส่วนที่เชื่อมต่อกับโถงทางเข้า มักใช้เป็นส่วนรับรองแขกที่ไม่สนิทมาก หรือบางบ้านใช้เป็นส่วนนั่งทำงาน อ่านหนังสือ ส่วนการตกแต่งในส่วนของผนัง มีการประดับรูปบรรพบุรุษเช่นเดียวกับบริเวณโถงกลาง รวมถึงการใช้เฟอร์นิเจอร์ที่เป็นลายประดับมุกเช่นเดียวกัน หรือ บางหลังมีการใช้เครื่องเรือนที่ทำด้วยไม้ ตกแต่งแกะสลักลวดลายอย่างงดงาม ดังภาพที่ 4.11

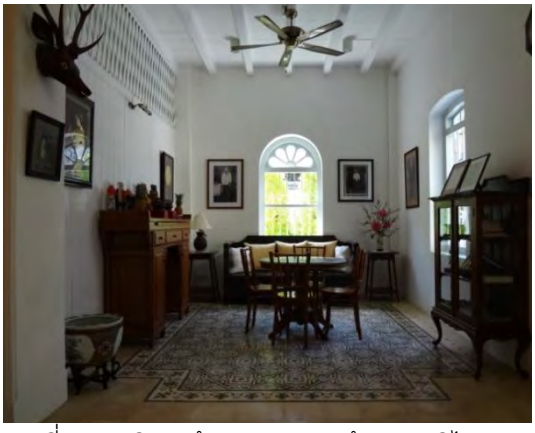
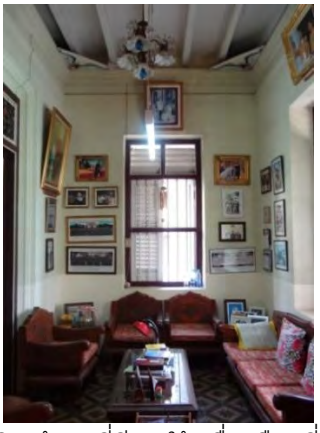

ภาพที่ 4.11 บริเวณห้องรับแขกของบ้านพระพิไสยสรรพกิจ (ซ้าย) ที่มีการใช้เครื่องเรือนที่ประดับด้วยมุข และห้องรับแขกของบ้านคุณปัญญา ต่อเจริญ (ขวา) ที่มีการใช้รูปถ่ายมาประดับตกแต่งผนัง

ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 26 กรกฎาคม 2555

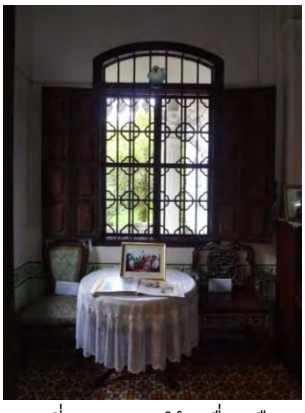

ภาพที่ 4.12 การใช้เครื่องเรือนประดับมุก และการตกแต่งรูปภาพของบ้านชินประชา

ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 18 มิถุนายน 2554

4.2.2 **บริเวณกึ่งส่วนตัว** (Semi - Private Zone)

4.2.2.1 **โถงบันได**

เป็นพื้นที่เชื่อมต่อระหว่างบริเวณโถงกลางบริเวณลานเอนกประสงค์ด้านนอกอาคาร ซึ่งจะกล่าวในบริเวณถัดไป โดยมีผนังของเที๊ยะอ้าเป็นฉากกั้นความเป็นส่วนตัวออกจากบริเวณสาธารณะ บริเวณนี้ ส่วนใหญ่จะใช้เป็นพื้นที่เอนกประสงค์ ด้านบนของผนังที่กั้นมักมีช่องลม เพื่อให้อากาศถ่ายเทภายในบ้านได้สะดวก บางบ้านมีการตกแต่งด้วยลวดลายจีนบนผนัง

ตามธรรมเนียมของคนจีนในภูเก็ตและปีนังแล้ว โดยมากมักให้ผู้หญิงหรือลูกสาวในบ้านสามารถใช้พื้นที่ภายในบ้านได้ถึงบริเวณนี้ ห้ามออกจากฉากกั้นนี้ไปยังส่วนของหน้าบ้านหากไม่มีความจำเป็น เนื่องจากธรรมเนียมที่ว่าลูกสาวมีหน้าที่ทำอาหาร อยู่แต่ในครัว ทำงานบ้าน ไม่สามารถออกไปพบผู้ชายที่ไม่ใช่สมาชิกในครอบครัวได้ จึงห้ามไม่ให้ออกไปส่วนของ

หน้าบ้าน โดยเฉพาะประเพณีการดูตัวของชาวจีน จะห้ามไม่ให้ผู้หญิงออกมาบริเวณโถงกลาง ด้วยเหตุนี้ ผนังที่กั้นจึงออกแบบมาให้มีช่องเล็กๆพอที่จะมองลอดออกมาได้ว่าใครมา คอยสังเกตว่าแม่สื่อ หรือในภาษาจีนที่เรียกว่า อึ่มหลาง มาดูตัวใคร[11] ดังจะเห็นได้จากภาพที่ 4.13

ภาพที่ 4.13 ภาพแสดงโถงบันไดของบ้านพระพิไสยสรรพกิจ มีช่องลมด้านบนผนัง
ที่มา : การสำรวจของ ยุวรัตน์ เหมะศิลปิน

ภาพที่ 4.14 การแกะสลักผนังของเทียะอ้าของบ้าน Sun Yat-Sen Shophouse, Penang
ที่มา : Chinese Houses of Southeast Asia, p.117

4.2.2.2 บันได

บันได หรือในภาษาจีนฮกเกี้ยนเรียกว่า เหลาที๊ ภายในบ้านส่วนใหญ่แล้วจะประกอบไปด้วยบันได 2 ตำแหน่ง คือ พื้นที่ในส่วนบริเวณสาธารณะและบริเวณกึ่งส่วนตัว โดยบันไดบริเวณด้านหน้านั้น ส่วนใหญ่มักอยู่ในตำแหน่งมุมซ้ายด้านหน้าของบ้าน ส่วนบันไดในบริเวณกึ่งส่วนตัวมักอยู่ด้านมุมขวาของบ้าน บางอาคาร บันไดจะอยู่บริเวณโถงบันไดด้านหลังเทียะอ้า เช่น บ้านพระพิไสยสรรพกิจ ดังภาพที่ 4.13 ซึ่งเป็นตำแหน่งที่ลูกสาวในบ้านมักใช้ช่องลมเพื่อแอบมองคนมาดูตัวบริเวณโถงกลาง

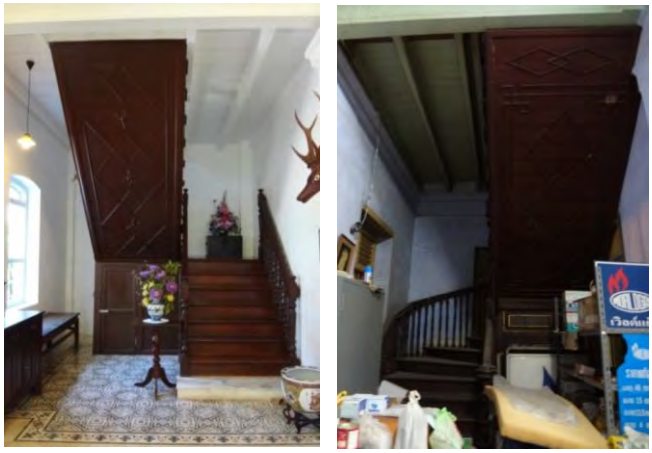

ภาพที่ 4.15 บันไดบริเวณสาธารณะ บ้านพระพิไสยสรรพกิจ (ซ้าย) และบ้านหลวงอำนาจนรารักษ์ (ขวา)
ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 26 กรกฎาคม 2555

[11] สมนึก ตัณฑวณิช. สัมภาษณ์, 26 กรกฎาคม 2555.

ตำแหน่งบันไดบริเวณกึ่งส่วนตัวเป็นส่วนที่คนภายในบ้านส่วนใหญ่ใช้ เนื่องจากเป็นตำแหน่งที่สามารถใช้งานเพื่อเชื่อมต่อกับบริเวณอื่นๆ ได้อย่างสะดวกและทั่วถึง ส่วนภายใต้บันได จะมีพื้นที่เล็กๆ ซึ่งใช้เป็นพื้นที่เก็บของ บางหลังทำประตูปิดเป็นห้อง

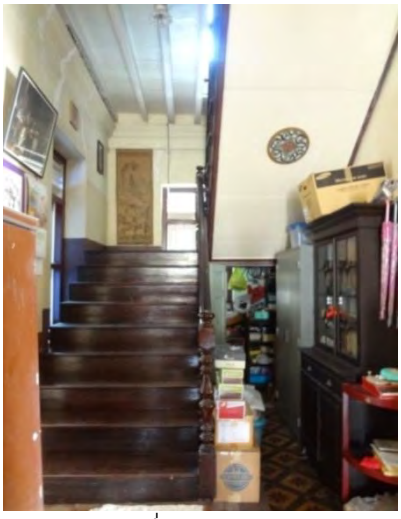

ภาพที่ 4.16 บันไดบริเวณกึ่งส่วนตัวของ บ้านคุณปัญญา ต่อเจริญ (ซ้าย) และบ้านพระอร่ามสาครเขตร ส่วนของโรงเรียนภูเก็ตกุลธิดา (ขวา)
ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 12 ตุลาคม 2555

4.2.2.3 **ห้องเอนกประสงค์**

โดยมากมักใช้พื้นที่ส่วนนี้เป็นส่วนนั่งเล่นและพักผ่อนของคนในบ้าน บางหลังอาจนำเฟอร์นิเจอร์ เช่น ตู้ กั้นเป็นห้องนอน บางหลังใช้เป็นพื้นที่เก็บของ หรือบางหลังอาจจะใช้เป็นส่วนเชื่อมต่อของห้องนอน

4.2.3 **บริเวณส่วนตัว** (Private Zone)

<u>ชั้นล่าง</u>

ประกอบไปด้วยห้องนอน ซึ่งอยู่บริเวณขนาบโถงกลางด้านซ้ายและขวา โดยใช้เป็นส่วนของห้องนอนลูกหลาน ดังภาพที่ 4.17

<u>ชั้นบน</u>

พื้นที่บริเวณชั้นบนของบ้านนั้น มีการวางผังเช่นเดียวกับชั้นล่าง คือ บริเวณแกนกลางของบ้าน เป็นโถงเพื่อเชื่อมระหว่างห้องนอน และโถงนั่งเล่น โดยบริเวณหน้ามุขที่ยื่นออกมาเป็นหลังคาให้กับใต้ถุนชั้นล่างนั้น มักใช้เป็นโถงนั่งเล่น และมีผนังกั้นระหว่างโถงกลางกับโถงบันไดด้านหลังเช่นเดียวกันชั้นล่าง

ภาพที่ 4.17 บริเวณห้องนอนชั้นล่าง บ้านพระพิไสยสรรพกิจ

ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 26 กรกฎาคม 2555

ภาพที่ 4.18 บริเวณส่วนตัว ที่ประกอบไปด้วย โถงนั่งเล่น (ซ้ายบน) โถงบันได (ขวาบน) ห้องนอนชั้นบน (ซ้ายล่าง) ของ บ้านพระพิไสยสรรพกิจ และบริเวณโถงนั่งเล่นของ บ้านคุณเฉลิม ทองดัน (ขวาล่าง)

ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 26 กรกฎาคม 2555

4.2.4 **ส่วนบริการ** (Service Zone)

4.2.4.1 **ลานเอนกประสงค์**

ลานเอนกประสงค์ หรือที่ภาษาจีนฮกเกี้ยนเรียกว่า ฉิ่มแจ้ คำว่า ฉิ่ม หมายถึง ลึก และ แจ้ หมายถึง บ่อ เมื่อรวมกันหมายถึงบ่อน้ำที่มีความลึก หรือ บ่อน้ำบาดาล[12] ซึ่งชาวจีนถือว่าเป็นที่รวมพลังของลมและน้ำจากความเชื่อของฮวงจุ้ย ซึ่งน้ำและลมจะนำพาความสุขมาให้กับผู้คนในบ้าน เนื่องจากเป็นบริเวณที่ไม่มีหลังคาคลุม เกิดการถ่ายเทของลมและช่องแสงไปในตัว หากอั่งหม่อหลาวหลังใดมีครัวอยู่บริเวณด้านหลังของบ้าน พื้นที่นี้จะอยู่ขนาบทางเดินที่เชื่อมระหว่างตัวบ้านหลักและครัว โดยภายในบริเวณนี้จะมีบ่อน้ำบาดาล หรือ แจ้ มีความลึกประมาณ 4.00-6.00 เมตร ซึ่งชาวจีนมีความเชื่อว่า แจ้นี้เปรียบเสมือน ท้องมังกร[13] เป็นที่เก็บเงินเก็บทอง ส่วนน้ำฝน คือ เงินทอง[14] เมื่อเวลาฝนตกลงมา ก็เปรียบดังเงินทองไหลเข้ามาภายในบ้าน ซึ่งพื้นที่นี้จะเป็นส่วนที่รองรับน้ำฝน เพื่อเก็บไว้ใช้ อุปโภคบริโภค ถ้าบ้านหลังใดมีจะถือว่ามีความร่ำรวยเข้ามาภายในบ้าน ดังคำอธิบายของคุณพรพรรณ ต่อเจริญ ว่า

> *" แจ้ อันนี้ คนโบราณเค้าถือว่า ถ้าบ้านที่อยากจะร่ำรวยมีเงินทอง เค้าจะต้องทำบ่ออันนี้ แล้วก็ให้น้ำฝนหล่นลงมา หล่นลงมานี้เพื่อให้ลูกหลานร่ำรวยมีเงินมีทอง ขังอยู่ในส่วนนี้..."*[15]

ลานเอนกประสงค์ นอกจากจะใช้เป็นบริเวณที่รองรับน้ำฝนแล้ว ยังใช้เป็นลานซักล้าง ซักผ้า อีกด้วย ซึ่งในอดีตหญิงสาวภายในบ้านจะเป็นผู้ทำหน้าที่นี้ ซึ่งอาคารบางหลังหากไม่ได้มีฉิ่มแจ้อยู่บริเวณด้านข้างของทางเดิน จะมีตำแหน่งอยู่บริเวณตรงกลาง เช่น บ้านซินประชา ดังภาพที่ 4.20 ซึ่งเป็นบริเวณที่ให้น้ำฝนตกลงมาด้วยเช่นกัน

ภาพที่ 4.19 บ่อน้ำบาดาลบ้านพระพิไสยสรรพกิจ (ซ้าย)และบ้านหลวงอำนาจนรารักษ์ (กลาง) และบ้านคุณปัญญา ต่อเจริญ (ขวา)

ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 26 กรกฎาคม 2555

[13] ปรียชนัน สายสาคเรศ. สัมภาษณ์, 20 ธันวาคม 2555.

[14] Chan Suan Choo, The Penang Peranakan Mansion, (Penang: Eastern Printers Sdn Bhd, 2011), p. 31.

[15] พรพรรณ ต่อเจริญ. สัมภาษณ์, 12 ตุลาคม 2555

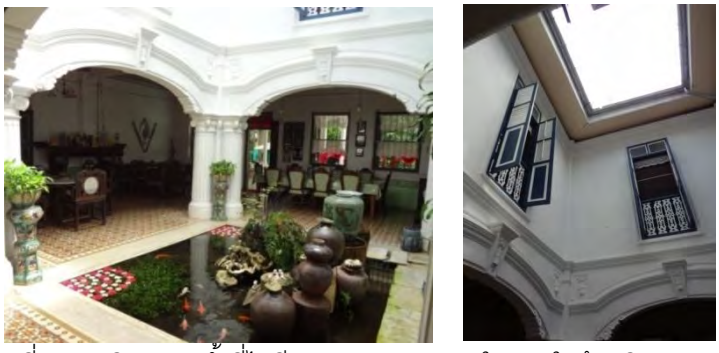

ภาพที่ 4.20 บริเวณบ่อน้ำที่ไม่มีหลังคาปกคลุมภายในภายในบ้านชินประชา
ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 18 ตุลาคม 2554

นอกจากนี้ ในปีนัง เรียกบ่อน้ำบาดาลว่า ถี่แจ้ ซึ่งคำว่า ถี่ ลดเสียงมาจากคำว่า ที้ หมายถึงท้องฟ้า เนื่องจากบริเวณนี้ เป็นบริเวณที่ไม่มีหลังคาปกคลุม เมื่อแหงนหน้ามองขึ้นไปจะเห็นทะลุท้องฟ้า การใช้พื้นที่บริเวณถี่แจ้ของชาวจีนปีนังเหมือนฉิ่มแจ้ของชาวจีนในภูเก็ต ที่มีบ่อน้ำเพื่อใช้น้ำ และมีช่องว่างบริเวณลานแห่งนี้ เพื่อแสงลอดเข้ามาและมีอากาศถ่ายเทได้สะดวกเช่นกัน[16]

ภาพที่ 4.21 บริเวณลานเอนกประสงค์บ้าน
Cheong Fatt Tze (Blue mansion), Penang
ที่มา : Chinese Houses of Southeast Asia, p.132,

ภาพที่ 4.22 บริเวณลานเอนกประสงค์บ้าน
Chung Keng Quee Mansion, Penang
ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 16 ตุลาคม 2554

ครัว หรือ ฉ้านซือลู่ฝาง ในภาษาจีนฮกเกี้ยน เป็นบริเวณที่มีความเกี่ยวข้องกับผู้หญิงเป็นหลัก เนื่องจากในวิถีชีวิตของชาวจีนนั้น ผู้หญิงมีหน้าที่เป็นแม่บ้าน แม่เรือน เป็นผู้เตรียมอาหารให้กับครอบครัว ครัวจึงเป็นพื้นที่หลักในการประกอบกิจกรรมของหญิงสาวเหล่านี้ และด้วยความที่ครัวเป็นส่วนที่สกปรกในความเชื่อของชาวจีน จึงวางตำแหน่งครัวให้อยู่

[16] ประสิทธิ์ โกยศิริพงศ์. สัมภาษณ์, 18 มีนาคม 2556.

บริเวณด้านหลังของบ้าน นอกจากนี้ ชาวจีนภูเก็ตยังมีนับถือเทพเจ้าประจำครัว คือ ฮกล่กซิ่ว ซึ่งเชื่อในเรื่องของการมีกินไปตลอด[17]

ภายในครัว ประกอบด้วยเตาจีนโบราณ ที่เรียกว่า หัวโพ หรือ จ่าวเต้ง เป็นเตาติดไฟ ใช้ประกอบอาหาร มีความกว้าง 2 ฟุตครึ่ง ความยาว 5 ฟุต ความสูงมากกว่า 2 ฟุต ด้านบนมีช่องวงกลมสำหรับตั้งภาชนะประกอบอาหาร เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 1 ฟุต ดังภาพที่ 4.23 มีตู้จีนเพื่อใช้เก็บอาหาร ซึ่งการจัดวางครัวในอั่งหม่อหล่าวภูเก็ตนั้น ได้รับอิทิพลมาจากครัวของบ้านในปีนังเช่นกัน (ดูภาพที่ 4.23, 4.24, 4.25 และ 4.26 ประกอบ) ส่วนการตกแต่งครัว บางหลังจะปูด้วยกระเบื้องลวดลายงดงาม หรือเป็นกระเบื้องดินเผา ส่วนผนังโดยมากจะทาน้ำปูนขาวทับเป็นสีขาว

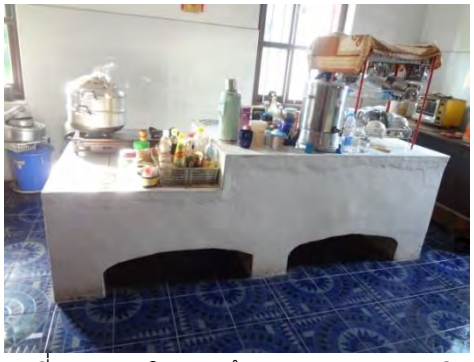

ภาพที่ 4.23 เตาโบราณ บ้านคุณปัญญา ต่อเจริญ
ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 12 ตุลาคม 2555

ภาพที่ 4.24 เตาโบราณ บ้านชินประชา
ที่มา : http://www.muangboranjournal.com/

ภาพที่ 4.25 ห้องครัวและเตาโบราณในบ้าน Chung Keng Quee Mansion, Penang
ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 16 ตุลาคม 2554

ภาพที่ 4.26 ห้องครัวและเตาโบราณในบ้าน Sun Yat-Sen Shophouse, Penang
ที่มา : Chinese Houses of Southeast Asia, p.118

[17] พรพรรณ ต่อเจริญ. สัมภาษณ์, 12 ตุลาคม 2555.

4.2.4.3 **ห้องน้ำ**

ห้องน้ำ ในภาษาจีนฮกเกี้ยนเรียกว่า อี๋ซื่อ ซึ่งที่ภูเก็ตเรียกว่า ส้วมเท ชาวจีนถือว่าเป็นสิ่งที่สกปรก เนื่องจากเป็นที่ปล่อยพลังแห่งความเลวร้ายออกมา จึงมักจะวางอยู่บริเวณด้านนอกของบ้าน โดยในสมัยพระยารัษฎานุประดิษฐ์ฯ มีการนำสุขภัณฑ์เข้ามาใช้ในภูเก็ต ห้องน้ำบางหลังจึงถูกต่อเติมอยู่บริเวณด้านข้างของลานเอนกประสงค์ ดังภาพที่ 4.26 เพื่อความสะดวกในการใช้งาน หรือบางหลังที่มีถนนติดด้านข้างของบ้านวางส้วมไว้บริเวณด้านข้างฝั่งถนนเพื่อความสะดวกของเทศบาลในการมาเก็บของเสียไป[18]

ภาพที่ 4.26 ห้องน้ำที่ต่อเติมบริเวณลานเอนกประสงค์ บ้านหลวงอำนาจนรารักษ์ (ซ้าย)
และบ้านคุณปัญญา ต่อเจริญ (ขวา)
ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 9 ตุลาคม 2555

4.3 **รูปแบบและองค์ประกอบของอาคาร**

การก่อสร้างอั่งหม่อหลาวเกิดจากการเติบโตทางสังคมและเศรษฐกิจของนายเหมืองแร่ภูเก็ต ซึ่งนิยมสร้างสถาปัตยกรรมที่มีรูปแบบผสมระหว่างจีนและตะวันตก เพื่อแสดงถึงความทันสมัยและความร่ำรวยของตน โดยมีรูปแบบที่พัฒนามาจากเมืองปีนัง ซึ่งในแต่ละอาคารมีรูปทรงและองค์ประกอบที่เป็นเอกลักษณ์แตกต่างกันไปตามรสนิยมเจ้าของอาคาร ซึ่งรูปแบบของอั่งหม่อหลาวสามารถสรุปได้ ดังนี้

[18] ผจง จันทนานนท์. สัมภาษณ์, 10 ตุลาคม 2555.

4.3.1 **รูปทรง**

อั่งหม่อหลาว เป็นอาคาร 2 ชั้น ผนังก่ออิฐฉาบปูน มีความหนามาก ชั้นล่างและชั้นบนมีผนังล้อมรอบตรงกันขึ้นไป แต่ละชั้นมีความสูงประมาณ 4 เมตร โดยพื้นชั้นล่างมักยกสูงกว่าระดับดินประมาณ 0.60 เมตร มักใช้คานหลักตกแต่งด้วยลวดบัว และการแกะสลักปูนปั้น เป็นเส้นแบ่งอาคารระหว่างชั้นบนและชั้นล่าง รูปทรงอาคารของอั่งหม่อหลาวนี้มีรูปแบบสถาปัตยกรรมตะวันตก บางครั้งจึงเรียกอั่งหม่อหลาวว่า ตึกฝรั่ง โดยลักษณะของรูปทรงได้รับอิทธิพลมาจากบ้านที่ปีนัง ดังภาพที่ 4.28 และ 4.29 ซึ่งเป็นที่นิยมในขณะนั้น ดังที่กล่าวไว้ในบทที่ 3

ภาพที่ 4.27 ภาพแสดงการใช้คานตกแต่งด้วยลวดบัว แบ่งอาคารชั้นบนและล่าง ของบ้านพระพิทักษ์ชินประชา (ซ้าย) และบ้านคุณเต็งก๊ก แซ่หงอ (ขวา)
ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 9 ตุลาคม 2555

ภาพที่ 4.28 Segara Ninda, Penang
ที่มา : http://www.panoramio.com/photo/26892994

ภาพที่ 4.29 Syed Alatas mansion, Penang
ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 16 ตุลาคม 2554

รูปทรงมีความสัมพันธ์กับผังพื้น เป็นอาคารสมมาตร มีรูปทรงสี่เหลี่ยมผืนผ้าสี่เหลี่ยมจัตุรัส โดยมีมุขหน้าจั่วยื่นออกมาจากด้านหน้าตรงกลาง เว้นใต้ถุนเพื่อเป็นที่พักรถหรือทางเดินเข้าประตู เพื่อเป็นที่หลบฝนและกันแดด ซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากบ้านตะวันตกแล้วนำมาปรับให้เข้ากับพื้นที่ในเขตมรสุม เช่น ภูเก็ต แบ่งปีกซ้ายขวาเท่ากัน บางอาคารมีการต่อเติมผนังโค้ง

เป็นห้องระหว่างมุขยื่นหน้าอาคารกับปีกทั้งข้าง เช่น บ้านพระอร่ามสาครเขตร บางอาคารมีการขยายปีกเป็นมุขครึ่งหกเหลี่ยมยื่นออกจากด้านข้าง เช่น บ้านหลวงอำนาจนรารักษ์ หรือมีมุขครึ่งหกเหลี่ยมด้านหน้าอาคารด้วย

การแบ่งช่วงเสา โดยส่วนใหญ่แบ่งเป็น 3 ช่วงเสา บางอาคารมี 5 ช่วงเสา เช่น บ้านคุณเต็งก๊ก แซ่หงอ บางอาคารมีการขยายปีกเป็นมุขสี่เหลี่ยม มุขครึ่งหกเหลี่ยมยื่นออกจากด้านข้าง เช่น บ้านหลวงอำนาจนรารักษ์

ภาพที่ 4.30 การขยายปีกด้านข้างของบ้านพระอร่ามสาครเขตร (ซ้าย) และมุขครึ่งหกเหลี่ยมของบ้านหลวงอำนาจนรารักษ์ (ขวา)
ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 9 ตุลาคม 2555

ภาพที่ 4.31 การแบ่งอาคาร 3 ช่วงเสา
โรงเรียนอนุบาลกนกขวัญ
ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 9 ตุลาคม 2555

ภาพที่ 4.32 การแบ่งอาคาร 5 ช่วงเสา
บ้านคุณเต็งก๊ก แซ่หงอ
ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 11 ตุลาคม 2555

- <u>รูปแบบด้านหน้าอาคารในแต่ละส่วน</u> (ดูภาพประกอบ)

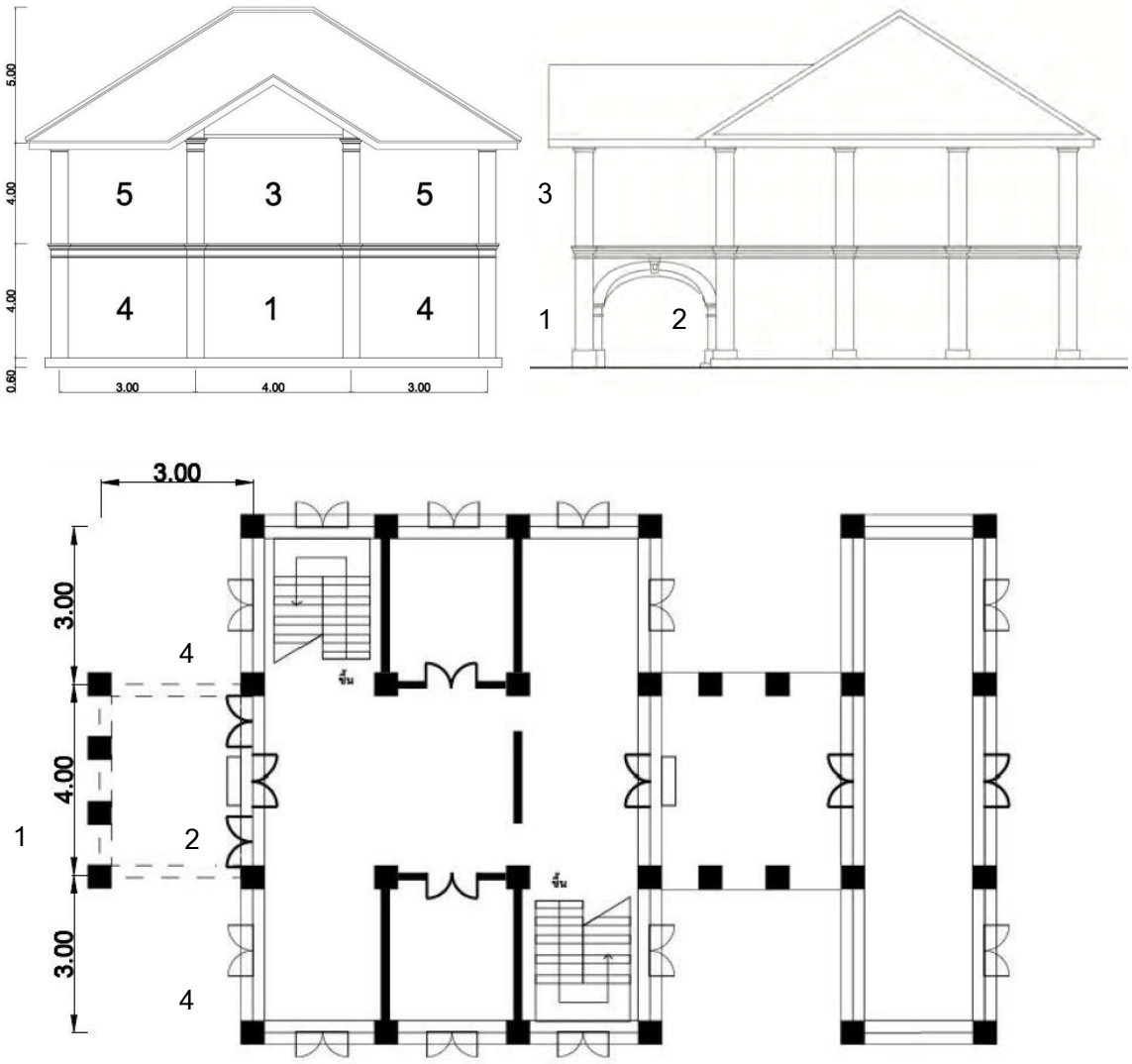

ภาพที่ 4.33 รูปแบบด้านหน้า ด้านข้าง และผังพื้นอาคารอังหม่อหลาว

ที่มา : ปรับปรุงจากการสำรวจรูปด้านด้านหน้า ด้านข้าง ผังพื้นอั่งหม่อหลาว

จากการวิเคราะห์รูปแบบด้านหน้าของอาคารหลัก สามารถแบ่งรูปแบบออกได้เป็น 5 ส่วน ดังภาพที่ 4.33 โดยแต่ละส่วนมีรูปแบบที่แตกต่างกัน ดังนี้

1) บริเวณมุขด้านหน้าอาคารชั้นล่าง

2) บริเวณทางเข้าหลักใต้ถุนด้านหน้าอาคาร

3) บริเวณมุขด้านหน้าอาคารชั้นบน

4) บริเวณผนังปีกซ้ายและขวาชั้นล่าง

5) บริเวณผนังปีกซ้ายและขวาชั้นบน

1) บริเวณมุขด้านหน้าอาคารชั้นล่าง

แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ อาร์ชโค้งช่องเดียว และอาร์ชโค้ง 3 ช่อง โดยส่วนใหญ่เป็นโค้งเตี้ย (Three Centered Arch) บางอาคารเป็นโค้งครึ่งวงกลม (Round Arch) โค้งกลีบบัว(Ogee Arch) เช่น บ้านคุณปัญญา ต่อเจริญ ซึ่งรูปแบบอาร์ชโค้งเหล่านี้ได้รับอิทธิพลมาจากบ้านตะวันตก

ภาพที่ 4.34 อาร์ชโค้งช่องเดียว บ้านพระอร่ามสาครเขตร (ซ้าย) และบ้านคุณเต็งก๊ก แซ่หงอ (ขวา)
ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 19 มิถุนายน 2555

ภาพที่ 4.35 อาร์ชโค้งช่องเดียว บ้านหงษ์หยก
ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 9 ตุลาคม 2555

ภาพที่ 4.36 อาร์ชโค้ง 3 ช่อง บ้านคลังจินดา
ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 9 ตุลาคม 2555

ภาพที่ 4.37 อาร์ชโค้ง 3 ช่อง บ้านคุณสงวน ลิมปานนท์ (ซ้าย) บ้านคุณปัญญา ติอเจริญ (ขวา)
ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 9 ตุลาคม 2555

2) บริเวณทางเข้าหลักใต้ถุนด้านหน้าอาคาร

เป็นประตูไม้บานเปิดคู่ บางอาคารเป็นบานประตู 2 ชั้น โดยมีหน้าต่างขนาบซ้ายขวา ซึ่งส่วนใหญ่เป็นบานเปิดคู่ ซ้อนชั้นลูกกรง และมีช่องแสงอยู่ด้านบนหน้าต่าง เพื่อเปิดรับลมหรือถ่ายเทอากาศจากฉิ่มแจ้ออกสู่ตัวบ้าน โดยส่วนมากเป็นรูปโค้งเว้าคล้ายปีกค้างคาว เนื่องจากค้างคาว ในภาษาจีนฮกเกี้ยน เรียกว่า เพียงฮก ซึ่งคำว่า ฮก หมายถึง โชค คนจีนจึงถือค้างคาวเป็นสัตว์ที่จะนำโชคมาให้แก่คนในบ้าน[19] ลักษณะรูปแบบของการวางตำแหน่งประตูและหน้าต่างแบบนี้จึงมีอิทธิพลมาจากบ้านของชาวจีน

ภาพที่ 4.38 บริเวณทางเข้าหลักใต้ถุนด้านหน้าอาคารของบ้านหลวงอำนาจนรารักษ์ (ซ้าย) และบ้านคุณปัญญา ต่อเจริญ (ขวา)
ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 9 ตุลาคม 2555

3) บริเวณมุขด้านหน้าอาคารชั้นบน

โดยส่วนมากสร้างเสาอิง (Pilaster) เพื่อแบ่งช่วงหน้าต่างออกเป็น 3 ช่วง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นหน้าต่างยาวจดพื้น บางอาคารแบ่งช่วงหน้าต่างออกเป็น 2 ช่วง เป็นบานเปิดคู่ธรรมดา มีช่องแสงด้านบน บริเวณที่อยู่ส่วนนี้มักเป็นส่วนโถงนั่งเล่น ที่ใช้เครื่องเรือนเป็นแบบลอยตัว

ภาพที่ 4.39 บริเวณมุขด้านหน้าอาคารชั้นบน ที่มีเสาอิงแบ่งช่วงหน้าต่างเป็น 3 ช่วง ของบ้านคุณสงวน ลิมปานนท์ (ซ้าย) และบ้านคลังจินดา (ขวา)
ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 9 ตุลาคม 2555

[19] ประสิทธิ์ โกยศิริพงศ์, สัมภาษณ์, 18 มีนาคม 2556.

ภาพที่ 4.40 บริเวณมุขด้านหน้าอาคารชั้นบน ที่มีเสาอิงแบ่งช่วงหน้าต่างเป็น 3 ช่วง ของบ้านพระอร่ามสาครเขตร ส่วนสำนักงานการบินไทย ภูเก็ต (ซ้าย) และบ้านพระอร่ามสาครเขตร ส่วนโรงพยาบาลสิริโรจน์ (ร้าง) (ขวา)
ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 19 มิถุนายน 2555

4) บริเวณผนังปีกซ้ายและขวาชั้นล่าง

สำหรับอาคารที่แบ่งปีกซ้ายและขวาออกไปข้างละ 1 ช่วงเสา โดยเป็นเป็นหน้าต่างบานเปิดคู่ธรรมดา ไม่ได้ยาวจดพื้น เนื่องจากบริเวณส่วนใหญ่ในพื้นที่นั้นๆ เป็นส่วนรับแขกที่วางเครื่องเรือน เครื่องใช้ รูปแบบหน้าต่างทั้งซ้ายและขวาจะมีจำนวนเท่ากันและลักษณะเดียวกัน บางอาคารมีเสากลมคู่ แบ่งช่องเปิดเป็น 2 ช่วง บางอาคารมีมุขครึ่งแปดเหลี่ยมแทรกอยู่ระหว่างมุขและปีก ส่วนอาคารที่แบ่งปีกซ้ายและขวาออกไปข้างละ 2 ช่วงเสา เป็นระเบียงด้านหน้าอาคาร มีเพียงปีกซ้ายช่วงที่ 2 ที่เป็นผนังมีหน้าต่าง

ภาพที่ 4.41 หน้าต่างชั้นล่างของบ้านคุณเต็งก๊ก แซ่หงอ บ้านพระพิไสยสรรพกิจ และบ้านพระพิทักษ์ชินประชา (จากซ้ายไปขวาตามลำดับ)
ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 9 ตุลาคม 2555

ภาพที่ 4.42 หน้าต่างชั้นล่างของบ้านคุณปัญญา ต่อเจริญ บ้านหลวงอำนาจนรารักษ์ และบ้านคุณสงวน ลิมปานนท์ (จากซ้ายไปขวาตามลำดับ)
ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 12 ตุลาคม 2555

5) บริเวณผนังปีกซ้ายและขวาชั้นบน

ผนังของอาคารชั้นบนตรงกับผนังชั้นล่างในทุกอาคาร แต่ต่างกันที่หน้าต่างชั้นบนมีเสาอิง (Pilaster) แบ่งช่วงหน้าต่างเป็น 2-3 ช่วง บางอาคารมีหน้าต่างบานเปิด 1 ชุด เช่น โรงเรียนอนุบาลกนกขวัญ บางอาคารมีมุขครึ่งแปดเหลี่ยมแทรกอยู่ระหว่างมุขและปีกอาคารเช่นเดียวกับชั้นล่าง เช่น บ้านพระอร่ามสาครเขตร ส่วนของสำนักงานการบินไทย โดยรูปแบบของหน้าต่างด้านซ้ายและขวาของชั้นบนมีลักษณะสมมาตรเหมือนกันทั้งสองข้าง เช่นเดียวกับชั้นล่าง

ภาพที่ 4.43 หน้าต่างบริเวณผนังปีกซ้ายและขวาชั้นบนของบ้านคุณแต็งก๊ก แซ่หงอ โรงเรียนอนุบาลกนกขวัญ
ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 11 ตุลาคม 2555

ภาพที่ 4.44 หน้าต่างบริเวณผนังปีกซ้ายและขวาชั้นบนของบ้านพระพิทักษ์ชินประชา บ้านคุณสงวน ลิมปานนท์
ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 9 ตุลาคม 2555

ภาพที่ 4.45 หน้าต่างบริเวณผนังปีกซ้ายและขวาชั้นบนของบ้านหลวงอำนาจนรารักษ์ บ้านพระอร่ามสาครเขตร
ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 9 ตุลาคม 2555

4.3.2 หลังคา

- <u>รูปแบบ</u>

หลังคาส่วนใหญ่มักเป็นทรงจั่ว หรือทรงมนิลา (Gable Roof) ต่อกับทรงปั้นหยา (Hipped Roof) โดยบางอาคารมีมุขยื่นครึ่งหกเหลี่ยมทางด้านข้างอาคาร ซึ่งเป็นหลังคาทรงปิระมิดครึ่งหกเหลี่ยมแทรกอยู่ระหว่างหลังคาทรงปั้นหยา มีความชันประมาณ 30-35 องศา

ภาพที่ 4.46 หลังคาบ้านคุณปัญญา ต่อเจริญ
ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 12 ตุลาคม 2555

ภาพที่ 4.47 หลังคาบ้านพระอร่ามสาครเขตร โรงพยาบาลสิริโรจน์ (ร้าง)
ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 19 มิถุนายน 2555

ภาพที่ 4.48 หลังคาบ้านคุณเต็งก๊ก แซ่หงอ
ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 11 ตุลาคม 2555

ภาพที่ 4.49 หลังคาบ้านพระอร่ามสาครเขตร สำนักงานการบินไทย ภูเก็ต
ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 19 มิถุนายน 2555

- <u>โครงสร้างและวัสดุ</u>

โครงสร้างหลังคาไม้ โดยมีรูปแบบโครงสร้างแบบจีน[20] หลังคามุงกระเบื้องดินเผากาบกล้วย มีขนาดกว้าง 4 นิ้ว ยาว 8 นิ้ว โดยวางซ้อนทับกันประมาณ 3 นิ้ว เพื่อให้เวลาซ่อมกระเบื้อง แล้วค่อยๆเลื่อนกระเบื้องแผ่นอื่นๆเฉลี่ยเท่ากันให้เท่ากันใหม่ ยังคงมีระยะซ้อนทับกันเหลืออยู่[21]มีชายคายื่นไม่มาก ยาวประมาณ 0.90- 1.00 เมตร โดยกระเบื้องหลังคานั้นได้รับอิทธิพลมาจากจีน จากคำบอกเล่าของนายอยู่สิ้ม สายสาคเรศ ได้ความว่า

"...สมัยแรกๆ กระเบื้องหลังคาต้องสั่งลงเรือมาจากเมืองจีน แต่สมัยต่อๆมาก็สามารถผลิตเองในภูเก็ต..." [22]

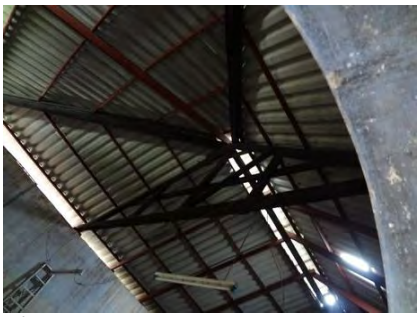

ภาพที่ 4.50 โครงสร้างหลังคาแบบจีน ส่วนครัว บ้านหลวงอำนาจนรารักษ์
ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 9 ตุลาคม 2555

ภาพที่ 4.51 กระเบื้องดินเผากาบกล้วย

ภาพที่ 4.52 กระเบื้องดินเผากาบกล้วย บ้านหลวงอำนาจนรารักษ์ (ซ้าย) และบ้านชินประชา (ขวา)
ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 9 ตุลาคม 2555

[20] คุณธวัชชัย ตัณฑเวส. สัมภาษณ์, 9 ตุลาคม 2555.

[21] ปรียชนัน สายสาคเรศ, "อิทธิพลที่ส่งผลต่อสถาปัตยกรรมย่านเมืองเก่าภูเก็ต", วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547). หน้า 81-82.

[22] เรื่องเดียวกัน.

- **<u>การตกแต่ง</u>**

1) หน้าจั่วหลังคา

หน้าจั่วหลังคาได้รับอิทธิพลมาจากตะวันตก ในแบบ "Palladian Style" ซึ่งเน้นสามเหลี่ยมหน้าจั่วอยู่กึ่งกลาง จึงเป็นส่วนที่เด่นที่สุด เจ้าของบ้านซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวจีนจึงนิยมใช้ส่วนนี้ตกแต่งด้วยลวดลายต่างๆ แบบจีนด้วยปูนปั้น[23] ซึ่งโดยส่วนมากจะมีลวดลายมาจากพฤกษา หรือสัตว์ ซึ่งมีความหมายมงคลของจีน บางอาคารมีการเจาะช่องลมเพื่อระบายอากาศ รายละเอียดในการแกะสลักจะแสดงถึงลำดับฐานะของเจ้าของบ้าน หากบ้านไหนมีความร่ำรวยมาก การแกะสลักลวดลายจะมีความวิจิตรบรรจงเป็นอย่างมาก

ภาพที่ 4.53 หน้าจั่วหลังคา บ้านหลวงอำนาจนารักษ์
ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 9 ตุลาคม 2555

ภาพที่ 4.54 หน้าจั่วหลังคา บ้านชินประชา
ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 18 ตุลาคม 2554

[23] ปัญญา เทพสิงห์ และวุฒิ วัฒนสิน. "ลวดลายตกแต่งหน้าอาคารชิโน-โปรตุกีสในจังหวัดภูเก็ต." ภาควิชาสารัตถศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่, 2545, หน้า 298.

ภาพที่ 4.55 หน้าจั่วหลังคา บ้านพระอร่ามสาครเขตร สำนักงานการบินไทย ภูเก็ต

ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 19 มิถุนายน 2555

ภาพที่ 4.56 หน้าจั่วหลังคา บ้านคุณกุลวดี ตัณฑวณิช

ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 20 มิถุนายน 2555

ภาพที่ 4.57 หน้าจั่วหลังคา บ้านพระพิไสยสรรพกิจ

ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 26 กรกฎาคม 2555

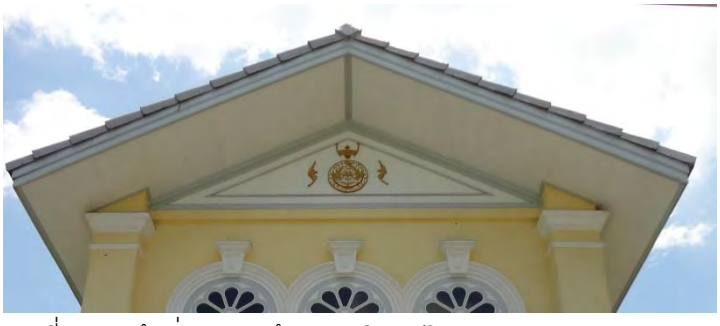

ภาพที่ 4.58 หน้าจั่วหลังคา บ้านพระพิทักษ์ชินประชา

ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 9 ตุลาคม 2555

2) เชิงชาย

มีการตกแต่งไม้เชิงชายเป็นลายฉลุ ซึ่งสันนิษฐานว่าอาจจะได้รับอิทธิพลมาจากเรือนไทยภูเก็ต ที่มีความนิยมทำเชิงชายฉลุและทำพู่ย้อยจากยอดจั่วห้อยลงมา นำมาปรับใช้ให้เข้ากับอั่งหม่อหลาว โดยนอกจากจะเป็นลวดลายประดับตกแต่งแล้ว เชิงชายยังมีหน้าที่ทำให้น้ำฝนที่ไหลลงมาจากหลังคาไหลลงมาเป็นหยด ไม่ให้กระจายตัวเป็นผืนใหญ่[24]

ภาพที่ 4.59 การใช้ไม้ฉลุตกแต่งเชิงชายขอบหลังคา บ้านคุณเต็งก๊ก แซ่หงอ

ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 11 ตุลาคม 2555

ภาพที่ 4.60 การใช้ไม้ฉลุตกแต่งเชิงชายขอบหลังคา บ้านคุณปัญญา ต่อเจริญ

ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 12 ตุลาคม 2555

ภาพที่ 4.61 การใช้ไม้ฉลุตกแต่งเชิงชายขอบหลังคา : บ้านชินประชา

ที่มา : Chinese Houses of Southeast Asia, P. 141.

[24] ยุวรัตน์ เหมะศิลปิน, สัมภาษณ์, 19 ธันวาคม 2555.

4.3.3 ฝ้าเพดาน

ฝ้าเพดานแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ฝ้าเพดานภายนอกและภายในอาคาร

- <u>รูปแบบ</u>

1) ฝ้าเพดานภายนอกอาคาร

มีสองรูปแบบคือ ฝ้าเพดานแบบตีตามหลังคา และฝ้าเพดานแบบตีตั้งฉาก ซึ่งในบ้านของผู้ที่มีฐานะนั้นจะใช้ฝ้าเพดานตีตั้งฉาก เพื่อให้ได้รูปแบบฝ้าเพดานที่เหมือนบ้านบ้านตะวันตก[25] นอกจากนี้ยังมีบริเวณระเบียงมุขต่างๆ ที่มีพื้นชั้นบน ปกคลุม มักไม่ตีฝ้า แต่จะแสดงให้เห็นถึงโครงสร้างของพื้น ตงและคาน ชั้นบน

ภาพที่ 4.62 ฝ้าเพดานภายนอกตีตั้งฉาก บ้านพระอร่ามสาครเขตร
ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 19 มิถุนายน 2555

ภาพที่ 4.63 ฝ้าเพดานภายนอกตีตามแนวหลังคา บ้านคุณปัญญา ต่อเจริญ
ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 12 ตุลาคม 2555

ภาพที่ 4.64 ฝ้าเพดานภายนอกบริเวณมุขใต้ถุนหน้าอาคารบ้านพระพิทักษ์ชินประชา
ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 9 ตุลาคม 2555

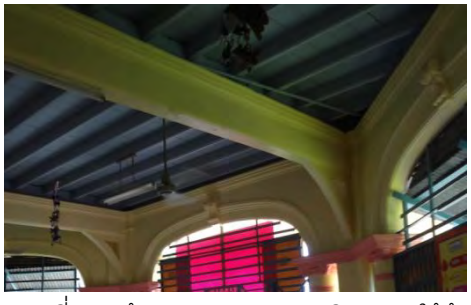

ภาพที่ 4.65 ฝ้าเพดานภายนอกบริเวณมุขใต้ด้านข้างอาคาร บ้านพระอร่ามสาครเขตร ส่วนโรงเรียนอนุบาลภูเก็ตกุลธิดา
ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 19 มิถุนายน 2555

[25] ยุวรัตน์ เหมะศิลปิน, สัมภาษณ์, 23 พฤศจิกายน 2555.

2) ฝ้าเพดานภายในอาคาร

ฝ้าเพดานภายในอาคารแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ส่วนของชั้นล่างและชั้นบน โดยเพดานชั้นล่างเป็นการแสดงโครงสร้างพื้นตงไม้ของชั้นบน ไม่ได้มีการปิดฝ้าแต่อย่างใด ส่วนฝ้าเพดานชั้นสอง สืบเนื่องมาจากเจ้าของบ้านมีความต้องการให้บ้านของตนมีรูปแบบเหมือนบ้านตะวันตกที่เป็นบ้านปูน จึงปิดฝ้าเพดานด้วยไม้เข้าลิ้นในแนวตั้งฉาก และทาสีให้เรียบ เพื่อให้มีลักษณะเรียบเหมือนสร้างด้วยปูนตามแบบบ้านตะวันตก

ภาพที่ 4.66 ฝ้าเพดานภายในชั้นล่าง : บ้านคุณเฉลิม ทองตัน
ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 12 ตุลาคม 2555

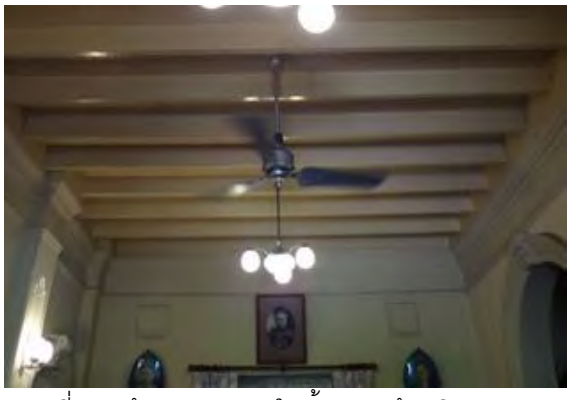

ภาพที่ 4.67 ฝ้าเพดานภายในชั้นล่าง : บ้านชินประชา
ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 18 ตุลาคม 2554

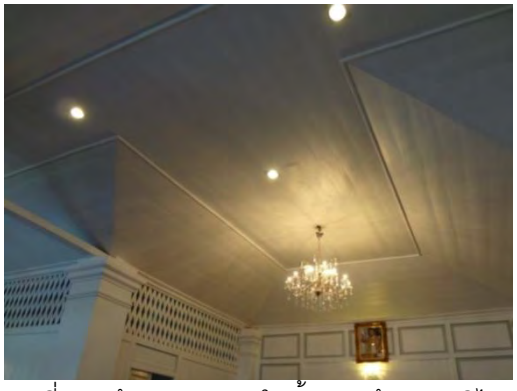

ภาพที่ 4.68 ฝ้าเพดานภายในชั้นบน : บ้านพระพิไสย สรรพกิจ

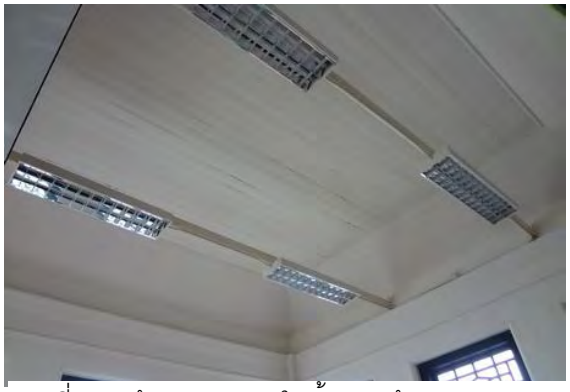

ภาพที่ 4.69 ฝ้าเพดานภายในชั้นบน : บ้านพระอร่าม สาครเขตร

- โครงสร้างและวัสดุ

1) ฝ้าเพดานภายนอกอาคาร

ฝ้าเพดานเป็นโครงสร้างไม้ อาคารที่ตีตามหลังคาเป็นไม้ตีเข้าลิ้น แสดงถึงฐานะความร่ำรวยของเจ้าของบ้าน

2) ฝ้าเพดานภายในอาคาร

ฝ้าเพดานชั้นล่างแสดงโครงสร้างพื้นไม้จากชั้นบน ส่วนฝ้าเพดานชั้นบนเป็นไม้แผ่นทางยาวตีเข้าลิ้น เพื่อให้มีรูปแบบเหมือนฉาบปูน บางอาคารเป็นฝ้าเพดานฉาบปูน

4.3.4 ผนัง

- รูปแบบ

1) **ผนังภายนอก** มี 3 รูปแบบ ได้แก่

- *ผนังฉาบเรียบ ทาสี*

โดยปรากฏอยู่ตามอั่งหม่อหลาวในหลายๆ หลังเป็นส่วนใหญ่มีการตกแต่งผนังด้วยเสาอิง (Pilaster) ด้วยรูปแบบที่เรียบง่าย มักใช้หัวเสาเป็นแบบดอริก เป็นปูนปั้นลวดบัวธรรมดา โดยเส้นแนวลวดบัวมักวางในแนวเดียวกับขอบหน้าต่าง

ภาพที่ 4.70 ผนังฉาบเรียบ ทาสี : บ้านคุณเฉลิม ทองตัน
ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 12 ตุลาคม 2555

ภาพที่ 4.71 ผนังฉาบเรียบ ทาสี : บ้านพระพิไสยสรรพกิจ
ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 26 กรกฎาคม 2555

- *ผนังฉาบเรียบ ปูนปั้น ทาสี*

บ้านของเจ้าของที่มีฐานะทางการเงินมากกว่า จะมีลวดลายปูนปั้นแบบต่ำตามแนวเสา แนวคาน และบนผนังรอบๆ เช่น หลวงอำนาจนรารักษ์ ซึ่งลวดลายปูนปั้นเหล่านี้ได้รับอิทธิพลมาจากความเชื่อของชาวจีนที่ใช้สัตว์มงคลนั้น มาประดับตกแต่งให้กับบ้าน ส่วนการตกแต่งบริเวณหัวเสานั้นได้รับอิทธิพลจากทางตะวันตก ตั้งแต่ยุคคลาสสิค ซึ่งเป็นลายปูน

ปั้นหัวเสาแบบไอออนิกและคอมพอสิต โดยผสมผสานลวดลายสัตว์มงคลของจีน เช่น ค้างคาว เข้าไปหัวเสานั้นด้วย

ภาพที่ 4.72 ผนังฉาบเรียบ ทาสีปูนปั้น
บ้านหลวงอำนาจนรารักษ์
ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 9 ตุลาคม 2555

ภาพที่ 4.73ผนังฉาบเรียบ ทาสีปูนปั้น
บ้านคุณปัญญา ต่อเจริญ
ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 9 ตุลาคม 2555

- ผนังฉาบปูน เซาะร่องแนวทางนอน

ผนังรูปแบบนี้ได้รับอิทธิพลมาจากตะวันตก ทางอิตาลี ที่เรียกว่า "Rustication" ซึ่งทำให้อาคารดูมีความหนักแน่น มั่นคง

ภาพที่ 4.74 ผนังฉาบฉาบปูน เซาะร่องแนวทางนอน บ้านพระอร่ามสาครเขตร โรงพยาบาลสิริโรจน์ (ร้าง), สำนักงานการบินไทย ภูเก็ต บ้านหงษ์หยก
ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 19 มิถุนายน 2555

2) ผนังภายใน

ส่วนใหญ่เป็นผนังก่ออิฐฉาบปูนเรียบ ทาสีเช่นเดียวกับผนังภายนอก แต่ในบางหลังมีการใช้ผนังไม้ฝาทางตั้ง และใช้คร่าวนอนด้วย เช่น บ้านพระพิไสยสรรพกิจ ดังภาพที่ 4.76 เนื่องจากภายในบ้าน มีการกั้นห้องต่างๆ ทำให้ลมไม่สามารถถ่ายเทได้ ชาวจีนจึงได้ทำช่อง

ลมด้านบนผนังที่กั้นห้องต่างๆ เพื่อให้มีการระบายอากาศระหว่างห้อง และเพื่อให้ได้แสงผ่านเข้ามา ซึ่งชาวจีนมีความเชื่อว่าแสงจะนำความโชคดีมาสู่คนในบ้าน[26]

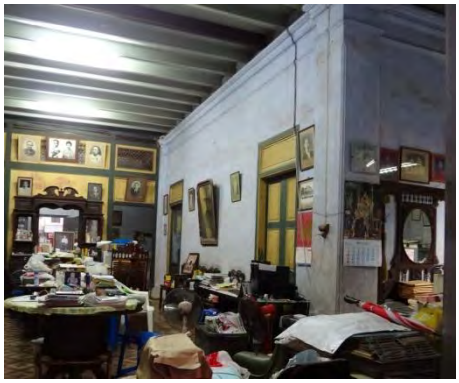

ภาพที่ 4.75 ผนังฉาบเรียบ ทาสี : บ้านคุณเฉลิม ทองตัน (ซ้าย) และบ้านหลวงอำนาจนรารักษ์ (ขวา)
ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 12 ตุลาคม 2555

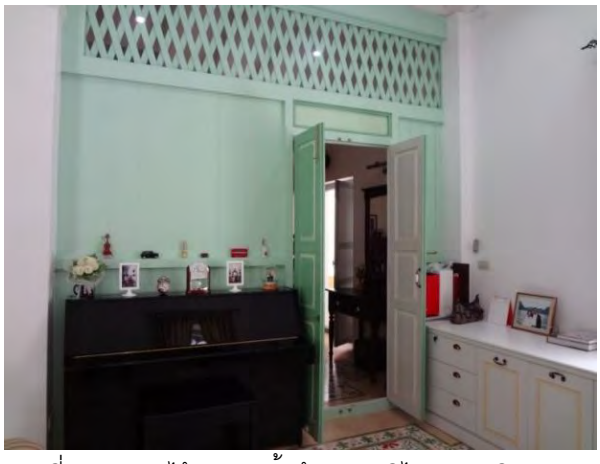

ภาพที่ 4.76 ผนังไม้ฝาทางตั้ง บ้านพระพิไสยสรรพกิจ
ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 26 กรกฎาคม 2554

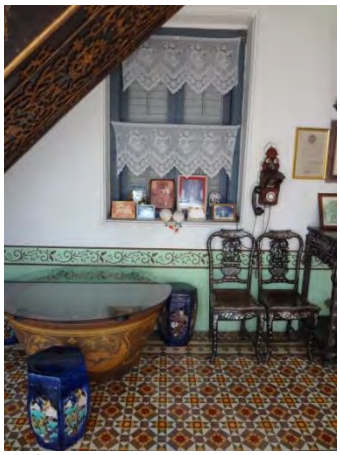

ภาพที่ 4.77 การตกแต่งผนังด้วยลวดลายของบ้านชินประชา
ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 18 ตุลาคม 2554

4.3.5 ประตู

ประตูของบ้านอั่งหม่อหลาวนั้น คนจีนจะให้ความสำคัญกับประตูทางเข้าหลักด้านหน้า ซึ่งมีลักษณะเป็นประตูแบบจีน เป็นบ้านไม้เปิดคู่ มีประตู 2 ชั้น ชั้นแรกเปิดออก ส่วนชั้นที่สองเปิดเข้าสู่ตัวบ้าน ดังภาพที่ 4.78 เพื่อมิให้กระทบกันเวลาเปิดประตูพร้อมกัน ประตูชั้นแรกมักแบ่งสัดส่วนออกเป็น 2 ส่วน คือส่วนบนและส่วนล่าง โดยส่วนบนจะเป็นช่องลม ที่มักทำเป็นฝาไหลหรือบางหลังอาจทำเป็นลูกกรง เพื่อให้ลมสามารถเข้าไปในบ้านได้ ตามความเชื่อของชาวจีน ส่วนด่านล่างเป็นลูกฟักไม้ ประตูบริเวณอื่นๆ มักเป็นบานไม้เปิดคู่เช่นเดียวกัน มีบานเปิดเดี่ยวบ้างใน

[26] Chan Suan Choo, The Penang Peranakan Mansion, (Penang: Eastern Printers Sdn Bhd, 2011), p. 31.

บางหลัง ซึ่งมักจะพบในบริเวณครัว หรือด้านหลังของอาคาร เช่น บ้านหลวงอำนาจนรารักษ์ ดังภาพที่ 4.81 ส่วนบริเวณที่ใช้เชื่อมระหว่างครัวกับฉิ่มแจ้นั้น เป็นประตูบานเปิดคู่แบบจีนที่มีไม้ล็อกสลัก

ภาพที่ 4.78 ประตูหน้าบ้านหลวงอำนาจนรารักษ์ บ้านคุณปัญญา ต่อเจริญ และบ้านชินประชา (จากซ้ายไปขวาตามลำดับ)

ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 18 ตุลาคม 2554

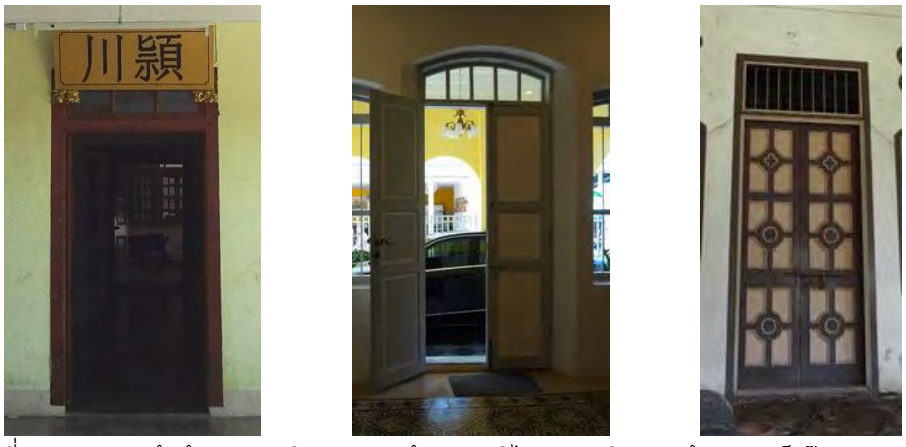

ภาพที่ 4.79 ประตูหน้าบ้านคุณเฉลิม ทองตัน บ้านพระพิไสยสรรพกิจ และบ้านคุณเต็งก๊ก แซ่หงอ (จากซ้ายไปขวาตามลำดับ)

ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 9 ตุลาคม 2555

การตกแต่งบานประตู มักตกแต่งบริเวณประตูด้านหน้าอาคาร โดยเฉพาะประตูชั้นแรก ในครึ่งบนมักมีการตกแต่งลวดลายแบบเป็นแบบจีน โดยใช้สัตว์ และพืชพรรณที่มีความหมายมงคลมาตกแต่ง ส่วนด้านล่างจะเป็นลูกฟักไม้แกะสลัก มีเพียงบางหลังที่ส่วนบนเป็นลูกฟักกระจกสี และส่วนล่างลูกฟักไม้ หรือบางหลังไม่ได้มีการตกแต่งลูกฟักไม้แต่อย่างใด การตกแต่งบานประตูนี้เป็นการบ่งบอกถึงรสนิยมและแสดงถึงฐานะความร่ำรวยของเจ้าของบ้าน ยิ่งบ้านไหนมีการตกแต่ง แกะสลักลวดลายอย่างงดงาม ยิ่งแสดงถึงฐานะของบ้านหลังนั้นว่ามีความ

ร่ำรวยมาก นอกจากนี้ชาวจีนมักวางป้ายอักษรจีน เพื่อความเป็นสิริมงคล ตามที่เคยได้กล่าวไว้ในเรื่องบริเวณสาธารณะเช่นกัน

ภาพที่ 4.80 ประตูภายในบ้านคุณปัญญา ต่อเจริญ บ้านคุณเฉลิม ทองต้น บ้านพระอร่ามสาครเขตร ส่วนสำนักงานการบินไทย ภูเก็ต (จากซ้ายไปขวาตามลำดับ)
ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 9 ตุลาคม 2555

ภาพที่ 4.81 ประตูภายในส่วนบริการ บ้านคุณปัญญา ต่อเจริญ (ซ้าย) และบ้านหลวงอำนาจนรารักษ์ (ขวา)
ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 9 ตุลาคม 2555

4.3.6 หน้าต่าง

หน้าต่างของอั่งหม่อหลาว เป็นบานเปิดคู่ มักมี 2 ชั้น โดยชั้นแรกเป็นหน้าต่างบานเปิดคู่ ส่วนชั้นหลังมักเป็นลูกกรง บางหลังอาจเป็นลูกกรงอยู่ชั้นหน้าสลับกัน เพื่อป้องกันสัตว์ร้ายเข้ามาในบ้าน โดยเหนือหน้าต่างมีส่วนโค้ง และปูนปั้นรอบๆ ประกอบ

ลักษณะการแบ่งตัวบานของหน้าต่างแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ ตัวบานมี 2 ช่วง และตัวบานมี 3 ช่วง ซึ่งหน้าต่างของบ้านสามารถสะท้อนพื้นที่ใช้สอยภายในได้ กล่าวคือ ตำแหน่งที่มีหน้าต่างเป็นตัวบาน 2 ช่วง มักเป็นบริเวณห้องนอน หรือห้องรับแขก ห้องนั่งเล่น เพราะ

ต้องวางเฟอร์นิเจอร์และของตกแต่ง ซึ่งมักอยู่บริเวณชั้นล่างของอาคาร มีบางหลังที่ปรากฏบริเวณชั้นบนด้วย เช่น บ้านพระอร่ามสาครเขตร ส่วนบริเวณที่มีหน้าต่างเป็นตัวบาน 3 ช่วง มักแสดงถึงบริเวณโถงกลางโดยเฉพาะบริเวณหน้ามุขด้านบน ซึ่งเป็นโถงโล่ง หรือนั่งเล่น ที่มีทางเดินโดยรอบ ซึ่งมักอยู่บริเวณชั้นบน โดยลักษณะของหน้าต่างมีดังนี้

1) **ตัวบานมี 2 ช่วง** คือ ช่วงบนเป็นช่องแสง ช่วงล่างเป็นหน้าต่าง การตกแต่ง มักตกแต่งบริเวณกรอบหน้าต่าง มีลวดลายปูนปั้นหลายรูปแบบต่างๆกัน โดยส่วนมากเป็นกรอบสี่เหลี่ยม บางหลังมีการแกะสลักปูนปั้นเหนือช่องหน้าต่างด้วยลวดลายของพืชพรรณและสัตว์ต่างๆ ตามความเชื่อชาวจีน บางอาคารเป็นกรอบโค้งเสี้ยวตามแบบหน้าต่างจีน

- หน้าต่างบานคู่ เปิดถึงเอว[27] บานเปิดลูกฟักเกล็ดไม้ปรับได้

ภาพที่ 4.82 หน้าต่าง ตัวบาน 2 ช่วง บ้านพระพิไสยสรรพกิจ บ้านพระพิทักษ์ชินประชา บ้านคุณปัญญา ต่อเจริญ จากซ้ายไปขวาตามลำดับ)

ภาพที่ 4.83 หน้าต่าง ตัวบาน 2 ช่วง บ้านหลวงอำนาจนรารักษ์ บ้านคุณเต็งก๊ก แซ่หงอ บ้านพระอร่ามสาครเขตร (โรงเรียนอนุบาลภูเก็ตกุลธิดา) (จากซ้ายไปขวาตามลำดับ)
ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 9 ตุลาคม 2555

[27] เปิดภึงเอว หมายถึง หน้าต่างที่มีช่วงบานเปิดอยู่ในตำแหน่งจากพื้นขึ้นไปโดยประมาณ 80 เซนติเมตร

- หน้าต่างบานคู่ เปิดถึงเอว บานเปิดลูกฟักกระจก ลวดลายเรขาคณิต ซึ่ง ได้รับอิทธิพลของรูปแบบสถาปัตยกรรม อาร์ต เดโค (Art Deco) มีบางรูปแบบที่มีช่วงล่างเป็นบานไม้ทึบ

ภาพที่ 4.84 หน้าต่าง ตัวบาน 2 ช่วง บ้านพระอร่ามสาครเขตร ส่วนของสำนักงานการบินไทย ภูเก็ต และโรงเรียนอนุบาลภูเก็ตกุลธิดา (จากซ้ายไปขวาตามลำดับ)
ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 9 ตุลาคม 2555

- หน้าต่างบานคู่ เปิดถึงเอว เป็นไม้ ลูกฟักกระจก โดยชั้นด้านหน้าเป็นลูกกรง ส่วนด้านหลังเป็นบานหน้าต่าง รูปแบบหน้าต่างนี้มักปรากฏอยู่บริเวณทางเข้าด้านหน้าอาคาร

ภาพที่ 4.85 หน้าต่าง ตัวบาน 2 ช่วง บ้านคุณเต็งก๊ก แซ่หงอ (ซ้าย) และบ้านหลวงอำนาจนรารักษ์(ขวา)
ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 9 ตุลาคม 2555

- หน้าต่างบานเฟี้ยม เปิดถึงเอวเป็นบานกรอบไม้ ลูกฟักไม้

ซึ่งหน้าต่างรูปแบบนี้ ปรากฏในบ้านที่ปีนัง ดังภาพที่ 4.87 ด้วยเช่นกัน

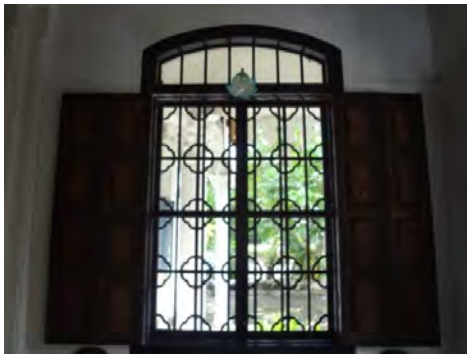

ภาพที่ 4.86 หน้าต่าง ตัวบาน 2 ช่วง บ้านชินประชา (ซ้าย) และ
บ้านคุณปัญญา ต่อเจริญ (ขวา)
ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 9 ตุลาคม 2555

ภาพที่ 4.87 Chung Keng Quee Mansion, Penang
ที่มา : The Pinang Peranakan Museum,

2) **ตัวบานมี 3 ช่วง** คือ เป็นชุดหน้าต่างบานถึงพื้น แบบฝรั่งเศส (French Window) โดยช่วงบนเป็นช่องแสง ช่วงกลางเป็นหน้าต่างบานคู่ และช่วงล่างเป็นลูกฟักไม้ทึบ หรือบานกรอบไม้ ลูกฟักกระจก ส่วนการตกแต่ง มีการตกแต่งบริเวณกรอบหน้าต่างเช่นเดียวกัน โดยส่วนมากเป็นรูปโค้งครึ่งวงกลม หรือโค้งเสี้ยว ซึ่งมักตกแต่งด้วยหินหลักช่องโค้ง (Key Stone) มีลวดลายปูนปั้นแบบตะวันตกผสมจีน

- หน้าต่างบานคู่ บานถึงพื้น ช่วงบนลูกฟักเกล็ดไม้ปรับได้

ช่วงล่างบานไม้ทึบ

ภาพที่ 4.88 หน้าต่าง ตัวบาน 3 ช่วง บ้านคุณปัญญา ต่อเจริญ บ้านคุณเต็งก๊ก แซ่หงอ
บ้านชินประชา (จากซ้ายไปขวาตามลำดับ)
ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 9 ตุลาคม 2555

ภาพที่ 4.89 หน้าต่าง ตัวบาน 3 ช่วง บ้านคุณแต็งก๊ก แซ่หงอ บ้านคุณเฉลิม ทองตัน โรงเรียนอนุบาลกนกขวัญ (จากซ้ายไปขวาตามลำดับ)
ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 9 ตุลาคม 2555

- หน้าต่างบานคู่ บานถึงพื้น ช่วงบนลูกฟักเกล็ดไม้ปรับได้ มีลูกฟักบานไม้ทึบอยู่ด้านบนและล่าง ช่วงล่างบานไม้ทึบ

ภาพที่ 4.90 หน้าต่าง ตัวบาน 3 ช่วง บ้านพระพิไสยสรรพกิจ
ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 26 กรกฎาคม 2555

- หน้าต่างบานคู่ บานถึงพื้น ช่วงบน และช่วงล่างเป็นลูกฟักกระจกลายนูน

ภาพที่ 4.91 หน้าต่าง ตัวบาน 3 ช่วง บ้านคลังจินดา
ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 9 ตุลาคม 2555

- หน้าต่างบานคู่ เปิดถึงเอว ช่วงบนประกอบด้วยช่องแสงและหน้าต่างบานเปิดคู่ลักษณะเดียวกับหน้าต่างที่มีตัวบาน 2 ช่วง ส่วนช่วงล่างตกแต่งด้วยลูกกรงปูนใต้หน้าต่าง แต่ผนังหลังลูกกรงฉาบทึบ

ภาพที่ 4.92 หน้าต่าง ตัวบาน 3 ช่วง บ้านพระรอ่ามสาครเขตร ส่วนสำนักงานการบินไทย ภูเก็ต บ้านพระพิทักษ์ชินประชา และบ้านหลวงอำนาจนรารักษ์ (จากซ้ายไปขวาตามลำดับ)
ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 9 ตุลาคม 2555

- หน้าต่างบานเปิดคู่ 1 คู่ มีซุ้มโค้งหน้าต่างเปิดถึงเอว และมีหน้าต่างขนาดเล็กขนาบด้านซ้ายและขวาของบานตรงกลาง

ภาพที่ 4.93 หน้าต่าง ตัวบาน 3 ช่วง บ้านชินประชา และโรงเรียนอนุบาลกนกขวัญ
ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 9 ตุลาคม 2555

4.3.7 ช่องแสง

ช่องแสงโดยมากมักอยู่บริเวณเหนือประตูและหน้าต่าง ช่องแสงที่อยู่เหนือหน้าต่างชั้นล่างบริเวณทางเข้าด้านหน้าอาคาร มักเจาะผนังเป็นช่อง โดยส่วนมากเป็นรูปโค้งเว้าคล้ายค้างคาว ตามความเชื่อของชาวจีนที่ได้กล่าวในเรื่องบริเวณทางเข้าหลักใต้ถุนด้านหน้าอาคาร ซึ่งค้างคาวจะนำความโชคดีเข้ามาสู่บ้าน โดยมากพบรูปแบบช่องแสงนี้ทั้งที่ปีนังและภูเก็ต ดังภาพที่ 4.94 และ 4.95 ทำหน้าที่รับแสงและลมเข้ามาเพื่อให้บ้านมีอากาศถ่ายเทได้สะดวกขึ้น ส่วนช่องแสงบริเวณหัวหน้าต่างและประตูนั้น นิยมทำเป็นรูปโค้งขนาดเสี้ยววงกลมเท่ากับหน้าต่างและประตู เพื่อทำหน้าที่รับแสงเข้าภายในบ้าน ในยามที่ปิดประตูและหน้าต่าง

ภาพที่ 4.94 ช่องแสงของบ้านคุณเต็งก๊ก แซ่หงอ บ้านหลวงอำนาจนรารักษ์ บ้านพระอร่ามสาครเขตร
ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 9 ตุลาคม 2555

ภาพที่ 4.95 Sun Yat-Sen Shophouse, Penang Cheong Fatt Tze (Blue mansion), Penang
ที่มา : Chinese Houses of Southeast Asia, p.,129

4.3.8 ช่องลม

ช่องลม มักปรากฏอยู่บริเวณเหนือผนังทั้งภายนอกและภายใน เพื่อรับลมเข้ามาภายในบ้านตามความเชื่อของชาวจีน อีกทั้งการกั้นผนังภายในบ้านทำให้ห้องที่โดนกั้นไม่มีการระบายอากาศ จึงต้องทำช่องลมเพื่อให้อากาศถ่ายเทภายในบ้าน โดยลักษณะช่องลม นิยมทำ 2 แบบ คือ ช่องลมที่เป็นรูปวงกลมดังภาพที่ 4.95 มักอยู่บริเวณเหนือผนังก่ออิฐถือปูน มีการตกแต่งขอบบ้างในบางอาคาร ส่วนช่องลมที่เป็นระแนงไม้ไขว้กัน ดังภาพที่ 4.96 มักอยู่บริเวณเหนือผนังไม้ ซึ่งนอกจากจะใช้เพื่อให้ลมระบายแล้ว ยังทำหน้าที่รับแสงให้ผ่านเข้ามายังภายในส่วนอื่นๆ ของบ้านอีกด้วย

ภาพที่ 4.95 ช่องลมรูปวงกลมของ บ้านพระอร่ามสาครเขตรส่วนของโรงพยาบาลสิริโรจน์ (ร้าง) และโรงเรียนอนุบาลภูเก็ตกุลธิดา
ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 9 ตุลาคม 2555

ภาพที่ 4.96 ช่องลมที่มีลักษณะเป็นไม้ตีทแยง ของบ้านพระพิไสยสรรพกิจ และบ้านคุณเฉลิม ทองตัน
ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 9 ตุลาคม 2555

4.3.9 บันได

1) บันไดภายนอก

บันไดภายนอกส่วนใหญ่เป็นบันไดก่ออิฐฉาบปูน เป็นบันไดเตี้ยประมาณ 3-5 ขั้น บางหลังมีการตกแต่งที่ราวบันไดด้วยการแกะสลักปูนปั้นเป็นลายใบไม้ให้เข้ากับบันได ดังภาพที่ 4.100 หรือเป็นลูกกรงลูกมะหวด บางหลังเซาะร่องเป็นแนวยาวตามลูกนอนและลูกตั้งของบันได ดังภาพที่ 4.97

ภาพที่ 4.97บันไดบริเวณทางเข้าของบ้านพระอร่ามสาครเขตรและบ้านหงษ์หยก
ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 9 ตุลาคม 2555

ภาพที่ 4.98 บันไดบริเวณทางเข้าของบ้านหลวงอำนาจนรารักษ์ และบ้านพระพิทักษ์ชินประชา
ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 9 ตุลาคม 2555

ภาพที่ 4.100 การตกแต่งขอบบันได
บ้านพระอร่ามสาครเขตร
ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 19 มิถุนายน

ภาพที่ 4.101 บันไดบริเวณทางเข้าส่วน
บริการของบ้านหลวงอำนาจนรารักษ์
ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 9 ตุลาคม 2555

2) บันไดภายใน

บันได เป็นบันไดโครงสร้างไม้ แยกออกจากโครงสร้างผนังของอาคาร โดยมากเป็นบันไดพับกลับดังภาพที่ 4.102 บางอาคารมีชานพักในจุดพักกลับเป็นโค้งเวียนขึ้นไป บางอาคารเป็นบันไดพับฉาก เช่น บ้านชินประชา บางอาคารมีชานพัก 2 จุด เช่น บ้านพระพิทักษ์ชินประชา และมีบางอาคารที่มีบันไดเวียน เช่น บ้านคุณปัญญา ต่อเจริญ บันไดภายในอาคาร มีราวจับเป็นไม้ โดยส่วนมากมักมีการตกแต่งท้องบันไดด้วยการแกะสลักไม้ลวดลายเรขาคณิต บางอาคารมีการแกะสลักแบบจีน เช่น บ้านชินประชา ส่วนลูกกรงนั้น บางอาคารเป็นลูกกรงไม้ลูกมะหวด แต่บางอาคารเป็นลูกกรงหล่อด้วยเหล็กด้วยลวดลายเรขาคณิต เช่นเดียวกับบ้านที่ปีนัง ดังภาพที่ 4.105 ที่นิยมสั่งผลิตงานหล่อเหล็กจากสกอตแลนด์ เช่น เสาลูกกรง ราวจับ[28] ซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากยุคนีโอคลาสสิค (Neo Classical)

ภาพที่ 4.102 บันไดพับกลับ บ้านพระพิไสยสรรพกิจ และบ้านหงษ์หยก
ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 9 ตุลาคม 2555

ภาพที่ 4.103 บันไดแบบหักฉาก บ้านชินประชาและบ้านพระอร่ามสาครเขตร สำนักงานการบินไทย ภูเก็ต
ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 9 ตุลาคม 2555

[28] Chan Suan Choo, The Penang Peranakan Mansion, (Penang: Eastern Printers Sdn Bhd, 2011), p. 49

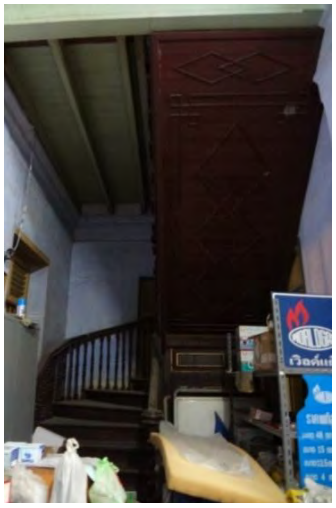

ภาพที่ 4.104 บันไดพับกลับ แบบมีชานพักในจุดพักกลับเป็นโค้งเวียนบ้านพระอร่ามสาครเขตร ส่วนของโรงพยาบาลสิริโรจน์ (ร้าง) บ้านหลวงอำนาจนรารักษ์
ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 9 ตุลาคม 2555

ภาพที่ 4.105 Chung Keng Quee Mansion, Penang
ที่มา : The Pinang Peranakan Museum, p.24.

ภาพที่ 4.106 Sun Yat-Sen Shophouse, Penang
ที่มา : Chinese Houses of Southeast Asia, p.116

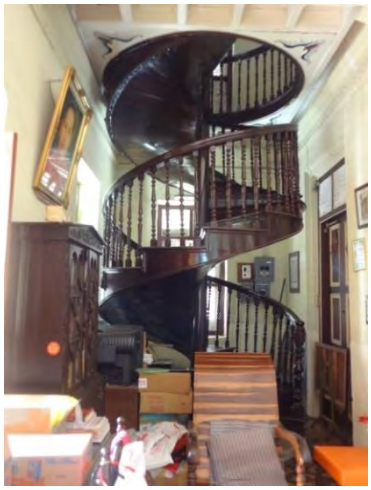

ภาพที่ 4.107 บันไดเวียน บ้านคุณปัญญา ต่อเจริญ
ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 9 ตุลาคม 2555

ภาพที่ 4.108 Cheong Fatt Tze (Blue mansion), Penang
ที่มา : Chinese Houses of Southeast Asia, p.129

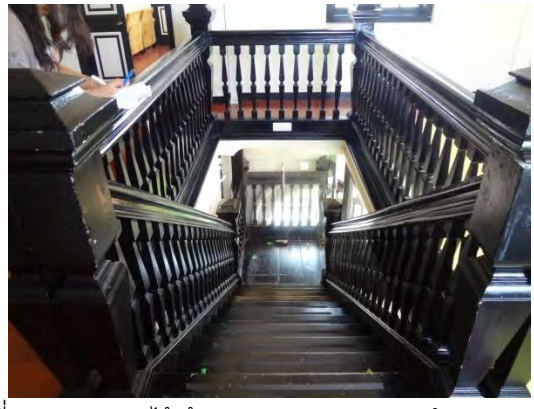
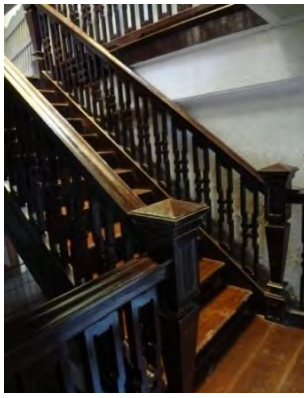

ภาพที่ 4.109 ลูกกรงไม้ บ้านพระอร่ามสาครเขต สำนักงานการบินไทย ภูเก็ตและบ้านคุณเฉลิม ทองตัน
ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 9 ตุลาคม 2555

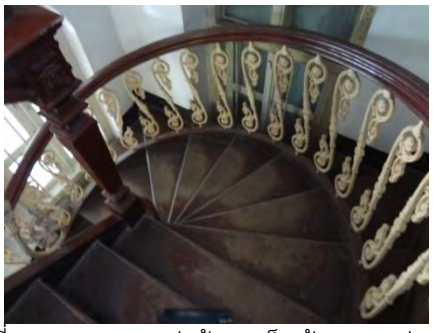

ภาพที่ 4.110 ลูกกรงหล่อด้วยเหล็ก บ้านพระอร่ามสาครเขตรส่วนของโรงพยาบาลสิริโรจน์ (ร้าง) และบ้านพระพิทักษ์ชินประชา
ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 9 ตุลาคม 2555

4.3.10 พื้น

1) พื้นชั้นล่าง

พื้นชั้นล่างโดยทั่วไปนั้น ขั้นแรกจะนำหินก้อนใหญ่จากคลองหรือจากเหมืองแร่มาวางตลอดพื้นชั้นล่าง ภายนอกอาคารมักนิยมปูด้วยกระเบื้องดินเผาที่มีลวดลายเรขาคณิต ได้รับอิทธิพลมาจากปีนัง ดังภาพที่ 4.112 ซึ่งนำเข้ามาจากประเทศอิตาลี สั่งผ่านทางปีนังเข้ามา ซึ่งมีคุณภาพที่คงทน บางอาคารหากมีความร่ำรวยมาก จะปูพื้นภายในด้วยกระเบื้องดินเผาด้วย ส่วนบางหลังทำพื้นภายในด้วยการใช้พื้นดินอัดแน่น ดังภาพที่ 4.113 เมื่อเวลาผ่านไปเนื้อดินที่อัดแน่นจะผสานเข้าเป็นเนื้อเดียวกัน ดูเรียบคล้ายพื้นซีเมนต์ขัดมัน

ในส่วนของฉิ่มแจ้นั้นนิยมใช้หินโบราณแบบจีน ดังภาพที่ 4.114 ซึ่งมีความเชื่อในเรื่องของความแข็งแกร่งและคงทน ส่วนในครัวนิยมใช้กระเบื้องดินเผาสีส้มดังภาพที่ 4.115 บางอาคารใช้กระเบื้องดินเผาที่เป็นลวดลาย

ภาพที่ 4.111 พื้นกระเบื้องดินเผา ลวดลายเรขาคณิต บ้านคุณปัญญา ต่อเจริญ และบ้านชินประชา

ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 9 ตุลาคม 2555

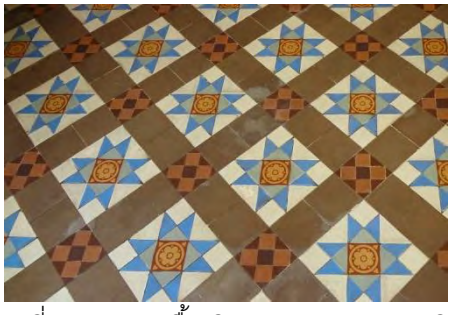

ภาพที่ 4.112 กระเบื้องดินเผาลวดลายเรขาคณิต บ้านหงษ์หยก และ Chung Keng Quee Mansion, Penang ที่มีลักษณะลวดลายคล้ายคลึงกัน แสดงถึงอิทธิพลที่ได้รับมาจากปีนัง

ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 9 ตุลาคม 2555

ภาพที่ 4.113 พื้นดินอัดแน่นบ้านคุณเฉลิม ทองตัน บ้านพระอร่ามสาครเขตรส่วนโรงเรียนอนุบาลภูเก็ตกุลธิดา

ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 9 ตุลาคม 2555

ภาพที่ 4.114 พื้นหินโบราณบริเวณฉิ่มแจ้ บ้านคุณปัญญา ต่อเจริญ
ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 12 ตุลาคม

ภาพที่ 4.115 พื้นกระเบื้องดินเผาบริเวณครัวบ้านคุณปัญญา ต่อเจริญ
ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 12 ตุลาคม

2) พื้นชั้นบน

เป็นพื้นไม้เนื้อแข็ง ซึ่งในอดีตสามารถหาได้ทั่วไปในภูเก็ต โดยมีวิธีการวางพื้นชั้นบนด้วยการวางตงบนอิฐที่ก่อนขึ้นมาจากชั้นล่าง ซึ่งไม้ที่ใช้เป็นตงจะต้องวางเว้นช่วงห่างไม่เกิน 2 ฟุต ให้เท่ากัน จากนั้นจึงวางไม้พื้น ตามด้วยก่อผนังและหลังคาต่อไป[29]

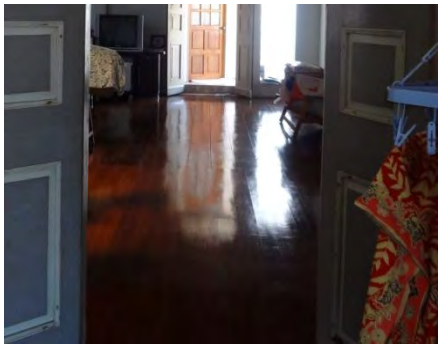

ภาพที่ 4.116 ไม้ชั้นบนบ้านคุณเฉลิม ทองตัน บ้านพระอร่ามสาครเขตรส่วนโรงเรียนอนุบาลภูเก็ตกุลธิดา
ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 9 ตุลาคม 2555

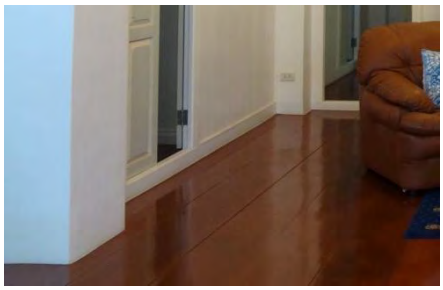

ภาพที่ 4.117 ไม้ชั้นบนบ้านพระพิทักษ์ชินประชา บ้านพระพิไสยสรรพกิจ
ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 9 ตุลาคม 2555

---

[29] ปรียชนัน สายสาคเรศ, "อิทธิพลที่ส่งผลต่อสถาปัตยกรรมย่านเมืองเก่าภูเก็ต", วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547).หน้า 81.

จากการศึกษารูปแบบและพัฒนาการของอั่งหม่อหลาว โดยวิธีการสำรวจเบื้องต้น อั่งหม่อหลาวจำนวน 15 หลัง ดังที่กล่าวในบทที่ 4 ข้างต้น เพื่อให้ทราบถึงลักษณะ รูปแบบ และอิทธิพลที่ได้รับ ซึ่งจากการได้วิเคราะห์ถึงลักษณะทางสถาปัตยกรรมอั่งหม่อหลาวในรูปแบบต่างๆ สามารถสรุปรูปแบบลักษณะของอั่งหม่อหลาวทั้ง 15 หลัง ออกมาเป็นตาราง เพื่อเปรียบเทียบลักษณะและทราบถึงจำนวนในรูปแบบองค์ประกอบต่างๆ ซึ่งจะแสดงให้เห็นถึงความนิยมในรูปแบบนั้นๆ และเอกลักษณ์ขององค์ประกอบต่างๆ โดยผู้วิจัยได้จัดเรียงอาคารตามปีพ.ศ. ที่อาคารสร้างขึ้น และเปรียบเทียบในประเด็นต่างๆ ที่มีความสำคัญและแสดงถึงเอกลักษณ์ของอั่งหม่อหลาวได้อย่างชัดเจน ได้แก่

1. รูปแบบการวางผังอาคาร
2. รูปด้านด้านหน้าอาคาร
3. หลังคา
4. ฝ้าเพดานภายนอก
5. ผนังภายนอกอาคาร
6. บันไดภายใน
7. พื้นภายใน

จากการวิเคราะห์อั่งหม่อหลาวทั้ง 15 หลัง สามารถสรุปเป็นตารางที่ 4.1 แสดงรูปแบบและพัฒนาการของอั่งหม่อหลาวจำนวน 15 หลัง ซึ่งจะนำไปสู่การประเมินคุณค่าและความแท้ของอั่งหม่อหลาวต่อในหัวข้อที่ 4.4 และ 4.5ได้ดังนี้

ใส่ตาราง

4.4 **คุณค่าของอั่งหม่อหลาว**

อั่งหม่อหลาว เป็นสถาปัตยกรรมรูปแบบหนึ่งที่มีความสำคัญและสามารถสะท้อนให้เห็นถึงสภาพเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของเมืองภูเก็ตได้อย่างเด่นชัด เนื่องจากเป็นรูปแบบสถาปัตยกรรมที่เกิดขึ้นในสมัยพระยารัษฎานุประดิษฐ์ฯ ดำรงตำแหน่งเป็นข้าหลวงเทศาภิบาลเมืองภูเก็ต ช่วงเวลาดังกล่าวนั้นเป็นช่วงเวลาที่ได้รับการยอมรับว่าเมืองภูเก็ตมีความเจริญรุ่งเรืองมากที่สุดช่วงเวลาหนึ่ง รูปแบบสถาปัตยกรรมอั่งหม่อหลาวจึงเปรียบเสมือนตัวแทนหนึ่งของความเจริญรุ่งเรืองของเมืองภูเก็ตที่ยังปรากฏให้เห็นอยู่ในปัจจุบันและสามารถบอกเล่าเรื่องราวในอดีตได้เป็นอย่างดี

จากการศึกษาวิธีการประเมินคุณค่าของอาคารเพื่อกำหนดแนวคิดในการอนุรักษ์อาคารตามที่กล่าวในบทที่ 2 นั้น สามารถประเมินคุณค่าของสถาปัตยกรรมรูปแบบอั่งหม่อหลาวได้เป็น 6 ประการ ได้แก่ คุณค่าทางด้านจิตใจ(Emotional Value) คุณค่าทางด้านประโยชน์ใช้สอย (Use Value) คุณค่าทางด้านสังคม (Social Value) คุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์ (Historic Value)คุณค่าทางด้านความงาม (Aesthetic Value) คุณค่าทางด้านสถาปัตยกรรม (Architecture Value) โดยมีรายละเอียดความสำคัญ ดังต่อไปนี้

4.4.1 **คุณค่าทางด้านจิตใจ** (Emotional Value)

อั่งหม่อหลาว เป็นรูปแบบสถาปัตยกรรมของชาวจีนบาบ๋าในภูเก็ต ซึ่งเป็นกลุ่มชาวจีนที่อาศัยในย่านเมืองเก่าที่มีความโดดเด่นทางด้านวัฒนธรรมเป็นอย่างมาก กล่าวคือเป็นวัฒนธรรมที่อยู่บนพื้นฐานของรากเหง้าเดิมคือ วัฒนธรรมจีน หากแต่มีการผสมผสาน วัฒนธรรมพื้นถิ่นภูเก็ต และวัฒนธรรมตะวันตกเพิ่มเติม การผสมผสานดังกล่าวทำให้วัฒนธรรมของชาวจีนบาบ๋าสะท้อนให้เห็นถึงประวัติศาสตร์ ความเป็นมา ความเชื่อ และค่านิยมต่างๆของสังคมภูเก็ตได้อย่างดี นอกจากนั้น วัฒนธรรมของชาวจีนบาบ๋ายังสะท้อนให้เห็นถึงความเจริญรุ่งเรืองของเมืองภูเก็ตทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคม โดยสะท้อนผ่านวัฒนธรรมด้านต่างๆ ทั้งทางด้านภาษา ความเป็นอยู่ การแต่งกาย อาหาร และสถาปัตยกรรม วัฒนธรรมของชาวจีนบาบ๋าจึงกลายเป็นเอกลักษณ์หนึ่งของภูเก็ตในปัจจุบัน

อั่งหม่อหลาวเป็นสถาปัตยกรรมรูปแบบหนึ่งในวัฒนธรรมหลายอย่างของชาวจีนบาบ๋า ที่สามารถบอกเล่าเรื่องราวความเจริญรุ่งเรืองของเมืองภูเก็ตได้ โดยสะท้อนผ่านรูปแบบองค์ประกอบสถาปัตยกรรม พื้นที่ใช้สอยภายในต่างๆ ความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวจึงทำให้อั่งหม่อหลาวเป็นรูปแบบสถาปัตยกรรมที่มีความแตกต่างไปจากรูปแบบอื่นๆ และสามารถสะท้อนภาพของเมืองภูเก็ตได้เป็นอย่างดี

เอกลักษณ์ของอั่งหม่อหลาว เปรียบเสมือนตัวตนของผู้สร้าง จากทฤษฎีลำดับความต้องการของมนุษย์ของมาสโลว์[30] ได้กล่าวไว้ว่า เมื่อมนุษย์ได้รับความต้องการขั้นพื้นฐาน อันได้แก่ ความต้องการทางร่างกาย ความต้องการความปลอดภัยแล้ว มนุษย์ยังปรารถนาความต้องการที่เกี่ยวข้องกับทางสังคม คือ ความรัก การได้รับการยกย่อง และการประสบความสำเร็จ การสร้างสถาปัตยกรรมให้มีความหรูหรา ใหญ่โต จึงเป็นสิ่งหนึ่งที่แสดงถึงความหลงใหลของมนุษย์ในความปรารถนาที่จะให้สังคมยอมรับในฐานะของตน ความปรารถนาที่จะดำรงตนให้อยู่เหนือผู้อื่น[31] นอกจากนี้ ในปรัชญาของขงจื้อ ซึ่งเป็นความเชื่อที่มีอิทธิพลต่อความรู้สึกนึกคิดของคนจีน ยังได้สอนให้เน้นในเรื่องของคุณธรรมที่จะทำให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ด้วยการให้ความเคารพระหว่างฝ่ายซึ่งกันและกัน และให้ความสำคัญกับการสร้างความสัมพันธ์ของครอบครัว ซึ่งเมื่อครอบครัวดีแล้วก็จะทำให้สังคมพัฒนาตามไปด้วย ด้วยเหตุนี้ ขงจื้อจึงสอนให้บิดามารดาเลี้ยงดูลูกด้วยความรัก ให้การศึกษาที่ดี และลูกก็ต้องตอบแทนด้วยการแสดงความกตัญญู รักษาชื่อเสียงวงศ์ตระกูล และเซ่นไหว้ดวงวิญญาณของท่านเมื่อท่านสิ้นชีวิตไป[32] คำสอนของขงจื้อที่ชาวจีนได้นับถือสืบต่อกันมากประกอบกับความปรารถนาในตัวมนุษย์ ทำให้ชาวจีนในภูเก็ตส่วนหนึ่งมีความอุตสาหะวิริยะ เปลี่ยนแปลงฐานะตัวเองจากกรรมกรจีนให้เป็นนายเหมืองแร่ สร้างฐานะจนมีกิจการของตน นายเหมืองชาวจีนจึงปรารถนาที่จะมีตัวตน มีชื่อเสียงและเกียรติยศ การสร้างอั่งหม่อหลาวจึงเป็นสถาปัตยกรรมที่ไม่ได้ต้องการให้เป็นที่พักอาศัยเท่านั้น แต่ยังเป็นสถาปัตยกรรมที่แสดงถึงความเพียรพยายาม และความมั่งคั่งของผู้สร้างอั่งหม่อหลาวจึงถูกสะท้อนออกมาให้เห็นในรูปแบบสถาปัตยกรรมผสมผสานระหว่างตะวันตกและจีน ซึ่งมีความนิยมและความทันสมัยในขณะนั้น การมีบ้านที่มีถนนทางเข้าผ่านใต้ถุนซึ่งมีหน้ามุขยื่นออกมา ก็แสดงให้เห็นว่าเจ้าของบ้านดังกล่าวมีฐานะพอที่จะใช้รถม้า หรือ รถเกวียนได้ นอกจากนี้การมีลวดลายประดับตกแต่งองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมอย่างวิจิตรงดงาม ยิ่งแสดงให้เห็นถึงความปรารถนาอันแรงกล้าของนายเหมืองที่ต้องการให้สังคมยอมรับในฐานะของตนมากเช่นกัน ดังจะเห็นได้จากภาพที่ 4.120 และ 4.121

---

[30] ชัยนันท์ พรหมเพ็ญ, ฮวงจุ้ยเพื่อการอยู่อาศัย, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เดือนตุลา, 2549). หน้า 34-35.

[31] ทิพย์สุดา ปทุมานนท์, จิตวิทยาสถาปัตยกรรมมนุษย์ปฏิสันถาร, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546), หน้า 104-116.

[32] ปัญญา เทพสิงห์ และวุฒิ วัฒนสิน. ลวดลายตกแต่งหน้าอาคารชิโน-โปรตุกีสในจังหวัดภูเก็ต. ภาควิชาสารัตถศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่, 2545, หน้า 23.

ภาพที่ 4.118 บ้านชินประชา (ก่อนการเปลี่ยนแปลง)
ที่มา : การสำรวจเมืองประวัติศาสตร์ภูเก็ต, หน้า 134

ภาพที่ 4.119 บ้านพระพิทักษ์ชินประชา
ที่มา : http://www.phuketdata.net

ภาพที่ 4.120 การตกแต่งหน้าบัน
บ้านพระอร่ามสาครเขตร
ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 19 มิถุนายน 2555

ภาพที่ 4.121 การตกแต่งผนัง
บ้านหลวงอำนาจนรารักษ์
ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 9 ตุลาคม 2555

อั่งหม่อหลาวยังเป็นสถาปัตยกรรมที่อยู่บนพื้นฐานของความเชื่อแบบจีน ทั้งความเชื่อในฮวงจุ้ย สัญลักษณ์มงคลต่างๆ เพื่อส่งเสริมให้เจ้าของบ้านและลูกหลานพบเจอแต่ความสุข ความโชคดี และความมั่งคั่งในชีวิต รูปแบบการวางผังภายในบ้านจึงเป็นไปตามหลักฮวงจุ้ย มีจัดวางผังอาคารในลักษณะสมมาตร การออกแบบอาคารให้มีการระบายอากาศและอยู่สบาย การจัดองค์ประกอบลวดลายต่างๆ ที่มีลักษณะแบ่งแกนซ้ายขวาเท่ากัน เช่น ด้านหน้าของหัวสัตว์ พันธุ์ไม้[33] ซึ่งเป็นการเข้าถึงความสมดุลและความธรรมชาติตามคตินิยมในลัทธิเต๋า[34] นอกจากนี้ ยังมีการนำพืชพรรณ สัตว์มงคลต่างๆ มาใช้ในการประดับตกแต่งองค์ประกอบของอาคาร เช่น ค้างคาวที่เป็นสัญลักษณ์ของความโชคดี ความสุข หงส์ ที่เป็นสัญลักษณ์ของความงาม ความอบอุ่น ดอกบัว หมายถึง ความสันติ ความบริสุทธิ์ ท้อ หมายถึง ความยั่งยืนยาว เป็นต้น และยังปรากฏ

[33] ปัญญา เทพสิงห์ และวุฒิ วัฒนสิน. ลวดลายตกแต่งหน้าอาคารชิโน-โปรตุกีสในจังหวัดภูเก็ต. ภาควิชาสารัตถศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่, 2545, หน้า 21.

[34] ชัยนันท์ พรหมเพ็ญ, ฮวงจุ้ยเพื่อการอยู่อาศัย, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เดือนตุลา, 2549). หน้า 20-21.

การนำป้ายอักษรจีนมาวางบริเวณประตูทางเข้าหน้าบ้าน เพื่อความเป็นสิริมงคล หรือการแสดงชื่อตระกูล เพื่อแสดงถึงความเชื่อ และความกตัญญูต่อบรรพบุรุษที่ชาวจีนถูกปลูกฝังมาโดยตลอด

ภาพที่ 4.122 ป้ายอักษรจีนของบ้านคุณเฉลิม ทองตัน และบ้านหลวงอำนาจนรารักษ์ที่แสดงถึงชื่อตระกูลและความหมายมงคล

ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 9 ตุลาคม 2555

จากความปรารถนา ความคิดและค่านิยมของนายเหมืองแร่ดังกล่าว ที่ก่อให้เกิดคฤหาสน์อันงดงามทั้งหลายภายในเมืองภูเก็ต ได้สร้างความหวงแหน และค่านิยมต่อเนื่องให้กับลูกหลานในการรักษาบ้านของบรรพบุรุษเพื่อแสดงสถานะของตน ดังคำบอกเล่าที่ว่า

"....ในสังคมชาวภูเก็ตแล้วถ้าใครได้อยู่อั่งหม่อหลาวก็หมายความว่าคนนั้นอยู่ในฐานะเศรษฐีที่เดียว การบอกสถานะทางสังคมด้วยอั่งหม่อหลาวที่สืบต่อกันมาหลายชั่วคนนี่เอง ในอดีตจึงไม่มีอั่งหม่อหลาวใดถูกประกาศขายหรือให้เช่าอย่างดีก็ปิดร้าง แม้ว่าในความเป็นจริงสถานะทางการเงินของเจ้าของอั่งหม่อหลาวจะย่ำแย่เพียงใดก็ตาม..." [35]

นอกจากนี้ คุณสมนึก ตัณฑวณิช ทายาทรุ่นที่ 3 ของบ้านพระพิไสยสรรพกิจยังได้แสดงถึงความภาคภูมิใจในตัวบรรพบุรุษ ความรักและความผูกพันระหว่างสมาชิกภายในครอบครัวว่า

" ความรู้สึกจะรักผูกพันบ้านหลังนี้มาก ภาคภูมิใจในบรรพบุรุษ คือ ท่านพระพิไสยสรรพกิจ ซึ่งเป็นคนจีนที่มาประกอบอาชีพในผืนแผ่นดินไทย จนได้รับสัญญาบัตรแต่งตั้งเป็นรองอำมาตย์เอกพระพิไสยสรรพกิจ ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 และได้รับพระราชทานนามสกุล "ตัณฑวณิช" เมื่อวันที่ 27 มิถุนายน พ.ศ.2459

เกิดที่บ้านหลังนี้เป็นครอบครัวใหญ่ พ่อแม่ญาติพี่น้องทุกๆคนมีความรักความอบอุ่น ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกันมาก

---

[35] สุดารา สุจฉายา, ภูเก็ต (กรุงเทพฯ : สารคดี, 2543). หน้า 92.

บ้านหลังนี้สืบทอดการอบรมเลี้ยงดูสั่งสอนให้แก่ลูกหลานทุกๆคนให้เป็นคนดี และประสบความสุขความเจริญ

ความผูกพันธ์ภาคภูมิใจที่มีพ่อและแม่ที่ดีที่สุดของลูกทุกคน"[36]

ความหวงแหนและการมองเห็นคุณค่าความสำคัญของบ้านที่บรรพบุรุษสร้างไว้นำมาสู่การซ่อมแซมบ้านให้คงอยู่ในรูปแบบดั้งเดิมอีกครั้ง ทำให้บ้านได้กลับมาทำหน้าที่ เป็นสถานที่ที่รวบรวมความทรงจำ ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัวอีกครั้งหนึ่ง

หลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองปีพ.ศ.2475 ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจภายในภูเก็ตขึ้นเป็นอย่างมาก การติดต่อเดินทางระหว่างกรุงเทพ-ภูเก็ตมีความสะดวกมากขึ้น ประกอบกับเศรษฐกิจในปีนังซบเซาลงทำให้การเดินทางไปยังปีนังลดน้อยลงตามไปด้วย จากค่านิยมเดิมที่เศรษฐีชาวจีนในภูเก็ตมักจะส่งลูกหลานไปศึกษาต่อที่ปีนังและกลับมาสืบทอดกิจการที่ภูเก็ต ได้เปลี่ยนเป็นการศึกษาและทำงานต่อที่กรุงเทพฯ ส่งผลให้ความสัมพันธ์ในครอบครัวเริ่มลดลง มีความห่างเหินกันมากขึ้น ทำให้สมาชิกภายในบ้านส่วนใหญ่เหลือเพียงเจ้าของบ้านที่เป็นผู้สูงอายุ หรือพ่อแม่อาศัยอยู่เท่านั้น แต่ด้วยความที่คติความเชื่อของชาวจีนที่กล่าวมาในข้างต้นถูกปลูกฝังอยู่ในความคิดของลูกหลานว่าจะต้องรักษาชื่อเสียงวงศ์ตระกูล แสดงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษ ทายาทผู้อยู่อาศัยส่วนหนึ่ง จึงยังคงเห็นคุณค่าและความสำคัญของบ้านที่บรรพบุรุษได้สร้างไว้ด้วยน้ำพักน้ำแรง ความต้องการที่จะซ่อมแซมให้บ้านสามารถกลับมาใช้ประโยชน์ได้ดังเดิมจึงกลับมาอีกครั้ง ดังจะเห็นได้จากคำสัมภาษณ์ของคุณสมนึก ตัณฑวณิช ที่ได้เล่าไว้ว่า บ้านหลังนี้ในช่วงก่อนการบูรณะครั้งที่สองในปีพ.ศ.2517 นั้น มีสภาพอาคารทรุดโทรมมาก เมื่อคุณสมนึก ตัณฑวณิช เห็นความสำคัญของบ้านที่บรรพบุรุษสร้างไว้ ประกอบกับมีฐานะทางการเงินมากขึ้น จึงซ่อมแซมบ้านให้กลับมาในรูปแบบเดิมอีกครั้ง ดังภาพที่ 4.123 จากการซ่อมแซมบ้านในครั้งนี้ ทำให้ลูกหลานกลับมาเห็นคุณค่าของบ้านอั่งหม่อหลาวอีกครั้ง และเกิดความภาคภูมิใจความสุขลึกๆ แก่ผู้เป็นเจ้าของบ้านและผู้อยู่อาศัยที่ได้ซ่อมแซมบ้านของบรรพบุรุษ[37] และได้เห็นสมาชิกในครอบครัวกลับมาอยู่พร้อมหน้าพร้อมตากันอีกครั้งหนึ่ง ประกอบกับลูกสาวของคุณสมนึกทั้งสองคน ได้กลับมาจัดพิธีงานหมั้นตามประเพณีของชาวจีนบาบ๋าที่บ้าน การกลับมาอยู่ร่วมกันของครอบครัวในประเพณีสำคัญ ดังภาพที่ 4.124 เปรียบเสมือนการรื้อฟื้นความ

[36] สมนึก ตัณฑวณิช, สัมภาษณ์, 19 มีนาคม 2556.

[37] สมนึก ตัณฑวณิช, สัมภาษณ์, 19 มีนาคม 2556.

ทรงจำและจินตนาการในสถานที่ที่เคยผูกพันในวัยเยาว์[38] จึงทำให้บ้านกลับมาทำหน้าที่ได้สมบูรณ์แบบอีกครั้ง และยังเป็นการปลูกฝังลูกหลานรุ่นต่อๆไป ให้รักและผูกพันกับบ้านหลังนี้ เพื่อความยั่งยืนของบ้านอันศูนย์รวมจิตใจของสมาชิกทุกคน

ภาพที่ 4.123 แสดงการเปลี่ยนแปลงอาคารตั้งแต่รูปแบบเดิมจนถึงปัจจุบันของบ้านพระพิไสยสรรพกิจ
ที่มา : คุณสมนึก ตัณฑวณิช

ภาพที่ 4.124 ภาพงานแต่งงานภายในบ้านพระพิไสยสรรพกิจ ของน.ส.ทัดชา ตัณฑวณิช - นายสดุดี วิวัฒน์วิริยะ เมื่อ 17 ธ.ค. 2553 (ซ้าย) และ งานหมั้นภายในบ้านพระพิไสยสรรพกิจ ของน.ส.กุลชา ตัณฑวณิช - นายอนุจินต์ อังสุวพัฒนากุล เมื่อ 23 ก.ย. 2554 (ขวา)
ที่มา : คุณสมนึก ตัณฑวณิช

จากการที่อั่งหม่อหลาวเป็นสถาปัตยกรรมที่แสดงถึงวัฒนธรรมบาบ๋า อันเป็นวัฒนธรรมที่สะท้อนถึงวิถีชีวิตของคนพื้นเมืองในภูเก็ตและความรุ่งเรืองของภูเก็ตในอดีตได้เป็นอย่างดีนั้น อั่งหม่อหลาว จึงเป็นสถาปัตยกรรมที่มีผลต่อความรู้สึก ความนึกคิด จิตใจของคน ที่ไม่ใช่แต่เพียงลูกหลาน หรือผู้อยู่อาศัยเท่านั้น แต่ยังเป็นสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าทางจิตใจ เป็นความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของคนในภูเก็ตด้วยเช่นกัน

[38] ทิพย์สุดา ปทุมานนท์, จิตวิทยาสถาปัตยกรรมสวัสดี. (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2549), หน้า 296.

4.4.2 **คุณค่าทางด้านประโยชน์ใช้สอย** (Use Value)

ในปัจจุบัน อั่งหม่อหลาวจำนวนหนึ่งได้ถูกปรับเปลี่ยนประโยชน์ใช้สอยจากบ้านเป็นอาคารประเภทอื่น เช่น ร้านอาหาร พิพิธภัณฑ์ โรงเรียน อันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพเศรษฐกิจและสังคมภายในจังหวัดภูเก็ตที่มีค่าครองชีพที่สูงมากขึ้น จากที่กล่าวในบทที่ 3 การซ่อมแซมอาคารในแต่ละครั้งจึงต้องใช้งบประมาณจำนวนมากในการซ่อมแซม ทำให้เจ้าของบ้านมีความจำเป็นที่จะต้องปล่อยอาคารให้เช่า หรือขายต่อให้กับนักธุรกิจที่ต้องการเข้ามาลงทุนกิจการ เพื่อตอบสนองต่อความต้องการทางเศรษฐกิจของคนในปัจจุบัน ส่งผลให้อาคารได้รับการดูแลรักษา ซ่อมแซมและมีการใช้งานอย่างต่อเนื่อง ตลอดจนยังเป็นการรักษาประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของชาวจีนบาบ๋า ที่ไม่ใช่เพียงแต่เฉพาะสถาปัตยกรรมเท่านั้น แต่ยังเป็นการรักษาวัฒนธรรมด้านอื่นๆให้ยังคงอยู่เช่นกัน

ภาพที่ 4.125 ภาพแสดงภายในอาคารและบริเวณที่จอดรถซึ่งเดิมเคยเป็นสนามหญ้าของบ้านพระอร่ามสาครเขตร

ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 19 มิถุนายน 2555

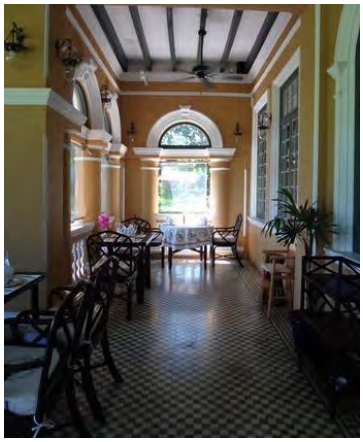

ภาพที่ 4.126 ภาพภายในบ้านพระพิทักษ์ชินประชา ที่ในปัจจุบันถูกเปลี่ยนแปลงการใช้สอยเป็นร้านอาหาร Blue Elephant

ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 9 ตุลาคม 2555

ในการดำเนินการเปลี่ยนแปลงรูปแบบใช้สอยภายในอาคารนั้น โดยส่วนใหญ่ยังคงรูปแบบสถาปัตยกรรมดั้งเดิม รักษาเอกลักษณ์และบรรยากาศท้องถิ่นเอาไว้ เพียงแต่ได้มีการเปลี่ยนพื้นที่ใช้สอยภายในให้เป็นไปตามการใช้สอยใหม่ เช่น บ้านพระพิทักษ์ชินประชาที่เปลี่ยนเป็นร้านอาหาร Blue Elephant ดังภาพที่ 4.153 บ้านพระอร่ามสาครเขตร ที่เปลี่ยนเป็นสำนักงานในส่วนของสำนักงานการบินไทย ภูเก็ตซึ่งในส่วนของบ้านพระอร่ามสาครเขตรนั้นยังปรากฏว่าเป็นอาคารเพียงหลังเดียวที่มีการต่อเติมรูปแบบอาคาร โดยปรากฏอยู่ในส่วนของโรงพยาบาลสิริโรจน์ นอกจากนั้นยังปรากฏการเปลี่ยนแปลงพื้นที่บริเวณรอบอาคารจากสนามหญ้าเป็นที่จอดรถ หรือเป็นตึกแถว เพื่อให้ตอบสนองต่อการใช้สอยอาคารอีกด้วย

ภาพที่ 4.127 ภาพถ่ายทางอากาศบ้านพระอร่ามสาครเขตรปีพ.ศ.2495 และ 2552
แสดงการเปลี่ยนแปลงสภาพที่ตั้งทั้งภายในและบริบทโดยรอบ
ที่มา : กรมแผนที่ทหาร

การคงสภาพความเป็นบ้านพักอาศัย หรือบางอาคารอาจมีการเปลี่ยนแปลงไปเป็นร้านอาหาร พิพิธภัณฑ์ นั้น ทำให้อาคารยังคงมีชีวิต ที่สั่งสมความคิด เรื่องราวและประสบการณ์[39] ทั้งในอดีตและปัจจุบันของผู้คนในภูเก็ต

[39] ทิพย์สุดา ปทุมานนท์, จิตวิทยาสถาปัตยกรรมสวัสดี. (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2549), หน้า 296.

4.4.3 **คุณค่าทางด้านสังคม** (Social Value)

อั่งหม่อหลาวได้รับการจัดให้เป็นส่วนหนึ่งของงานประเพณีสำคัญต่างๆ ในภูเก็ต จากโครงการจัดงานย้อนอดีตเมืองภูเก็ต และโครงการร่วมอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่นจังหวัดภูเก็ต ซึ่งเป็นแผนพัฒนา บำรุง รักษา ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม จารีตประเพณี และเชิดชูบรรพชนของเทศบาลนครภูเก็ต เพื่อฟื้นฟูวัฒนธรรมบาบ๋า ซึ่งเป็นวัฒนธรรมของชุมชนชาวจีนบนเกาะภูเก็ตที่ดำเนินชีวิตมาอย่างต่อเนื่องเป็นเวลานาน ชาวจีนบาบ๋าสืบทอดประเพณีวัฒนธรรมตั้งแต่อดีต ทั้งการจัดเทศกาล งานประเพณี และกิจกรรมอื่นๆอีกมากมาย เช่น เทศกาลกินผัก พ้อต่อ ไหว้เทวดา เทศกาลตรุษจีน-ย้อนอดีตเมืองภูเก็ต เทศกาลวิวาห์บาบ๋า ซึ่งงานกิจกรรมต่างๆ เหล่านี้ล้วนสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของชาวจีนในภูเก็ตได้เป็นอย่างดี โดยประเพณีหนึ่งที่คนท้องถิ่นได้ให้ความสำคัญเป็นอย่างมาก คือ พิธีวิวาห์บาบ๋า ซึ่งเป็นประเพณีการแต่งงานโบราณของชาวจีนบาบ๋าในภูเก็ตที่ได้สูญหายไปกว่า 50 ปี หลังจากที่ได้รับการสืบทอดมาเป็นเวลานาน และในเวลาต่อมาวิวาห์บาบ๋าได้รับการฟื้นฟูอีกครั้ง โดยจัดขึ้นเป็นประจำเดือนมิถุนายนของทุกๆ ปี ด้วยความร่วมมือของจังหวัดภูเก็ต เทศบาลนครภูเก็ต สมาคมเพอรานากัน การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดภูเก็ต กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม (วธ.) วิวาห์บาบ๋าเป็นประเพณีแห่งชีวิตที่มีความหมายถึงการเริ่มต้นชีวิตใหม่ของชาวจีนบาบ๋า โดยนำวัฒนธรรมจากปีนัง มาผสมผสานกับวัฒนธรรมท้องถิ่น คือ จีน ไทยถลาง และ มลายู ประเพณีวิวาห์บาบ๋าจัดขึ้นภายใต้องค์ประกอบต่างๆ ที่บ่งบอกถึงความร่ำรวย ทั้งขบวนแห่งที่ยิ่งใหญ่ รถยนต์ราคาแพง[40] ตลอดจนอั่งหม่อหลาว ซึ่งเป็นสถาปัตยกรรมที่มีความผูกพัน เกี่ยวข้องกับสมาชิกในครอบครัวและบ่งบอกถึงสถานะความร่ำรวยของชาวภูเก็ต ยังได้ถูกจัดให้เป็นสถานที่แต่งงานของประเพณีที่สำคัญด้วยเช่นกัน เช่น บ้านชินประชา บ้านหงษ์หยกเนื่องจากเป็นบ้านเหล่านี้ที่ยังคงมีการใช้สอยอย่างต่อเนื่อง มีการจัดแสดงของเครื่องใช้ที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชาวจีนบาบ๋าให้เห็น ทำให้ผู้คนได้เข้าใจถึงวัฒนธรรมบาบ๋ามากขึ้น

[40] โกศล แตงอุทัย, ภูเก็ตสานต่อประเพณีวิวาห์บาบ๋า [online]. ASTVผู้จัดการออนไลน์, 2555. แหล่งที่มา : http://www.manager.co.th/QOL/ViewNews.aspx?NewsID=9550000110977 [2 มีนาคม 2556]

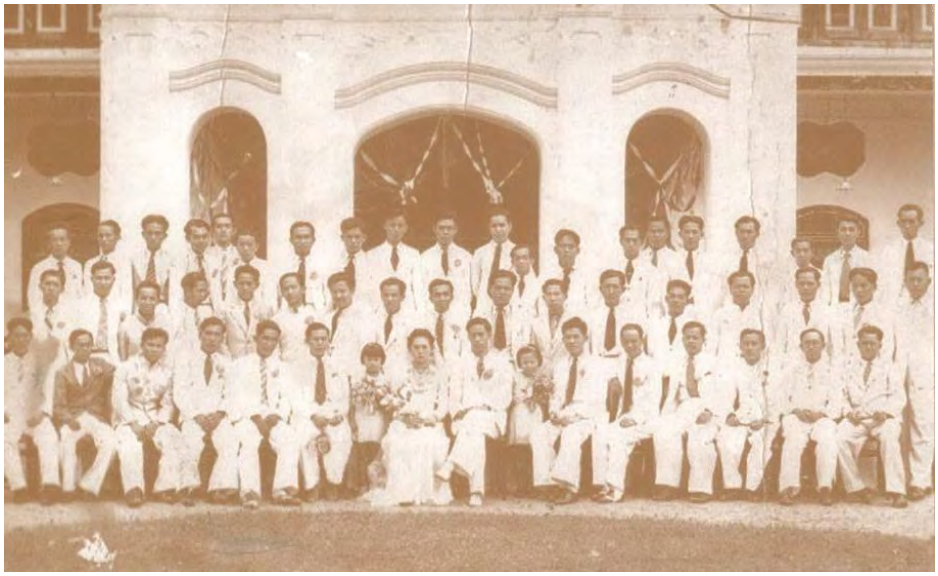

ภาพที่ 4.128 ภาพถ่ายพิธีวิวาห์บาบ๋าของ Mr. Ngor Jaitiam และ Miss Tan Sor Lee ในปีพ.ศ.2486 ฉากหลังของภาพเป็นบ้านของ Mr. Ngor Jaitiam ซึ่งในปัจจุบัน คือ โรงเรียนอนุบาลกนกขวัญ

ที่มา : Window's of the Phuket Baba Wedding, P.108

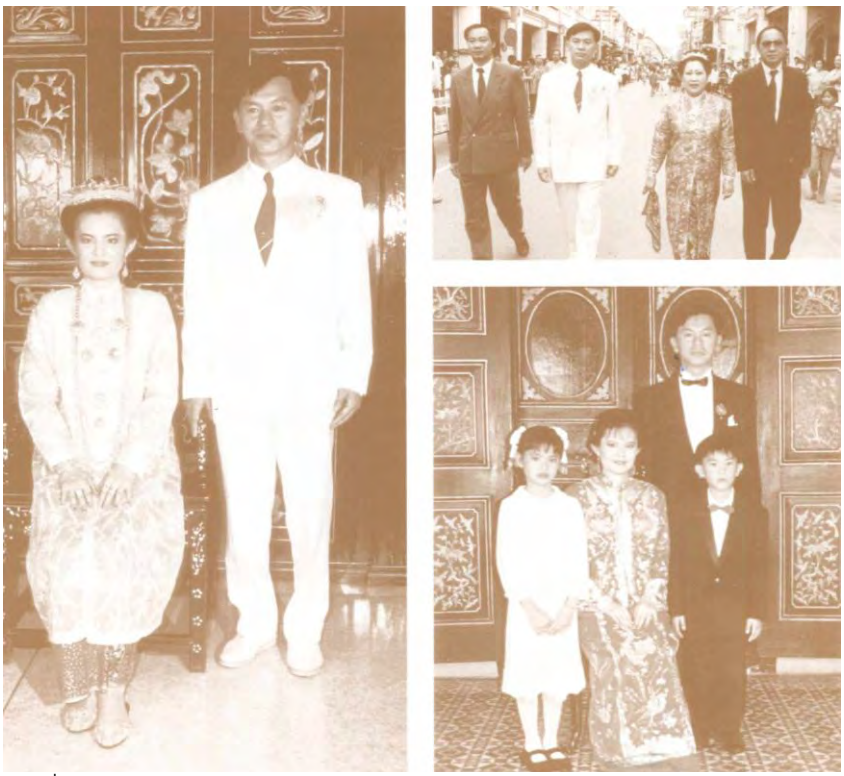

ภาพที่ 4.129 ภาพการจัดประเพณีพิธีวิวาห์บาบ๋า ในงานประกวดมิสไทยแลนด์เวิลด์ ปีพ.ศ. 2537ในภาพคือคุณวินัย และคุณจริณ เรืองจารุวัฒนา มีฉากหลังเป็นบ้านชินประชา

ที่มา : Window's of the Phuket Baba Wedding, P.123

ภาพที่ 4.130 งานหมั้นในพิธีวิวาห์บาบ๋า ภายในบ้านพระพิไสยสรรพกิจ
ของน.ส.กุลชา ตัณฑวณิช - นายอนุจินต์ อังสุวพัฒนากุล เมื่อ 23 ก.ย. 2554
ที่มา : คุณสมนึก ตัณฑวณิช

จากการจัดงานประเพณีนี้ ทำให้ผู้คนส่วนหนึ่งในภูเก็ตกลับมาให้ความสำคัญในวิถีชีวิตแบบนี้อีกครั้ง คู่บ่าวสาวยุคใหม่ในภูเก็ต เริ่มกลับมาให้ความสำคัญและงานแต่งในรูปแบบวิวาห์บาบ๋ามากขึ้น คุณปภาวินท์ ปจันทบุตร เจ้าสาวชาวภูเก็ตที่ได้จัดพิธีวิวาห์บาบ๋าขึ้น ได้กล่าวถึงการจัดพิธีแต่งงานครั้งนี้ไว้ในนิตยสารภูเก็ต บูลเลทินว่า

"ด้วยความที่เราเป็นคนภูเก็ต เห็นวิถีชีวิตแบบบาบ๋ามาโดยตลอด เราชอบในความสวยงามและความหมายของวัฒนธรรม พอจะจัดงานแต่งงานก็เลยเลือกแบบนี้"[41]

ส่วนเจ้าบ่าว คือ คุณวัชรพล เอกประเสริฐ ก็เห็นด้วยกับแนวคิดของเจ้าสาวว่า

"ผมเชื่อว่าคนเราเกิดมาในวัฒนธรรมแบบไหน ควรจะมีความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมตัวเอง"

นอกจากนี้ งานเทศกาลพิธีวิวาห์บาบ๋าแล้ว งานย้อนอดีตเมืองภูเก็ตซึ่งจัดขึ้นโดยเทศบาลนครภูเก็ตร่วมกับการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานภูเก็ต วัฒนธรรมจังหวัดภูเก็ต สมาคมพอรานากัน ชุมชน OLD PHUKET TOWN (ย่านเมืองเก่าภูเก็ต) และมูลนิธิเมืองเก่าภูเก็ต เป็นอีกงานหนึ่งที่มีความเกี่ยวเนื่องกับชุมชนชาวจีนบาบ๋า เนื่องจากงานย้อนอดีตเมืองภูเก็ต

[41] พณพล ธีรวงศธร, "มรดกจากบาบ๋า วิวาห์แบบภูเก็ต." Phuket Bulletin หน้า31.

มีจุดประสงค์เพื่อเพื่อกระตุ้นจิตสำนึกของผู้อยู่อาศัยบริเวณย่านเมืองเก่า เยาวชน และประชาชนชาวภูเก็ตให้ตระหนัก และเห็นคุณค่าในสถาปัตยกรรมทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ตลอดจนส่งเสริมให้มีการอนุรักษ์อาคารอันเป็นมรดกอันล้ำค่าของเมืองให้คงอยู่สืบไป และเพื่อเป็นการส่งเสริมขนบธรรมเนียมประเพณี และอนุรักษ์วิถีดั้งเดิม อีกทั้งยังกระตุ้นเศรษฐกิจ และส่งเสริมการท่องเที่ยวในเขตเมือง ดังนั้น อั่งหม่อหลาวจึงเป็นสถานที่ที่มีความหมายต่อความสัมพันธ์ในชุมชน โดยเฉพาะชาวจีนบาบ๋า ซึ่งยังคงทำหน้าที่สืบทอดประเพณีและวัฒนธรรมต่างๆ มาโดยตลอด โดยมีอั่งหม่อหลาว เป็นฉากหลังและเครื่องมือในการแสดงความเป็นเอกลักษณ์ของวัฒนธรรม ความนิยม ความภาคภูมิใจของชาวจีนบาบ๋าและชาวภูเก็ต

ภาพที่ 4.131 พิธีวิวาห์บาบ๋า คุณปภาวินท์ ปจันทบุตร และคุณวัชรพล เอกประเสริฐ

ที่มา : Phuket Bulletin, P.37

4.4.4 **คุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์** (Historic Value)

จากที่กล่าวมาในบทที่ 3 เรื่องสภาพสังคมเศรษฐกิจในภูเก็ตช่วงเวลาปีพ.ศ.2444-2475 อั่งหม่อหลาว เป็นสถาปัตยกรรมที่เกิดขึ้นจากเจ้าของบ้านชาวจีนที่เติบโตจากกิจการเหมืองแร่และการค้าขายกับชาวต่างประเทศโดยเฉพาะปีนัง ทำให้อั่งหม่อหลาวในภูเก็ตมีรูปแบบสถาปัตยกรรมที่คล้ายคลึงกันกับที่ปีนัง อั่งหม่อหลาวจึงเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่บอกเล่าเรื่องราวของสภาพสังคมเศรษฐกิจ และความสัมพันธ์ระหว่างภูเก็ตกับปีนังที่เกิดขึ้นในอดีตผ่านรูปแบบสถาปัตยกรรมทั้งภายนอกและภายในได้เป็นอย่างดี อั่งหม่อหลาวไม่ได้มีเพียงความสำคัญในด้านประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรมเท่านั้น หากแต่อั่งหม่อหลาวยังเป็นพยานสำคัญให้กับประวัติของบุคคลต่างๆ ที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาภูเก็ตในช่วงพระยารัษฎานุประดิษฐ์ดำรงตำแหน่งข้าหลวงเทศาภิบาลซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ภูเก็ตมีความเจริญรุ่งเรืองอีกด้วย เช่น พระพิทักษ์ชินประชาผู้สร้างอั่งหม่อหลาวหลังแรกในภูเก็ต เพื่อใช้เป็นเรือนหอให้กับภรรยาที่มาจาก

ปีนัง โดยท่านเป็นผู้ควบคุมและออกแบบด้วยตนเอง ในส่วนของการก่อสร้างอาคารดังกล่าวนั้นใช้วัสดุกระเบื้องพื้นและอุปกรณ์ต่างๆที่สั่งซื้อจากยุโรปผ่านทางเมืองปีนัง โดยช่างที่ใช้ในการก่อสร้างพระพิทักษ์ชินประชาได้จ้างช่างชาวจีนจากปีนังมาก่อสร้างโดยตรง และต่อมาบ้านหลังนี้ได้กลายเป็นที่พักของข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ที่เสด็จตาม เนื่องจากในสมัยก่อน ไม่มีโรงแรมหรือที่พักเพื่อรับรองข้าราชการต่างๆเหล่านี้

ภาพที่ 4.132 พระพิทักษ์ชินประชาและภรรยา
ที่มา : ภูเก็ต หน้า 52-53

ภาพที่ 4.133 ภาพถ่ายต่างๆ ในอดีตของข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ที่เคยมาเยือนบ้านชินประชา ซึ่งติดอยู่บนผนังบริเวณส่วนรับแขกของบ้าน
ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 18 ตุลาคม 2554

การสร้างอั่งหม่อหลาวครั้งแรกของพระพิทักษ์ชินประชา นำมาสู่การสร้างอั่งหม่อหลาวหลังอื่นๆ ตามมา พระอร่ามสาครเขตร ซึ่งเป็นเพื่อนกับพระพิทักษ์ชินประชา และเคยเดินทางไปศึกษาต่อที่เมืองปีนัง-ภายหลังกลับมารับกิจการแทนบิดาจนกลายเป็นเศรษฐีอันดับหนึ่งของภูเก็ตในขณะนั้น ได้สร้างอั่งหม่อหลาวตามพระพิทักษ์ชินประชา โดยใช้ช่างจีนชุดเดิม จึงทำให้อั่งหม่อหลาวทั้งสองหลังมีลักษณะรูปแบบที่คล้ายกัน นอกจากพระพิทักษ์ชินประชาและพระอร่ามสาครเขตรที่สร้างอั่งหม่อหลาวแล้ว ยังมีพระพิไสยสรรพกิจ หลวงอำนาจนารักษ์ หลวงอนุภาษภูเก็ตการ และตระกูลเศรษฐีชาวจีนอีกจำนวนหนึ่ง ได้สร้างอั่งหม่อหลาวเพื่อใช้เป็นสิ่งประกาศสถานะของตนเช่นกัน[42] ความเป็นมาของบุคคลทั้งหลายดังกล่าวนำมาสู่คุณค่าทางประวัติศาสตร์ของวัฒนธรรมจีนบาบ๋า ซึ่งเป็นวัฒนธรรมที่เกิดจากการผสมผสานระหว่างจีนและวัฒนธรรมพื้นเมืองในภูเก็ต ซึ่งเป็นรากเหง้าของชาวภูเก็ตเชื้อสายจีนในปัจจุบัน

[42] ปรียชนัน สายสาคเรศ, "อิทธิพลที่ส่งผลต่อสถาปัตยกรรมย่านเมืองเก่าภูเก็ต", วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547).หน้า 99.

นอกจากอั่งหม่อหลาวจะมีความสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ทางเศรษฐกิจ สังคม และบุคคลสำคัญที่เกิดขึ้นในอดีตแล้ว อั่งหม่อหลาวยังเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ที่สำคัญต่างๆในระดับประเทศอีกด้วย จากคำบอกเล่าของคุณประชา ตัณฑวณิช ทายาทรุ่นที่ 4ของบ้านชินประชา ได้เล่าว่ารัชกาลที่ 5 และ 6 เคยเสด็จมาเสวยพระสุธารสที่บ้านชินประชา เมื่อคราวที่เสด็จฯมาที่เกาะภูเก็ต[43] หรือแม้แต่เมื่อครั้งสงครามโลกครั้งที่ 2 บ้านพระพิไสยสรรพกิจก็เคยใช้เป็นฐานทัพของชาวญี่ปุ่น และเมื่อสงครามสงบลง ได้มีทหารญี่ปุ่นทิ้งดาบไว้ที่บ้านหลังนี้[44] ดังภาพที่ 4.134 เหตุการณ์ดังกล่าวล้วนแล้วแต่เป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่จะช่วยให้เข้าใจถึงที่มาที่ไปของการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่เกิดขึ้นได้อย่างดี

ภาพที่ 4.134 ดาบซามูไรทหารญี่ปุ่นทิ้งไว้ในบ้านพระพิไสยสรรพกิจ
ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 26 กรกฎาคม 2555

อั่งหม่อหลาว จึงเป็นสถาปัตยกรรมที่ชวนให้ลูกหลาน หรือผู้คนในภูเก็ตเข้าใจคุณค่าทางประวัติศาสตร์ของอั่งหม่อหลาว อันเป็นส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์ที่สำคัญในภูเก็ต

4.4.5 **คุณค่าทางด้านความงาม** (Aesthetic Value)

จากที่กล่าวมาแล้วในเรื่องรูปแบบและองค์ประกอบของสถาปัตยกรรมอั่งหม่อหลาวในข้างต้น ชาวจีนบาบ๋านิยมใช้ลวดลายแกะสลักปูนปั้นประดับตกแต่งตามองค์ประกอบอาคาร รวมไปถึงการแกะสลักเครื่องเรือน เครื่องใช้ต่างๆ ภายในบ้าน ด้วยการใช้พืชพรรณ หรือสัตว์ที่มีความหมายมงคลมาแกะสลัก ดังที่อธิบายในคุณค่าทางด้านจิตใจ ทั้งนี้ การตกแต่งลวดลายเป็นวิธีการหนึ่งที่ช่วยส่งเสริมคุณค่าของผลงานนั้นๆ ให้มีความสง่างาม ละเอียดลออ และหรูหรามากขึ้น ตอบสนองต่อความต้องการทางใจของมนุษย์ยิ่งขึ้นซึ่งในแต่ละท้องถิ่นจะมีจุดประสงค์ในการตกแต่งลวดลายที่ต่างกัน นายแพทย์ประสิทธิ์ โกยศิริพงศ์ได้กล่าวถึงความสำคัญที่คนจีนนำสิ่ง

---

[43] กุศล เอี่ยมอรุณ, ภูเก็ต (ด่านสุทธาการพิมพ์ : สารคดี, 2536). หน้า 133.

[44] สมนึก ตัณฑวณิช. สัมภาษณ์, 26 กรกฎาคม 2555.

มงคลต่างๆ ในธรรมชาติมาสอดแทรกในลวดลายองค์ประกอบว่า

"...การเจาะช่องหน้าต่าง ช่องลมของคนจีน ทำเพื่อให้เป็นสัญลักษณ์ ของการอวยพร แสดงถึงสิ่งที่ดี

ช่องลายสลัก รูปร่างประตู หน้าต่าง ลวดลายเหล็กดัด บานหน้าต่าง คนจีนจะแฝงปรัชญา สิ่งอวยพร จะมีความหมายในลักษณะอวยพรให้คนในบ้านอยู่เย็นเป็นสุข งานการมั่นคง แต่เจตนาจริงๆของการที่มีช่องลม เพื่อให้ระบายอากาศจากฉิ่มแจ้ออกสู่ตัวบ้าน"[45]

นายแพทย์ประสิทธิ์ โกยศิริพงศ์ ยังได้กล่าวต่ออีกว่า ค้างคาวเป็นสัตว์มงคลชนิดหนึ่งที่คนจีนนิยมนำมาใช้ เนื่องจากคำว่า ค้างคาว มีชื่อเรียกในภาษาจีนฮกเกี้ยนว่า เพียงฮก เป็นสัตว์ที่คนจีนนำมาแทนความหมายว่ามีโชค ตามที่ได้อธิบายความหมายในเรื่องบริเวณทางเข้าหลักใต้ถุนด้านหน้าอาคาร ดังนั้น ค้างคาวจึงถูกนำมาใช้ในลวดลายปูปั้นประดับตามหัวเสา ผนัง ช่องลมและช่องแสงต่างๆ ดังภาพที่ 4.135 ตัวอย่างที่พบการนำค้างคาวมาใช้เป็นสัญลักษณ์นั้น คือ บริเวณช่องแสงด้านบนหน้าต่างของทางเข้าด้านหน้าอาคาร ซึ่งลักษณะช่องแสงที่เห็นนั้น จะปรากฏลักษณะค้างคาวมุมละตัว เมื่อมองในภาพรวมเป็นช่องแสงช่องเดียว ก็จะเป็นค้างคาวอีก 1 ตัว รวมแล้วเป็นค้างคาว 5 ตัว มีชื่อเรียกในภาษาจีนฮกเกี้ยนว่า หงอเพียงฮก โดยคำว่าหงอ แปลว่า ห้า เมื่อตัดคำว่าเพียงออก จะเหลือแค่คำว่าหงอฮก มีความหมายว่า โชคลาภ 5 ประการ อันได้แก่ ฉางโซ่ว หมายถึง มีอายุยืนยาว ฟู่กุ้ย หมายถึง ความมั่งคั่งร่ำรวย คังหนิง หมายถึง มีสุขภาพดี ปราศจากโรคภัย เห่าเต๋อ หมายถึง รักชอบคุณธรรม และซ่านจง หมายถึง การตายอย่างสงบสุข[46] การทำลวดลายที่ซ้ำกันจึงเสมือนว่าเป็นการทวีโชคให้กับคนในบ้านมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้ช่องแสงบริเวณนี้ยังทำหน้าที่ให้แสงเข้า และมีลมไหลผ่านจากบริเวณฉิ่มแจ้ออกสู่ตัวบ้านตามที่นายแพทย์ประสิทธิ์ โกยศิริพงศ์ ได้กล่าวในข้างต้นไว้ด้วย จึงพบค้างคาวใช้ในอั่งหม่อหลาวตามองค์ประกอบต่างๆ เช่น หัวเสา ผนัง ช่องแสงต่างๆ หินหลักยอดโค้ง (Key Stone)นอกจากนี้ยังมีหงส์ ซึ่งชาวจีนถือว่าเป็นสัตว์ที่มีสัญลักษณ์แห่งคุณธรรม ความดีงาม มังกร ถือเป็นสัญลักษณ์ของความอุดมสมบูรณ์ การสร้างสรรค์ ความคล่องแคล่ว ความมีอำนาจ ส่วนสิงโต นิยมวางไว้หน้าบ้านตามหลักฮวงจุ้ย เนื่องจากมีสัญลักษณ์ในการขับไล่สิ่งชั่วร้าย ภัยอันตรายต่างๆ และบ่งบอกถึงบุญบารมีของเจ้าของบ้านด้วย[47] ส่วนลายเมฆถือเป็นความโชคดี ความสุข ความสันติภาพ

---

[45] ประสิทธิ์ โกยศิริพงศ์, นายแพทย์. สัมภาษณ์, 18 มีนาคม 2556.

[46] ปิยะแสง จันทรวงศ์ไพศาล, 108 สัญลักษณ์จีน (กรุงเทพฯ: ซีเอ็ดยูเคชั่น, 2552), หน้า 95-96.

[47] เรื่องเดียวกัน, หน้า 185.

ภาพที่ 4.135 ภาพแสดงการนำค้างคาวมาใช้เป็นสัญลักษณ์ในลวดลายองค์ประกอบต่างๆ
ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 9 ตุลาคม 2555

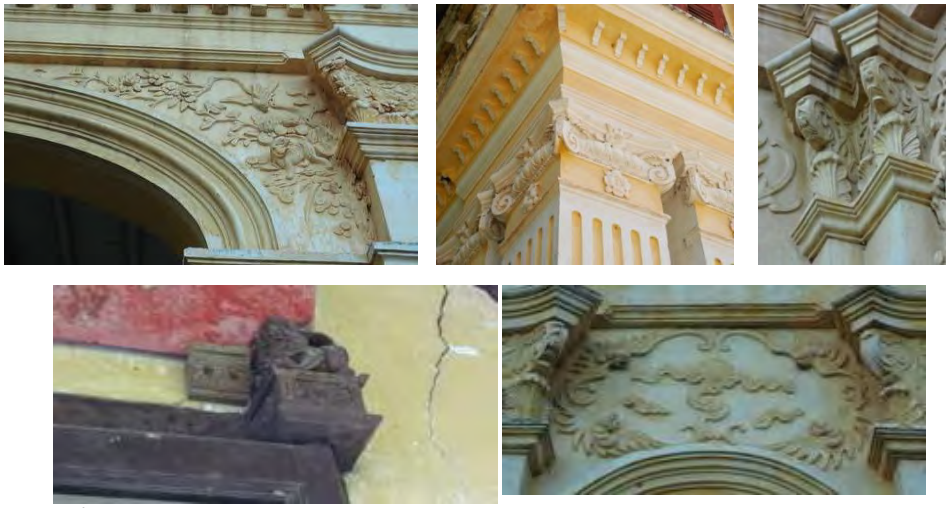

ภาพที่ 4.136 ภาพแสดงการนำธรรมชาติต่างๆ มาใช้ในลวดลายองค์ประกอบของบ้าน
ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 9 ตุลาคม 2555

ในภูเก็ตนอกจากจะมีการประดับตกแต่งลวดลายด้วยธรรมชาติแล้ว ยังนิยมการใช้ลวดลายเรขาคณิต โดยเฉพาะลายสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน ซึ่งถือเป็นลายมงคลของชาวจีนที่มีความหมายถึงชัยชนะ ทั้งนี้ลวดลายขนมเปียกปูนยังปรากฏตามผนังกำแพงยุโรป เพราะเชื่อว่าจะช่วยป้องกันปีศาจร้ายได้ การทำรูปสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูนจึงน่าจะได้รับอิทธิพลจากทางตะวันตก ชาวจีนจึงนำมาใช้เพื่อมีความหมายในชัยชนะและการป้องกันปีศาจ สะท้อนถึงความปรารถนาของชาวจีนที่ต้องการมีอำนาจเหนือผู้อื่น และเอาชนะต่อสิ่งร้าย

ภาพที่ 4.137 ภาพแสดงการนำสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูนมาใช้ในลวดลายองค์ประกอบต่างๆ

ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 9 ตุลาคม 2555

นอกจากการตกแต่งลวดลายบนองค์ประกอบต่างๆแล้ว ความงามของอั่งหม่อหลาวที่พบในส่วนต่างๆ เช่น การแกะสลักเครื่องเรือนฝังมุก ด้วยการใช้เรื่องราวของเทพเจ้าและความเชื่อของชาวจีน การใช้พื้นกระเบื้องที่สั่งเข้ามาจากประเทศอิตาลี ซึ่งมีการใช้สีและการจัดวางองค์ประกอบเรขาคณิตของพื้นกระเบื้องไว้อย่างลงตัว การจัดวางพื้นที่ใช้สอย อย่างเช่น การวางสนามหญ้าหน้าบ้านเป็นรูปวงกลมหรือรูปหัวใจ ลานเอนกประสงค์หลังบ้านที่มีบ่อน้ำ ซึ่งนอกจากจะจัดวางตามความเชื่อแล้ว ความงามที่ปรากฏต่อสายตาแก่คนในบ้านและผู้พบเห็นยังทำให้ผู้คนเหล่านี้เกิดความรู้สึกปิติ ยินดี ชื่นชมในเอกลักษณ์ของอั่งหม่อหลาว

จากที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่าการตกแต่งลวดลายประดับอาคารของคนจีน นอกจากจะเป็นสิ่งที่ช่วยจรรโลงใจให้กับผู้ที่พบเห็นแล้ว ยังช่วยเติมเต็มประโยชน์ใช้สอยของอาคารให้สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

ภาพที่ 4.138 ภาพแสดงการตกแต่งลวดลายและความงามอื่นๆที่ทำให้ผู้พบเห็นเกิดความชื่นชม
ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 9 ตุลาคม 2555

จากการศึกษารูปแบบและพัฒนาการทางสถาปัตยกรรมอั่งหม่อหลาวในข้างต้น แสดงให้เห็นถึงการวางรูปแบบผังและการออกแบบองค์ประกอบของอาคารของชาวจีน ที่นอกจากจะคำนึงถึงหลักของฮวงจุ้ยในการจัดวางอาคารให้สมมาตรตามที่ได้กล่าวในเรื่องคุณค่าทางด้านจิตใจแล้ว ยังได้แสดงให้เห็นถึงการผสมผสานระหว่างสัดส่วน[48] ของเส้นนอนและเส้นตั้งในองค์ประกอบอาคาร ในสัดส่วนระหว่างเส้นนอนในองค์ประกอบนั้น จากภาพที่ 4.139 จะเห็นได้จากการใช้เส้นขอบบนของวงกบหรือกรอบปูนปั้นที่ใช้ตกแต่งประตูหรือหน้าต่างจะเท่ากับเส้นปูนปั้นลวดบัวด้านล่างของหัวเสา นอกจากนั้น ความสูงของช่องลมด้านบนผนังที่กั้นห้องต่างๆ จะมีความสูงเท่ากับพื้นที่ของบัวปูนปั้นพอดี เนื่องจากเวลาปั้นหัวเสา ช่างจะปั้นรอบ ดังนั้น เมื่อนำหัวเสามาวางประกอบกับผนัง องค์ประกอบปูนปั้นของหัวเสาก็จะเห็นได้จากด้านในด้วย การตีโครงคร่าวผนังไม้ภายใน จึงใช้การตีเส้นในสัดส่วนเดียวกันกับบัวของหัวเสาพอดี[49] หรือการแบ่งสัดส่วนระหว่างหน้าต่างที่มีตัวบาน 3 ช่วง โดยให้ความสูงของช่วงล่างมีความสูงเท่ากับบัวด้านล่างของเสาอิง (Pilaster)ตามผนัง ทำให้เกิดการแบ่งสัดส่วนของอาคารให้มีความกลมกลืนจนเกิดเป็นความงามขึ้นมา

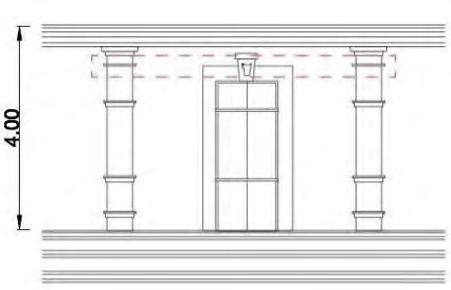

ภาพที่ 4.139 ภาพร่างแสดงการใช้สัดส่วนเส้นนอน ขอบบนของกรอบหน้าต่าง มีเส้นนอนตรงกับเส้นปูนปั้นลวดบัวด้านล่างของหัวเสา
ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 9 ตุลาคม 2555

[48] องค์ประกอบทางทัศน์ศิลป์ ได้แก่ ดุลยภาพ สัดส่วน ความกลมกลืน การตัดกัน จังหวะ และเอกภาพ

[49] ยุวรัตน์ เหมะศิลปิน, สัมภาษณ์, 21 มีนาคม 2556.

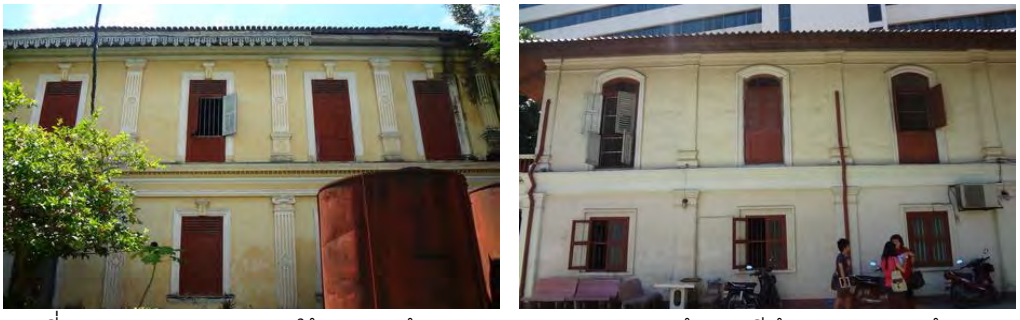

ภาพที่ 4.140 ตัวอย่างของการใช้สัดส่วนเส้นนอน ขอบบนของกรอบหน้าต่างมีเส้นนอนตรงกับเส้นปูนปั้นลวดบัวด้านล่างของหัวเสา

ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 9 ตุลาคม 2555

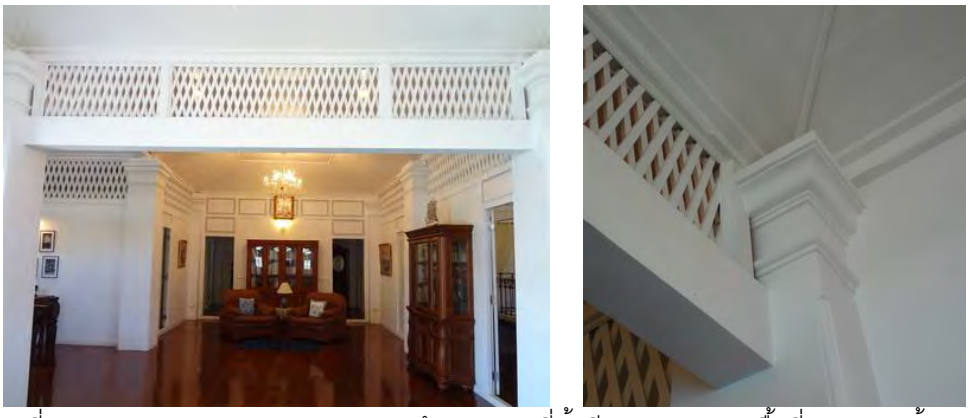

ภาพที่ 4.141 ภาพแสดงความสูงของช่องลมด้านบนผนังที่กั้นมีความสูงเท่ากับพื้นที่ของบัวปูนปั้นพอดี

ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 9 ตุลาคม 2555

ภาพที่ 4.142 ภาพแสดงการใช้สัดส่วนเส้นนอนระหว่างความกว้างของลูกกรงกับขอบบัวของเสาอิง
ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 9 ตุลาคม 2555

จากที่กล่าวมาข้างต้น นอกจากคุณค่าด้านความงามจะเกิดขึ้นจากความรู้สึกของผู้คนที่มีต่อสัญลักษณ์ของลวดลายตามที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว ความงามในสถาปัตยกรรมอั่งหม่อหลาวยังเกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมด้วยเช่นกัน

4.4.6 **คุณค่าทางด้านสถาปัตยกรรม** (Architecture Value)

อั่งหม่อหลาวแสดงถึงการประยุกต์ระหว่างสถาปัตยกรรมตะวันตกและจีน ให้เข้ากับสภาพแวดล้อมในภูเก็ตที่มีแดดแรงและฝนตกชุก ด้วยการออกแบบสถาปัตยกรรมผ่านการใช้สอยของบ้านดังที่กล่าวในรูปแบบและการพัฒนาการทางสถาปัตยกรรมข้างต้น กล่าวคือ การออกแบบหน้าบ้านให้เป็นใต้ถุน มีหน้ามุขยื่นออกมา เพื่อเวลาฝนตก ผู้อยู่อาศัยจะสามารถเดินเข้าออกได้อย่างสะดวก หรือการสร้างบ่อน้ำโบราณไว้รองรับน้ำฝน เพื่อเก็บไว้ใช้อุปโภค บริโภค ตามความเชื่อของชาวจีนที่เปรียบเสมือนท้องมังกรที่คอยรองรับเงินทองให้ไหลมาเทมา การออกแบบช่องลมเพื่อให้ถ่ายเทอากาศได้อย่างสะดวก และช่องแสง เพื่อให้แสงเข้ามาภายในบ้านตามความเชื่อของชาวจีนที่แสงจะนำความโชคดีมาให้

ผศ.ดร.อรรจน์ เศรษฐบุตร ผู้เชี่ยวชาญในเรื่องเกี่ยวกับเรื่องการจัดการพลังงานในอาคาร การประหยัดและอนุรักษ์พลังงานทางงานสถาปัตยกรรมได้อธิบายถึงหลักการถ่ายเทอากาศของอั่งหม่อหลาวว่า การแยกอาคารระหว่างอาคารหลักและอาคารรอง โดยมีลานเอนกประสงค์หรือฉิ่มแจ้เซื่อม เพื่อให้ลมพัดออกไป เพราะถ้าหากวางอาคารหลักและอาคารรองติดกัน จะทำให้ลมไม่สามารถถ่ายเทออกไปได้ และเป็นการกั้นส่วนครัวไม่ให้กลิ่นที่ขณะทำกับข้าวไหลวกกลับเข้ามาได้ ส่วนการมีบ่อน้ำโบราณ จะช่วยเสริมให้อากาศเย็นสบายมากขึ้น ดังจะเห็นได้จากที่ 4.143 จากที่กล่าวมานั้น สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการวางผังอาคารในปัจจุบันได้[50]

ภาพที่ 4.143 ภาพร่างรูปตัดอาคาร แสดงการถ่ายเทของอากาศภายในบ้าน
ที่มา : ผู้วิจัย

นอกจากนี้ยังมีการนำเอาเชิงชายลายฉลุเข้ามาใช้ เพื่อเป็นการชะลอความเร็วของน้ำฝนที่ไหลลงมาจากหลังคามาเป็นหยด ไม่เทกระจายตัวเป็นผืนใหญ่[51]

จากที่ได้กล่าวในเรื่องรูปแบบและพัฒนาการของสถาปัตยกรรมข้างต้น อั่งหม่อหลาวเป็นสถาปัตยกรรมที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากสถาปัตยกรรมปีนัง นอกจากนี้ยังมีส่วนหนึ่งที่ส่งผ่านมาทางสิงคโปร์ ซึ่งในขณะนั้นทั้งเมืองปีนังและสิงคโปร์เป็นเมืองขึ้นของอังกฤษ และในขณะเดียวกัน อังกฤษก็ปกครองอินเดีย ช่างอังกฤษได้นำเอารูปแบบตะวันตกที่ดัดแปลงจากอินเดียเข้ามาเช่นกัน ซึ่งมีลักษณะเด่น คือ การทำเพดานสูงการทำหน้าต่างไม้บานเกล็ดแบบปรับได้ อิทธิพลจากสถาปัตยกรรมอังกฤษในยุคสมัยนั้นด้วยเช่นกัน คือ รูปแบบสถาปัตยกรรมนีโอคลาสสิค[52] ที่มีรูปแบบการวางผังแบบสี่เหลี่ยม และมีแกนสมมาตร การนำเอาเสาอิง (Pilaster)

---

[50] อรรจน์ เศรษฐบุตร, สัมภาษณ์, 23 มีนาคม 2556.

[51] ยุวรัตน์ เหมะศิลปิน, สัมภาษณ์, 21 มีนาคม 2556.

[52] ยงธนิศร์ พิมลเสถียร, สัมภาษณ์, 7 กุมภาพันธ์ 2556.

หรือการใช้ผนังแบบเซาะร่องทางแนวนอน (Rustication) มีการใช้กระเบื้องพื้น ซึ่งสั่งผลิตมาจากประเทศอังกฤษและอิตาลี ซึ่งมีลวดลายเรขาคณิตที่สวยงาม และในขณะเดียวกันก็ได้นำความเชื่อฮวงจุ้ยตามที่ได้กล่าวในคุณค่าทางด้านจิตใจ เข้ามาผสมผสานกับรูปแบบสถาปัตยกรรมตะวันตก ด้วยการนำเอาลวดลายตกแต่งประดับแบบจีนเข้ามาผสมกับลวดลายบนหัวเสา บริเวณหน้าจั่ว หรือบริเวณผนัง ซึ่งความงดงามวิจิตรเหล่านี้เกิดจากการสร้างสรรค์ของฝีมือช่างจีนที่เจ้าของบ้านได้นำมาจากปีนัง และกรรมกรชาวจีนภายในภูเก็ต ซึ่งมีความสามารถในการออกแบบตกแต่งลวดลายของอาคารได้อย่างประณีตงดงาม

ภาพที่ 4.144 การใช้เสาอิงและผนังเซาะร่องของอาคาร

ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 9 ตุลาคม 2555

การใช้โครงสร้างและวัสดุของอั่งหม่อหลาว เป็นการผสมผสานระหว่างรูปแบบตะวันตกและจีนเข้าด้วยกันจากการสัมภาษณ์คุณธวัชชัย ตัณฑเวส ทายาทของบ้านหลวงอำนาจนรารักษ์ ได้เล่าว่าโครงสร้างหลังคาและวัสดุกระเบื้องมุงหลังคานั้นเป็นแบบจีน ซึ่งในแต่ก่อนจะนำเข้ากระเบื้องเข้ามาจากเมืองจีน แต่ในภายหลังช่างจีนในภูเก็ตสามารถผลิตวัสดุมุงกระเบื้องเองได้ภายในท้องถิ่น[53] จากที่อธิบายในข้างต้น เป็นการแสดงถึงภูมิปัญญาของชาวจีน และเป็นการแสดงความสามารถของผู้สร้างในอดีตที่ได้นำเอารูปแบบสถาปัตยกรรมตะวันตกมาผสมผสานกับจีนได้อย่างลงตัว นอกจากนี้ รูปแบบการจัดลำดับวางผังยัง สะท้อนถึงวิถีชีวิต การใช้สอย ประเพณีกิจกรรมของชาวจีนบาบ๋า ซึ่งมีความเป็นเอกลักษณ์แตกต่างไปจากผู้คนอื่นๆ อีกทั้งยังแสดงคติความเชื่อที่เจ้าของบ้านนับถืออีกด้วย จึงทำให้ความเป็นบ้านอั่งหม่อหลาวนั้นยังคงอยู่

[53] คุณธวัชชัย ตัณฑเวส. สัมภาษณ์, 9 ตุลาคม 2555.

4.5 ความแท้ของอั่งหม่อหลาว

4.5.1 ความแท้ด้านสภาพที่ตั้ง (Location and Setting)

ดังที่กล่าวไว้ในบทที่ 3 แหล่งที่ตั้งและสภาพโดยรอบอั่งหม่อหลาว คือ พื้นที่เมืองเก่าภูเก็ตที่เคยเป็นศูนย์กลางการค้าขายอันรุ่งเรืองในอดีตของเมืองภูเก็ตที่มีอายุมากกว่า 100 ปี และเป็นชุมชนชาวจีนฮกเกี้ยนส่วนใหญ่ที่อพยพเข้ามาทำกิจการค้าขายและทำกิจการเหมืองแร่ จึงทำให้ที่ดินส่วนใหญ่ในเมืองเก่าภูเก็ตเป็นของเศรษฐีชาวจีนที่ร่ำรวยขึ้นมาจากกิจการดังกล่าว และจากการเข้ามาตั้งถิ่นฐานของชาวจีนเหล่านี้ ทำให้เกิดการผสมผสานกันระหว่างวัฒนธรรมพื้นเมืองในภูเก็ต และวัฒนธรรมของชาวจีน รวมไปถึงการรับเอาค่านิยมต่างๆจากทางตะวันตกเข้ามาโดยผ่านปีนัง ทำให้ที่ตั้งบริเวณนี้เป็นพื้นที่ที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ แสดงถึงอัตลักษณ์ของกลุ่มคนในพื้นที่แห่งนี้

นอกจากนั้น การที่นายเหมืองแร่ประสบความสำเร็จจนมีฐานะสร้างอั่งหม่อหลาวนั้น ในอดีตนายเหมืองทั้งหลายต่างได้เคยใช้ชีวิตค้าขายอยู่ในตึกแถวย่านการค้าในเมืองมาก่อน ดังนั้น รูปแบบสถาปัตยกรรมส่วนหนึ่งของถูกถ่ายทอดมายังอั่งหม่อหลาว ซึ่งกระจายตัวอยู่โดยรอบย่านการค้า ทำให้รูปแบบสถาปัตยกรรมทั้งภายในเมืองและโดยรอบนั้น มีทัศนียภาพและบริบทที่กลมกลืนกัน เกิดความปิติ ชื่นชมต่อผู้ที่ได้พบเห็น

ด้วยเหตุนี้ หากมีการเปลี่ยนแปลงสภาพที่ตั้งของอั่งหม่อหลาวไป รวมถึงที่ตั้งของตึกแถว โดยไม่คำนึงถึงคุณค่านั้น จะทำให้สูญเสียความแท้ด้านสภาพที่ตั้งในความเป็นประวัติศาสตร์ของการตั้งถิ่นฐานของชุมชนที่เคยเป็นย่านการค้าที่เจริญรุ่งเรืองที่สุดในยุคหนึ่งของภูเก็ตไป และยังทำให้วัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์บนย่านนี้เลือนหายไปเช่นกัน

ภาพที่ 4.145 บริเวณย่านการค้าเมืองเก่าภูเก็ต
ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 31 ธันวาคม 2552

4.5.2 **ความแท้ด้านรูปทรงและการออกแบบ** (Form and Design)

เมื่อศึกษารูปแบบและพัฒนาการทางสถาปัตยกรรมแล้ว พบว่าการก่อสร้างและการตกแต่งประดับลวดลายของอั่งหม่อหลาว แสดงถึงการแสดงออกตามความคิดสร้างสรรค์และความสามารถในการก่อสร้างของช่างจีนจากปีนังที่นายเหมืองแร่ได้นำเข้ามา ซึ่งจะเห็นได้จากการหยิบเอาองค์ประกอบทางธรรมชาติซึ่งมีความหมายมงคลของจีนมาแกะสลักลวดลายต่างๆ ลงบนช่องว่างของผนัง หัวเสา และองค์ประกอบต่างๆ เป็นการแสดงให้เห็นภูมิปัญญาอันชาญฉลาดของช่างฝีมือในการเลือกใช้ลวดลายให้เหมาะสมกับที่ว่างนั้นๆได้อย่างลงตัว

การได้รับอิทธิพลรูปแบบสถาปัตยกรรมของอั่งหม่อหลาวจากปีนังเข้ามา ทั้งรูปแบบประตู หน้าต่าง กระเบื้องมุงหลังคา จากจีน หรือกระเบื้องพื้น หรืองานหล่อเหล็กลูกกรงบันได จากทางตะวันตก แสดงให้เห็นว่า การสร้างอั่งหม่อหลาวของนายเหมืองนั้น ไม่ได้เน้นเฉพาะที่ฝีมือของช่างเท่านั้น แต่ยังให้ความสำคัญกับการเลือกใช้วัสดุที่มีคุณภาพมากที่สุด และสอดคล้องกับคติความเชื่อของชาวจีนที่ผู้สร้างได้รับจากบรรพบุรุษ เพื่อสะท้อนความปรารถนาของผู้สร้างที่ต้องการจะให้สังคมยอมรับและอยู่เหนือผู้อื่น

ภาพที่ 4.146 บริเวณทางเข้าหลักใต้ถุนด้านหน้าอาคารของบ้านคุณปัญญา ต่อเจริญ และ Chung Keng Quee Mansion, Penang

ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 12 ตุลาคม 2555

ภาพที่ 4.147 บันไดของบ้านพระพิไสยสรรพกิจ และ Chung Keng Quee Mansion, Penang

ที่มา : The Pinang Peranakan Museum, p.24.

ภาพที่ 4.148 พื้นกระเบื้องดินเผาลวดลายเรขาคณิต บ้านหงษ์หยก และ Chung Keng Quee Mansion, Penang

ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 16 ตุลาคม 2554

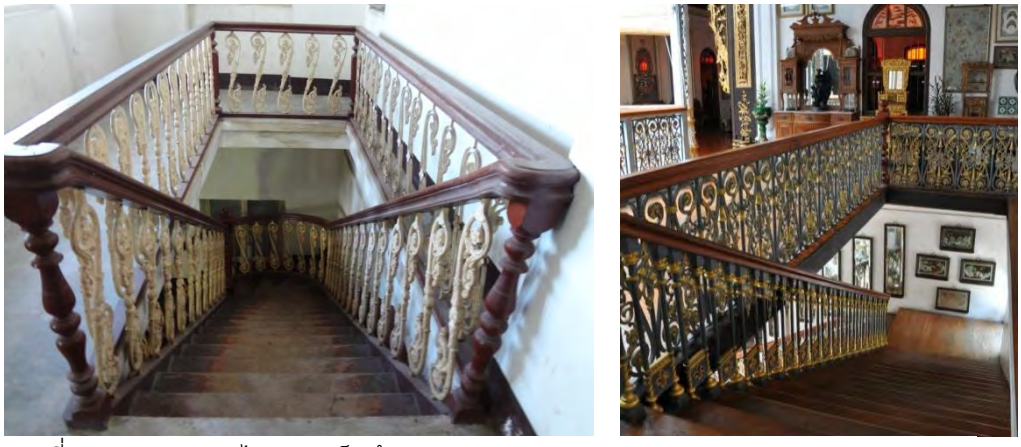

ภาพที่ 4.149 ลูกกรงบันไดหล่อเหล็ก บ้านพระอร่ามสาครเขตรและ Chung Keng Quee Mansion, Penang

ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 16 ตุลาคม 2554

นอกจากนี้ การวางผังอาคารให้อยู่ในแกนสมมาตร การใช้สัดส่วนขององค์ประกอบอาคารให้มีความกลมกลืน การจัดวางพื้นที่ใช้สอยด้วยหลักคติความเชื่อของชาวจีน สิ่งเหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นการสร้างเอกลักษณ์ให้กับอั่งหม่อหลาวทั้งสิ้น การคงรูปแบบและองค์ประกอบเดิมของอั่งหม่อหลาว รวมไปถึงพื้นที่ใช้สอยภายในอาคารจึงเป็นการรักษาคุณค่าและเอกลักษณ์ของภูเก็ตด้วยเช่นกัน

4.5.3 **ความแท้ด้านประโยชน์ใช้สอย** (Use and Function)

จากการสำรวจสภาพการใช้สอยของอั่งหม่อหลาวในปีพ.ศ.2555 พบว่ามีอั่งหม่อหลาวจำนวน 9 หลัง จากทั้งหมด 15 หลัง ที่ยังคงมีสถานะเป็นบ้านพักอาศัยอยู่ โดยผู้อยู่อาศัยก็ยังคงเป็นลูกหลานชาวจีนบาบ๋าที่ได้รับมรดกจากบรรพบุรุษสืบต่อกันมา อั่งหม่อหลาวจึงมีการเปลี่ยนแปลงในเชิงกายภาพไปไม่มากนัก เนื่องจากผู้อยู่อาศัยภายในบ้าน ยังคงใช้วิถีชีวิตแบบชาวจีนบาบ๋า และสืบทอดประเพณีและวัฒนธรรมบาบ๋าต่อกันมา อั่งหม่อหลาวจึงยังคงมีประโยชน์ใช้สอยเป็นบ้านพักอาศัย เป็นเสมือนศูนย์รวมของคนในครอบครัว และจากการที่อั่งหม่อหลาวเป็นบ้านที่บรรพบุรุษสร้างไว้ เพื่อแสดงถึงสถานะของตน และความขยันขันแข็ง อดทนต่อสู้ เพื่อให้ลูกหลานอยู่อย่างสุขสบาย สิ่งเหล่านี้ ทำให้ลูกหลานภาคภูมิใจในตัวบรรพบุรุษ รักและผูกพันกับครอบครัว เข้าใจถึงคุณค่าของความเป็นบ้าน และยังคงเก็บรักษาบ้านเอาไว้

การรักษาความแท้ด้านประโยชน์ใช้สอย จึงเปรียบเสมือนการรักษาร่องรอยประวัติศาสตร์ เป็นการรักษาวิถีชีวิต ประเพณีและวัฒนธรรมของชาวบาบ๋า ซึ่งมีผลต่อคุณค่าทางจิตใจของผู้อยู่อาศัยและผู้คนที่เกี่ยวข้อง

ภาพที่ 4.150 งานหมั้นในพิธีวิวาห์บาบ๋า ภายในบ้านพระพิไสยสรรพกิจ ของน.ส.กุลชา ตัณฑวณิช - นายอนุจินต์ อังสุวัฒนากุล เมื่อ 23 ก.ย. 2554
ที่มา : สมนึก ตัณฑวณิช

4.5.4 **ความแท้ด้านคุณภาพเชิงนามธรรม**

การที่ผู้สร้างอั่งหม่อหลาวส่วนใหญ่นั้นเป็นชาวจีน สิ่งหนึ่งที่สามารถบ่งบอกถึงอัตลักษณ์ของชาวจีนได้เป็นอย่างดี คือ ความเชื่อ ที่บรรพบุรุษปลูกฝังมา ที่ไม่ว่าจะอพยพไปที่ใด ชาวจีนก็จะนำเอาความเชื่อที่เคยนับถืออยู่เดิมมาด้วย อั่งหม่อหลาวจึงเป็นสถาปัตยกรรมที่ถูกแฝงด้วยความคติความเชื่อแบบจีน

ความเชื่อของบรรพบุรุษจึงยังคงมีผลต่อจิตใจของผู้คนในภูเก็ตจนถึงปัจจุบัน ที่ถึงแม้จะมีการเปลี่ยนแปลงประโยชน์ใช้สอยของอาคารไปแล้ว แต่ก็ยังคงเก็บรักษาแท่นบูชาบรรพบุรุษบริเวณโถงกลาง เป็นการแสดงถึงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษซึ่งเป็นคุณธรรมที่ลูกหลานชาวจีนได้ถูกสั่งสอนมา หรือถึงแม้จะไม่สามารถเก็บแท่นบูชาบรรพบุรุษไว้ได้แล้ว แต่ก็ยังคงแสดงความเคารพความรู้สึกนึกคิด ด้วยการทำบริเวณโถงกลางที่เคยมีแท่นบูชาบรรพบุรุษให้เป็นโถงทางเข้าหลักของอาคารนั้นๆ เพื่อเป็นการสื่อความหมายให้เห็นว่าบริเวณนี้เคยมีความสำคัญมาก่อน จะเห็นได้จากบ้านพระอร่ามสาครเขตรในส่วนสำนักงานการบินไทย ที่ยังคงให้ความสำคัญกับโถงกลาง ซึ่งในอดีตเคยเป็นบ้านพระอร่ามสาครเขตร แต่ได้ถูกเปลี่ยนแปลงการใช้งานไป บริเวณโถงกลางจึงเปลี่ยนเป็นโถงต้อนรับ หรือถ้าหากกล่าวถึงบ้านชินประชา ที่อาคารได้ถูกรื้อถอนบริเวณส่วนด้านหน้าของอาคารรวมถึงพื้นที่โถงกลางที่ประกอบด้วยแท่นบูชาบรรพบุรุษ เจ้าของบ้านก็ยังคงเห็นคุณค่าของความเชื่อ โดยยังคงนำแท่นบูชาเทพเจ้าและบรรพบุรุษมาจัดวางบนพื้นที่บริเวณด้านหน้าของอาคารใหม่ จากที่กล่าวมาข้างต้น แสดงให้เห็นว่าพื้นที่ของโถงกลางเป็นศูนย์กลางของจิตวิญญาณแห่งสถานที่ เป็นส่วนที่แสดงถึงอัตลักษณ์ของชาวจีนที่ยังคงมีอยู่จนถึงปัจจุบัน

ภาพที่ 4.151 บริเวณโถงกลางบ้านพระอร่ามสาครเขตร ซึ่งในปัจจุบันถูกเปลี่ยนเป็นโถงต้อนรับของสำนักงานการบินไทย ภูเก็ต
ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 16 ตุลาคม 2554

ภาพที่ 4.152 บริเวณโถงกลางบ้านชินประชา
ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 18 ตุลาคม 2554

นอกจากนี้ หนึ่งในอัตลักษณ์ของความเป็นอั่งหม่อหลาวที่ยังคงอยู่จนถึงปัจจุบัน คือ ฉิ่มแจ้ จากการสำรวจอั่งหม่อหลาวในปัจจุบัน พบว่ามีอั่งหม่อหลาวจำนวน 8 หลัง จากทั้งหมด 15 หลังที่ยังคงสภาพการใช้สอยเป็นบ้านและยังคงมีบ่อน้ำบาดาลหรือฉิ่มแจ้ไว้อยู่ แม้ว่าปัจจุบันความจำเป็นในการกักเก็บน้ำเพื่อใช้ในการอุปโภคและบริโภคของบ่อน้ำโบราณจะลดลง เนื่องจากการเข้ามาของระบบน้ำประปาที่ต่อเข้าถึงตัวบ้าน และมีการต่อเติมห้องน้ำในบริเวณลานกลางแจ้ง แต่เจ้าของบ้านก็ยังคงเก็บไว้ตามความเชื่อของชาวจีน ที่เปรียบน้ำฝนเหมือนเงินทองที่ไหลเทลงมาในบ่อ การเก็บฉิ่มแจ้ ไม่ได้ถูกรักษาไว้แต่เพียงในอั่งหม่อหลาวที่ยังคงประโยชน์ใช้เป็นบ้านเท่านั้น แต่อั่งหม่อหลาวที่ถูกเปลี่ยนแปลงการใช้สอยแล้ว ก็ยังคงเก็บฉิ่มแจ้เอาไว้ โดยเปลี่ยนบทบาทให้เป็นส่วนหนึ่งของการจัดสวน หรือลานกิจกรรม อย่างเช่น บ้านพระพิทักษ์ชินประชา ที่ถูกเปลี่ยนสภาพเป็นร้านอาหาร ก็ยังคงรักษาฉิ่มแจ้เอาไว้ หรือแม้แต่การแยกตัวออกไปสร้างบ้านใหม่ของคุณพรพรรณ ต่อเจริญ ที่อาคารนั้นไม่ได้มีรูปแบบเดียวกับอั่งหม่อหลาวแล้ว แต่บ้านหลังใหม่ที่ถูกสร้างนั้นก็ยังคงสร้างฉิ่มแจ้ตามความเชื่อของบรรพบุรุษอยู่เช่นกัน[54] สิ่งเหล่านี้เป็นการแสดงให้เห็นว่าไม่ว่ากาลเวลาจะผ่านไปนานเท่าใด เรายังสัมผัสได้ถึงจิตวิญญาณในความเชื่อของบรรพบุรุษชาวจีนที่ยังคงส่งผลต่อการรับรู้ของผู้คนที่อาศัยและผู้คนที่พบเห็นรู้สึกจดจำและตรึงใจได้ยาวนาน

จากการประเมินคุณค่าและความแท้ของอั่งหม่อหลาว ดังที่กล่าวมาข้างต้น สามารถสรุปเป็นตารางที่แสดงถึงประเด็นสำคัญของคุณค่าและความแท้ ซึ่งคุณค่าและความแท้เหล่านี้จำเป็นที่จะต้องรักษาเอาไว้ เพื่อให้อั่งหม่อหลาวยังคงเอกลักษณ์ของพื้นที่เมืองเก่าภูเก็ตและผู้คนในชุมชน

ตารางที่ 4.2 ตารางสรุปคุณค่าของอั่งหม่อหลาว

[54] พรพรรณ ต่อเจริญ. สัมภาษณ์, 12 ตุลาคม 2555

คุณค่า	ประเด็นสำคัญ	ผลของคุณค่า
จิตใจ	ความปรารถนา ความเชื่อ ความคิดและค่านิยมของนายเหมืองแร่ ทำให้เกิดความภาคภูมิใจ ความผูกพัน ความหวงแหนต่อบ้านที่บรรพบุรุษสร้างไว้	อั่งหม่อหลาวจึงเป็นสถาปัตยกรรมที่สะท้อนถึงวิถีชีวิต วัฒนธรรมของคนพื้นเมืองในภูเก็ต
ประโยชน์ใช้สอย	การนำอาคารมาปรับเปลี่ยนประโยชน์ใช้สอยในด้านต่างๆ เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของเศรษฐกิจและคนในปัจจุบัน เพื่อใช้ทำธุรกิจท่องเที่ยวที่กำลังเติบโตในปัจจุบัน เช่น สำนักงาน ร้านอาหาร	ช่วยให้อั่งหม่อหลาวยังคงดำรงอยู่จนถึงปัจจุบัน
สังคม	การฟื้นฟูวัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่นของชาวบาบ๋า โดยใช้อั่งหม่อหลาวเป็นฉากหลัง	แสดงความเป็นเอกลักษณ์ของวัฒนธรรม ความนิยม ความภาคภูมิใจของชาวภูเก็ต
ประวัติศาสตร์	อั่งหม่อหลาว เป็นสถาปัตยกรรมที่เกิดขึ้นจากเจ้าของบ้านชาวจีนที่เติบโตจากกิจการเหมืองแร่และการค้าขายกับชาวต่างประเทศโดยเฉพาะปีนัง	อั่งหม่อหลาวเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่บอกเล่าเรื่องราวของสภาพสังคมเศรษฐกิจ และความสัมพันธ์ระหว่างภูเก็ตกับปีนัง
ความงาม	การตกแต่งลวดลายประดับอาคารของคนจีนด้วยความเชื่อ สิ่งที่มีความหมายเป็นมงคลมาใช้ในอาคาร และความงามที่เกิดจากสัดส่วนขององค์ประกอบ	สิ่งที่ช่วยจรรโลงใจให้กับผู้อยู่อาศัยและผู้ที่พบเห็น และช่วยเติมเต็มประโยชน์ใช้สอยของอาคารให้สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น
สถาปัตยกรรม	การประยุกต์ระหว่างสถาปัตยกรรมตะวันตกและจีน ให้เข้ากับสภาพแวดล้อมในภูเก็ตที่มีแดดแรงและฝนตกชุก	การออกแบบสถาปัตยกรรมผ่านการใช้สอยของบ้านผสมผสานกับหลังฮวงจุ้ยของชาวจีน และแสดงถึงสถาปัตยกรรมที่ได้รับอิทธิพลจากปีนัง

ตารางที่ 4.3 ตารางสรุปความแท้ของอั่งหม่อหลาว

ความแท้	ประเด็นสำคัญ	ผลของความแท้
สภาพที่ตั้ง	พื้นที่เมืองเก่าภูเก็ตที่เคยเป็นศูนย์กลางการค้าขายอันรุ่งเรืองในอดีตของเมืองภูเก็ตที่มีอายุมากกว่า 100 ปี มีความผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมของชาวจีนและชาวพื้นเมือง	หากมีการเปลี่ยนแปลงสภาพที่ตั้งของอั่งหม่อหลาวไป รวมถึงที่ตั้งของตึกแถว โดยไม่คำนึงถึงคุณค่านั้น จะทำให้สูญเสียความแท้ด้านสภาพที่ตั้ง
รูปทรงและการออกแบบ	การแสดงถึงภูมิปัญญาของฝีมือช่างและวัสดุที่มี และการนำเอาอิทธิพลทางตะวันตกผสมผสานกับความเชื่อของชาวจีน เพื่อสะท้อนความปรารถนาของผู้สร้าง โดยแสดงผ่านทางรูปแบบและองค์ประกอบของอาคาร	การวางผังอาคารให้อยู่ในแกนสมมาตร การใช้สัดส่วนขององค์ประกอบอาคารให้มีความกลมกลืน การจัดวางพื้นที่ใช้สอยด้วยหลักคติความเชื่อของชาวจีน เป็นการสร้างเอกลักษณ์ให้กับอั่งหม่อหลาว
ประโยชน์ใช้สอย	ผู้อยู่อาศัยภายในบ้าน ยังคงใช้วิถีชีวิตแบบชาวจีนบาบ๋า และสืบทอดประเพณีและวัฒนธรรมบาบ๋าต่อกันมา	อั่งหม่อหลาวเสมือนศูนย์รวมของคนในครอบครัว และเป็นบ้านที่บรรพบุรุษใช้ความอุตสาหะสร้างขึ้นมา เกิดความภาคภูมิใจในตัวบรรพบุรุษ รักและผูกพัน เข้าใจถึงคุณค่าของความเป็นบ้าน และยังคงเก็บรักษาบ้านเอาไว้
คุณภาพเชิงนามธรรม	คติความเชื่อซึ่งเป็นอัตลักษณ์ของชาวจีน ถูกแฝงอยู่ในสถาปัตยกรรมอั่งหม่อหลาว ซึ่งยังมีผลต่อจิตใจของผู้คนในภูเก็ตตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน	สัมผัสได้ถึงจิตวิญญาณในความเชื่อของบรรพบุรุษชาวจีนที่ยังคงส่งผลต่อการรับรู้ของผู้คนที่อาศัยและผู้คนที่พบเห็นรู้สึกจดจำและตรึงใจ

ตารางสรุปรูปแบบและองค์ประกอบของอั้งหม่อหลาว (อ้างอิงจากรูปด้านด้านหน้าอาคาร)

No.	ชื่ออาคาร		รูปแบบการวางผังอาคาร						รูปด้านด้านหน้าอาคาร																
			กลุ่มอาคาร		รูปแบบทางเข้าอาคารเดิม				มุขอาคาร		แบ่งช่วงเสา		ด้านหน้า 1		ด้านหน้า 2		ด้านหน้า 3			ด้านหน้า 4			ด้านหน้า 5		
	ชื่ออาคาร	ภาพอาคาร	หลัก	รอง	กลม	หัวใจ	รี	เหลี่ยม	มุขด้านหน้า	มุขด้านข้าง	3 ช่วงเสา	5 ช่วงเสา	โค้งเดียว	สามโค้ง	ประตูจีน	เปลี่ยน	จำนวนบาน	ฝ้าถึงพื้น	ฝ้าถึงเอว	จำนวนบาน	ฝ้าถึงพื้น	ฝ้าถึงเอว	จำนวนบาน	ฝ้าถึงพื้น	ฝ้าถึงเอว
1	บ้านชินประชา				■							■					3			3		■	3		
2	บ้านพระพิทักษ์ชินประชา							■			■			■			3			2		■	2		
3	บ้านพระอร่ามสาครเขตร (สำนักงานการบินไทย ภูเก็ต)						■				■		■		■		3			2		■			
	บ้านพระอร่ามสาครเขตร (โรงเรียนอนุบาลภูเก็ตกุลธิดา)																					■			■
	บ้านพระอร่ามสาครเขตร (โรงพยาบาลสิริโรจน์ เดิม)						■				■			■		■	3			2		■	2		■
4	บ้านคุณสงวน ลิมปานนท์					■					■			■	■		3			2		■	3		
5	บ้านคุณเต็งก๊ก แซ่หงอ											■		■	■		3			2		■	2		
6	บ้านคุณปัญญา ต่อเจริญ										■			■	■		3			1		■	2		
7	บ้านคลังจินดา				■						■			■		■	3			1		■	2		
8	โรงเรียนอนุบาลกนกชวัญ										■			■	■		3			1		■			
9	บ้านคุณกุลวดี ตัณฑวณิช									■	■				■		1			2		■	2		■
10	บ้านคุณเฉลิม ทองตัน				■						■					■	1			2		■	1		
11	บ้านพระพิไสยสรรพกิจ					■					■			■		■	3			1		■	3		
12	บ้านหลวงอำนาจนรารักษ์					■				■	■		■		■		3			1		■	2		
13	บ้านคุณนิพนธ์ เอกวานิช										■		■			■	2			1		■	3		
14	บ้านคุณศิวะ งานทวี							■			■		■		■		3			1		■	2		
15	บ้านหงษ์หยก						■					■	■		■		2					■			■
รวม					3	3	3	2	15	8	13	3	6	7	11	5		13	3			17		13	4

ตารางสรุปรูปแบบและองค์ประกอบของอังหม่อหลาว (อ้างอิงจากรูปด้านด้านหน้าอาคาร)

No.	ชื่ออาคาร		หลังคา									ฝ้าเพดานภายนอก		ผนังภายนอกอาคาร			บันไดภายใน				พื้นภายใน	
	ชื่ออาคาร	ภาพอาคาร	รูปแบบ		โครงสร้าง		วัสดุกระเบื้อง			การตกแต่ง		ตีตั้ง	ตีตั้งตาม	ผนังฉาบเรียบ	ผนังฉาบเรียบ	ผนังฉาบปูน	พับกลับ	พับกลับ	หักฉาก	เวียน	กระเบื้อง	พื้นขัดมัน
			GH	อื่น ๆ	เหล็ก	ไม้	กาบกล้วย	ลอนคู่	อื่น ๆ	เชิงชาย	หน้าจั่วหลังคา	ฉาก	แนวหลังคา	ทาสี	ปูนปั้น ทาสี	เซาะร่องแนวทางนอน		ชานพักโค้ง			ลวดลาย	
1	บ้านชินประชา																					
2	บ้านพระพิทักษ์ชินประชา																					
3	บ้านพระอร่ามสาครเขตร (สำนักงานการบินไทย ภูเก็ต)																					
	บ้านพระอร่ามสาครเขตร (โรงเรียนอนุบาลภูเก็ตกุลธิดา)																					
	บ้านพระอร่ามสาครเขตร (โรงพยาบาลสิริโรจน์ เดิม)																					
4	บ้านคุณสงวน ลิมปานนท์																					
5	บ้านคุณเต็งก๊ก แซ่หงอ																					
6	บ้านคุณปัญญา ต่อเจริญ																					
7	บ้านคลังจินดา																					
8	โรงเรียนอนุบาลกนกชวัญ																					
9	บ้านคุณกุลวดี ตัณฑวณิช																					
10	บ้านคุณเฉลิม ทองตัน																					
11	บ้านพระพิไสยสรรพกิจ																					
12	บ้านหลวงอำนาจนรารักษ์																					
13	บ้านคุณนิพนธ์ เอกวานิช																					
14	บ้านคุณศิวะ งานทวี																					
15	บ้านหงษ์หยก																					
รวม			11	6	3	14	3		8	4	11	4	13	8	6	3	9	3	3	1	11	5

บทที่ 5

สภาพปัญหาและปัจจัยที่ทำให้อั่งหม่อหลาวเปลี่ยนแปลงไป

5.1 สภาพปัญหาทั่วไปที่พบในอั่งหม่อหลาว

จากการสำรวจสภาพอั่งหม่อหลาวบริเวณพื้นที่เขตเมืองเก่าภูเก็ตปัจจุบัน (ดูภาพที่ 3.24) พบว่าอั่งหม่อหลาวส่วนหนึ่งได้รับการดูแลรักษาอย่างต่อเนื่อง แต่อั่งหม่อหลาวบางส่วนพบว่ามีสภาพปัญหาต่างๆ ได้แก่ การรื้อถอนอาคาร อาคารถูกปล่อยทิ้งร้าง สภาพอาคารเสื่อมโทรม การเปลี่ยนแปลงทั้งสภาพที่ตั้ง รูปแบบสถาปัตยกรรม และการใช้สอยอาคาร ซึ่งสภาพปัญหาดังกล่าวสืบเนื่องมาจากสภาพเศรษฐกิจและสังคมของภูเก็ตที่เปลี่ยนแปลงไปดังที่กล่าวมาในบทที่ 3 ในปี พ.ศ.2490 ได้มีการปรับปรุงท่าอากาศยานภูเก็ต จากท่าอากาศยานเพื่อใช้ในกิจการทหารเป็นท่าอากาศยานพาณิชย์ ทำให้การเดินทางระหว่างกรุงเทพและภูเก็ต มีความสะดวกมากขึ้น ต่อมาได้มีการสร้างสะพานสารสินเชื่อมภูเก็ต-พังงาในปีพ.ศ.2508 เพื่อเชื่อมถนนเพชรเกษมที่มีเส้นทางนำไปสู่กรุงเทพ ทำให้การสัญจรทางบกมีความสะดวกมากยิ่งขึ้น ส่งผลให้ความสัมพันธ์ระหว่างภูเก็ตและปีนังลดลง อีกทั้งในขณะนั้น ปีนังได้รับผลกระทบจากสงครามโลกครั้งที่ 2 ทำให้เศรษฐกิจซบเซาลง การเปลี่ยนแปลงค่านิยมของสังคมจึงเกิดขึ้น จากที่เคยส่งลูกหลานไปเรียนต่อปีนัง ได้เปลี่ยนเป็นกรุงเทพแทน ค่านิยมในการสร้างบ้านของคนภูเก็ตจึงเปลี่ยนไปนิยมรูปแบบที่ทันสมัยและเรียบง่ายมากขึ้น และไม่นิยมสร้างอั่งหม่อหลาวเหมือนในอดีต

นอกจากนั้น รัฐบาลยังมีนโยบายเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจในภูเก็ต จากกิจการเหมืองแร่ดีบุกเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวชายฝั่งทะเล เนื่องจากความซบเซาของกิจการแร่ดีบุก ทำให้ค่าครองชีพในภูเก็ตสูงขึ้นมาก หลายคนเริ่มหาช่องทางทำธุรกิจใหม่เป็นการท่องเที่ยวตามแหล่งท่องเที่ยวรอบเกาะ จึงย้ายถิ่นฐานออกไปอยู่ใกล้กิจการของตน ทำให้อาคารถูกปล่อยทิ้งร้าง ประกอบกับเจ้าของบ้านไม่มีงบประมาณเพียงพอที่จะซ่อมแซมอาคาร เมื่อนักธุรกิจมีโอกาสเข้ามาลงทุน จึงเปลี่ยนแปลงอาคารเพื่อตอบสนองเศรษฐกิจ ด้วยการรื้อถอนอาคารเป็นโรงแรม หรือเปลี่ยนแปลงการใช้สอยเป็นอาคารประเภทอื่นๆ เช่น สำนักงาน ร้านอาหาร โรงเรียน นอกจากนี้ ความหนาแน่นของประชากรในเมืองที่เพิ่มขึ้น ทำให้ไม่สามารถขยายพื้นที่เพื่อขยายครอบครัวและประกอบธุรกิจได้ อีกทั้งเรื่องของการแบ่งกรรมสิทธิ์ที่ดินที่ไม่ลงตัว ทำให้ผู้อยู่อาศัยต้องย้ายบ้านออกไป อั่งหม่อหลาวจึงตกอยู่ในสภาพทิ้งร้าง และเสื่อมโทรมไปตามกาลเวลา

ภาพที่ 5.1 บ้านคุณเต็งก๊ก แซ่หงอ ซึ่งในปัจจุบันถูกทิ้งร้าง

ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 11 ตุลาคม 2555

ภาพที่ 5.2 บ้านพระพิทักษ์ชินประชาถูกเปลี่ยนแปลงรูปแบบการใช้สอยเป็นร้านอาหาร

ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 9 ตุลาคม 2555

ภาพที่ 5.3 บ้านคุณเฉลิม ทองตัน ถูกเปลี่ยนแปลงรูปแบบทางสถาปัตยกรรมและพื้นที่ใช้สอยไป

ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 12 ตุลาคม 2555

ภาพที่ 5.4 โรงเรียนอนุบาลกนกขวัญ ถูกเปลี่ยนแปลงพื้นที่ใช้สอยจากบ้านเป็นโรงเรียน

ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 12 ตุลาคม 2555

ภาพที่ 5.5 บ้านคลังจินดา ถูกเปลี่ยนแปลงรูปแบบพื้นที่องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมไป

ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 9 ตุลาคม 2555

เพื่อที่จะต้องการศึกษารายละเอียดของสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในอั่งหม่อหลาวทั้ง 15 หลัง ผู้วิจัยจึงเลือกอั่งหม่อหลาวจำนวน 4 หลัง ได้แก่ บ้านชินประชา บ้านพระอร่ามสาครเขตร บ้านพระพิไสยสรรพกิจ และบ้านหลวงอำนาจนารักษ์ เป็นกรณีศึกษาเพื่อวิเคราะห์ปัญหาและปัจจัยที่ทำให้อั่งหม่อหลาวเกิดการเปลี่ยนแปลง รวมถึงศึกษาวิธีการอนุรักษ์ในแต่ละหลัง ดังที่กล่าวไว้ในบทที่ 1 ทั้งนี้ในแต่ละกรณีศึกษาต่างมีปัญหาและปัจจัย รวมถึงมีระดับการอนุรักษ์อาคารที่แตกต่างกัน กรณีศึกษาดังกล่าวจึงเป็นตัวแทนที่จะแสดงให้เห็นถึงลักษณะปัญหาที่พบในอั่งหม่อหลาวตามที่ได้สำรวจ จากนั้นจึงสรุปปัญหาและปัจจัยที่ให้อั่งหม่อหลาวเปลี่ยนแปลง เพื่อเสนอแนวคิดในการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมอั่งหม่อหลาวที่เหมาะสม

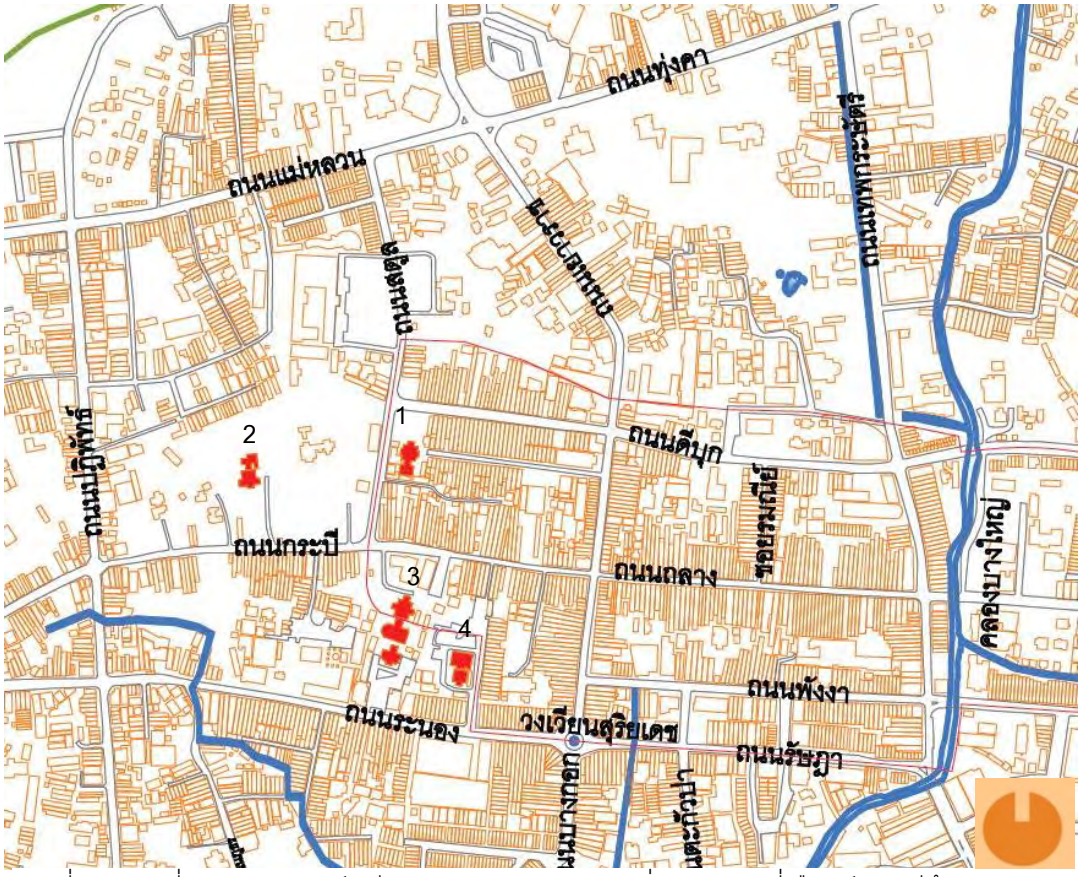

แผนที่ 5.1 แผนที่เทศบาลนครภูเก็ต ปีพ.ศ.2552 แสดงตำแหน่งอั่งหม่อหลาวที่เลือกเป็นกรณีศึกษา

ที่มา : ปรับปรุงจากแผนที่เทศบาลนครภูเก็ต ปีพ.ศ.2552

ตำแหน่งหมายเลขบนแผนที่

1 บ้านหลวงอำนาจนารักษ์

2 บ้านชินประชา

3 บ้านพระอร่ามสาครเขตร

4 บ้านพระพิไสยสรรพกิจ

5.2 กรณีศึกษา

ในการศึกษากรณีศึกษา เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของอั่งหม่อหลาว และศึกษาวิธีการแก้ไขปัญหานั้น มีหัวข้อดังต่อไปนี้

1) **สภาพรูปแบบและองค์ประกอบในปัจจุบัน** โดยการศึกษาลักษณะรูปแบบการวางผัง รูปแบบการจัดวางพื้นที่ใช้สอย และรูปแบบและองค์ประกอบของอาคารของอั่งหม่อหลาวอย่างละเอียด เพื่อศึกษาถึงเอกลักษณ์ขององค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมที่ยังคงอยู่และสูญเสียไป

2) **การเปลี่ยนแปลงการใช้สอยของอาคาร** เพื่อวิเคราะห์ถึงปัจจัยที่ทำให้สภาพรูปแบบและองค์ประกอบของอาคาร รวมการจัดวางพื้นที่ใช้สอยในอาคารเปลี่ยนแปลงมาเป็นสภาพในรูปแบบปัจจุบัน

3) **วิธีการอนุรักษ์** โดยการศึกษาวิธีการดูแลรักษาอั่งหม่อหลาวที่เกิดขึ้นในแต่ละปัจจัยต่างๆ เพื่อนำไปสู่แนวคิดในการอนุรักษ์ที่เหมาะสมต่อไป

5.2.1 กรณีศึกษาที่ 1 : บ้านหลวงอำนาจนรารักษ์

บ้านหลวงอำนาจนรารักษ์เป็นอั่งหม่อหลาวที่ยังคงมีการใช้สอยอย่างต่อเนื่องใน

ภาพที่ 5.6 บ้านหลวงอำนาจนรารักษ์

ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 9 ตุลาคม 2555

รูปแบบบ้านพักอาศัย และมีวิธีอนุรักษ์ด้วยการสงวนรักษา (Preservation) ดูแลรักษาอย่างต่อเนื่อง (Good House Keeping) ซ่อมแซมเฉพาะในส่วนที่จำเป็น ทำให้รูปแบบและองค์ประกอบของอาคารทั้งภายนอกและภายในยังคงสภาพดั้งเดิมไว้มาก บ้านหลวงอำนาจนรารักษ์จึงเป็นกรณีศึกษาในเรื่องของการอนุรักษ์ในการดูแลรักษาอย่างต่อเนื่อง และแสดงให้เห็นถึงปัจจัยที่ทำให้อั่งหม่อหลาวยังคงรักษาได้

หลวงอำนาจนรารักษ์ หรือเดิมชื่อ ตันค๊วด ตัณฑเวทย์ เกิดที่มณฑลฮกเกี้ยน ประเทศจีน เมื่อปีพ.ศ.2391 มีอาชีพเดิม คือ ทำไร่ทำนา หลังจากนั้นได้เดินทางมาค้าขายที่เมืองภูเก็ต และได้สร้างบ้านอยู่ที่ตำบลกะทู้ หลังจากนั้นท่านได้ทำเหมืองแร่ดีบุก และได้แต่งงานกับนางสาวหยกเหลียน ซึ่งเป็นลูกนายเหมือง ท่านจึงได้ลงทุนเป็นหุ้นส่วนกับบิดาของภรรยาท่าน เมื่อบิดาของนางสาวหยกเหลียนถึงแก่กรรม ท่านก็ได้รับแบ่งส่วนหุ้นกัน จากนั้นท่านจึงมาทำเหมืองส่วนตัวจนร่ำรวย และซื้อที่ดินเพื่อสร้างบ้านขนาดใหญ่ คือ อั่งหม่อหลาวหลังนี้ เมื่อปีพ.ศ. 2454 โดยช่างชาวจีนจากปีนัง ซึ่งบ้านหลังนี้ได้มีการสร้างลวดลายตกแต่งที่งดงาม ต่อมาพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้เป็นหลวงอำนาจนรารักษ์ เป็นกรมการพิเศษเมืองภูเก็ต เพื่อช่วยผู้ว่าราชการเมืองภูเก็ต เป็นคนใกล้ชิดกับพระยารัษฎานุประดิษฐ์ฯ โดยให้ความร่วมมือในด้านต่างๆ ตลอดจนบริจาคเงินทองและสิ่งของเพื่อช่วยพัฒนาภูเก็ตในยุคต้นๆเป็นอย่างดี นอกจากนี้หลวงอำนาจนรารักษ์ยังเป็นบุคคลสำคัญหนึ่งของภูเก็ต คือ

เป็นผู้ให้กำเนิดประเพณีกินผัก (กินเจ) ที่สมบูรณ์แบบขึ้นในภูเก็ต เมื่อหลวงอำนาจนรารักษ์ถึงแก่กรรม บ้านหลังนี้จึงได้ตกทอดมาสู่นายจินฮอง ตัณฑเวส บุตรชายคนที่ 3 ของหลวงอำนาจนรารักษ์ ซึ่งถึงแก่กรรมเมื่อปีพ.ศ.2508 และจากนั้นจึงตกเป็นกรรมสิทธิ์ของนางสุยเอี่ยน ตัณฑเวส บุตรีของนายจินฮอง ตัณฑเวส

5.2.1.1 **สภาพรูปแบบและองค์ประกอบในปัจจุบัน**

บ้านหลวงอำนาจนรารักษ์ ตั้งอยู่บนถนนดีบุกตัดกับถนนสตูล มีทางเข้าด้านหน้าอาคารจากถนนดีบุก ผังบริเวณมีรูปร่างเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้า ตำแหน่งอาคารในผังบริเวณตั้งค่อนไปทางด้านหลังเหมือนรูปแบบทั่วไปของบ้านหลังอื่นๆ บริเวณด้านหน้าอาคารเป็นลานโล่งใช้เป็นที่จอดรถ

ภาพที่ 5.7 ผังบริเวณบ้านหลวงอำนาจนรารักษ์ ปีพ.ศ.2553

ที่มา : ปรับปรุงจากแผนที่ภาพถ่ายดาวเทียม ปีพ.ศ.2553

มีการลำดับพื้นที่ภายในอาคารตามรูปแบบการจัดวางพื้นที่ใช้สอยของอั่งหม่อหลาว มีอาคาร 2 หลัง คือ อาคารหลักและอาคารรอง บริเวณอาคารหลัก ประกอบไปด้วยส่วนโถงกลาง เพื่อใช้บูชาเทพเจ้าและบรรพบุรุษ และเป็นที่รวมกิจกรรมของครอบครัว และเชื่อมต่อกับส่วนของห้องนอน นิยมใช้บันไดบริเวณกึ่งส่วนตัวเป็นหลัก บริเวณส่วนบริการมีรูปแบบทั่วไปเช่นกัน แต่แตกต่างในส่วนของฉิ่มแจ้ทางด้านซ้ายของอาคาร มีการต่อเติมห้องน้ำเพื่อความสะดวกในการใช้งาน และภายในครัวถูกเปลี่ยนเป็นที่เก็บของ และแยกครัวออกมาบริเวณทางเดินแทน

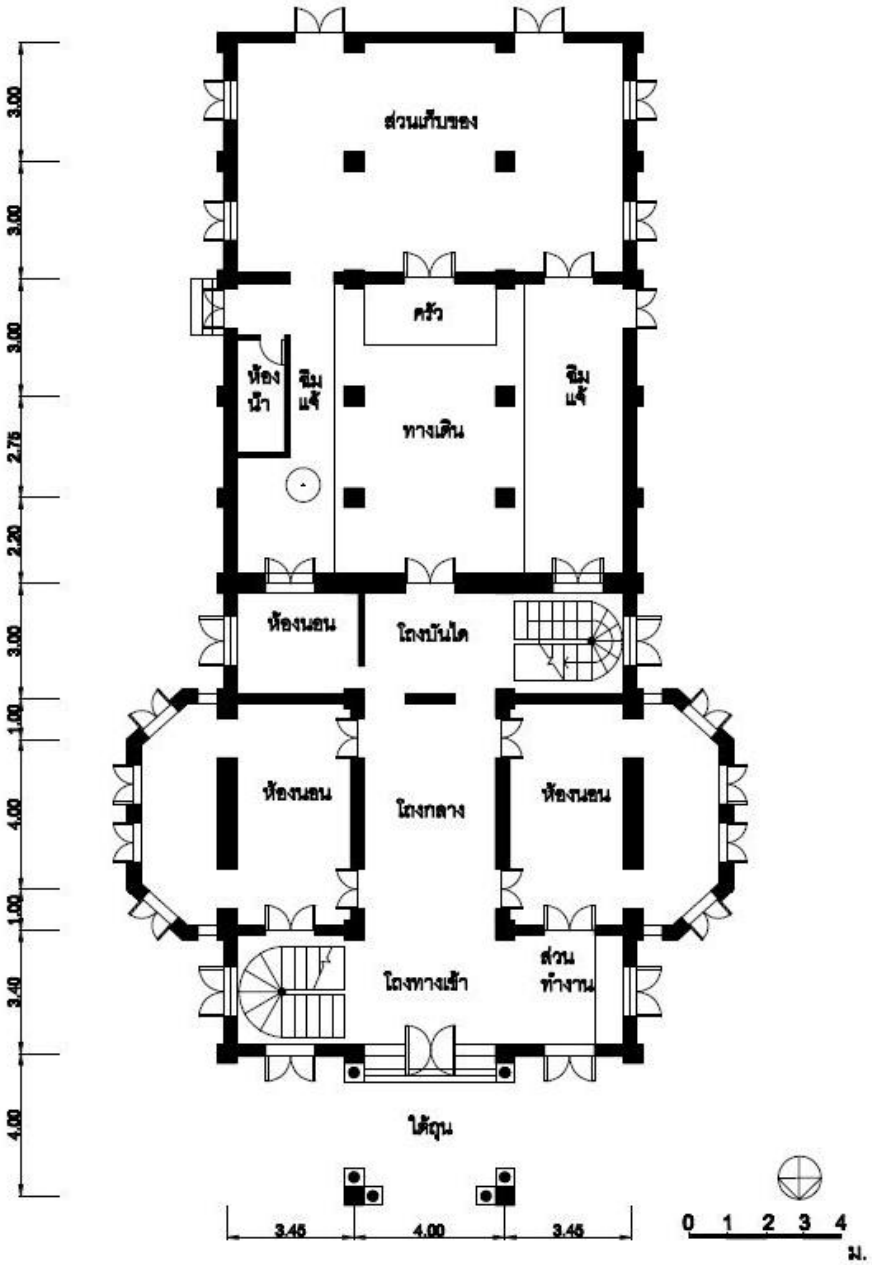

ภาพที่ 5.8 ผังพื้นชั้นล่าง บ้านหลวงอำนาจนรารักษ์

ที่มา : ผู้วิจัย

จากการสำรวจอาคาร บ้านหลวงอำนาจนรารักษ์เป็นอาคาร 2 ชั้น ก่ออิฐฉาบปูน มีลักษณะการวางผังแบบสมมาตร โดยด้านหน้ามีมุขยื่นออกมาจากกลางอาคาร มีมุขครึ่งแปดเหลี่ยมยื่นออกมาจากปีกซ้ายและปีกขวาเท่าๆกัน มุขหน้าอาคารชั้นล่างเป็นอาร์ชโค้งเตี้ยช่องเดียว เช่นเดียวกับบ้านพระอร่ามสาครเขตรในส่วนของสำนักงานการบินไทย แต่ต่างกันที่เสาโครงสร้าง

เป็นเสาสี่เหลี่ยมเซาะร่องมีลวดลายแบบจีน มีหัวเสาแบบคอรินเธียนประดับลวดลายพรรณไม้ ผนังเหนือโค้งมีลายปูนปั้นประดับเป็นลายดอกไม้แบบจีน ลักษณะการจัดวางประตูหน้าต่างบริเวณทางเข้าหลักใต้ถุนด้านหน้าอาคารมีลักษณะเป็นแบบจีน บริเวณมุขด้านหน้าอาคารชั้นบนแบ่งช่วงหน้าต่างเป็น 3 ช่วงด้วยเสาอิง (Pilaster) เป็นหน้าต่างตัวบาน 3 ช่วงหน้าต่างบานคู่ บานถึงพื้นช่วงบนลูกฟักเกล็ดไม้ปรับได้ช่วงล่างบานไม้ทึบ บริเวณผนังปีกซ้ายและขวาชั้นล่าง เป็นหน้าต่างตัวบาน 2 ช่วง ช่วงบนเป็นบานเกล็ด ช่วงล่างเป็นบานเปิดลูกฟักเกล็ดไม้ปรับได้ มีซุ้มหน้าต่างเป็นซุ้มจั่วเสาแบบคอรินเธียน บริเวณจั่วเหนือหน้าต่างมีลายปูนปั้นประดับ ส่วนผนังบริเวณปีกซ้ายและขวาชั้นบนมีรูปแบบเช่นเดียวกับมุขด้านหน้าชั้นบน

หลังคาของอาคารหลักมีรูปแบบเป็นทรงจั่วต่อกับทรงปั้นหยา มุงหลังคาด้วยกระเบื้องลอนคู่ ฝ้าชายคาตีกระเบื้องแผ่นเรียบปิดหมด ส่วนเพดานภายในด้านล้างแสดงโครงสร้างพื้นตงไม้ของชั้นบน ผนังด้านนอกฉาบเรียบตกแต่งด้วยปูนปั้นแกะสลัก ทาสี อย่างงดงาม ประตูทางเข้าหลักด้านหน้าอาคารเป็นประตูไม้ฉลุลวดลายแบบจีน มีหน้าต่างขนาบซ้ายขวา เหนือหน้าต่างมีช่องแสงเป็นรูปค้างคาวตามความเชื่อของชาวจีน ใส่ลูกกรงเหล็กตามแนวตั้ง ประตูไม้แบ่งออกเป็นสองช่วง ช่วงบนมีลักษณเป็นฝาไหล เพื่อให้สามารถเปิดปิดระบายอากาศและป้องกันโจรได้ ส่วนช่วงล่างเป็นลักษณะปิดทึบ ด้านบนฉลุเป็นลายดอกไม้สวยงาม ซึ่งด้านนอกกับด้านในมีลักษณะลายที่ต่างกัน ทั้งๆ ที่ใช้ไม้ฉลุแผ่นเดียวกัน แสดงความสามารถของช่างที่สามารถกะสลักลวดลายไม้ได้อย่างวิจิตรงดงาม ประตูไม้เป็นบานพับ มีเดือยไม้ที่พื้นและส่วนบนของประตู ซึ่งเดือยไม้ด้านบนมีรูปแกะสลักเป็นสิงโตตามความเชื่อ ส่วนบนสุดเหนือประตูมีป้ายสีแดง ตัวอักษรจีนสีทอง ลักษณะบันไดทั้ง 2 บริเวณเป็นบันไดพับกลับ โดยบริเวณชานพักเป็นโค้งเวียนขึ้นไป มีลายใต้บันไดเป็นสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน พื้นชั้นล่างเป็นปูกระเบื้องลวดลายเรขาคณิต ส่วนชั้นบนเป็นพื้นไม้

5.2.1.2 **<u>การเปลี่ยนแปลงการใช้สอยอาคาร</u>**

แต่เดิมแรกสร้างบ้านหลวงอำนาจนรารักษ์มิได้มีถนนภายในล้อมรอบสนามหญ้ารูปวงกลมดังที่เห็นในภาพถ่ายทางอากาศเมื่อปีพ.ศ.2519 สนามหญ้ารูปวงกลมนั้นมาสร้างในภายหลังที่ได้มีการปรับปรุงบ้านเพื่อให้มีความสวยงามมากขึ้น โดยมีขอบอิฐล้อมรอบสนาม ต่อมาเมื่อผู้ดูแลบ้านหลังนี้ได้ถึงแก่กรรมไป ผู้ที่มารับช่วงต่อไม่ได้มีการดูแลรักษาสนามหญ้าแต่อย่างใด สนามถูกรถทับและรถเบียดจนหญ้าตาย สูญเสียรูปแบบของสภาพที่ตั้งและบริบทไป

ภาพที่ 5.9 ผังบริเวณบ้านหลวงอำนาจนรารักษ์ ปีพ.ศ.2519 และ 2553

ที่มา : ปรับปรุงจากแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศปีพ.ศ.2519 และภาพถ่ายดาวเทียม ปีพ.ศ.2553

นอกจากการเปลี่ยนแปลงรูปแบบผังบริเวณแล้ว ยังมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างและวัสดุหลังคา เนื่องด้วยปัญหาหลังคารั่วที่เกิดจากกระเบื้องที่ใช้เป็นกระเบื้องดินเผากาบกล้วยแบบจีน ซึ่งในการก่อสร้างจะใช้วิธีวางสลับคว่ำหงายกันไปเรื่อยๆ เมื่อกาลเวลาผ่านไปกระเบื้องมักจะเลื่อนตกลงมา ทำให้หลังคาเป็นรูรั่ว ประกอบกับปลวกกินโครงสร้างไม้ และเศษชิ้นส่วนไม้จะตกลงมาภายในส่วนของฝ้าเพดาน ซึ่งบิดาของคุณธวัชชัยจึงได้จ้างช่างท้องถิ่นมาทำการซ่อมแซมหลังคา โดยแรกนั้นยังคงต้องการใช้กระเบื้องกาบบกล้วยเดิมอยู่ แต่หลังจากการรื้อกระเบื้องออกมาเพื่อซ่อมแซมโครงสร้างหลังคา ได้พบว่าโครงสร้างนั้นผุและไม่สามารถหาวัสดุท้องถิ่นได้ดังเดิม ทำให้ไม่สามารถนำกระเบื้องเดิมกลับมาปูได้ จึงต้องใช้กระเบื้องลอนคู่ ซึ่งเป็นกระเบื้องที่นิยมและสามารถหาได้ในขณะนั้นมาใช้แทน จึงทำให้สูญเสียความแท้ในด้านวัสดุไป

ภาพที่ 5.10 กระเบื้องลอนคู่บริเวณทางเดิน

ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 9 ตุลาคม 2555

ภาพที่ 5.11 กระเบื้องกาบกล้วยที่ถอดลงมาขณะซ่อมหลังคา

ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 9 ตุลาคม 2555

นอกจากนี้ยังพบปัญหาของปลวกที่ชอบกัดกินตามโครงสร้างพื้น คานไม้ต่างๆ ประตูหน้าต่างไม้ต่างๆ ทำให้โครงสร้างในปัจจุบันทรุดโทรมลงมาก [1]

รูปแบบการจัดวางภายในยังคงใช้สอย มีการปรับเปลี่ยนไปบางส่วน เนื่องจากภายในบ้านมีกิจการขายแก๊สเพิ่มเติมด้วย ทำให้การใช้สอยบางส่วนถูกปรับเปลี่ยนไป รวมถึงมีการต่อเติมหน้าต่างในส่วนระเบียงของมุขครึ่งแปดเหลี่ยมทางปีกซ้ายและขวาเป็นห้องนอน เพื่อความสะดวกในการใช้งานของผู้สูงอายุ ต่อเติมห้องน้ำบริเวณฉิ่มแจ้ เพื่อความสะดวกในการใช้งานมากขึ้น ความเป็นจิตวิญญาณของสถานที่ (spirit of place) จึงลดน้อยลง เนื่องด้วยบริเวณนี้เป็นพื้นที่ที่เกิดจากความเชื่อของชาวจีน การนำห้องน้ำซึ่งถือเป็นสิ่งที่สกปรกของชาวจีนมาวางจึงทำให้ความศักดิ์สิทธิ์ของพื้นที่ลดน้อยลง

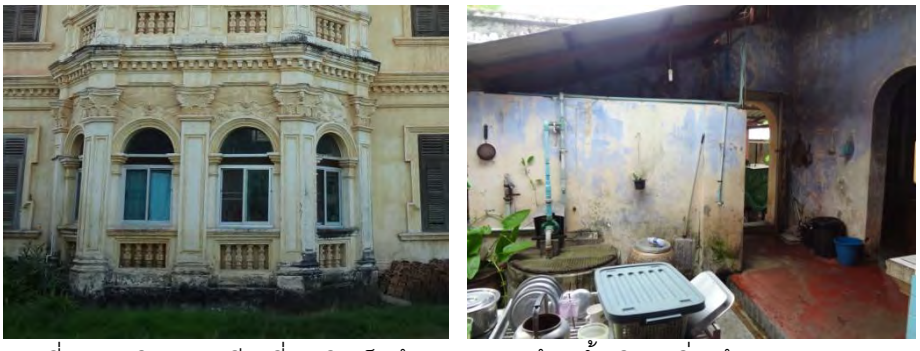

ภาพที่ 5.12 บริเวณระเบียงที่ต่อเติมเป็นห้องนอน และห้องน้ำบริเวณฉิ่มแจ้

ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 9 ตุลาคม 2555

5.2.4.3 <u>วิธีการอนุรักษ์</u>

บ้านหลวงอำนาจนรารักษ์ ใช้วิธีการอนุรักษ์ด้วยวิธีการสงวนรักษา (Preservation) ด้วยการรักษาสภาพอาคารให้ยังคงสภาพให้มากที่สุด เนื่องจากบ้านหลวงอำนาจนรารักษ์ยังคงเป็นบ้านที่มีการใช้สอยต่อเนื่องมาโดยตลอด โดยนับตั้งแต่เริ่มสร้างบ้านหลังนี้มา มีการซ่อมแซมบ้านหลังนี้เพียง 3 ครั้ง ในการซ่อมแซมแต่ละครั้ง เป็นเพียงการปรับปรุงอาคารตามจุดที่ทรุดโทรมหรือใช้การไม่ได้เท่านั้น เช่น หลังคา โครงสร้างไม้ ประตูไม้ โดยสภาพปัญหาส่วนใหญ่ที่พบ คือ หลังคารั่ว และปลวก มีเพียงการต่อเติมหน้าต่างในส่วนระเบียง ซึ่งเป็นการใช้วิธี ฟื้นฟู (Rehabilitation) เพื่อให้ตอบสนองต่อการใช้สอยในปัจจุบัน ดังนั้น การจ้างช่างท้องถิ่นมาซ่อมแซมอาคารนั้น จึงเป็นไปในรูปแบบของการจ้างช่างที่มีความสามารถในการซ่อมแต่ละด้าน เช่น การจ้างช่างไม้เพื่อซ่อมวงกบและบานประตู หรือการจ้างช่างที่มีความชำนาญในการซ่อมหลังคา ซึ่งบางคนเคยมีประสบการณ์ซ่อมบ้านในยุคสมัยเก่าบ้าง แต่บางคนก็ไม่มี

[1] ธวัชชัย ตัณฑเวส, สัมภาษณ์, 21 มีนาคม 2556.

ในการซ่อมแซมครั้งต่อไป คุณธวัชชัยเล่าว่า หากจะมีการซ่อมแซมครั้งใหญ่ จะต้องมีการเคลื่อนย้ายของและที่พักอาศัยชั่วคราว เนื่องจากจะต้องรื้อหลังคาทั้งหมด ซึ่งเกรงว่าของเก่าๆที่ตกทอดจากบรรพบุรุษจะได้รับความเสียหาย อีกทั้งยังไม่สามารถหาที่พักชั่วคราวในระหว่างการซ่อมแซมอาคารได้ นอกจากนี้ บิดา มารดา รวมถึงตัวคุณธวัชชัยเองยังมีความต้องการที่จะซ่อมแซมปรับปรุงอาคารให้คงสภาพเดิมมากที่สุด เนื่องจากเป็นบ้านที่บรรพบุรุษสร้างขึ้นมาด้วยความวิริยอุตสาหะ จึงต้องการช่างที่มีความรู้ความชำนาญในการซ่อมแซม แต่เนื่องจากในปัจจุบันขาดช่างและวัสดุท้องถิ่นในการซ่อมแซม จึงทำให้ยังไม่สามารถปรับปรุงอาคารได้ การอนุรักษ์อาคารจึงอยู่ในสถานะที่ดูแลสภาพอาคารเท่าที่จะรักษาได้

จากที่กล่าวมาข้างต้น วิธีการอนุรักษ์อั่งหม่อหลาวด้วยการสงวนรักษา (Preservation) ทำให้อั่งหม่อหลาวยังคงสภาพความแท้ในด้านต่างๆ ไว้ได้อย่างมาก ทั้งในรูปแบบการวางผังภายในของอาคาร รวมไปถึงรูปแบบและองค์ประกอบต่างๆ ที่สร้างจากความเชื่อของบรรพบุรุษชาวจีนซึ่งมีคุณค่าต่อจิตใจของเจ้าของบ้าน

ภาพที่ 5.13 บริเวณระเบียงที่ต่อเติมเป็นห้องนอน และห้องน้ำบริเวณฉิ่มแจ้

ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 9 ตุลาคม 2555

การดูแลรักษาอาคารอย่างต่อเนื่องของเจ้าของบ้าน (Good House Keeping) ด้วยการซ่อมแซมเฉพาะส่วนที่มีปัญหานั้น และพยายามคงสภาพความดั้งเดิมของอาคารให้มากที่สุด (Preservation) เป็นวิธีการอนุรักษ์อั่งหม่อหลาววิธีหนึ่ง ที่ทำให้อั่งหม่อหลาวยังคงทิ้งร่องรอยแห่งกาลเวลา (partina of age) ยังคงรักษาความแท้ด้านต่างๆของอั่งหม่อหลาวไว้ได้มากที่สุด มีลวดลายประดับองค์ประกอบต่างๆ ความแท้ด้านเชิงนามธรรมที่ยังคงเก็บพื้นที่ใช้สอยที่สะท้อนถึงวัฒนธรรมชาวจีนบาบ๋า

5.2.2 กรณีศึกษาที่ 2 : บ้านชินประชา

ภาพที่ 5.14 บ้านชินประชา

ที่มา : Chinese Houses of Southeast Asia หน้า140

บ้านชินประชาเป็นอั่งหม่อหลาวที่จะศึกษาถึงการใช้สอยพื้นที่ภายในอาคารอย่างต่อเนื่องมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันเช่นเดียวกับบ้านหลวงอำนาจนรารักษ์ แต่ต่างกันที่ได้มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบด้านหน้าอาคารไปจากเดิม อันเนื่องมาจากปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจ ซึ่งถึงแม้จะทำให้สูญเสียคุณค่าในด้านเอกลักษณ์ของรูปแบบสถาปัตยกรรมไป แต่รูปแบบการจัดวางพื้นที่ใช้สอยภายในนั้นยังคงใช้วิถีชีวิตแบบดั้งเดิม และได้เปิดบริเวณชั้นล่างให้เป็นพิพิธภัณฑ์มีชีวิต (Living Museum) บ้านชินประชาจึงเป็นกรณีศึกษาในเรื่องของการอนุรักษ์ด้วยวิธีการสงวนรักษา (Preservation) และการปรับเปลี่ยนประโยชน์ใช้สอยเป็นพิพิธภัณฑ์มีชีวิต เพื่อให้อาคารยังคงอยู่ได้ในรูปแบบที่ยังคงเป็นบ้านพักอาศัยอยู่

บ้านชินประชาเป็นอั่งหม่อหลาวหลังแรกในภูเก็ตที่สร้างขึ้นตามรูปแบบสถาปัตยกรรมจากปีนัง ซึ่งได้รับอิทธิพลจากตะวันตกและจีนผสมผสานเข้าด้วยกัน บ้านหลังนี้ก่อสร้างเมื่อปีพ.ศ.2447 โดยอำมาตย์ตรีพระพิทักษ์ชินประชา (ต้นตระกูล ตัณฑวณิช) หรือตันม้าเสียง เป็นผู้สร้าง พระพิทักษ์ชินประชาเป็นลูกของหลวงบำรุงจีนประเทศ (ตันเนี่ยวหยี) ซึ่งเคยรับราชการทหารในตำแหน่ง บูเต็กจอกุน ของจักรพรรดิเสียนเฟิง ราชวงศ์ชิงพระองค์ที่ 9 ซึ่งตรงกับสมัยรัชกาลที่ 4 ต่อมาในปีพ.ศ.2397 ได้เดินทางจากมณฑลฮกเกี้ยนมายังประเทศไทยเพื่อมาประกอบกิจการแร่ดีบุกและธุรกิจค้าขายที่ปีนังยี่ห้อ “เหลียนบี้” จนประสบความสำเร็จ

พระพิทักษ์ชินประชาได้มีโอกาสไปศึกษาต่อยังเมืองปีนังเมื่ออายุได้ 10 ขวบ ตามความประสงค์ของบิดาที่ต้องการให้พระพิทักษ์ชินประชามีความรู้ทั้งในด้านภาษาและการค้าตามความนิยมของพ่อค้าชาวจีน และได้แต่งงานกับภรรยาชาวปีนัง เมื่อพระพิทักษ์ชินประชากลับมายังภูเก็ต จึงมีความต้องการสร้างบ้านหลังนี้เพื่อเป็นของขวัญและเป็นเรือนหอให้กับภรรยาคนนี้ โดยพระพิทักษ์ชินประชาเป็นผู้ออกแบบและควบคุมการก่อสร้างเอง มีการนำช่างจีนจากปีนังและกรรมกรชาวจีนในเมืองภูเก็ตมาร่วมกันก่อสร้างบ้านหลังนี้ จึงได้รับอิทธิพลสถาปัตยกรรมมาจากปีนัง วัสดุก่อสร้างที่ใช้มีทั้งจากที่ผลิตในภูเก็ต สั่งจากปีนัง และประเทศฝั่งตะวันตก เมื่อบ้านชินประชาก่อสร้างแล้วเสร็จ ภรรยาไม่ยอมย้ายเข้ามาอยู่เนื่องจากความเคยชินกับบ้านเก่าในตลาด ห่างไกลจากญาติพี่น้อง พระพิทักษ์ชินประชาจึงเปิดบ้านหลังนี้เพื่อเป็นเรือนรับรองเจ้านายต่างๆ ที่ลงมาจากกรุงเทพฯ เนื่องด้วยในขณะนั้น ภูเก็ตยังไม่มีโรงแรมหรือที่พักอาศัยเพื่อรองรับข้าราชบริพารต่างๆ ที่ตามเสด็จ ซึ่งแม้แต่รัชกาลที่ 5 และ 6 ยังเคยเสด็จฯ มาเสวยพระสุธารสที่บ้านหลังนี้เช่นกัน[2]

ต่อมาในสมัยขุนสถานพิทักษ์ชินประชา ลูกชายของพระพิทักษ์ชินประชา ได้มีการปรับปรุงรื้อส่วนที่เป็นบริเวณสาธารณะด้านหน้าของบ้านออก ต่อมาในสมัยนายประชา ตัณฑวณิช ได้ต่อเติมทางระเบียงด้านซ้ายของอาคาร และได้นำศิลาบางส่วนจากด้านหน้ามาต่อเติม

5.2.2.1 **สภาพรูปแบบและองค์ประกอบในปัจจุบัน**

บ้านชินประชาตั้งอยู่บนถนนกระบี่ซึ่งเป็นถนนที่ต่อขยายออกมาจากถนนถลาง จุดเริ่มต้นของศูนย์กลางการค้าอันรุ่งเรืองในภูเก็ต โดยวางอาคารหันหน้าบ้านออกสู่ถนนซึ่งหันไปทางทิศใต้ เพื่อให้รับลมได้ 2 ด้าน คือ ลมตะวันออกเฉียงเหนือและตะวันตกเฉียงใต้ บริเวณด้านหน้าบ้านมีอาคารพาณิชย์ 3 ชั้น มีถนนขนาดเล็กอยู่ด้านข้างของอาคารพาณิชย์เป็นทางเข้าอาคาร

---

[2] กุศล เอี่ยมอรุณ, ภูเก็ต (ด่านสุทธาการพิมพ์ : สารคดี, 2536). หน้า 133.

ภาพที่ 5.15 ผังบริเวณบ้านชินประชา ปีพ.ศ.2553
ที่มา : ปรับปรุงจากภาพถ่ายดาวเทียม ปีพ.ศ.2553

บ้านชินประชาประกอบด้วยอาคารหลักและอาคารรอง มีรูปแบบการจัดวางพื้นที่ใช้สอยในอาคารหลักแบบทั่วไป บริเวณโถงกลางยังคงประกอบไปด้วยแท่นบูชาเทพเจ้าและบรรพบุรุษที่สำคัญ มีภาพเขียนและรูปถ่ายของบรรพบุรุษ รวมไปถึงป้ายพระราชทานที่หลวงบำรุงจีนประเทศได้รับพระราชทานจากจักรพรรดิ์จีนพร้อมกระถางธูป ซึ่งเป็นธรรมเนียมของชาวจีนโบราณที่จะต้องตั้งป้ายพระราชทานบนโต๊ะบูชาพร้อมกระถางธูป ในส่วนรับแขกยังมีภาพถ่ายขาวดำของบุคคลสำคัญต่างๆ อาทิ ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ที่ตามเสด็จที่เคยมาเยือนบ้านหลังนี้ หรือแม้แต่บุคคลสำคัญของประเทศอย่างรัชกาลที่ 5 และ 6

นอกจากนี้ มีการต่อเติมบริเวณปีกด้านข้างเพื่อขยายเป็นห้องนอน บริเวณส่วนบริการเป็นส่วนที่แตกต่างไปจากรูปแบบทั่วไป คือ มีลานเอนกประสงค์หรือฉิ่มแจ้อยู่ตรงกลางระหว่างอาคารหลักและอาคารรอง มีทางเดินเชื่อมครัวขนาบฉิ่มแจ้อยู่สองข้างซ้ายขวา ส่วนเครื่องเรือนและของตกแต่งภายในบ้าน ส่วนใหญ่เป็นมรดกตกทอดจากบรรพบุรุษจีน เช่น โต๊ะเก้าอี้ไม้ผังมุก ประดับด้วยลวดลายแบบจีน บางส่วนนำเข้าจากต่างประเทศ จากการค้าขายทางเรือผ่านปีนังมายังภูเก็ต เช่น พัดลมทองเหลืองที่ใช้น้ำมันก๊าด เครื่องกรองจากตะวันตก เปียโนไม้โบราณ

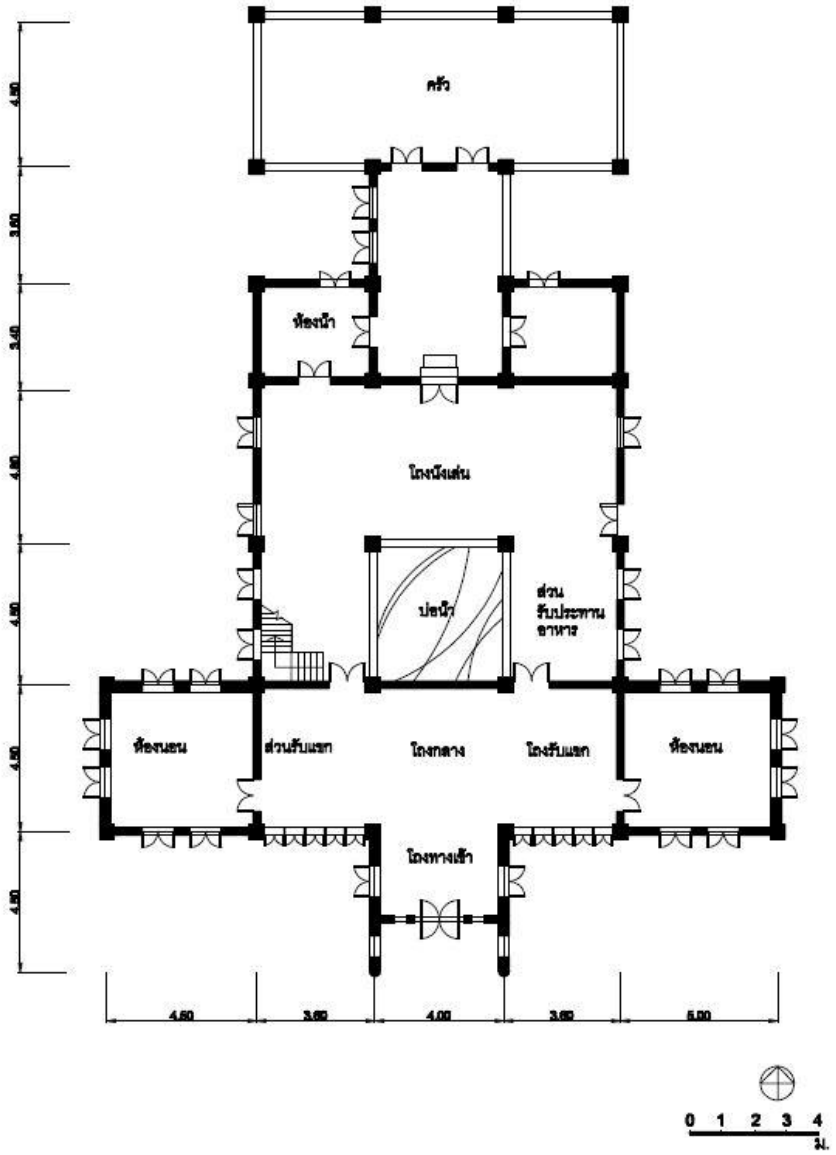

ภาพที่ 5.16 ผังพื้นชั้นล่าง บ้านชินประชา

ที่มา : ผู้วิจัย

ลักษณะอาคาร 2 ชั้น ก่ออิฐฉาบปูน บริเวณสาธารณะแบ่งอาคารเป็น 5 ช่วงเสา ส่วนบริเวณอื่นๆ เป็นอาคาร 3 ช่วงเสา ตัวอาคารยกพื้นสูงจากดินประมาณ 70 เซนติเมตร และมีผนังหนาประมาณ 30 เซนติเมตร โดยใช้วิธีก่ออิฐตามความยาวเพื่อใช้เป็นส่วนรับน้ำหนักแทนเสา มีปูนปั้นตกแต่งลวดบัวบริเวณคานหลักเป็นเส้นแบ่งอาคารระหว่างชั้นบนและชั้นล่าง รูปทรงของอาคารเป็นอาคารสมมาตร มีรูปทรงสี่เหลี่ยมผืนผ้า บริเวณด้านหน้าอาคาร มีรูปแบบแตกต่างไปจากบ้านหลังอื่น คือ มีมุขหน้าจั่วชั้นเดียวยื่นออกมาจากด้านหน้าอาคาร และขยายปีกออกทางด้านซ้ายและขวาข้างละ 2 ช่วง บริเวณผนังปีกซ้ายและขวาชั้นล่าง มีหน้าต่างจำนวน 5

บาน ลักษณะตัวบานมี 2 ช่วง ช่วงบนเป็นช่องแสง ช่วงล่างเป็นหน้าต่างบานเปิดลูกฟักเกล็ดไม้ปรับได้ ส่วนผนังที่ขยายออกไป มีหน้าต่างบานเปิดคู่ 1 คู่ มีซุ้มโค้งหน้าต่างเปิดถึงเอว และมีหน้าต่างขนาดเล็กขนาบด้านซ้ายและขวาของบานตรงกลาง บริเวณผนังปีกว้ายและขวาชั้นบน มีลักษณะหน้าต่างบานคู่ บานถึงพื้น ช่วงบนลูกฟักเกล็ดไม้ปรับได้
ช่วงล่างบานไม้ทึบ

รูปแบบของหลังคาเป็นหลังคาทรงจั่ว ใช้กระเบื้องกาบกล้วยซึ่งเป็นกระเบื้องดั้งเดิมตั้งแต่ก่อสร้างมุงหลังคา สันหลังคาทำด้วยปูนปั้น มีลวดลายเป็นปูนปั้นประดับหน้าจั่วของปีกด้านข้าง เป็นลายตลับลูกปืน ล้อมรอบลูกกลม ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของอุตสาหกรรมเหมืองแร่ดีบุกของภูเก็ตสมัยการทำเหมืองแร่รุ่งเรือง[3] ฝ้าเพดานภายนอกเป็นโครงสร้างไม้ตีเข้าลิ้นตีตามหลังคา เพดานภายในอาคารแสดงโครงสร้างพื้นไม้จากชั้นบนเช่นเดียวกับบ้านหลังอื่น แต่ส่วนต่อเติมตีด้วยฝ้าเพดานด้วยแผ่นยิปซั่มบอร์ด ลักษณะประตูทางเข้าและหน้าต่างมีรูปแบบจีนและแกะสลักด้วยลวดลายธรรมชาติ พื้นชั้นล่างในบ้านเป็นพื้นกระเบื้องที่สั่งนำเข้าจากอิตาลีผ่านมายังปีนัง ส่วนพื้นชั้นบนเป็นพื้นไม้ บันไดภายในติดอยู่กับบริเวณลานเอนกประสงค์ เป็นบันไดไม้สีโอ๊คเข้ม ลูกกรงไม้กลึงมีลวดลายเดินทองตามขอบช่วงลูกตั้งและลูกนอนของบันได บริเวณใต้ท้องบันไดเป็นลวดลายเถาแบบตะวันตก มีแห่งเดียวในภูเก็ต เป็นความภาคภูมิใจของเจ้าของบ้านและคนในภูเก็ต ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความประณีตของฝีมือช่าง และคุณค่าด้านความงามทางสถาปัตยกรรม

5.2.2.2 **การเปลี่ยนแปลงการใช้สอยอาคาร**

บ้านชินประชาในครั้งสมัยแรกสร้าง มีอาณาบริเวณด้านหน้าอาคารที่กว้างขวาง และมีถนนเข้ามาภายในเป็นรูปวงกลมตามรูปแบบอิทธิพลบ้านตะวันตก มีรูปด้านด้านหน้าอาคารตามแบบอั่งหม่อหลาวในปีนัง คือ มีมุขหน้าหลังคาจั่วสองชั้น และมุขครึ่งหกเหลี่ยมด้านหน้าอาคารขนาบมุขหน้า ซึ่งภายในบริเวณด้านในประกอบไปด้วยโถงกลางสำหรับรับแขกและบูชาเทพเจ้าบรรพบุรุษ ส่วนปีกทางด้านซ้ายเป็นบันไดทางขึ้น ปีกทางด้านขวาเป็นห้องสมุด

เมื่อพระพิทักษ์ชินประชาถึงแก่กรรม ขุนสถานพิทักษ์ชินประชา ลูกชายของพระพิทักษ์ชินประชา ได้เข้ามาปรับปรุงและรื้อส่วนที่เป็นด้านหน้าของอาคารออก คือ ส่วนบริเวณมุขหน้าหลังคาจั่วสองชั้น และมุขครึ่งหกเหลี่ยมด้านหน้าอาคารขนาบมุขหน้าที่กล่าวใน

[3] กระทรวงมหาดไทย, กระทรวงศึกษาธิการ, กรมศิลปากร, วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดภูเก็ต, 2544. หน้า 152.

ข้างต้น เนื่องจากการถือครองกรรมสิทธิ์ที่ดินที่มีการแบ่งโฉนดที่ดินออกเป็น 2 ฉบับระหว่างบริเวณลานกว้างด้านหน้าและมุขด้านอาคาร กับพื้นที่ส่วนที่เหลือของบ้านชินประชา

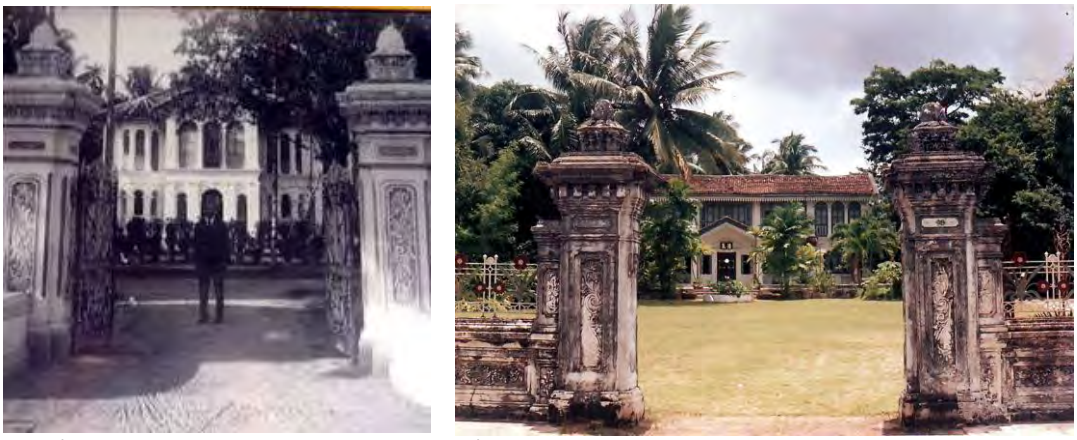

ภาพที่ 5.17 บ้านชินประชาก่อนและหลังการเปลี่ยนแปลง

ที่มา : http://www.photoontour.com/, http://www.phuketdata.net

การรื้อถอนในส่วนด้านหน้าของอาคาร ทำให้ต้นแบบของอั่งหม่อหลาวแห่งภูเก็ตขาดความสง่างาม สูญเสียคุณค่าทางด้านสถาปัตยกรรม ความงามและความแท้ในเรื่องของรูปแบบที่เป็นเอกลักษณ์ของอั่งหม่อหลาวเท่านั้น และยังทำให้สูญเสียความแท้ในด้านพื้นที่ใช้สอยในส่วนสำคัญที่เกิดจากความเชื่อของชาวจีนด้วยเช่นกัน ต่อมาในสมัยนายประชา ตัณฑวณิช ได้มีการต่อเติมทางระเบียงด้านซ้ายของอาคารหรือด้านตะวันออก เพื่อขยับขยายพื้นที่ใช้สอยให้ตอบสนองต่อความต้องการมากขึ้น

ภาพที่ 5.18 ส่วนต่อขยายของอาคารทางด้านขวามือ

ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 18 ตุลาคม 2554

เมื่อคุณประชา ตัณฑวณิช เจ้าของบ้านได้เสียชีวิตลงในปีพ.ศ.2549 ทายาทคนอื่นที่ถือครองโฉนดที่ดินแปลงหน้าจึงขายให้กับนักลงทุนด้านอสังหาริมทรัพย์[4] เพื่อสร้างอาคารพาณิชย์ 3 ชั้น ในปีพ.ศ.2552 จึงได้มีการรื้อถอนกำแพงโบราณโดยปราศจากการเห็นคุณค่าของสถาปัตยกรรมไม่ กำแพงโบราณซึ่งมีเสาปูนสลักลวดลายสวยงาม ผสมกับรั้วเหล็กที่นำเข้าจากเนเธอร์แลนด์ ซึ่งถูกสร้างขึ้นพร้อมกับบ้านชินประชาเมื่อปีพ.ศ.2447 อันเป็นตัวแทนสถาปัตยกรรมส่วนหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงการนำอิทธิพลทางตะวันตกเข้ามา

ภาพที่ 5.19 กำแพงและรั้วโบราณที่นำเข้าจากเนเธอร์แลนด์

ที่มา : http://www.phuketdata.net

ภาพที่ 5.20 การก่อสร้างอาคารพาณิชย์และกำแพงโบราณ

ที่มา : www.oknation.net

การก่อสร้างอาคารพาณิชย์หลังใหม่ด้านหน้าบ้านชินประชานี้ ได้เข้ามาประชิดจนเกือบจะถึงตัวบ้าน มีเพียงรั้วสังกะสีกั้นเป็นเขตก่อสร้าง ห่างจากมุขหน้าบ้านประมาณ 3-4 เมตร เป็นการบดบังมุมมองทัศนียภาพของบ้านที่สวยงามไปดังภาพที่ 5.21 สนามหญ้ารูปวงกลมที่ล้อมรอบด้วยถนน รวมถึงบ่อน้ำที่เคยอยู่บริเวณหน้าบ้านหายไป ทางเข้าหลักของอาคารซึ่งจากเดิมที่เคยเข้าด้านหน้าอาคารของบ้าน จึงถูกเปลี่ยนมาใช้ถนนเล็กๆ ที่อยู่ด้านข้างอาคารใหม่แทนดังภาพที่ 5.22 ทำให้สูญเสียเอกลักษณ์ในรูปแบบการจัดวางผังบริเวณไป

[4] โฟโต้ออนทัวร์. ภูเก็ต 53 ตอนที่ 5 บ้านชินประชา [online]. 2553. แหล่งที่มา: www.photoontour.com [16 มีนาคม 2556]

การเปลี่ยนแปลงสภาพที่ตั้งและรูปแบบของอาคาร อันเนื่องมาจากปัญหาในเรื่องของกรรมสิทธิ์และเจ้าของอาคารที่ไม่เห็นความสำคัญของคุณค่าดังที่กล่าว ทำให้บริบทโดยรวมแปลกแยก ความสง่างามที่เป็นตัวแทนของความร่ำรวยในภูเก็ตลดลง นำมาสู่การสูญเสียความแท้ทั้งในเรื่องของสภาพที่ตั้ง รูปทรงและการออกแบบ และทำให้คุณค่าได้รับผลกระทบเปลี่ยนแปลงไป

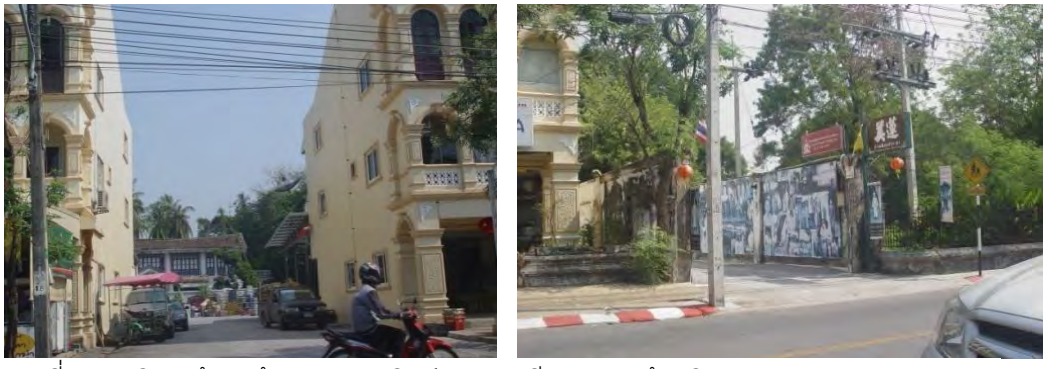

ภาพที่ 5.21 บริเวณด้านหน้าอาคารพาณิชย์บดบังทัศนียภาพของบ้านชินประชา
ที่มา : ธภัทร ถิ่นถลางสกุล, 18 มีนาคม 2556

5.2.2.3 **<u>วิธีการอนุรักษ์</u>**

ในขณะที่บ้านชินประชากำลังประสบกับสภาพปัญหาต่างๆ ดังที่กล่าวมาในข้างต้น คุณประชาจึงได้ซ่อมแซมอนุรักษ์ตัวอาคารด้วยวิธีการสงวนรักษา (Preservation)
ในส่วนที่เหลือให้ยังคงสภาพอย่างดี ถึงแม้ว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบสถาปัตยกรรมไปค่อนข้างมาก โดยเฉพาะในส่วนด้านหน้าของอาคาร แต่คุณประชาก็ยังคงรักษารูปแบบและองค์ประกอบที่สำคัญของอั่งหม่อหลาวในบางส่วน อาทิ ประตูและหน้าต่าง เครื่องใช้เครื่องเรือนต่างๆ ลวดลายที่ประดับบนองค์ประกอบต่างๆ บ่อน้ำโบราณบริเวณลานกลางแจ้ง รวมถึงการรักษาความเชื่อในการจัดวางพื้นที่ใช้สอยตามหลักฮวงจุ้ย ซึ่งถึงแม้บริเวณโถงกลางจะถูกรื้อถอนไป แต่ยังคงมีการจัดลำดับความสำคัญภายในบ้านในรูปแบบเดิม แท่นบูชาเทพเจ้าและบรรพบุรุษยังคงถูกจัดวางอยู่บริเวณด้านหน้าของบ้าน เป็นการแสดงให้เห็นว่าความแท้ในด้านจิตใจ ความเชื่อและการใช้สอยยังคงอยู่

ภาพที่ 5.23 ผนังบริเวณปีกด้านขวาที่ยังคงเดิม
ที่มา : Chinese Houses of Southeast Asia หน้า140

ภาพที่ 5.24 บริเวณโถงกลางบ้านชินประชา
ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 18 ตุลาคม 2554

เมื่อบ้านชินประชาได้รับการรักษา ปรับปรุงและซ่อมแซมแล้ว ในปีพ.ศ. 2547 คุณประชาและภรรยา คุณจรูญ ตัณฑวณิช ได้เปิดบ้านชินประชาให้ผู้คนภายนอกได้เข้าชม ด้วยวิธีการฟื้นฟูอั่งหม่อหลาวให้กลับมามีชีวิต (Rehabilitation) และอยู่รอดทางเศรษฐกิจอีกครั้ง โดยหวังให้บ้านชินประชาซึ่งเป็นอั่งหม่อหลาวหลังแรกของภูเก็ตแห่งนี้เป็นพิพิธภัณฑ์ที่มีชีวิต (Living Museum) เพื่อเป็นการฟื้นฟูจิตวิญญาณของผู้คนในภูเก็ต ให้หวลรำลึกถึงคุณค่าของอั่งหม่อหลาว ซึ่งเป็นตัวแทนของความเจริญรุ่งเรืองในอดีตของภูเก็ต และบอกเล่าความเป็นมาประวัติศาสตร์ของภูเก็ต ผ่านการใช้ชีวิตอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบันของชาวจีนบาบ๋าในภูเก็ตเป็นระยะเวลากว่า 100 ปี ด้วยการจัดแสดงข้าวของเครื่องใช้ต่างๆ ภายในบ้าน มีการให้เช่าชุดบาบ๋าทั้งชายและหญิง นอกจากนี้ ยังได้เปิดให้มีการจัดงานแต่งงานและเป็นสถานที่ถ่ายภาพสำหรับงานวิวาห์บาบ๋า หรือประเพณีแต่งงานแบบโบราณของชาวจีนบาบ๋าที่ได้ทั้งหน่วยงานของรัฐและเอกชน รวมถึงชุมชนชาวจีนบาบ๋า เข้ามาฟื้นฟูประเพณีอีกครั้ง เป็นการฟื้นฟูอั่งหม่อหลาวให้กลับมามีชีวิตอีกครั้ง

ภาพที่ 5.25 ข้าวของเครื่องใช้ที่จัดแสดงในบ้านชินประชา
ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 18 ตุลาคม 2554

จากวิธีการอนุรักษ์ของบ้านชินประชาในข้างต้น จึงแสดงให้เห็นว่า ถึงแม้บ้านชินประชาจะไม่ใช่ตัวอย่างที่ดีในการอนุรักษ์บูรณะรูปแบบอาคารและสภาพที่ตั้งให้กลับไปสู่วิถีแบบดั้งเดิม (Restoration) แต่บ้านชินประชาเป็นตัวอย่างที่ดีในการอนุรักษ์รูปแบบการจัดวางพื้นที่ใช้สอย ที่เจ้าของบ้านยังดำเนินชีวิตประจำวันอยู่ รวมไปถึงเป็นตัวอย่างในการจัดการอาคารเพื่อให้อาคารยังคงอยู่ ด้วยการเปิดให้ผู้คนภายนอกเข้าชมบ้านในฐานะพิพิธภัณฑ์ที่มีชีวิต (Living Museum)

ภาพที่ 5.26 พิธีวิวาห์บาบ๋า ที่จัดขึ้นในบ้านชินประชา เมื่อวันที่ 23 มีนาคม 2556

ที่มา : พิมพวรรณ ภักดีสุวรรณ , 23 มีนาคม 2556

5.2.3 กรณีศึกษาที่ 3 : บ้านพระอร่ามสาครเขตร

ภาพที่ 5.27 บ้านพระอร่ามสาครเขตร

ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 9 ตุลาคม 2555

บ้านพระอร่ามสาครเขตรเป็นตัวอย่างของการจัดวางพื้นที่ใช้สอย 3 ประเภท ภายในอาคารเดียวกัน ได้แก่ สำนักงาน โรงเรียน และโรงพยาบาล (ซึ่งในปัจจุบันถูกทิ้งร้าง) อันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมและเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นภายในภูเก็ตเช่นกัน ซึ่งในแต่ละส่วน จะมีการใช้สอยและวิธีการอนุรักษ์ ซึ่งจะทำให้อาคารเปลี่ยนแปลงในลักษณะที่แตกต่างกัน บ้านพระอร่ามสาครเขตรจึงเป็นตัวอย่างในการศึกษาศักยภาพในการใช้สอยของอาคารให้เหมาะสมกับความต้องการของสังคมและเศรษฐกิจในปัจจุบัน โดยไม่ทำให้อาคารสูญเสียคุณค่าและความแท้ไป

อำมาตย์ตรีพระอร่ามสาครเขตร หรือ นายตันเพ็กฮวด ตัณฑัยย์ ผู้ก่อสร้างคฤหาสถ์หลังนี้ ในอดีตพระอร่ามสาครเขตรได้มีโอกาสไปศึกษาต่อที่ปีนัง จากนั้นจึงเดินทางกลับมาสืบทอดกิจการต่อจากบิดา จนกลายเป็นเจ้าของเหมืองแร่ดีบุกและสวนยางพารารายใหญ่และเป็นที่รู้จักของคนทั่วไปในฐานะเศรษฐีอันดับหนึ่งของภูเก็ต อั่งหม่อหลาวที่สร้างขึ้นพระอร่ามสาครเขตรได้สร้างตามแบบบ้านชินประชา เนื่องจากพระอร่ามสาครเขตรและพระพิทักษ์ชินประชาเป็นเพื่อนสนิทกัน ช่างที่ใช้ในการก่อสร้างจึงเป็นช่างชุดเดียวกัน โดยสร้างอยู่บนอาณาเขตที่ดินที่ติดต่อกับถนนทั้งสองฝั่ง ซึ่งบริเวณด้านหน้าอยู่บนถนนระนอง และด้านหลังตั้งอยู่บริเวณถนนกระบี่

หลังจากที่พระอร่ามสาครเขตรถึงแก่กรรม ทายาทของคุณพระได้เข้ามาสานต่อกิจการเหมืองแร่ แต่เนื่องจากขาดความรู้ความสามารถในการดำเนินการ ประกอบกับประสบภาวะทางด้านเศรษฐกิจในภูเก็ต ทำให้กิจการเหมืองแร่ตกต่ำลง จนในที่สุดต้องประกาศขายอั่งหม่อหลาวหลังนี้ ซึ่งมีสาเหตุมาจากการขาดรายได้และเสียค่าใช้จ่ายจากกิจการไปเป็นจำนวนมาก แต่

เนื่องจากอั่งหม่อหลาวหลังนี้เป็นคฤหาสถ์ที่มีความใหญ่โตมาก ทำให้ราคาขายของคฤหาสถ์หลังนี้มีราคาสูงมากจนไม่มีตระกูลไหนสามารถรับซื้อได้ทั้งหลัง จึงแบ่งขายอาคารออกเป็นสามส่วน คือ

1. ส่วนแรก ด้านหน้าอาคาร ติดถนนระนอง ได้ขายให้กับบริษัทเดินอากาศไทย ในราวปีพ.ศ.2490 ซึ่งซื้อจากเจ้าของเดิมเป็นจำนวนเงิน 6 แสนกว่าบาทในขณะนั้น[5] เพื่อเป็นสำนักงาน ต่อมาให้บริษัทภูเก็ตทราเวล แอนด์ทัวร์ เช่าส่วนชั้นล่างเป็นสำนักงาน ส่วนชั้นบนเป็นที่พักของหัวหน้าสถานีการบินภูเก็ตของบริษัทเดินอากาศไทย คือ เรืออากาศโท ณรงค์ ยันตะกร และได้เปลี่ยนแปลงเป็นสำนักงานการบินไทย ภูเก็ต ในปัจจุบัน

2. ส่วนที่สอง อยู่บริเวณส่วนกลางของอาคารแบ่งขายให้ตระกูลงานทวี ซึ่งในปัจจุบันนายธวัชชัย วรจิตตกุล ได้เข้ามาเช่าและทำการปรับปรุงอาคารเพื่อเป็นโรงเรียนอนุบาลภูเก็ตกุลธิดา โดยมีทางเข้าฝั่งถนนกระบี่

3. ส่วนที่สามที่อยู่ติดถนนกระบี่ ขายให้กับคุณวิโรจน์ อังศิริกุล และให้บริษัท ไทยวา เทรดดิ้ง จำกัด ได้เข้ามาเช่าเพื่อใช้เป็นสำนักงาน ต่อมาในปีพ.ศ.2525 คุณผ่องศรี แสงสุคนธ์ ทายาทของคุณวิโรจน์ อังศิริกุล ได้ให้พันตรีนายแพทย์อนุโรจน์ ธารสิริโรจน์ เข้ามาเช่าและร่วมทำการปรับปรุงเป็นสิริโรจน์พยาบาล ต่อมาโรงพยาบาลสิริโรจน์ได้ย้ายออกไป อาคารในส่วนนี้จึงถูกทิ้งร้าง และมีสภาพเสื่อมโทรม

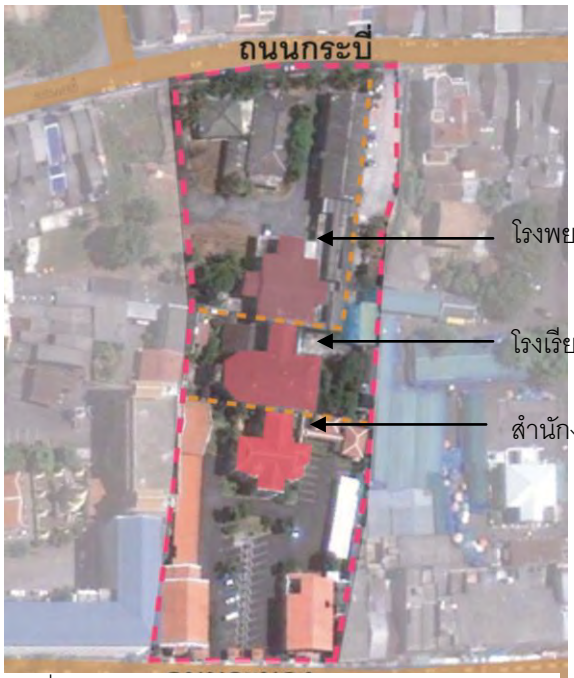

ภาพที่ 5.28 ผังบริเวณบ้านพระอร่ามสาครเขตร ปีพ.ศ.2553

ที่มา : ปรับปรุงจากภาพถ่ายดาวเทียม ปีพ.ศ.2553

[5] กองโบราณคด, โครงการอนุรักษ์เมืองประวัติศาสตร์, การสารวจเมืองประวัติศาสตร์ภูเก็ต. (กรุงเทพมหานคร : กรมศิลปากร, 2530).หน้า 120.

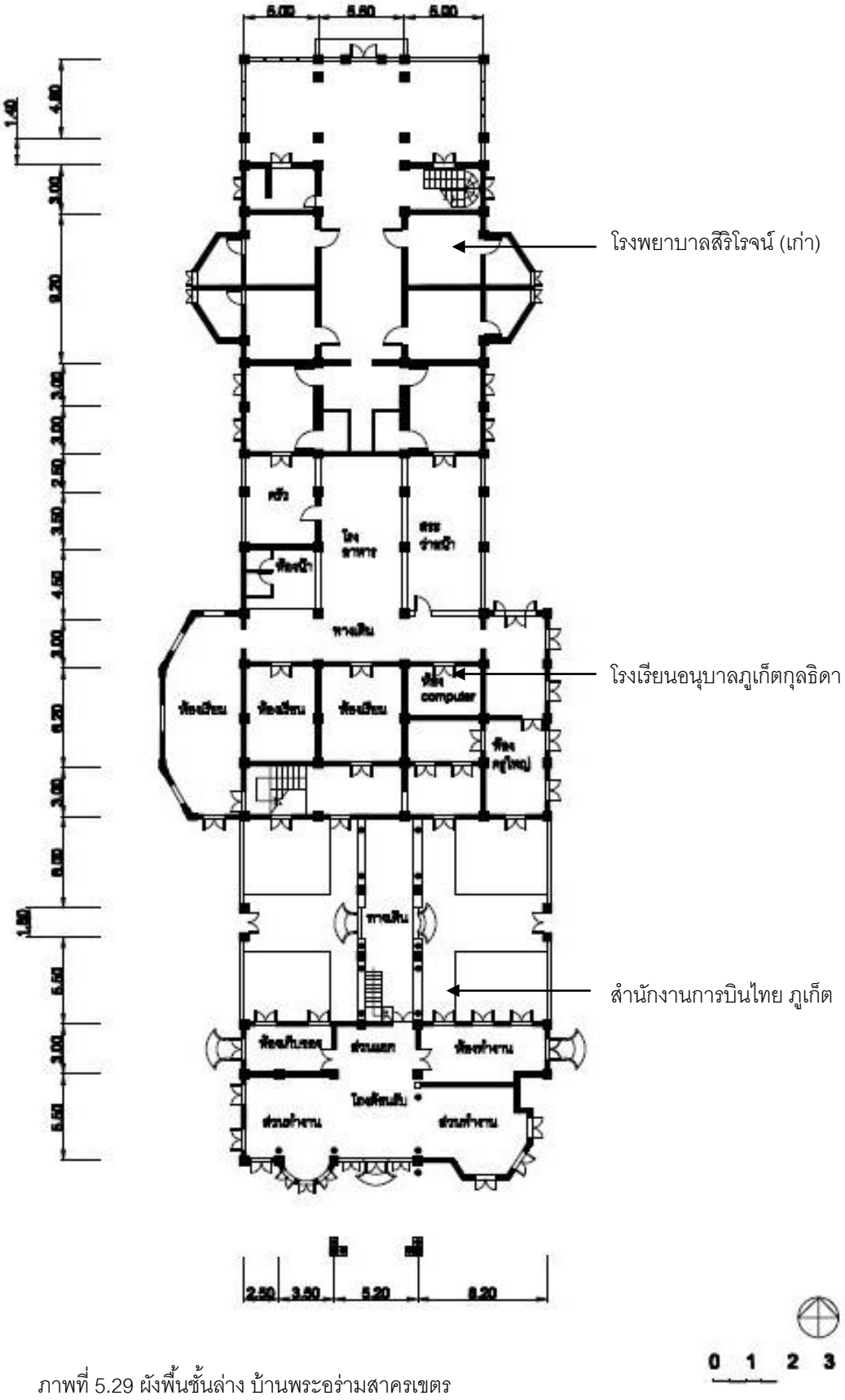

ภาพที่ 5.29 ผังพื้นชั้นล่าง บ้านพระอร่ามสาครเขตร

ที่มา : ผู้วิจัย

5.2.3.1 รูปแบบและองค์ประกอบ

1) ส่วนสำนักงานการบินไทย ภูเก็ต

ภาพที่ 5.30 บ้านพระอร่ามสาครเขตร

ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 19 มิถุนายน 2555

บ้านพระอร่ามสาครเขตร ส่วนของสำนักงานการบินไทย ภูเก็ต ตั้งอยู่บนถนนระนอง มีทางเข้าอยู่และทางออกคนละทาง บริเวณด้านหน้าอาคารเป็นที่จอดรถของผู้เข้ามาใช้บริการ ส่วนตัวอาคารหลักตั้งอยู่บริเวณถัดมา ด้านข้างเป็นอาคารสำนักงานขายบัตรโดยสาร ส่วนบริเวณด้านหลังมีกำแพงกั้นระหว่างเขตที่ดินของสำนักงานการบินไทย ภูเก็ตและโรงเรียนอนุบาลภูเก็ตกุลธิดา

รูปแบบการจัดวางพื้นที่ใช้สอยบริเวณสาธารณะ ประกอบไปด้วยโถงต้อนรับ ส่วนผนังปีกซ้ายเป็นส่วนทำงานของพนักงาน ด้านหลังเป็นห้องเก็บของ ส่วนผนังปีกขวาเป็นส่วนทำงานของพนักงาน ด้านหลังเป็นห้องทำงานของผู้จัดการ ด้านหลังโถงต้อนรับเป็นส่วนทำงานของเลขานุการ มีประตูทะลุออกสู่ด้านนอกอาคาร ซึ่งเป็นทางเดิน และลานสนามหญ้าขนาบซ้ายขวา สามารถเดินไปยังห้องน้ำและส่วนบริการซึ่งอยู่ด้านขวาของอาคาร

รูปแบบและองค์ประกอบ มีลักษณะเป็นอาคาร 2 ชั้น โครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็ก แบ่งช่วงอาคารออกเป็น 5 ช่วง ให้มีความสมดุลกัน บริเวณด้านหน้าอาคาร มีมุขหน้าจั่วยื่นออกมาจากกลางอาคาร โดยชั้นล่างเป็นใต้ถุน มีซุ้มโค้งเตี้ย มีเสารับซุ้มเป็นเสาแบบไอออนิก ส่วนเสาจริงเป็นเสาสี่เหลี่ยมเซาะร่องแบบหินก่อ (Rustication) มีลวดลายปูนปั้นลายผลไม้ พืชพรรณและสัตว์มงคลต่างๆ ประดับตกแต่งตามผนังและเสา บริเวณทางเข้าหลักใต้ถุนอาคารมีรูปแบบประตูจีน บานเปิดคู่กรอบไม้สีดำกรุกระจกสีลายนูน ขนาบด้วยหน้าต่างทั้งสองที่มีช่องแสงเป็นรูปวงรีอยู่เหนือหน้าต่าง บริเวณมุขด้านหน้าอาคารชั้นบน มีเสาอิงแบ่งผนังเป็น 3 ช่วง แต่ละช่วงเป็นหน้าต่างบานคู่ เปิดถึงเอว บานเปิดลูกฟักกระจก ลวดลายเรขาคณิตแบบอาร์ต เดโค (Art Deco) ส่วนบริเวณผนังปีกซ้ายชั้นล่าง โดยมีมุขยื่นเป็นผนังโค้ง และมีมุขครึ่งแปดเหลี่ยมยื่นทางผนังปีก

ขวา ส่วนบริเวณด้านบน มีรูปแบบผนังเช่นเดียวกันทั้งปีกซ้ายและขวา แต่แตกต่างกันที่รูปแบบหน้าต่าง

หน้าต่างบริเวณปีกซ้ายและขวาของอาคารมีลูกกรงปูนใต้หน้าต่าง แต่ผนังหลังลูกกรงฉาบทึบ นอกจากนั้น อาคารยังมีบริเวณปีกซ้ายและขวาสุดของอาคารมีระเบียงยื่นออกมาจากชั้นบน ส่วนมีลายปูนปั้นประดับของช่องแสงเป็นลายพวงมาลัย เสาชั้นบนเป็นหัวเสาไอออนิก ช่วงล่างของเสาทำเป็นกระเปาะโค้งตามมุมประดับลายใบไม้

ภาพที่ 5.31 ระเบียงยื่นออกมาจากชั้นบน บ้านพระอร่ามสาครเขตร

ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 19 มิถุนายน 2555

ส่วนหลังคาเป็นกระเบื้องซีเมนต์ลอนเหลี่ยม สีแดงอิฐ สันหลังคาปูนปั้น ตามมุมทำเป็นยอดแหลม ฝ้าเพดานภายนอกตีด้วยกระเบื้องแผ่นเรียบปิดตลอด ทาสีขาวตีกรอบดำ ภายในอาคารชั้นล่าง มีโค้งเตี้ยแบบ Tree Centered Arch เสารับโค้งแบบไอออนิก เสากลมไม่เซาะร่อง ไม่ตีฝ้าเพดานเช่นเดียวกับบ้านหลังอื่นๆ เห็นโครงสร้างพื้นตง มีพื้นกระเบื้องซึ่งเป็นกระเบื้องเก่าที่สั่งทำจากอิตาลี ส่วนบันอยู่บริเวณด้านนอกติดกับผนังอาคาร

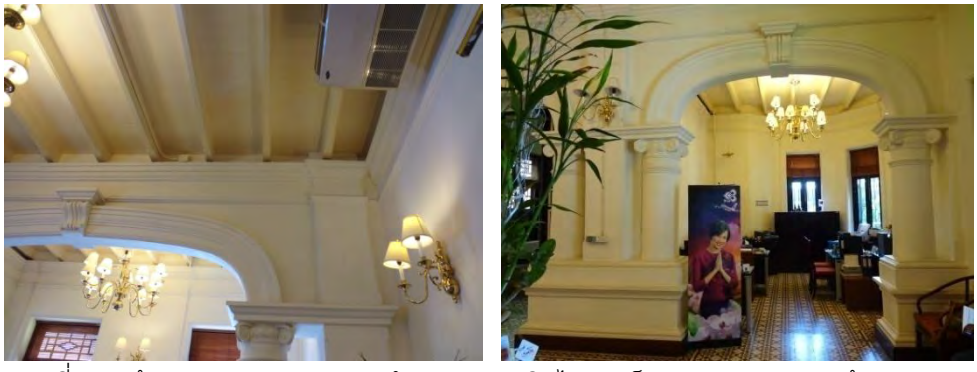

ภาพที่ 5.32 บ้านพระอร่ามสาครเขตร สำนักงานการบินไทย ภูเก็ต หลังการปรับปรุงแล้ว

ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 19 มิถุนายน 2555

ภาพที่ 5.33 พื้นกระเบื้องบ้านพระอร่ามสาครเขตร สำนักงานการบินไทย ภูเก็ต ที่ยังคงเก็บรักษามาจนถึงปัจจุบัน
ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 19 มิถุนายน 2555

2) ส่วนโรงเรียนอนุบาลภูเก็ตกุลธิดา

ภาพที่ 5.34 บ้านพระอร่ามสาครเขตร โรงเรียนอนุบาลภูเก็ตกุลธิดา
ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 19 มิถุนายน 2555

ในส่วนของโรงเรียนอนุบาลภูเก็ตกุลธิดาซึ่งเป็นส่วนที่อยู่ระหว่างสำนักงานการบินไทยภูเก็ต และโรงพยาบาลสิริโรจน์(เก่า)นั้น พื้นที่ระหว่างสำนักงานการบินไทยภูเก็ตและโรงเรียนนั้นถูกกั้นด้วยกำแพง จากถนนกระบี่มีทางเข้าอาคารอยู่ทางด้านซ้ายมือ ลักษณะผังอาคารแบ่งเป็น 4 ช่วงเสา โดยบริเวณด้านขวาของอาคารมีมุขยื่นออกมาเป็นระเบียง

ภายในด้านหน้าอาคารเป็นโถงทางเข้าขนาดเล็ก และเป็นห้องพักครู ทางซ้ายมือถัดไปเป็นห้องเรียน ส่วนด้านหลังกำแพงที่กั้นระหว่างโรงเรียนและโรงพยาบาลสิริโรจน์(เก่า) เป็นสระว่ายน้ำสำหรับเด็ก ซึ่งเป็นสระว่ายน้ำสระแรกในภูเก็ต ถัดจากสระเป็นโรงอาหารและห้องน้ำตามลำดับ มีบันไดสำหรับขึ้นไปชั้นบนอยู่ด้านหลังของอาคารที่ติดกับผนังของสำนักงานการบินไทย ภูเก็ต

บริเวณทางเข้ามีประตูอยู่ตรงกลางทางเข้า ขนาบด้วยหน้าต่างสองข้าง เหนือประตูมีกันสาดโค้งทำด้วยไม้ด้านบนบุสังกะสีทาสีขาว มีคิ้วไม้สีแดงประดับขอบ ส่วนชั้นสองในบริเวณเดียวกัน มีระเบียงลูกกรงปูนยื่นออกมา มีประตูบานเปิดคู่ออกมาจากระเบียง โดยมีช่อง

แสงรูปไข่อยู่ทั้งสองข้างระดับกลางประตู เหนือบานประตูมีช่องแสงและมีหลังคาระแนงคลุมออกมาเท่ากับแนวระเบียง

หลังคาเป็นรูปแบบหน้าจั่วผสมปั้นหยาต่อเนื่องจากส่วนแรกของบ้าน แต่มุงหลังคาด้วยกระเบื้องลอนคู่ ฝ้าเพดานภายนอกตีตั้งฉาก ส่วนภายในแสดงโครงสร้างพื้นไม้จากด้านบน ผนังภายนอกฉาบเรียบทาสี บริเวณผนังด้านข้างอาคารชั้นล่าง มีหน้าต่างบานเปิดคู่ เปิดถึงเอว บานเปิดลูกฟักเกล็ดไม้ปรับได้ ตรงกับหน้าต่างชั้นบน แต่หน้าต่างชั้นบนเป็นหน้าต่างบานเปิดคู่ ลูกฟักกระจก ตกแต่งด้วยลวดลายเรขาคณิต พื้นบริเวณด้านหน้าอาคารและห้องครูใหญ่เป็นพื้นดินอัดแน่น ส่วนบริเวณอื่นเป็นพื้นกระเบื้องแบบใหม่ พื้นชั้นสองเป็นพื้นไม้ มีบริเวณส่วนที่เป็นห้องน้ำมีพื้นกระเบื้องเซรามิคลวดลายเรขาคณิต ซึ่งนำเข้าจากประเทศอิตาลี

3) ส่วนโรงพยาบาลสิริโรจน์(เก่า)

ภาพที่ 5.35 บ้านพระอร่ามสาครเขตร โรงพยาบาลสิริโรจน์
ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 19 มิถุนายน 2555

บ้านพระอร่ามสาครเขตร โรงพยาบาลสิริโรจน์ (เก่า) เป็นส่วนที่อยู่ติดฝั่งถนนกระบี่ มีกลุ่มอาคารที่ถูกทิ้งร้าง 2 หลังตั้งอยู่ด้านหน้าอาคาร บริเวณอาคารด้านหน้าที่อยู่ฝั่งซ้ายของอาคารใช้เป็นกิติศักดิ์สถานกายภาพบำบัดคลินิก

รูปแบบการจัดวางผังภายในอาคารเมื่อครั้งยังเป็นโรงพยาบาลนั้น บริเวณโถงกลางใช้เป็นโถงต้อนรับ ส่วนบริเวณห้องที่อยู่ตามมุขด้านข้างใช้เป็นห้องคนไข้ และมีห้องน้ำอยู่ภายใน ส่วนด้านหลังใช้เป็นห้องเด็กอ่อน และมีทางทะลุออกไปเป็นอาคารต่อเติมซึ่งใช้เป็นห้องผ่าตัด ส่วนบริเวณชั้นสองใช้เป็นห้องคนไข้เช่นกัน โดยมีทางลาดอยู่บริเวณปีกซ้ายของอาคาร

ลักษณะอาคารเป็นอาคาร 2 ชั้น โครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็ก ทาสีขาว มีลักษณะแตกต่างจากส่วนของสำนักงานการบินไทย คือ บริเวณด้านหน้าอาคารมีลักษณะวางผังแบบสมมาตร บริเวณผนังปีกซ้ายและขวามีรูปแบบเหมือนกัน บริเวณมุขด้านหน้าอาคารชั้นล่างมีอาร์ชโค้ง 3 ช่อง เป็นโค้งครึ่งวงกลม โดยโค้งกลางมีขนาดช่องใหญ่กว่าด้านทั้งสอง บริเวณมุข

ด้านหน้าอาคารชั้นบนมีเสาอิง(Pilaster) แบ่งผนังอาคารเป็น 3 ช่วง มีเสาโครงสร้างหัวเสาแบบดอริก ทุกซุ้มมี Keystone บริเวณผนังปีกซ้ายและขวาชั้นล่าง มีเสาอิงแบ่งผนังเป็น 3 ช่วงเช่นกัน โดยมีหน้าต่างตัวบาน 2 ช่วง ช่วงบนเป็นช่องแสง ช่วงล่างเป็นหน้าต่างเปิดคู่ลูกฟักกระจก ซ้อนด้วยลูกกรง บริเวณผนังปีกซ้ายและขวาชั้นบน เป็นหน้าต่างบานเปิดคู่กระจกใสทั้งหมด ซึ่งมีกันสาดอลูมิเนียมสีเขียวขาว ยื่นคลุม เหนือหน้าต่างมีลวดลายปูนปั้นประดับอยู่ในกรอบปูนปั้นรูปพัด

หลังคามีรูปทรงหน้าจั่วผสม มุงหลังคาด้วยกระเบื้องลอนคู่สีแดง บางส่วนเป็นกระเบื้องแผ่นเรียบ ตกแต่งหน้าจั่วหลังคาด้วยลายปูนปั้นรูปวงกลม ฝ้าเพดานภายนอกเป็นไม้ตีเว้นร่อง ผนังเป็นแบบฉาบปูนเซาะร่อง แนวทางนอน (Rustication) ซึ่งปรากฏอยู่บริเวณสำนักงานการบินไทยเช่นกัน

ภาพที่ 5.36 บ้านพระอร่ามสาครเขตร โรงพยาบาลสิริโรจน์
ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 19 มิถุนายน 2555

5.2.3.2 การเปลี่ยนแปลงการใช้สอยอาคาร

บ้านพระอร่ามสาครเขตรในอดีตได้สร้างอาคารเป็นที่ละส่วน โดยส่วนแรกที่สร้างคือ ส่วนที่ดินที่ติดกับถนนกระบี่ หรือส่วนของโรงพยาบาลสิริโรจน์ และได้สร้างขยายส่วนที่สอง (โรงเรียนอนุบาลภูเก็ตกุลธิดาในปัจจุบัน) และส่วนที่สาม (สำนักงานการบินไทยภูเก็ตในปัจจุบัน) ตามลำดับ จนเป็นอาคารขนาดใหญ่ ซึ่งเดิมในขณะที่พระอร่ามสาครเขตรยังมีชีวิตอยู่ อั่งหม่อหลาวหลังนี้ยังคงมีการใช้สอยเป็นบ้าน ด้วยความที่บ้านมีขนาดใหญ่มาก ประกอบกับพระอร่ามสาครเขตรเป็นถึงเศรษฐีอันดับหนึ่งของภูเก็ต บ้านหลังนี้จึงเปรียบเสมือนจวนผู้ว่า และเป็นที่พักของข้าราชบริพารที่ตามเสด็จอีกแห่ง นอกเหนือไปจากบ้านชินประชา บ้านหลังนี้จึงมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ ในฐานะที่เป็นที่พักของบุคคลสำคัญ แต่เมื่อพระอร่ามสาครเขตรถึงแก่กรรม ทายาทผู้รับมรดกไม่สามารถเก็บรักษาบ้านหลังนี้เอาไว้ได้ เนื่องมากจากสภาพสังคมและเศรษฐกิจที่เปลี่ยนไปดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้นคฤหาสถ์หลังนี้จึงถูกแบ่งขายออกเป็น 3 ส่วน บริบทสภาพโดยรอบเปลี่ยนแปลงไป แต่เดิมมีสนามหญ้ารูปครึ่งวงกลมหน้าบ้านล้อมรอบถนน ทั้งบริเวณฝั่ง

ถนนระนองและถนนกระบี่ โดยบริเวณฝั่งด้านหน้าถนนระนอง มีบ่อน้ำรูปวงกลมใช้เป็นที่เก็บน้ำ[6] เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงกรรมสิทธิ์ที่ดิน สนามหญ้าที่เคยสร้างความสง่างามให้แก่อั่งหม่อหลาวถูกแปรเปลี่ยนไป โดยเริ่มแรกนั้น บริเวณด้านหน้าถนนกระบี่ ถนนทางเข้าได้แยกออกเป็นสองเส้น เส้นหนึ่งสำหรับโรงพยาบาลสิริโรจน์ (เก่า) อีกเส้นหนึ่งสำหรับโรงเรียนอนุบาลภูเก็ตกุลธิดา ทั้งนี้เพื่อตอบสนองต่อการใช้งานในขณะนั้น ส่วนด้านหน้าถนนระนอง จากการสำรวจภาพถ่ายทางอากาศในปีพ.ศ.2538 สภาพที่ตั้งด้านหน้าถนนระนองสนามหญ้าถูกเปลี่ยนเป็นที่จอดรถ และสร้างอาคารเพิ่มขึ้น ส่วนบริเวณด้านหน้าถนนกระบี่ได้มีการสร้างกลุ่มอาคารเช่นกัน จากที่กล่าวมาข้างต้น การเปลี่ยนแปลงอันเนื่องมาจากการแบ่งขายที่ดิน ทำให้สนามบริเวณหน้าบ้านเปลี่ยนแปลงไปตามการใช้สอย สูญเสียความแท้ในด้านสภาพที่ตั้ง ลดความสง่างามของอาคารลง

1) ส่วนสำนักงานการบินไทย ภูเก็ต

เมื่อประมาณปีพ.ศ. 2522 มีการเปลี่ยนหลังคาจากกระเบื้องกาบกล้วยเป็นกระเบื้องลอนคู่ เปลี่ยนโครงสร้างไม้หน้าต่าง ตัวกระจกหน้าต่างเดิมเป็นกระจกฝ้าสีขาว และประมาณปีพ.ศ.2526 ได้เปลี่ยนกระจกสีฟ้าใสเฉพาะบานกระจกหน้าต่างชั้นล่าง ต่อมาเมื่อใช้เป็นสำนักงานได้ดัดแปลงลักษณะอาคารให้เหมาะสม เพื่อสะดวกในการใช้เป็นสำนักงาน โดยมีการกั้นห้องด้วยฝากระจก แต่มิได้ปิดไปจนถึงฝ้าเพดาน นอกจากนี้ยังได้มีการสร้างอาคารเพิ่มเติมในส่วนด้านหน้าของบริเวณบ้านทั้งสองข้าง ราวปีพ.ศ.2525 ข้างซ้ายเป็นสำนักงานของธนาคารทหารไทย ข้างขวาเป็นสำนักงานของบริษัท เดินอากาศไทย และในปีพ.ศ.2529 ได้มีการปรับปรุงโรงรถเก่าด้านขวาของตัวอาคารหลักเป็นโรงรถใหม่ ส่วนอาคารชั้นเดียวทางด้านซ้ายของอาคาร เดิมเป็นโรงครัว หลังคากระเบื้องกาบกล้วย ได้เปลี่ยนเป็นบ้านพักของพนักงานบริษัท เดินอากาศไทย

6 ธวัชชัย วรจิตตกุล, สัมภาษณ์, 19 มิถุนายน 2555.

ภาพที่ 5.37 การเปลี่ยนแปลงผังบริเวณในปีพ.ศ.2495 2419 และ 2553

ที่มา : ปรับปรุงจากภาพถ่ายทางอากาศปีพ.ศ.2495 2419 และ 2553

ต่อมาเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงกรรมสิทธิ์เป็นของสำนักงานการบินไทย ภูเก็ต ได้มีการนำเอาภายในอาคารยังคงมีการใช้งานเป็นสำนักงาน ส่วนด้านบนใช้เป็นห้องเก็บของ ซึ่งการใช้พื้นที่เป็นสำนักงานนั้น ทำให้มีการจัดวางเครื่องเรือน เครื่องใช้เปลี่ยนไป แต่ยังคงสภาพการจัดวางภายในเอาไว้ มิได้ทำลายรูปแบบและองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมแต่อย่างใด ในส่วนของหลังคา ได้มีการเปลี่ยนแปลงกระเบื้องหลังคาเป็นกระเบื้องซีเมนต์ลอนเหลี่ยม เพื่อให้ดูกลมกลืนกับอาคาร

ภาพที่ 5.38 บ้านพระอร่ามสาครเขตร สำนักงานการบินไทย ภูเก็ต

ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 19 มิถุนายน 2555

2) ส่วนโรงเรียนอนุบาลภูเก็ตกุลธิดา

เมื่อคุณธวัชชัย วรจิตตกุล ได้มาเช่าต่อจากตระกูลงานทวี เพื่อสร้างเป็นโรงเรียนอนุบาลภูเก็ตกุลธิดา คุณธวัชชัยได้เล่าว่า ก่อนที่จะมาเช่า อาคารถูกปล่อยทิ้งร้าง สภาพอาคารในขณะนั้น คือ กระเบื้องหลังคารั่ว ทำให้น้ำลงมาขังในบริเวณอาคาร พื้นจึงทรุด เมื่อซ่อมแซมอาคาร จึงได้เปลี่ยนหลังคาเป็นกระเบื้องลอนคู่ ซึ่งเป็นวัสดุที่หาได้ในขณะนั้น และได้เปลี่ยนวัสดุพื้นในบางส่วนจากพื้นปูนขัดมันเป็นพื้นกระเบื้อง ส่วนบริเวณชั้นบน ยังคงใช้พื้นไม้ได้เดิม และซ่อมแซมในส่วนที่ผุพัง [7]

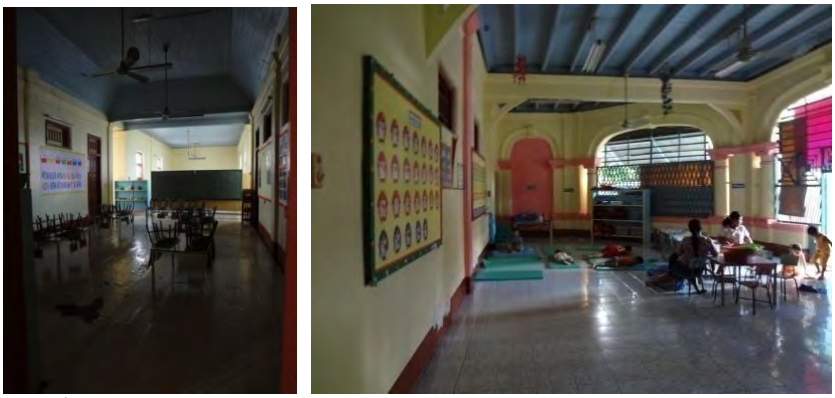

ภาพที่ 5.39 บ้านพระอร่ามสาครเขตร โรงเรียนอนุบาลภูเก็ตกุลธิดา

ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 19 มิถุนายน 2555

เนื่องจากเป็นโรงเรียนอนุบาล อาคารจึงถูกทาสีด้วยสีสันต่างๆ ทั้งภายนอกและภายใน ทำให้การรับรู้ถึงความงามของอาคารที่เคยเป็นอั่งหม่อหลาว ลดลง นอกจากนั้น การเปลี่ยนแปลงการจัดวางใช้สอยด้วยการกั้นผนังภายในเพื่อเป็นห้องเรียนและพื้นที่ต่างๆ ทำให้ความแท้ในด้านประโยชน์ใช้สอยนั้นหายไปเช่นกัน

3) ส่วนโรงพยาบาลสิริโรจน์(เก่า)

ส่วนที่สามของอาคาร คุณวิโรจน์ อังศิริกุล ได้เข้ามาซื้ออาคารต่อในปีพ.ศ. 2495 และได้ให้บริษัท ไทยวา เทรดดิ้ง จำกัด ได้เข้ามาเช่าอาคารเพื่อใช้เป็นสำนักงาน หลังจากนั้นในปีพ.ศ.2525 คุณผ่องศรี แสงสุคนธ์ ได้ให้พันตรีนายแพทย์อนุโรจน์ ธารสิริโรจน์ ช่าและร่วมทุนทำการปรับปรุงอาคารเป็นสิริโรจน์พยาบาล โดยเป็นโรงพยาบาลขนาด 35 เตียง ซึ่งก่อนที่จะทำการปรับปรุงอาคารนั้น พบสภาพอาคารในส่วนของโครงสร้างไม้ผุพังด้วยปลวก จึงทำการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างพื้นไม้ชั้นบน ให้เป็นโครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็ก ทำให้มีการลบบัวผนังออก และปรับปรุงฝ้าเพดานทั้งชั้นล่างและชั้นบน โดยฝ้าเพดานชั้นบนได้เปลี่ยนแปลงจากฝ้าเพดานไม้เข้าลิ้นในแนวตั้งฉากเป็นฝ้าเพดานยิปซั่ม

---

7 ธวัชชัย วรจิตตกุล, สัมภาษณ์, 19 มิถุนายน 2555.

ในด้านการต่อเติมอาคาร เนื่องจากได้มีการใช้อาคารหลักเป็นห้องพักผู้ป่วยใน จึงมีการต่อเติมส่วนด้านหน้าของชั้นล่าง เพื่อขยายโถงกลาง ด้วยการต่อหลังคาคอนกรีตยื่นออกจากด้านข้างของมุขหน้าจั่วกลางอาคารทั้งฝั่งซ้ายและขวาในขนาดที่เท่าและเหมือนกัน โดยยังคงความสมมาตรของอาคารเอาไว้ และได้ดัดแปลงประตูและหน้าต่างของอาคารในบริเวณนี้ให้

ภาพที่ 5.40 ภาพขณะการต่อเติมบริเวณต่อเติมส่วนด้านหน้าของชั้นล่าง บ้านพระอร่ามสาครเขตร ส่วนที่สามเป็นโรงพยาบาลสิริโรจน์
ที่มา : คุณผ่องศรี แสงสุคนธ์

เป็นบานกระจกแบบเลื่อนได้ มีวงกบอลูมิเนียมสีเงิน

นอกจากนี้ ยังมีการต่อเติมทางลาดบริเวณด้านซ้ายของอาคารเป็นโครงสร้างไม้เชื่อมกับหลังคาคอนกรีต เพื่อความสะดวกในการเข็นและเคลื่อนย้ายผู้ป่วย ส่วนรูปแบบการจัดวางภายในนั้น ในส่วนของด้านหน้าอาคารได้กั้นผนังเพื่อสร้างเป็นห้องน้ำ ส่วนองค์ประกอบตกแต่งลวดลายต่างๆ มีบางส่วน เช่น กรอบหน้าต่าง ที่ยังคงเก็บไว้ แต่บัวผนัง และลวดลายบริเวณท้องบันไดนั้นได้ถูกถอดไป ส่วนบริเวณที่เคยเป็นสนามหญ้าเก่า ได้สร้างอาคารเพิ่มขึ้น เพื่อใช้เป็นในส่วนของทันตกรรมและสำนักงานของโรงพยาบาล และสร้างอาคารบริเวณด้านข้างขวาเพื่อใช้เป็นห้องตรวจผู้ป่วยนอก และมีห้องผ่าตัดอยู่บริเวณด้านหลังของอาคารใหม่

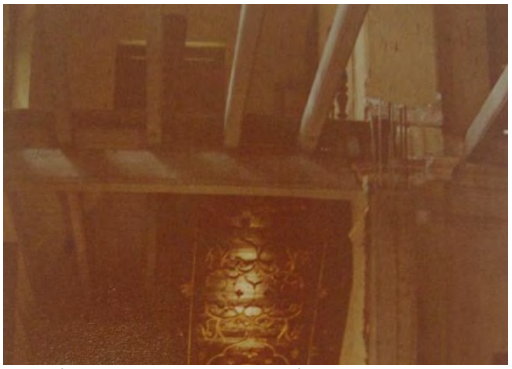

ภาพที่ 5.41 ภาพขณะการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างพื้นชั้นบน
ที่มา : คุณผ่องศรี แสงสุคนธ์

ภาพที่ 5.42 ภาพบริเวณสนามหน้าบ้านก่อนมีการต่อเติมอาคาร
ที่มา : คุณผ่องศรี แสงสุคนธ์

ภาพที่ 5.43 ส่วนต่อเติมทางลาดบริเวณด้านซ้ายของรบ้านพระอร่ามสาครเขตร โรงพยาบาลสิริโรจน์
ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 19 มิถุนายน 2555

ภาพที่ 5.44 ลวดลายบริเวณท้องบันไดก่อนและหลังที่ถูกถอดไป
ที่มา : คุณผ่องศรี แสงสุคนธ์

ต่อมาเมื่อโรงพยาบาลมีความเจริญเติบโตมากขึ้น เช่นเดียวกับการเจริญเติบโตของเมืองภูเก็ต จนทำให้โรงพยาบาลไม่สามารถขยับขยายพื้นที่เพื่อรองรับผู้ป่วยที่เพิ่มขึ้น ในปลายปีพ.ศ.2536 จึงได้มีการย้ายโรงพยาบาลไปยังถนนบายพาส ตำบลสามกอง หลังจากนั้น อาคารก็ถูกปล่อยทิ้งร้าง ไม่มีผู้ใดมาเช่าอาคารเพื่อประกอบกิจการต่อ และไม่มีผู้ใดเข้ามาดูแลอาคารอย่างต่อเนื่อง บ้านพระอร่ามสาครเขตรในส่วนที่สามนี้ จึงมีสภาพเสื่อมโทรมไปตามกาลเวลา

5.2.3.3 **วิธีการอนุรักษ์**

1) ส่วนสำนักงานการบินไทย ภูเก็ต

หลังจากที่บริษัทเดินอากาศไทยซื้อต่อมานั้น ได้มีการซ่อมแซม2-3ครั้ง และเมื่อได้มีการโอนกรรมสิทธิ์ให้เป็นของสำนักงานการบินไทย ได้ใช้วิธีการอนุรักษ์ด้วยวิธีการสงวนรักษา (Preservation) ด้วยการยังคงรักษารูปแบบและองค์ประกอบที่สำคัญของอาคารเอาไว้ ซ่อมแซมเฉพาะส่วนที่ทรุดโทรม เช่น พื้นกระเบื้องบริเวณชั้นล่างที่ยังคงใช้กระเบื้องเดิมที่นำเข้าจากอิตาลี ซ่อมแซมแค่เฉพาะแผ่นที่มีความเสียหายเท่านั้น ด้วยการสั่งทำจากโรงงานใหม่[8] (Reproduction) นอกจากนี้ยังได้ใช้วิธีการอนุรักษ์ด้วยวิธีการฟื้นฟู (Rehabilitation) ด้วยการเลือกใช้วัสดุให้มีความกลมกลืนกับอาคาร อย่างเช่นหลังคาที่ไม่สามารถหากระเบื้องกาบกล้วยได้ในขณะนั้น จึงได้ใช้กระเบื้องกระเบื้องซีเมนต์ลอนเหลี่ยมซึ่งมีความกลมกลืนมากกว่ากระเบื้องลอนคู่ ส่วนการจัดวางพื้นที่ใช้สอยภายในอาคารนั้นยังคงรักษาคุณค่าทางจิตใจและความรู้สึกในพื้นที่ต่างๆ ที่มีความสำคัญกับความเชื่อเดิม เคารพต่อความรู้สึกของจิตใจของคนในภูเก็ต อาทิ การใช้พื้นที่โถงกลางของอาคารเป็นโถงต้อนรับของสำนักงาน ซึ่งแต่เดิมเคยเป็นพื้นที่บูชาบรรพบุรุษ เป็นการให้ความสำคัญของพื้นที่นั้น หรือในส่วนของลานกลางแจ้ง ที่ไม่ได้มีบ่อน้ำอยู่แล้ว แต่ก็ยังคงจัดภูมิทัศน์บริเวณนั้นให้มีความสวยงาม

ในการเปลี่ยนแปลงอาคารเป็นสำนักงานดังที่กล่าวมาข้างต้นนี้ ถึงแม้ว่าจะทำให้สูญเสียความแท้ในด้านต่างๆไป ทั้งการใช้วัสดุใหม่ หรือการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ใช้สอยภายใน แต่บ้านพระอร่ามสาครเขตในส่วนของสำนักงานการบินไทย ภูเก็ตก็ยังคงเป็นตัวอย่างในการแสดงให้เห็นถึงศักยภาพในการเปลี่ยนการใช้สอยเป็นสำนักงานที่ไม่ทำลายคุณค่าของอาคารไปมาก ด้วยวิธีการใช้วัสดุและจัดวางสภาพที่ตั้งใหม่ให้มีความกลมกลืนเช่นเดียวกับการอนุรักษ์ในบ้านพระพิไสยสรรพกิจ

---

8 ศรินยา พรหมเพ็ญ, สัมภาษณ์, 19 มิถุนายน 2555.

2) ส่วนโรงเรียนอนุบาลภูเก็ตกุลธิดา

หลังจากที่บ้านพระอร่ามสาครเขตร ส่วนที่สอง ถูกเปลี่ยนแปลงเป็นโรงเรียนอนุบาลนั้น ได้ใช้วิธีการฟื้นฟูอาคาร (Rehabilitation) ด้วยการเพิ่มการใช้สอยในส่วนของห้องน้ำและห้องครัว รวมถึงสระว่ายน้ำ เพื่อตอบสนองต่อการใช้สอยในโรงเรียน ส่วนรูปแบบและองค์ประกอบภายนอกยังคงสภาพเดิม เว้นแต่ในส่วนของกระเบื้องหลังคา พื้นอาคาร และสีของผนังอาคาร เนื่องจากต้องปรับเปลี่ยนสภาพอาคารให้ตอบสนองต่อการใช้งาน ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของอาคารไปอย่างมาก จะเห็นได้ว่า ศักยภาพในการเปลี่ยนแปลงอั่งหม่อหลาวเป็นโรงเรียนอนุบาลนั้น จะทำให้การจัดวางพื้นที่ใช้สอยอาคารมีการเปลี่ยนแปลงไปมากกว่าสำนักงานขนาดเล็ก ในกรณีศึกษาบ้านพระอร่ามสาครเขตร ส่วนของสำนักงานการบินไทย ภูเก็ต

3) ส่วนโรงพยาบาลสิริโรจน์(เก่า)

สำหรับการปรับปรุงพื้นที่ใช้สอยของโรงพยาบาลนั้น เป็นการเปลี่ยนแปลงที่มีผลต่อกายภาพของอาคารเป็นอย่างมาก เนื่องจากมีการต่อเติมรูปแบบอาคารบริเวณหน้าจั่วด้านหน้าอาคาร ซึ่งเป็นการทำลายรูปแบบด้านหน้าของอาคารซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของอั่งหม่อหลาวไป นอกจากนี้ยังเลือกใช้วัสดุที่ไม่เหมาะสมกับอาคาร เนื่องจากขาดวัสดุและช่างท้องถิ่น และความไม่คำนึงถึงคุณค่าของอาคารในขณะนั้น ทำให้ความแท้ของสถาปัตยกรรมอั่งหม่อหลาวลดน้อยลง

จากการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงการใช้สอยและวิธีการอนุรักษ์ในกรณีศึกษาบ้านพระอร่ามสาครเขตรทั้งสามส่วนนี้ แสดงให้เห็นถึงศักยภาพของอั่งหม่อหลาวที่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ในระดับมากน้อยแตกต่างกัน ซึ่งการเปลี่ยนแปลงประโยชน์ใช้สอยจะต้องคำนึงการใช้ที่ไม่ทำให้ลักษณะทางกายภาพของอาคารเปลี่ยนไป วัสดุโครงสร้าง และการจัดวางผังภายในจะต้องมีความกลมกลืนกับบริบทของอาคารและโดยรอบ อย่างเช่น การเปลี่ยนเป็นสำนักงานขนาดเล็ก หรือร้านอาหารที่ต้องการให้ผู้ที่เข้ามาได้สัมผัสถึงบรรยากาศในอดีต ซึ่งถ้าหากมีการเปลี่ยนแปลงเป็นโรงเรียน หรือโรงพยาบาล อาจจะทำให้ต้องมีการต่อเติมอาคาร หรือการเปลี่ยนแปลงการใช้สอยภายในเพื่อตอบสนองต่อความต้องการในการใช้งานอาคาร ทำให้คุณค่าและความแท้ของอั่งหม่อหลาวลดลง

5.2.4 กรณีศึกษาที่ 4 : บ้านพระพิไสยสรรพกิจ

ภาพที่ 5.45 บ้านพระพิไสยสรรพกิจ
ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 26 กรกฎาคม 2555

ผู้สร้างบ้านหลังนี้ คือ พระพิไสยสรรพกิจ ผู้เป็นพี่ชายคนที่ 2 ในตระกูลของพระพิทักษ์ชินประชา ซึ่งเป็นเจ้าของบ้านชินประชาในกรณีศึกษาที่ 2 พระพิไสยสรรพกิจเป็นผู้บริจาคที่ดินส่วนหนึ่งให้กับทางการเพื่อเป็นตลาด โดยการก่อสร้างอาคารเริ่มขึ้นในปีพ.ศ.2453 เมื่อพระพิไสยสรรพกิจถึงแก่อนิจกรรมลงในปีพ.ศ.2483 กรรมสิทธิ์จึงตกเป็นของนายอยู่หลิน ตัณฑวณิช และนางสอจ้วน ตัณฑวณิช ผู้เป็นบิดาและมารดาของคุณสมนึก ตัณฑวณิช ตามลำดับ ปัจจุบัน คุณสมนึกและคุณกรรณิการ์ ตัณฑวณิช ทายาทรุ่นที่ 3 เป็นผู้รับมรดกบ้านหลังนี้

อั่งหม่อหลาวหลังนี้ เดิมทีได้มีการบูรณะครั้งแรกเมื่อปีพ.ศ.2517 ในสมัยของนางสอจ้วน ตัณฑวณิช โดยช่างท้องถิ่น ซึ่งได้ทำการเปลี่ยนแปลงรูปแบบประตูและหน้าต่างเป็นแบบเรียบ เนื่องจากความนิยมในอั่งหม่อหลาว รวมถึงรูปแบบสถาปัตยกรรมแบบจีนผสมตะวันตกลดลง และต้องการให้ดูมีความทันสมัยในยุคสมัยนั้น ส่วนอาคารด้านหลังมีการเปลี่ยนแปลงการใช้สอยโดยการต่อเติมอาคารที่ไม่ได้คำนึงถึงรูปแบบและเอกลักษณ์เดิม

ต่อมาในสมัยคุณสมนึกและคุณกรรณิการ์ ตัณฑวณิช มีความต้องการที่จะเปลี่ยนแปลงอาคารให้กลับไปอยู่ในรูปแบบดั้งเดิม เพื่อให้บ้านได้กลับมาทำหน้าที่เป็นศูนย์รวมของครอบครัวอีกครั้ง

5.2.4.1 รูปแบบและองค์ประกอบ

บ้านพระพิไสยสรรพกิจตั้งอยู่บนถนนระนอง แวดล้อมไปด้วยอาคารพาณิชย์และตลาดสด บริเวณด้านหน้าอาคารเป็นอาคารพาณิชย์ 2 ชั้น สามารถเข้าถึงอาคารได้ 2 ทาง โดยทางเข้าหลัก คือ เข้าจากถนนระนอง ส่วนทางเข้ารอง เข้าจากถนนกระบี่

ภาพที่ 5.42 ผังบริเวณบ้านพระพิไสยสรรพกิจ ปีพ.ศ.2553

ที่มา : ปรับปรุงจากภาพถ่ายดาวเทียม ปีพ.ศ.2553

อั่งหม่อหลาวหลังนี้ ประกอบไปด้วยอาคารหลักและอาคารรอง มีผังพื้นเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส มีรูปแบบการจัดวางพื้นที่ใช้สอยอาคารหลักตามแบบทั่วไปของบ้านอั่งหม่อหลาว แต่แตกต่างที่บริเวณห้องนอนชั้นล่างด้านปีกขวาของอาคารใช้เป็นห้องทำงานและห้องนั่งเล่น ส่วนบริการ ด้านปีกซ้ายเป็นห้องครัว ปีกขวาเป็นห้องน้ำ ส่วนอาคารรองไม่ได้มีการใช้งานแต่อย่างใด

บ้านพระพิไสยสรรพกิจเป็นอาคาร 2 ชั้น โครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็ก อาคารแบ่งช่วงเสาออกเป็น 3 ช่วง เท่าๆกัน ทั้งด้านซ้ายและขวา บริเวณมุขด้านหน้าอาคารมีลักษณะเป็นอาร์ชโค้งเตี้ยช่องเดียว ตกแต่งด้วยลวดลายปูนปั้นที่ได้รับอิทธิพลจากจีนและตะวันตก บริเวณทางเข้าหลักใต้ถุนด้านหน้าอาคาร เป็นประตูบานเปิดคู่ มีหน้าต่างขนาบ 2 ข้าง มีหน้าต่างบานคู่ บานถึงพื้น ช่วงบนลูกฟักเกล็ดไม้ปรับได้ บริเวณมุขด้านหน้าอาคารชั้นบน แบ่งผนังเป็น 3 ช่วง มีลูกฟักบานไม้ทึบอยู่ด้านบนและล่าง ช่วงล่างบานไม้ทึบ เช่นเดียวกับผนังปีกซ้ายและขวาชั้นบน ส่วนชั้นล่างเป็นหน้าต่างบานคู่ เปิดถึงเอว บานเปิดลูกฟักเกล็ดไม้ปรับได้ มีปูนปั้นแกะสลักตกแต่งเหนือหน้าต่าง

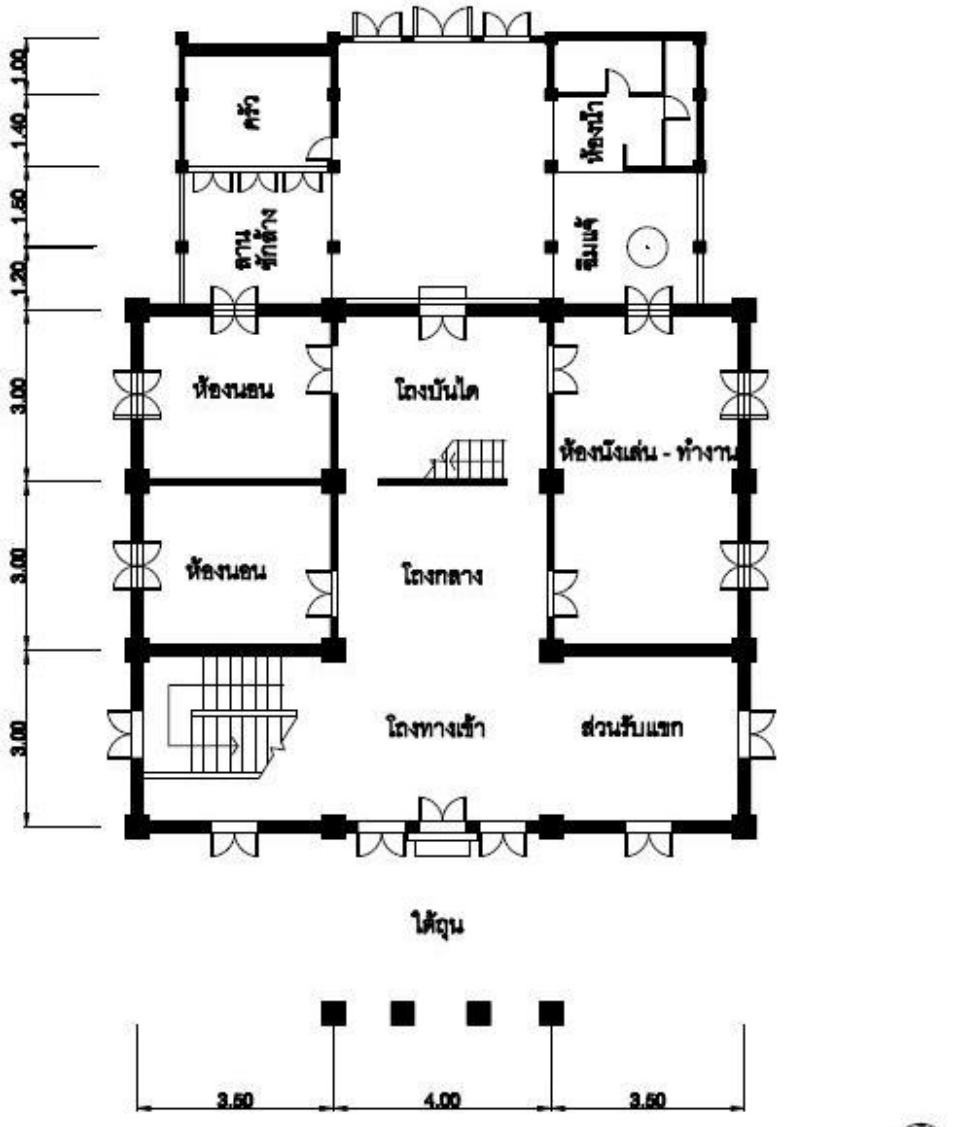

ภาพที่ 5.43 ผังพื้นชั้นล่าง บ้านพระพิไสยสรรพกิจ

ที่มา : ผู้วิจัย

หลังคาเป็นทรงจั่วต่อกับทรงปั้นหยาเช่นเดียวกับบ้านพระอร่ามสาครเขตร ส่วนของโรงพยาบาลสิริโรจน์ มุงหลังคาด้วยกระเบื้องว่าวซีเมนต์สีเทา บริเวณหน้าจั่วหลังคาประดับด้วยปูนปั้นแกะสลักเป็นค้างคาว ตามความเชื่อของชาวจีน ฝ้าเพดานภายนอกตีตามหลังคา ส่วนเพดานชั้นล่างไม่ได้ตีฝ้าแต่อย่างใด ฝ้าเพดานชั้นบน ปิดฝ้าเพดานด้วยไม้เข้าลิ้นในแนวเดียวกับหลังคา และทาสีให้เรียบ

ภาพที่ 5.44 หน้าจั่วหลังคา บ้านพระพิไสยสรรพกิจ

ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 26 กรกฎาคม 2555

ผนังด้านนอกฉาบเรียบ ทาสี ส่วนผนังภายในบริเวณที่กั้นห้องต่างๆเป็นผนังไม้ฝาทางตั้ง ตีคร่าวนอน มีช่องลมเป็นรูปแบบไม้ทแยงซ้อนด้วยกระจกอีกชั้น ประตูทางเข้าหลักด้านหน้าอาคาร และประตูภายในมีรูปแบบประตูจีน เช่นเดียวกับบ้านหลวงอำนาจนรารักษ์ ส่วนหน้าต่างบริเวณชั้นล่างมีรูปแบบเดียวกับหน้าต่างบริเวณผนังปีกว้ายและขวาด้านล่าง หน้าต่างชั้นบนมีลักษณะเป็นหน้าต่างตัวบาน 3 ช่วงเช่นเดียวกับบริเวณมุขด้านหน้าอาคารชั้นบน แต่แตกต่างที่ตัวบานช่วงล่างมีลักษณะบานทึบปิดตาย

บันไดบริเวณสาธารณะเป็นรูปแบบพับกลับ ตกแต่งท้องบันไดด้วยลวดลายเรขาคณิต ส่วนบันไดบริเวณกึ่งส่วนตัวอยู่ด้านหลังผนังเที๊ยะอ้า ซึ่งมีตำแหน่งที่แตกต่างไปจากรูปแบบทั่วไป ส่วนพื้นภายในชั้นล่างเป็นกระเบื้องดินเผา ตกแต่งด้วยลายเรขาคณิต พื้นชั้นบนเป็นไม้ตะเคียน

5.2.4.2 การเปลี่ยนแปลงการใช้สอยอาคาร

บ้านพระพิไสยสรรพกิจ ได้มีการซ่อมแซมอาคาร 2 ครั้ง ครั้งแรกในปีพ.ศ. 2517 และครั้งที่สองในปีพ.ศ.2551 ซึ่งในการเปลี่ยนแปลงรูปแบบอาคารครั้งแรก ได้กระทำการเปลี่ยนแปลงหลังคา ผนังและหน้าต่าง ด้วยช่างและวัสดุท้องถิ่นในภูเก็ต โดยหลังคาถูกเปลี่ยนจากกระเบื้องดินเผากาบกล้วยเป็นกระเบื้องลอนคู่ บานหน้าต่างทุกบานที่ติดอยู่บริเวณด้านนอกถูกเปลี่ยนให้เป็นบานหน้าต่างธรรมดาเปิดคู่ เนื่องจากไม่มีเงินเพียงพอที่จะมาซ่อมแซมอาคาร อีกทั้งไม่มีช่างท้องถิ่นที่จะสามารถมาซ่อมอาคารได้ จึงเปลี่ยนแปลงรูปแบบของหน้าต่างไปจากเดิม เพื่อง่ายต่อการดูและรักษามากขึ้น[9] เหลือไว้แต่เพียงลวดลายปูนปั้นประดับผนังเท่านั้น ประกอบกับเป็นช่วงเวลาที่เศรษฐกิจได้เปลี่ยนแปลงไป มีค่าครองชีพสูงขึ้น เงินที่มีอยู่นั้นไม่เพียงพอกับการใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน เจ้าของบ้านจึงต้องปล่อยที่ดินสนามหญ้าบริเวณด้านหน้า ซึ่งเดิมเป็นสนามหญ้ารูปหัวใจให้เช่าเป็นตึกแถวและเป็นตลาด ทำให้สูญเสียทั้งความแท้ด้านบริบทของสถานที่ไป

ภาพที่ 5.45 รูปแบบอาคารเดิมและหลังการเปลี่ยนแปลงในปีพ.ศ.2517
ที่มา : ยุวรัตน์ เหมะศิลปิน

นอกจากนี้ ยังมีการเปลี่ยนแปลงอาคารรอง บริเวณครัวด้านหลังเป็นร้านค้าให้เช่าขาย เนื่องจากในอดีตเป็นบ้านหลังใหญ่ เหมาะกับครอบครัวในสมัยก่อน สำหรับในปัจจุบันแล้วอยู่กันเพียงครอบครัวเดียว จึงได้รื้ออาคารรองออก แล้วก่อสร้างใหม่ โครงสร้างหลังคามีรูปทรงเหมือนหลังคาเดิม เพียงแต่เป็นโครงสร้างเหล็ก ซึ่งเดิมเป็นโครงสร้างไม้ โดยใช้ประตูโบราณแบบจีน 2 บานใหญ่เป็นทางเข้าอาคารรองใหม่นี้ พร้อมชุดหน้าต่างแบบโบราณ 2 ชุดขนาบซ้ายขวา ซึ่งเดิมประตูหน้าต่างชุดนี้จะอยู่ในบริเวณด้านหลังสุดของอาคารที่รื้อออก

9 สมนึก ตัณฑวณิช. สัมภาษณ์, 26 กรกฎาคม 2555.

อั่งหม่อหลาวหลังนี้ยังคงมีการใช้สอยอาคารในรูปแบบบ้านพักอาศัยมาอย่างต่อเนื่อง และไม่ได้มีการซ่อมแซมต่อเนื่องเป็นอย่างใด เนื่องจากขาดงบประมาณมาซ่อมแซมอาคาร ทำให้อาคารและสภาพแวดล้อมที่ตั้งโดยรอบมีสภาพเสื่อมโทรมเป็นอย่างมาก ซึ่งก่อนการทำการบูรณะครั้งปัจจุบัน พบว่าพื้นชั้นล่างที่ทำด้วยปูนทรุดตัวลง ส่วนบริเวณพื้นไม้ชั้นสองมีสภาพผุพัง และหลังคามีสภาพทรุดโทรม รั่ว ส่วนผนังภายในบ้านมีการต่อเติมให้ทึบมากขึ้น ความแท้ในด้านรูปทรงสถาปัตยกรรมจึงสูญหายไป

ภาพที่ 5.46 สภาพอาคารที่ถูกเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพเศรษฐกิจและสังคม
ที่มา : ยวรัตน์ เหมะศิลปิน

5.2.4.3 วิธีการอนุรักษ์

บ้านพระพิไสยสรรพกิจได้ใช้วิธีการอนุรักษ์ที่ผสมผสานในหลายๆวิธี อันได้แก่ การบูรณะ (Restoration) ,การฟื้นฟู (Rehabilitation) และการสร้างขึ้นใหม่หรือปฏิสังขรณ์ (Reconstruction) กล่าวคือ ในปีพ.ศ.2551เมื่อคุณสมนึกและคุณกรรณิการ์ ตัณฑวณิช ทายาทของบ้านพระพิไสยสรรพกิจคนปัจจุบัน มีฐานะทางการเงินที่ดีขึ้น จากการให้ประชาชนได้เช่าที่ทำตลาด และสร้างตึกแถวเพิ่มเติมเพื่อทำเป็นโรงแรมขนาดเล็กให้กับผู้ที่มาขนส่งของให้กับตลาด จึงเล็งเห็นความสำคัญของการซ่อมแซมบ้าน เนื่องจากมีสภาพอาคารที่ทรุดโทรม ประกอบกับ ความต้องการที่จะทำให้บ้านกลับไปสู่รูปแบบเดิมตามที่บรรพบุรุษได้สร้างไว้ โดยเฉพาะการเก็บรักษาความแท้ของการใช้สอย ที่ยังคงใช้เป็นบ้านตลอดจนถึงทุกวันนี้ การบูรณะ (Restorstion) และการต่อเติมอาคารจึงเกิดขึ้น ด้วยความร่วมมือของคุณสมนึกและคุณกรรณิการ์ เจ้าของบ้าน สถาปนิกอนุรักษ์โดยผ.ศ.ธิติวุฒิ ชัยสวัสดิ์อารี ดร.ยุวรัตน์ เหมะศิลปิน นายธเนศ เกื้อพงษ์ไทย นายสิริศักดิ์ ภิญโญมหากุล และช่างในการก่อสร้างนั้น มิได้มีการจ้างช่างท้องถิ่นแต่อย่างใด เนื่องจากในปัจจุบันช่างท้องถิ่นส่วนใหญ่ที่ยังคงเหลืออยู่นั้น มีความชำนาญเฉพาะส่วนเท่านั้น ไม่สามารถซ่อมแซมอิ่งหม่อหลาวทั้งหลังได้ จึงได้เลือกห้างหุ้นส่วนจำกัดฐานอนุรักษ์ ซึ่งจะมีทีมช่างที่ขึ้นทะเบียนกรมศิลป์ มีประสบการณ์ในการซ่อมแซมวัดและวัง เช่น พระราชวังมฤคทายวัน หรือโบราณสถานที่จังพวัดพระนครศรีอยุธยา จึงมีทักษะพอที่จะซ่อมแซมรูปแบบสถาปัตยกรรมอิ่งหม่อหลาวนี้ได้

จากการสัมภาษณ์สถาปนิกอนุรักษ์ ดร.ยุวรัตน์ เหมะศิลปิน ได้เล่ากระบวนการในการอนุรักษ์บ้านพระพิไสยสรรพกิจว่า ขั้นตอนในการอนุรักษ์เริ่มจากการตรวจสภาพอาคาร ซึ่งพบว่าอาคารได้สูญเสียความแท้ในด้านรูปทรงและวัสดุไป จึงต้องทำการค้นคว้า และรวบรวมข้อมูลของรูปแบบสถาปัตยกรรมแบบดั้งเดิมจากการสำรวจรูปแบบอิ่งหม่อหลาวในหลังอื่นๆ และจากภาพถ่ายเก่าของบ้านหลังนี้ แล้วจึงเริ่มต้นด้วยการเปลี่ยนโครงสร้างหลังคาใหม่ เปลี่ยนกระเบื้องหลังคาจากลอนคู่เป็นกระเบื้องว่าวซีเมนต์สีเทา จากรสนิยมของเจ้าของบ้านที่ต้องการให้ดูทันสมัย ซึ่งในรูปแบบแต่แรกเดิมใช้กระเบื้องดินเผากาบกล้วยสีส้ม จากนั้นปรับพื้นไม้ภายในให้อยู่ในระดับ และเปลี่ยนโครงสร้างพื้นไม้ โดยเจ้าของบ้านสามารถหาไม้ตะเคียนขนาด 12 นิ้ว ซึ่งมีขนาดเท่าเดิมกับที่เคยใช้บ้าน ส่วนผนังได้ขัดลอกและทาสีใหม่ ส่วนประตูและหน้าต่างภายนอกทำขึ้นใหม่ โดยอาศัยการอ้างอิงรูปแบบเดิมด้วยภาพถ่ายเก่า ส่วนพื้นชั้นล่างเดิมเป็นพื้นซีเมนต์ มีรูพรุนจากความชื้น ส่งผลให้ความชื้นขึ้นไปถึงกำแพง จึงแก้ปัญหาด้วยการเจาะช่องระบายอากาศบริเวณรอบพื้น เพื่อระบายความชื้นออก และปูพื้นใหม่ด้วยพื้นกระเบื้องที่มีลวดลาย

และสีเข้ากับอาคาร ตามความต้องการของเจ้าของบ้าน อีกทั้งยังมีการหล่อเสาและปูนปั้นเพื่อตกแต่งผนังใหม่ทั้งหมด โดยใช้ช่างหล่อ จากนั้นจึงใช้แม่พิมพ์ ซึ่งเป็นการทดแทนวัสดุที่เคยเสียไป

ภาพที่ 5.47 สภาพอาคารขณะทำการบูรณะ

ที่มา : ยุวรัตน์ เหมะศิลปิน

นอกจากนี้ยังมีการต่อเติมอาคาร เพื่อความสะดวกสบายในการใช้ชีวิตประจำวันของเจ้าของบ้านด้วยการเพิ่มห้องน้ำบริเวณชั้นสองทางด้านหลังเหนือส่วนบริการและต่อเติมห้องน้ำ ครัวบริเวณลานกลางแจ้ง ในขณะเดียวกัน ยังคงเก็บรักษาพื้นที่การใช้สอยส่วนอื่นๆ โดยเฉพาะบริเวณโถงกลางสำหรับบูชาเทพเจ้าและบรรพบุรุษ บริเวณลานกลางแจ้งที่มีบ่อน้ำโบราณ อีกทั้งยังมีการสงวนรักษาเครื่องเรือน เครื่องใช้ต่างๆที่ตกทอดมาจากบรรพบุรุษ เพื่อระลึกถึงความเจริญรุ่งเรืองในอดีต

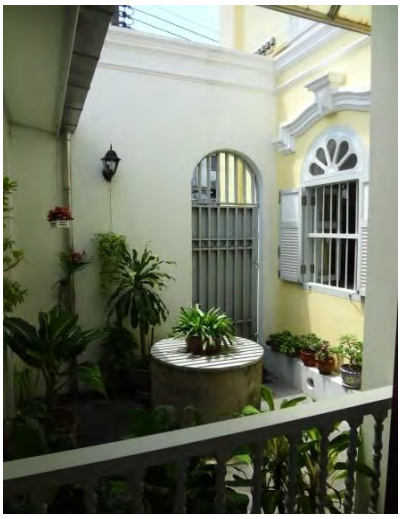

ภาพที่ 5.48 บริเวณครัวและฉิ่มแจ้

ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 26 กรกภาคม 2555

ในส่วนของงานระบบต่างๆ ถูกเพิ่มเข้ามาเพื่อปรับปรุงอาคารให้เหมาะสมกับการดำรงชีวิตมากขึ้น ด้วยการเดินระบบไฟแบบเดินลอย เพื่อให้ซ่อมแซมได้ง่าย ติดตั้งระบบปรับอากาศด้วยระบบท่อลอย ซึ่งหากห้องใดที่มีการติดระบบปรับอากาศ หน้าต่างภายในห้องนั้นจะมีการติดกระจกเพิ่มเข้าไป โดยไม่ให้สูญเสียรูปแบบของหน้าต่างและประตูไป

ภาพที่ 5.49 งานระบบไฟติดตั้งใหม่

ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 26 กรกภาคม 2555

ในการอนุรักษ์บ้านพระพิไสยสรรพกิจ จึงเป็นตัวอย่างในการศึกษาขั้นตอนกระบวนการอนุรักษ์ด้วยวิธีการฟื้นฟูอาคาร (Rehabilitation) แบบสร้างใหม่ (Reconstruction) โดยการหล่อวัสดุที่มีรูปแบบเดิมขึ้นมาใหม่ (Reproduction) และพิมพ์วัสดุใหม่ขึ้นมาทดแทน (Replace) ด้วยสถาปนิกอนุรักษ์และช่างที่มีทักษะในการบูรณะซ่อมแซมอาคารเก่า ซึ่งทำให้รูปแบบสถาปัตยกรรมและวัสดุที่นำมาใช้ใหม่นั้นมีความกลมกลืนกัน (Compatible) ประกอบกับความเชื่อและวัฒนธรรมของชาวจีนบาบ๋าที่เจ้าของบ้านยังคงยึดถืออยู่นั้น ช่วยรักษาคุณค่าและความแท้ในความเป็นบ้านซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของอั่งหม่อหลาวให้กลับมามีชีวิตอีกครั้ง

ภาพที่ 5.50 ภาพเปรียบเทียบสภาพอาคารก่อนและหลังการเปลี่ยนแปลงในปีพ.ศ.2517 และ2551
ที่มา : ยุวรัตน์ เหมะศิลปิน

จากการวิเคราะห์กรณีศึกษาทั้ง 4 หลัง พบว่าสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นกับอั่งหม่อหลาวทั้ง 15 หลัง เกิดจากปัจจัยในด้านต่างๆ ทั้งจากอาคารที่เสื่อมโทรมตามไปตามกาลเวลา จากผู้ใช้อาคาร สภาพแวดล้อม รวมไปถึงการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจ ซึ่งปัจจัยในแต่ละด้านจะส่งผลให้แต่ละอาคารได้รับการอนุรักษ์ที่แตกต่างกัน การวิเคราะห์กรณีศึกษาจึงเป็นตัวอย่างที่จะทำให้เห็นปัญหาที่ได้รับการอนุรักษ์ซึ่งมีทั้งเหมาะสมและไม่เหมาะสม เพื่อใช้เป็นข้อมูลประกอบการอนุรักษ์ที่เหมาสมต่อไป

5.3 **สรุปปัญหาและปัจจัยที่ทำให้อั่งหม่อหลาวเปลี่ยนแปลงไป**

จากการศึกษาสภาพปัญหาทั่วไปที่พบในอั่งหม่อหลาวบริเวณพื้นที่เทศบาลนครภูเก็ต จำนวน 15 หลัง พบว่ามีการรื้อถอนอาคาร ถูกปล่อยทิ้งร้าง สภาพอาคารเสื่อมโทรม การเปลี่ยนแปลงในด้านสภาพที่ตั้ง รูปแบบสถาปัตยกรรม พื้นที่ใช้สอย และได้ศึกษารายละเอียดของสภาพปัญหาจากการเลือกอั่งหม่อหลาวเป็นกรณีศึกษาจำนวน 4 หลัง พบว่าสาเหตุที่ทำให้อั่งหม่อหลาวเปลี่ยนแปลงไป เกิดจากปัจจัยต่างๆ ได้แก่

1. ความต้องการเปลี่ยนแปลงการใช้สอยอาคาร
2. การซ่อมแซมอาคารโดยขาดการศึกษาถึงลักษณะที่แท้จริง
3. การถือครองที่ดิน
4. กฎหมายและเทศบัญญัติที่เกี่ยวข้อง

5.3.1 **ความต้องการเปลี่ยนแปลงการใช้สอยอาคาร**

จากการศึกษาสภาพสังคมและเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป ความนิยมในอั่งหม่อหลาวลดลง และการท่องเที่ยวเข้ามามีบทบาทภายในเขตเมืองเก่าภูเก็ตมากขึ้น ทำให้นักธุรกิจที่เข้ามาลงทุนต้องการเปลี่ยนแปลงการใช้สอยเพื่อประกอบธุรกิจอื่นๆ ที่คุ้มค่ากว่า เช่น สำนักงาน ร้านอาหาร โรงเรียน โรงพยาบาล ซึ่งความต้องการในการเปลี่ยนแปลงใช้สอย จะนำมาสู่การเปลี่ยนแปลงสภาพที่ตั้ง รูปแบบการจัดวางพื้นที่ใช้สอย รูปแบบและองค์ประกอบของอาคาร เพื่อให้สอดคล้องกับการใช้สอยประเภทนั้นๆ ซึ่งในกระบวนการเปลี่ยนแปลงนั้น นักธุรกิจหรือผู้ใช้อาคารบางกลุ่มที่เข้ามาไม่เข้าใจในคุณค่าของอาคาร เปลี่ยนรูปแบบการใช้สอย องค์ประกอบและสภาพที่ตั้งของอาคารโดยไม่ได้คำนึงถึงความแท้ ก็ทำให้สูญเสียความเป็นเอกลักษณ์ของอั่งหม่อหลาวไป นอกจากนี้ ยังมีความต้องการในการเปลี่ยนแปลงที่ดิน เพื่อประกอบกิจการอื่นๆ ของเจ้าของบ้านจึงทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบสภาพที่ตั้งไป

5.3.2 **การซ่อมแซมอาคารโดยขาดการศึกษาถึงลักษณะที่แท้จริง**

การขาดแคลนฝีมือช่าง ได้แก่ ช่างมุงหลังคา ช่างแกะสลักไม้ ช่างแกะสลักปูนปั้น และแรงงานที่ผันเปลี่ยนไปประกอบอาชีพอื่นๆ อันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงทางสภาพสังคมและเศรษฐกิจดังที่กล่าวในบทที่ 3 ช่างท้องถิ่นจึงขาดการปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง และยังส่งผลให้ขาดการสืบสานและเรียนรู้ภูมิปัญญาในการสร้างและซ่อมแซมอั่งหม่อหลาวของช่างฝีมือ ช่างฝีมือที่เป็นรุ่นใหม่จึงขาดความรู้ความเข้าใจในการดูแลรักษาอั่งหม่อหลาวด้วยวิธีที่ถูกต้อง นอกจากนี้ การขาดแคลนวัสดุจากการนำเทคโนโลยีเข้ามาผลิตวัสดุใหม่ทดแทน ยกเลิกวัสดุเก่าที่เคยใช้

เนื่องจากความนิยมลดลง ทำให้เกิดการใช้วัสดุทดแทนที่ไม่เหมาะสมเมื่อมีการซ่อมแซมอาคาร ประกอบกับเจ้าของไม่เข้าใจคุณค่าและความแท้ของอาคาร จึงปล่อยปละละเลยอาคาร ไม่ได้มีการซ่อมแซมอย่างต่อเนื่อง ดังนั้น การขาดแคลนวัสดุและฝีมือช่าง จึงทำให้เจ้าของบ้านไม่กล้าที่จะซ่อมแซมอาคารให้กลับมาอยู่ในสภาพเดิม เนื่องจากความเกรงที่จะทำให้ความแท้ของอั่งหม่อหลาวนั้นเปลี่ยนไป นอกจากนี้ ยังเกิดความจำเป็นในการนำวัสดุเข้ามาใช้ทดแทนอย่างไม่เหมาะสม อาทิ การเปลี่ยนกระเบื้องมุงหลังคาจากกระเบื้องกาบกล้วยเป็นกระเบื้องลอนคู่ เนื่องจากในปัจจุบันไม่มีการผลิตกระเบื้องกาบกล้วยแล้ว และในขณะนั้น กระเบื้องลอนคู่เป็นวัสดุที่หาง่ายและราคาถูก จึงถูกเลือกมาใช้ ทำให้ความแท้ของวัสดุนั้นหายไป เป็นต้น จากที่กล่าวมาข้างต้นนี้ การขาดแคลนช่างฝีมือและวัสดุ เป็นปัจจัยที่ทำให้อาคารทรุดโทรมมากที่สุด ส่งผลให้คุณค่าและความแท้ของสถาปัตยกรรมอั่งหม่อหลาวลดลง

5.3.3 **การถือครองที่ดิน**

จากการสำรวจกรรมสิทธิ์ในการถือครองที่ดินพบว่า มีอั่งหม่อหลาวจำนวน 6 หลัง จาก 15 หลัง ที่ผู้ใช้อาคารไม่ได้เป็นผู้ถือครองที่ดินและอาคาร เนื่องจากที่ดินและบ้านส่วนใหญ่เป็นมรดกตกทอดมาจากบรรพบุรุษ ซึ่งมีปัญหาภายในครอบครัวที่ไม่มีข้อยุติว่าจะมีการแบ่งกรรมสิทธิ์ถือครองอย่างไร ทำให้ยังขาดผู้ที่จะมาถือกรรมสิทธิ์เป็นเจ้าของบ้านที่แท้จริง การไม่ได้เป็นเจ้าของครอบครองสิ่งนั้นๆ ทำให้ผู้ที่ใช้อาคารไม่ได้ดูแลอาคารอย่างจริงจัง หรือบางครั้งผู้ที่ใช้อาคารเกิดความรู้สึกผูกพันกับอาคารและต้องการที่จะซ่อมแซมอาคาร แต่ไม่สามารถจะกระทำได้เนื่องจากต้องได้รับความเห็นชอบจากผู้ถือครอง ซึ่งไม่ได้เป็นผู้ที่เข้ามาใช้งานในอาคาร จึงไม่เข้าใจถึงคุณค่าในการรักษาอาคาร อาคารนั้นจึงไม่ได้รับการดูแลรักษาอาคารอย่างต่อเนื่อง

5.3.4 **กฎหมายและเทศบัญญัติที่เกี่ยวข้อง**

ในปัจจุบันมีกฎหมายและพระราชบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาและการอนุรักษ์อั่งหม่อหลาว รวมทั้งรักษาสภาพแวดล้อมของเมือง จำนวน 5 ฉบับ ดังที่กล่าวมาแล้วในบทที่ 2 ซึ่งในกฎหมายและพระราชบัญญัติที่เกี่ยวข้องนั้น ภายใต้พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.2535 กระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม เรื่อง กำหนดเขตพื้นที่และมาตรการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมในบริเวณจังหวัดภูเก็ต พ.ศ.2540 กำหนดพื้นที่ที่ตั้งอยู่ในเขตอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมหรือย่านอาคารเก่า สามารถสร้างอาคารสูงได้ไม่เกิน12 เมตร ซึ่งภายใต้พื้นที่นี้มีอั่งหม่อหลาวจำนวน 5 หลัง จากทั้งหมด 15 หลัง ส่วนอั่งหม่อหลาวอีก 10 หลัง อยู่ในพื้นที่เขตหนาแน่นมาก สามารถสร้างอาคารสูงได้ไม่เกิน 45 เมตร ซึ่งข้อกำหนดนี้

สามารถควบคุมได้เฉพาะแต่สภาพแวดล้อมความสูงของอาคาร แต่ยังไม่มีกฎหมายใดที่จะครอบคลุมในเรื่องการรูปแบบและองค์ประกอบของอาคาร นอกจากนี้ ในปัจจุบันสภาพแวดล้อมและบริบทรอบข้างอั่งหม่อหลาวได้เปลี่ยนแปลงไปตามสภาพสังคมและเศรษฐกิจ เนื่องจากยังไม่มีกฎหมายเพื่อการควบคุมบริบทและรูปแบบสถาปัตยกรรมโดยรอบอั่งหม่อหลาวให้เหมาะสม ทำให้เกิดการสร้างอาคารในรูปแบบที่ไม่กลมกลืนกับอาคาร การสร้างอาคารสูง เช่น โรงแรม เป็นการบดบังและลดความงามของภูมิทัศน์ของเมือง ทำให้ความสง่างามของทัศนียภาพอาคารลดลง สูญเสียความแท้ในด้านความเป็นสภาพที่ตั้ง และคุณค่าความเป็นเอกลักษณ์ของเมืองภูเก็ตไป

ภาพที่ 5.51 บ้านคุณกุลวดี ตัณฑวณิช ด้านหลังเป็นโรงแรม ไอพาวิลเลียน
ที่มา : การสำรวจของผู้วิจัย, 26 กรกฎาคม 2555

จากการศึกษาปัญหาในด้านต่างๆ ดังที่กล่าวมาข้างต้น โดยการศึกษาจากกรณีศึกษาอั่งหม่อหลาว 4 หลัง เพื่อนำมาวิเคราะห์สาเหตุของผลกระทบที่ทำให้อั่งหม่อหลาวเปลี่ยนแปลงไปในแต่ละกรณี สามารถสรุปเป็นตารางที่ 5.1 เพื่อแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยและปัญหาที่ทำให้อั่งหม่อหลาวเปลี่ยนแปลง เพื่อจะนำไปประกอบข้อมูลในการศึกษาแนวคิดในการอนุรักษ์อั่งหม่อหลาวที่เหมาะสม

ใส่ตาราง

สรุปสภาพปัญหาและปัจจัยที่ทำให้อั่งหม่อหลาวเปลี่ยนแปลงไป

ปัจจัยที่ทำให้อั่งหม่อหลาวเปลี่ยนแปลง	รายละเอียด	ประเด็นสำคัญ
ความต้องการเปลี่ยนแปลงการใช้สอยอาคาร	1. การเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจในภูเก็ต จากกิจการเหมืองแร่เป็นกิจการท่องเที่ยว ทำให้มีนักธุรกิจเริ่มเข้ามาลงทุนที่ดิน เปลี่ยนแปลงการใช้สอยอาคารอื่นๆที่คุ้มค่ากว่า ซึ่งนักธุรกิจบางกลุ่มไม่เข้าในเรื่องคุณค่าของอาคาร 2. ความต้องการในเปลี่ยนแปลงที่ดิน เพื่อประกอบกิจการอื่นๆ ของเจ้าของบ้าน	1. การเปลี่ยนแปลงรูปแบบสภาพที่ตั้ง 2. การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการจัดวางพื้นที่ใช้สอย 3. การเปลี่ยนแปลงรูปแบบและองค์ประกอบของอาคาร
การซ่อมแซมอาคารโดยขาดการศึกษาถึงลักษณะที่แท้จริง	1. การขาดแคลนฝีมือช่าง ได้แก่ ช่างมุงหลังคา ช่างแกะสลักไม้ ช่างแกะสลักปูนปั้น และแรงงานที่ผันเปลี่ยนไปประกอบอาชีพอื่นๆ จากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ จึงขาดการสืบสานและเรียนรู้ในภูมิปัญญาของช่าง 2. การขาดแคลนวัสดุ เช่น กระเบื้องกาบกล้วย เนื่องจากมีการผลิตวัสดุใหม่เข้ามาทดแทนซึ่งไม่เหมาะสมกับอาคาร 3. เจ้าของอาคารและช่างซ่อมขาดความรู้ในเรื่องการอนุรักษ์ จึงซ่อมแซมอาคารไปโดยไม่คำนึงคุณค่าและความแท้ของอาคาร	1. การเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบของอาคารที่ไม่เหมาะสม เช่น รูปแบบประตูหน้าต่าง สีของอาคาร และวัสดุ 2. ฝีมือของช่างในปัจจุบันที่ไม่ทัดเทียมเท่าในอดีต
การถือครองที่ดิน	1. การไม่ได้เป็นเจ้าของครอบครองสิ่งนั้นๆ ทำให้ผู้ที่ใช้อาคารไม่ได้ดูแลอาคารอย่างจริงจัง 2. ผู้ที่ใช้อาคารเกิดความรู้สึกผูกพันกับอาคารและต้องการที่จะซ่อมแซมอาคาร แต่ไม่สามารถจะกระทำได้ เนื่องจากต้องได้รับความเห็นชอบจากผู้ถือครอง ซึ่งไม่ได้เป็นผู้ที่เข้ามาใช้งานในอาคาร จึงไม่เข้าใจถึงคุณค่าในการรักษาอาคาร อาคารนั้นจึงไม่ได้รับการดูแลรักษาอาคารอย่างต่อเนื่อง	ปัญหาภายในครอบครัวที่ไม่มีข้อยุติว่าจะมีการแบ่งกรรมสิทธิ์ถือครองอย่างไร ทำให้ยังขาดผู้ที่จะมาถือกรรมสิทธิ์เป็นเจ้าของบ้านที่แท้จริง จึงไม่สามารถซ่อมแซมอาคารได้
กฎหมายและเทศบัญญัติที่เกี่ยวข้อง	1. พื้นที่เขตอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมหรือย่านอาคารเก่าครอบคลุมเพียงเฉพาะอั่งหม่อหลาว จำนวน 5 หลัง จาก 15 หลัง 2. กฎหมายไม่ครอบคลุมข้อกำหนดในเรื่องการควบคุมรูปแบบและองค์ประกอบของอาคาร	ในบริเวณพื้นที่เขตอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมหรือย่านอาคารเก่า ความสูงของอาคาร ไม่เกิน 12 เมตร ซึ่งมีอั่งหม่อหลาวจำนวน 5 หลัง ส่วนอั่งหม่อหลาวจำนวน 10 หลัง ถูกกำหนดอยู่ในเขตหนาแน่นมาก ถูกอนุญาตให้สร้างอาคารได้สูงไม่เกิน 45 เมตร ซึ่งข้อกำหนดในเรื่องความสูงสามารถควบคุมได้เฉพาะความสูงของ ภูมิทัศน์

บทที่ 6

แนวคิดในการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมอั่งหม่อหลาว

จากการที่ได้วิเคราะห์ถึงสภาพปัญหาและปัจจัยที่ทำให้อั่งหม่อหลาวเปลี่ยนแปลงไป โดยการศึกษาจากกรณีศึกษาอั่งหม่อหลาวจำนวน 4 หลัง ในบทที่ 5 เพื่อเป็นตัวอย่างของปัญหาที่เกิดขึ้นกับอั่งหม่อหลาวและมีวิธีการอนุรักษ์ในระดับที่แตกต่างกัน

ดังนั้น ในบทที่ 6 จึงได้นำเสนอแนวคิดในการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมอั่งหม่อหลาวในภูเก็ต โดยนำประเด็นจากการวิเคราะห์ถึงคุณค่าและความแท้ของสถาปัตยกรรมอั่งหม่อหลาว และการศึกษาหลักเกณฑ์ในการพิจารณาโครงการอนุรักษ์ดีเด่นในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก ในบทที่ 2 มาพิจารณาแนวคิดในการแก้ไขปัญหาที่ทำให้อั่งหม่อหลาวเปลี่ยนแปลงไปในบทที่ 5 โดยจากการศึกษาและการวิเคราะห์ดังกล่าว สามารถสรุปประเด็นสำคัญในการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมอั่งหม่อหลาวในภูเก็ต ได้ 4 ประเด็น ดังนี้

1) การรักษาคุณค่าและความแท้ของอั่งหม่อหลาว

2) การกำหนดเขตพื้นที่และอนุรักษ์สถาปัตยกรรม

3) ผู้ใช้อาคารและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์

4) สรุปและข้อเสนอแนะ

6.1 การรักษาคุณค่าและความแท้ของอั่งหม่อหลาว

การรักษาคุณค่าและความแท้ ถือเป็นขั้นตอนที่สำคัญที่ต้องคำนึงถึงในการอนุรักษ์มรดกทางสถาปัตยกรรม เนื่องจากคุณค่าและความแท้มีความสำคัญในการพิจารณาว่ากระบวนการใดควรจะนำมาใช้เพื่อปรับปรุงอาคารไม่ให้มีกระทบต่อเอกลักษณ์และคุณค่าของอาคาร หรือให้เกิดผลกระทบได้น้อยที่สุด ดังนั้น ในการรักษาคุณค่าและความแท้ของอั่งหม่อหลาว จะพิจารณาจากการประเด็นในการสรุปปัญหาและปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของอั่งหม่อหลาวในบทที่ 5 เพื่อให้คำแนะนำกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ซึ่งจะนำไปสู่การรักษาคุณค่าและความแท้ต่อไป

ในกระบวนการอนุรักษ์มรดกทางสถาปัตยกรรม เพื่อที่จะรักษาคุณค่าของอาคาร จะต้องคงความแท้ของสถาปัตยกรรมให้มากที่สุด และจากการศึกษาสภาพปัญหาและปัจจัยของอั่งหม่อหลาว พบว่า ปัญหาที่ทำให้อาคารทรุดโทรมและมีรูปแบบเปลี่ยนไป เนื่องจากการขาดแคลนฝีมือช่างและวัสดุ ในปัจจุบันช่างฝีมือในภูเก็ตที่มีประสบการณ์ในการซ่อมนั้น มีอยู่น้อยมาก ทั้งช่างมุงหลังคา ช่างแกะสลักไม้ และช่างปูนปั้น อีกทั้งยังขาดการสืบทอดฝีมือช่าง ช่างรุ่นใหม่ในปัจจุบันขาดความรู้ในการซ่อมแซมรูปแบบสถาปัตยกรรมอั่งหม่อหลาว จากการศึกษากรณีศึกษาการ

อนุรักษ์บ้าน เฉิง ฟัต เจ๋อ แมนชั่น (Cheong Fatt Tze Mansion) ในบทที่ 2 ที่ได้นำช่างจีนมาช่วยบูรณะอาคารในส่วนที่ช่างท้องถิ่นไม่มีความรู้

ดังนั้น ช่างที่เหลืออยู่ที่จะสามารถอนุรักษ์อั่งหม่อหลาวไว้ได้ จำเป็นจะต้องมีการถ่ายทอด ซึ่งนับว่าเป็นการยากลำบากเพราะเป็นงานที่เกี่ยวข้องกับความชำนาญของบุคคลและจะต้องมีใจรัก นอกจากนั้นค่าตอบแทนอาจไม่เพียงพอกับค่าครองชีพราคาสูงในปัจจุบันของเมืองภูเก็ต การจัดให้มีการฝึกอบรมช่างฝีมือทั้งสามประเภท พร้อมทั้งมีการรับประกันราคาและการจ้างงาน อีกทั้งควรมีการจัดประกวดงานช่างฝีมือ ก็เป็นการช่วยสงวนรักษาและสืบทอดช่างฝีมือได้ และยังอาจทำให้ค้นพบเทคนิคใหม่ๆที่อาจนำมาดัดแปลงกับการซ่อมแซมอาคารได้ ทั้งนี้ เพื่อเป็นการสนับสนุนให้มีช่างฝีมือที่มีความชำนาญมากขึ้น เพื่อจะรองรับกับการซ่อมแซมอั่งหม่อหลาวที่ทรุดโทรม

การนำช่างที่มีความชำนาญในการซ่อมแซมบูรณะอาคารเช่นเดียวกับอั่งหม่อหลาว คือ การนำช่างท้องถิ่นจากปีนังที่ได้รับการฟื้นฟูมาฝึกอบรมช่างไทย เนื่องจากช่างปีนังเคยเข้ามาก่อสร้างและมีอิทธิพลต่ออั่งหม่อหลาวในภูเก็ต เพื่อที่จะให้อาคารได้รับการซ่อมแซมอย่างถูกวิธี อีกทั้งยังให้ช่างท้องถิ่นได้เรียนรู้เทคนิคในการซ่อมแซมจากช่างผู้มีประสบการณ์เหล่านี้ เพื่อเพิ่มทักษะให้กับช่างท้องถิ่นในปัจจุบัน ที่จะสามารถไปซ่อมแซมอั่งหม่อหลาวต่อไปได้ในอนาคต ช่วยในการรักษาความแท้ในด้านรูปทรงและการออกแบบ และไม่ให้อาคารทรุดโทรมลงไปมากกว่านี้

ภาพที่ 6.1 ภาพการซ่อมแซมของช่างท้องถิ่นในปีนัง บ้าน เฉิง ฟัต เจ๋อ แมนชั่น (Cheong Fatt Tze Mansion)

ที่มา : Asia Conserved, P.77

นอกจากนี้ ยังควรที่จะมีการศึกษาการผลิตวัสดุเดิมที่ยังคงเหลืออยู่ จากคำบอกเล่าของช่างฝีมือ หรือเอกสารทางประวัติศาสตร์ หรือการผลิตวัสดุขึ้นมาใหม่ โดยใช้รูปแบบเดิม ดังในกรณีศึกษาบ้านพระพิไสยสรรพกิจที่มีการหล่อตัวอย่างของเสา และองค์ประกอบต่างๆ ในขนาดจริง หรือการหาวัสดุใกล้เคียงและกลมกลืนกับวัสดุเดิมให้มากที่สุด เพื่อที่จะส่งผลกระทบต่อคุณค่าของอั่งหม่อหลาวน้อยที่สุดมาใช้กับอาคาร ทั้งนี้ เพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาในการขาดแคลนวัสดุ

ท้องถิ่น ที่เป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้อาคารทรุดโทรมลง และการเลือกใช้วัสดุที่จะทำให้คุณค่าของอาคารนั้นลดลง

ภาพที่ 6.2 การหล่อปูนปั้นองค์ประกอบต่างๆขึ้นมาใหม่ของบ้านพระพิไสยสรรพกิจ
ที่มา : ยุวรัตน์ เหมะศิลปิน

ความต้องการในการเปลี่ยนแปลงการใช้สอย เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้อั่งหม่อหลาวถูกเปลี่ยนแปลงไป ทั้งในการด้านสภาพที่ตั้ง การจัดวางพื้นที่ใช้สอย และรูปแบบองค์ประกอบของอาคาร เพื่อให้ตอบสนองต่อความต้องการของผู้ใช้ได้ ซึ่งในการเปลี่ยนแปลงการใช้สอยอาคารนั้นบางครั้งจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงอาคารไปตามเศรษฐกิจและสังคม เพื่อให้อาคารยังคงมีชีวิตอยู่ ดังนั้น ในการเปลี่ยนแปลงประโยชน์ใช้สอยจะต้องคำนึงถึงประเภทการใช้สอยที่เหมาะสมกับอาคาร ที่จะทำให้ลักษณะทางกายภาพของอาคารมีการเปลี่ยนแปลงน้อยที่สุด และไม่ทำลายความแท้และลดคุณค่าของอาคารลงไป เช่น ร้านอาหาร หรือสำนักงานขนาดเล็ก นอกจากนั้น ในการเปลี่ยนแปลงการจัดวางพื้นที่ใช้สอย จะต้องรักษาอัตลักษณ์และจิตวิญญาณของสถานที่ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ส่งผลต่อจิตใจของผู้คนในภูเก็ต อาทิ บริเวณโถงกลางที่มีแท่นบูชาเทพเจ้าบรรพบุรุษ หรือบริเวณลานเอนกประสงค์ พื้นที่ซึ่งแฝงไปด้วยคติความเชื่อ และหลักการออกแบบบ้านที่อยู่สบายของชาวจีน ด้วยการให้ความสำคัญกับพื้นที่นั้นๆ และไม่เปลี่ยนแปลงรูปแบบการจัดวางที่จะส่งผลกระทบต่อจิตใจของผู้คนในภูเก็ต อีกทั้งยังไม่ทำหลักฐานที่จะแสดงถึงคุณค่าทางประวัติศาสตร์ด้วย (ดูภาพที่ 4.183)

ภาพที่ 6.3 การเปลี่ยนแปลงการใช้สอยของอั่งหม่อหลาว
ที่มา : ยุวรัตน์ เหมะศิลปิน

6.2 การกำหนดเขตพื้นที่และอาคารที่อนุรักษ์

จากการศึกษากฎหมายและพระราชบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์อั่งหม่อหลาวและสภาพแวดล้อมในเมืองภูเก็ตในบทที่ 5 ซึ่งข้อกำหนดในกฎหมายและพระราชบัญญัติต่างๆ ยังขาดความสำคัญและไม่เอื้อต่อการอนุรักษ์อั่งหม่อหลาวและพื้นที่โดยรอบ และยังไม่มีการกำหนดทิศทางในการควบคุมพัฒนาอาคารแต่อย่างใด

การกำหนดแนวทางในการพัฒนาอาคารจึงเป็นสิ่งจำเป็น จากการสำรวจผู้ครอบครองอาคาร พบว่าอาคารทั้งหมดเป็นของเอกชน แนวทางในการพัฒนานี้จึงน่าจะมีการประกาศใช้เป็นเทศบัญญัติ เพื่ออนุรักษ์อาคารในแต่ละระดับอย่างเหมาะสม ทั้งในกรณีอาคารที่ยังคงเป็นบ้านพักอาศัยและอาคารที่ถูกเปลี่ยนแปลงแล้ว โดยมีระดับการอนุรักษ์ ได้แก่

1) การสงวนรักษา (Preservation)

2) การฟื้นฟู (Rehabilitation) และการปรับการใช้การสอย (Adaptive Re-use)

3) การบูรณะ (Restoration)

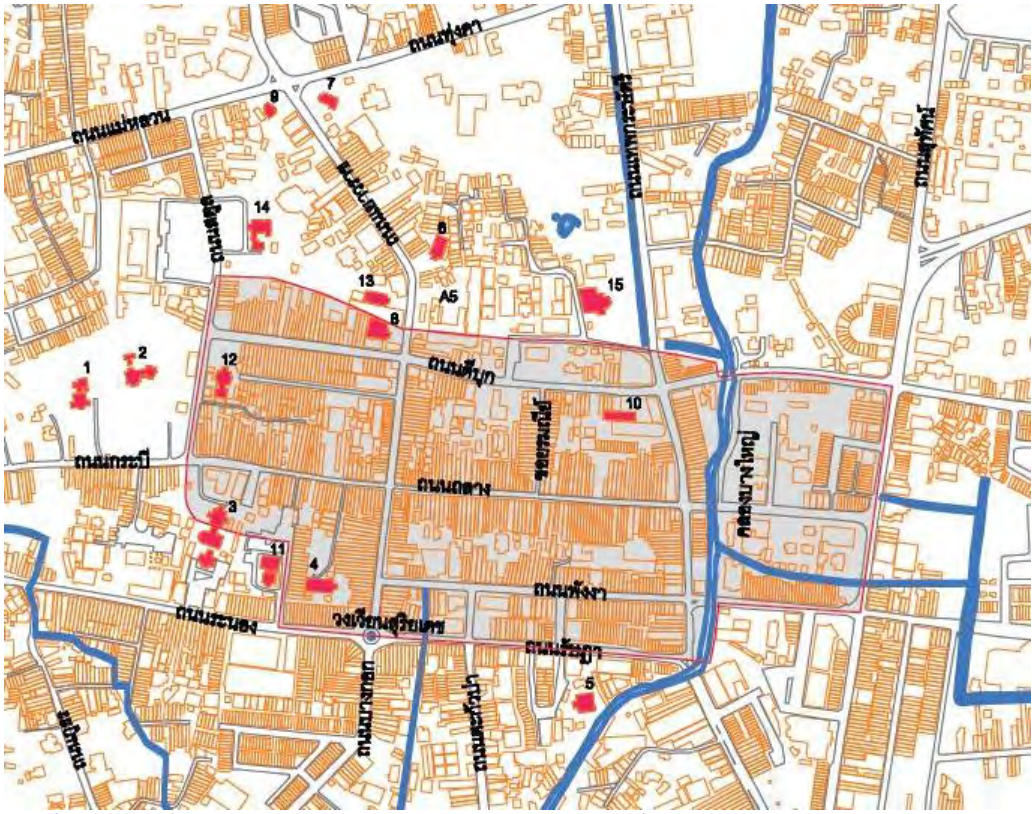

แผนที่ 6.1 แผนที่เทศบาลนครภูเก็ต ปีพ.ศ.2552 แสดงตำแหน่งอั่งหม่อหลาวและเขตอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

ที่มา : ปรับปรุงจากแผนที่เทศบาลนครภูเก็ต ปีพ.ศ.2552

6.2.1 **การสงวนรักษา** (Preservation)

เป็นการรักษาอาคารที่ยังมีรูปแบบเดิม ให้ยังคงสภาพโดยไม่มีการต่อเติมใดๆ เพื่อเป็นการรักษาความแท้ไว้ให้มากที่สุด โดยการให้กรมศิลปากร หรือสถาปนิกอนุรักษ์ และช่างท้องถิ่นเข้ามามีส่วนช่วยในขั้นตอนวิธีการอนุรักษ์

6.2.2 **การบูรณะ** (Restoration)

เป็นการทำให้กลับคืนสู่สภาพเดิมอย่างที่เคยเป็นในอดีต โดยใช้หลักฐานที่ยังคงเหลืออยู่ เช่น จากภาพถ่าย หรือการสำรวจรูปแบบของอั่งหม่อหลาว มาเปลี่ยนแปลงกลับมาเป็นแบบเดิมได้

6.2.3 **การฟื้นฟู** (Rehabilitation) **และการปรับการใช้การสอย** (Adaptive Re-use)

การเปลี่ยนแปลงการใช้สอยอาคาร เพื่อปรับปรุงอาคารให้มีความสมกับการดำรงชีวิต โดยการคำนึงถึงคุณค่าและความแท้ของอั่งหม่อหลาวเอาไว้ รวมถึงการพิจารณาประเภทการใช้สอยอาคารที่จะเข้ามาทดแทนอาคารเดิม เพื่อให้อาคารสามารถมีประโยชน์ใช้สอยที่ตอบสนองต่อสังคมและเศรษฐกิจในปัจจุบัน โดยที่ยังคงเป็นอั่งหม่อหลาวที่มีชีวิต

การกำหนดขอบเขตเพื่อควบคุมการพัฒนาต่างๆที่เกิดขึ้น ในพื้นที่นี้ให้เป็นไปในทิศทางที่สอดคล้องกับแนวคิดในการอนุรักษ์ จะต้องคำนึงถึงทั้งบ้านและความกลมกลืนกันของบ้านทั้งหมดในพื้นที่อนุรักษ์ด้วย โดยอาคารที่สร้างใหม่จะต้องไม่ทำลายหรือบดบังเอกลักษณ์ของอั่งหม่อหลาวและควบคุมรูปแบบอาคาร ได้แก่

<u>การควบคุมรูปแบบอาคาร</u> ได้แก่

- การใช้อาคาร
- ความสูงของอาคาร (สัดส่วนของอาคาร)
- วัสดุมุงหลังคา
- รูปด้านหน้าด้านหน้าอาคาร
- โครงสร้างและวัสดุ
- ประตูและหน้าต่าง

นอกจากนี้ ข้อกำหนดในกฎหมายท้องถิ่นจะต้องออกกฎหมายที่คำนึงถึงการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมในเมืองด้วย เพื่อเป็นการรักษาบริบท ไม่ให้ความแท้สภาพที่ตั้งนั้นหายไป

การออกกฎหมายท้องถิ่นเพื่อการอนุรักษ์ โดยครอบคลุมพื้นที่ที่อั่งหม่อหลาวตั้งอยู่ จึงมีจุดประสงค์เพื่อให้ภาครัฐและเอกชนสามารถจัดการกับสภาพแวดล้อมในพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งในองค์กรท้องถิ่น เช่น เทศบาลนครภูเก็ต จะมีบทบาทในการกำหนดทิศทางและมีการบริหารสิ่งแวดล้อมของตนเองได้มากขึ้น

6.3 **ผู้ใช้อาคารและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์**

การถือครองที่ดินเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้อั่งหม่อหลาวมีการเปลี่ยนแปลง เพื่อกระตุ้นให้เจ้าของบ้านและนักลงทุนที่เข้ามา ได้ตระหนักถึงคุณค่าของอั่งหม่อหลาวมากขึ้น เข้าใจถึงที่มาที่ไปของประวัติศาสตร์ รูปแบบสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่า และเกิดแรงจูงใจในการอนุรักษ์อาคารมากขึ้น การส่งเสริมการอนุรักษ์เพื่อช่วยสร้างจิตสำนึกให้ทุกคนที่มีความเกี่ยวข้องจะกระทำได้โดยการร่วมมือกันระหว่างภาครัฐและภาคเอกชน โดยการดำเนินการต่างต่างๆ ดังนี้

6.3.1 **การสร้างจิตสำนึกที่ดีในการอนุรักษ์**

ในปัจจุบัน ได้มีการรวมกลุ่มกันขององค์กรภาคเอกชน ได้แก่ มูลนิธิเมืองเก่าชุมชนเมืองเก่าภูเก็ต สมาคมเพอรานากัน รวมถึงประชาชนที่เป็นเจ้าของและยังอาศัยอยู่ในพื้นที่ เพื่อให้เจ้าของบ้านและชุมชนตระหนักถึงคุณค่าและเกิดความหวงแหนในมรดกทางวัฒนธรรมเหล่านี้ โดยเริ่มจากเจ้าของบ้าน คนในชุมชน นักท่องเที่ยว โดยภาครัฐ เช่น เทศบาลนครภูเก็ต

จะต้องร่วมมือและสนับสนุนด้วยการจัดนิทรรศการและการประชุมเกี่ยวกับการอนุรักษ์อย่างต่อเนื่อง โดยการจัดทำการเผยแพร่ข้อมูลถึงประวัติความเป็นมาของอาคารบ้านเรือน และความสำคัญของประวัติศาสตร์ให้ชาวภูเก็ตได้เข้าใจถึงคุณค่าประวัติศาสตร์ ซึ่งในปัจจุบัน เทศบาลนครภูเก็ตได้จัดทำ มนต์เสน่ห์แห่งภูเก็ต (Enchanted Phuket Town) ที่เป็นเอกสารขนาดพกพา บอกเล่าถึงความเป็นมาของพื้นที่และสถาปัตยกรรมที่สำคัญ นอกจากนี้ยังควรมีการจัดทำแผ่นพับและโปสเตอร์ จัดพิมพ์ปฏิทิน บัตรเชิญและบัตรอวยพรในวันสำคัญต่างๆ ด้วยลวดลายที่ตกแต่งองค์ประกอบของอั่งหม่อหลาว อันจะเป็นการประชาสัมพันธ์ถึงความงามของอั่งหม่อหลาวได้อีกทาง

การจัดแสดงกิจกรรม ประเพณีของชาวจีนบาบ๋าประจำปีภายใต้อาคารอั่งหม่อหลาว อาทิ เทศกาลตรุษจีน-ย้อนอดีตเมืองภูเก็ต หรือ เทศกาลพิธีวิวาห์บาบ๋า ก็เป็นอีกกิจกรรมหนึ่งที่ช่วยสร้างจิตสำนึกให้เจ้าของบ้าน คนในภูเก็ต รวมถึงนักท่องเที่ยวเห็นคุณค่าของอั่งหม่อหลาว ทั้งนี้จะต้องให้ชุมชนและเจ้าของบ้านได้มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมเพื่อให้กิจกรรมสะท้อนถึงความคิด ความรู้สึกของผู้ที่เกี่ยวข้องอย่างแท้จริง

ภาพที่ 6.4 งานย้อนอดีตเมืองภูเก็ต ครั้งที่ 14 ,15-17 กุมภาพันธ์ 2556
ที่มา : http://siangtai.com

6.3.2 การสนับสนุนโครงการอนุรักษ์

การทำความเข้าใจกับเจ้าของอาคารให้มีการดูแลรักษาอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เจ้าของอาคารมีความต้องการที่จะหวงแหน รักษาอาคารให้คงสภาพใช้งาน ไม่เสียเอกลักษณ์ของอั่งหม่อหลาวไป โดยเจ้าของอาคารควรทำการรวมกลุ่มเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ ปัญหาและวิธีการซ่อมแซมอาคาร รวมถึงหน่วยงานของรัฐและเอกชนควรจัดหากลุ่มที่ปรึกษาที่ประกอบไปด้วยผู้ที่มีประสบการณ์ในด้านต่างๆ การจัดทำเอกสารคู่มือการออกแบบปรับปรุงอาคารในแนวทางที่ถูกต้อง เพื่อให้คำแนะนำในการอนุรักษ์กับเจ้าของบ้านที่ต้องการจะปรับปรุงอาคาร หรือการจัดหาช่างฝีมือและวัสดุที่หายาก เพื่อความเหมาะสมในการอนุรักษ์

นอกจากนี้รัฐบาลควรให้ความสำคัญในการจัดสรรงบประมาณ เพื่อให้คนในประเทศเองมีกำลังใจที่จะสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรม และเนื่องจากเจ้าของเป็นเอกชน ทางรัฐบาลท้องถิ่นจำเป็นจะต้องแก้กฎหมายเพื่อให้รัฐบาลท้องถิ่นสามารถมีอำนาจในการลดภาษีให้กับเจ้าของบ้านอั่งหม่อหลาว เป็นแรงจูงใจให้เจ้าของบ้านหันมาอนุรักษ์อาคารมากขึ้น

6.4 **สรุปแนวคิดในการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมอั่งหม่อหลาวและข้อเสนอแนะ**

อั่งหม่อหลาวเป็นสถาปัตยกรรมที่สะท้อนถึงวิถีชีวิต สภาพสังคมและเศรษฐกิจในช่วงเวลา พ.ศ.2444-2475 ซึ่งเป็นห้วงเวลาที่ภูเก็ตมีการพัฒนาเมืองจนรุ่งเรืองเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะบริเวณเทศบาลนครภูเก็ตในปัจจุบัน เนื่องจากบริเวณนี้เคยเป็นศูนย์กลางการค้าและการทำเหมืองแร่ อีกทั้งยังมีทำเลที่ตั้งที่เหมาะสม ชาวจีนฮกเกี้ยนเป็นจำนวนมากจึงอพยพเข้ามาในพื้นที่นี้จนเกิดเป็นชุมชนจีนบาบ๋าที่มีวัฒนธรรมเป็นเอกลักษณ์ ซึ่งชาวจีนบาบ๋าส่วนหนึ่งประกอบกิจการดังกล่าวจนประสบความสำเร็จกลายเป็นเศรษฐีมีฐานะและมีบทบาทต่อการสร้างเมืองภูเก็ตให้ก้าวหน้ามากยิ่งขึ้น ยิ่งไปกว่านั้น การที่ภูเก็ตเป็นเมืองท่า จึงได้มีการติดต่อค้าขายระหว่างประเทศต่างๆ โดยเฉพาะปีนัง อีกทั้งนายเหมืองบาบ๋ายังนิยมส่งลูกหลานไปเรียนต่อที่ปีนังเนื่องจากเป็นเมืองที่มีความทันสมัยและมีความเจริญในขณะนั้น ชาวจีนที่ได้ไปค้าขายรวมถึงลูกหลานที่ไปร่ำเรียนในปีนัง จึงได้รับอิทธิพลในด้านต่างๆ จากเมืองปีนัง โดยเฉพาะสถาปัตยกรรมในช่วงเวลานั้นที่มีลักษณะผสมผสานระหว่างจีนและตะวันตก ด้วยการนำช่างและวัสดุเข้ามาสร้างในภูเก็ต จนเกิดความนิยมในการสร้างอั่งหม่อหลาวของนายเหมืองบาบ๋าเพื่อต้องการให้สังคมยอมรับในสถานะความร่ำรวยของตน และเพื่อความสะดวกในการดูแลกิจการค้าขาย การสร้างอั่งหม่อหลาวจึงนิยมสร้างในบริเวณรอบย่านการค้าแห่งนี้ อั่งหม่อหลาวจึงเป็นสถาปัตยกรรมที่บ่งบอกถึงสภาพเศรษฐกิจและสังคมในช่วงเวลานั้นได้เป็นอย่างดี

จากการศึกษารูปแบบและพัฒนาการสถาปัตยกรรมอั่งหม่อหลาวที่ปรากฏทั้งหมด 15 หลังในเขตเทศบาลนครภูเก็ต พบว่าอั่งหม่อหลาวที่สร้างขึ้นในช่วงปีพ.ศ.2444-2475 มีลักษณะการวางผังบริเวณที่วางตัวอาคารค่อนไปทางด้านหลังที่ดิน บริเวณด้านหน้า มีถนนเชื่อมจากด้านนอกเข้าสู่ด้านในตัดสนามหญ้าเป็นรูปวงกลม หัวใจ ครึ่งวงรี และสี่เหลี่ยม มีผังอาคารเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ลักษณะอาคารเป็นอาคาร 2 ชั้น ก่ออิฐฉาบปูน โดยบริเวณโครงสร้างพื้นชั้นบน ฝ้าเพดานและหลังคาเป็นโครงสร้างไม้ ลักษณะการแบ่งเสาแบ่งเป็น 3 ช่วง มีเพียง 2 หลังที่เป็น 5 ช่วง มีมุขหน้าจั่วเป็นหลังคาจั่วยื่นออกมาบริเวณด้านหน้ากลางอาคาร เว้นพื้นที่ภายใต้เป็นที่พักรถหรือเดินเข้าประตู เพื่อป้องกันแดดฝน ซึ่งเป็นการนำสถาปัตยกรรมตะวันตกเข้ามาประยุกต์กับสภาพภูมิอากาศในภูเก็ต นอกจากนี้ ยังมีการตกแต่งลวดลายปูนปั้นประดับตกแต่งอาคารด้วยสัตว์และธรรมชาติที่มี

ความหมายมงคลของชาวจีน และการจัดวางผังภายในอาคารตามความเชื่อของชาวจีน ที่ลำคับความสำคัญในการใช้พื้นที่ โดยเฉพาะบริเวณโถงกลางที่มีพื้นที่บูชาเทพเจ้าและบรรพบุรุษ อีกทั้งยังคำนึงถึงเรื่องลมและแสงเป็นสำคัญ ทำให้มีลานเอนกประสงค์หรือฉิ่มแจ้ เพื่อเว้นพื้นที่ให้อากาศผ่านจากช่องลมหน้าบ้านถ่ายเทออกสู่ลานเอนกประสงค์ได้อย่างสะดวก ทำให้อั่งหม่อหลาวมีรูปแบบบ้านเฉพาะที่แตกต่างไปจากสถาปัตยกรรมอื่นๆ

ด้วยเหตุนี้ สถาปัตยกรรมอั่งหม่อหลาวจึงมีคุณค่าในด้านจิตใจที่เกิดจากความปรารถนา ความเชื่อ ความคิดและค่านิยมของนายเหมืองแร่ สร้างบ้านพักอาศัยที่มีขนาดใหญ่และมีลวดลายวิจิตรที่งดงาม จนลูกหลานเกิดความภาคภูมิใจ ความผูกพัน ความหวงแหนต่อบ้านที่บรรพบุรุษได้สร้างไว้ คุณค่าในด้านประโยชน์ใช้สอยที่มีการนำอาคารมาปรับเปลี่ยนประโยชน์ใช้สอยในด้านต่างๆ เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของเศรษฐกิจและคนในปัจจุบัน เพื่อใช้ทำธุรกิจท่องเที่ยวที่กำลังเติบโตในปัจจุบัน เช่น สำนักงาน ร้านอาหาร พิพิธภัณฑ์ คุณค่าด้านสังคมด้วยการการฟื้นฟูวัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่นของชาวบาบ๋า โดยใช้อั่งหม่อหลาวเป็นฉากหลังและเครื่องมือในการแสดงความเป็นเอกลักษณ์ของวัฒนธรรม ความนิยม ความภาคภูมิใจของชาวจีนบาบ๋าและชาวภูเก็ต คุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์ที่เป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่บอกเล่าเรื่องราวของสภาพสังคมเศรษฐกิจ และความสัมพันธ์ระหว่างภูเก็ตกับปีนังที่เกิดขึ้นในอดีตผ่านรูปแบบสถาปัตยกรรมทั้งภายนอกและภายใน และเป็นพยานสำคัญให้กับประวัติของบุคคลต่างๆที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาภูเก็ตในช่วงสมัยพระยารัษฎานุประดิษฐ์ ดำรงตำแหน่งข้าหลวงเทศาภิบาลซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ภูเก็ตมีความเจริญรุ่งเรือง นอกจากนี้ยังคุณค่าด้านความงามที่มีการตกแต่งลวดลายประดับอาคารของคนจีนด้วยความเชื่อ สิ่งที่มีความหมายเป็นมงคลมาใช้ ช่วยเติมเต็มประโยชน์ใช้สอยของอาคารให้สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น ความงามในสถาปัตยกรรมอั่งหม่อหลาวยังเกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมด้วยการใช้การผสมผสานระหว่างสัดส่วนของเส้นนอนและเส้นตั้งในองค์ประกอบอาคาร เป็นสิ่งที่ช่วยจรรโลงใจให้กับผู้อยู่อาศัยและผู้ที่พบ ตลอดจนคุณค่าทางด้านสถาปัตยกรรมที่มีการประยุกต์ระหว่างสถาปัตยกรรมตะวันตกและจีน ให้เข้ากับสภาพแวดล้อมในภูเก็ตที่มีแดดแรงและฝนตกชุก ด้วยการออกแบบสถาปัตยกรรมผ่านการใช้สอยของบ้านผสมผสานกับหลังฮวงจุ้ยของชาวจีน และแสดงถึงสถาปัตยกรรมที่ได้รับอิทธิพลมาจากปีนัง ซึ่งคุณค่าเหล่านี้มีความสัมพันธ์กับความแท้ทั้งในด้านสภาพที่ตั้ง รูปทรงและการออกแบบประโยชน์ใช้สอย และความแท้ด้านคุณภาพเชิงนามธรรม ซึ่งส่งผลต่อการรับรู้ความรู้สึกของผู้คนที่ได้พบเห็นเช่นกัน

จากการศึกษาสภาพปัญหาทั่วไปที่พบในอั่งหม่อหลาวบริเวณพื้นที่เทศบาลนครภูเก็ต จำนวน 15 หลัง พบว่ามีการรื้อถอนอาคาร ถูกปล่อยทิ้งร้าง สภาพอาคารเสื่อมโทรม การเปลี่ยนแปลงในด้านสภาพที่ตั้ง รูปแบบสถาปัตยกรรม พื้นที่ใช้สอย และได้ศึกษารายละเอียดของสภาพปัญหาจากการเลือกอั่งหม่อหลาวเป็นกรณีศึกษาจำนวน 4 หลัง พบว่าสาเหตุที่ทำให้อั่งหม่อหลาวเปลี่ยนแปลงไป เกิดจากปัจจัยต่างๆ ได้แก่ ความต้องการในการเปลี่ยนแปลงการใช้สอย การซ่อมแซมอาคารโดยขาดการศึกษาถึงลักษณะที่แท้จริง การถือครองที่ดิน กฎหมายและเทศบัญญัติที่เกี่ยวข้อง ซึ่งปัจจัยที่สำคัญที่สุดที่ส่งผลให้อั่งหม่อหลาวเปลี่ยนแปลงไป คือ ความต้องการในการเปลี่ยนแปลงการใช้สอย อันเกิดจากสภาพสังคมและเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป ความนิยมในอั่งหม่อหลาวลดลง และการท่องเที่ยวเข้ามามีบทบาทภายในเขตเมืองเก่าภูเก็ตมากขึ้น ทำให้นักธุรกิจที่เข้ามาลงทุนต้องการเปลี่ยนแปลงอาคารเพื่อประโยชน์ใช้สอยอื่นๆ ที่คุ้มค่ากว่า เช่น สำนักงาน ร้านอาหาร โรงเรียน ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพที่ตั้ง รูปแบบการจัดวางพื้นที่ใช้สอย และรูปแบบองค์ประกอบของอาคาร นอกจากนี้การซ่อมแซมอาคารโดยขาดการศึกษาถึงลักษณะที่แท้จริงยังเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้รูปแบบและองค์ประกอบของอั่งหม่อหลาวเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ไม่เหมาะสม อันเนื่องมาจากการยกเลิกผลิตวัสดุที่เคยสร้าง ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวัสดุเมื่อมีการซ่อมแซม มีการนำวัสดุเข้ามาใช้ทดแทนอย่างไม่เหมาะสม รวมไปถึงการขาดแคลนฝีมือช่างและแรงงานที่ผันเปลี่ยนไปประกอบอาชีพอื่นๆ จากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจ จึงขาดการสืบสานภูมิปัญญาในการสร้างและซ่อมแซมของช่างฝีมือ และขาดความรู้ความเข้าใจในการดูแลรักษาอั่งหม่อหลาวด้วยวิธีที่ถูกต้อง

นอกจากนี้ การไม่ได้สิทธิ์เป็นผู้ถือครองที่ดินในอาคารนั้น ทำให้ผู้ใช้อาคารไม่สามารถดูแลอาคารได้อย่างจริงจัง ประกอบกับความไม่เข้าใจในคุณค่าของการรักษาอาคารของผู้ถือครอง ทำให้อาคารไม่ได้รับการดูแลรักษาอาคารอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งการออกกฎหมายและเทศบัญญัติที่เกี่ยวข้องนั้น มีข้อกำหนดที่ควบคุมความสูงของภูมิทัศน์อาคารโดยรอบเท่านั้น ไม่ได้ควบคุมเรื่องรูปแบบและองค์ประกอบของอาคาร ทำให้อาคารมีรูปแบบและองค์ประกอบเปลี่ยนแปลงไป

ในการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมอั่งหม่อหลาวจะต้องคำนึงถึงการรักษาคุณค่าและความแท้ของอั่งหม่อหลาว ด้วยการพิจารณาจากความต้องการในการเปลี่ยนแปลงการใช้สอยอาคาร โดยจะต้องคำนึงถึงประเภทการใช้สอยที่เหมาะสมกับอาคาร ที่จะทำให้ลักษณะทางกายภาพของอาคารมีการเปลี่ยนแปลงน้อยที่สุด และไม่ทำลายความแท้และลดคุณค่าของอาคารลงไป เช่น ร้านอาหาร หรือสำนักงานขนาดเล็ก และรักษาอัตลักษณ์และจิตวิญญาณของสถานที่ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ส่งผลต่อจิตใจของผู้คนในภูเก็ต นอกจากนี้ เพื่อให้การซ่อมแซมอาคารเป็นไปอย่างถูกต้องและเหมาะสม การฟื้นฟูช่างท้องถิ่น ได้แก่ ช่างมุงหลังคา ช่างแกะสลักไม้ ช่างปูนปั้น ด้วยการฝึกอบรมจากช่างปีนัง การจัดประกวดและให้รางวัลแก่ช่างฝีมือที่มีความสามารถ ศึกษาวิธีการผลิตวัสดุจากวัสดุที่ใช้ซ่อมแซมอั่งหม่อหลาวในปีนัง การผลิตวัสดุทดแทนด้วยการหล่อวัสดุใหม่จากวัสดุเดิมที่มีอยู่

การออกกฎหมายท้องถิ่นเพื่อการอนุรักษ์ โดยครอบคลุมพื้นที่ที่อั่งหม่อหลาวตั้งอยู่ เพื่อให้ภาครัฐและเอกชนสามารถจัดการกับสภาพแวดล้อมในพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งในองค์กรท้องถิ่น เช่น เทศบาลนครภูเก็ต ควรจะมีบทบาทในการกำหนดทิศทางและมีการบริหารสิ่งแวดล้อมของตนเองได้มากขึ้น ด้วยการกำหนดแนวทางในการอนุรักษ์อาคาร คือ การสงวนรักษา (Presrvation) การบูรณะ (Restoration) และการฟื้นฟู (Rehabilitation) โดยการรักษาส่วนที่มีเอกลักษณ์และคุณค่าเอาไว้ โดยเปลี่ยนแปลงการใช้สอยอาคารเพื่อตอบสนองต่อความต้องการในปัจจุบัน นอกจากนี้ยังจะต้องกำหนดควบคุมรูปแบบอาคาร ได้แก่ การใช้อาคาร ความสูงของอาคาร (สัดส่วนของอาคาร) วัสดุมุงหลังคา รูปด้านหน้าด้านหน้าอาคาร โครงสร้างและวัสดุ ประตูและหน้าต่าง

ทั้งนี้ ผู้ใช้อาคารและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์จะต้องมีการร่วมมือกัน เจ้าของอาคารควรทำการรวมกลุ่มเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ ปัญหาและวิธีการซ่อมแซมอาคาร รวมถึงหน่วยงานของรัฐและเอกชนควรจัดหางบประมาณ เพื่อสนับสนุนในการซ่อมแซมอาคารเพื่อไม่ให้สูญเสียเอกลักษณ์ของสถาปัตยกรรมอั่งหม่อหลาว ด้วยการสร้างจิตสำนึกที่ดีในการอนุรักษ์ การรวมกลุ่มของภาครัฐและภาคเอกชนเพื่อให้เจ้าของบ้านและชุมชนตระหนักถึงคุณค่าและเกิดความหวงแหนในมรดกทางวัฒนธรรม การจัดแสดงกิจกรรม ประเพณีของชาวจีนบาบ๋าประจำปีภายใต้อาคารอั่งหม่อหลาว อาทิ เทศกาลตรุษจีน-ย้อนอดีตเมืองภูเก็ต หรือ เทศกาลพิธีวิวาห์บาบ๋า โดยให้ชุมชนและเจ้าของบ้านได้มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม นอกจากนี้ จะต้องมีการสนับสนุนโครงการอนุรักษ์ โดยเจ้าของอาคารควรทำการรวมกลุ่มเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ ปัญหาและวิธีการซ่อมแซมอาคาร หน่วยงานของรัฐและเอกชนควรจัดหากลุ่มที่ปรึกษาที่ประกอบไปด้วยผู้ที่มีประสบการณ์ในด้านต่างๆ การจัดทำเอกสารคู่มือการออกแบบปรับปรุงอาคารในแนวทางที่ถูกต้อง เพื่อให้คำแนะนำในการอนุรักษ์กับเจ้าของบ้านที่ต้องการจะปรับปรุงอาคาร องค์กรรัฐและเอกชนควรจัดหาช่างฝีมือและวัสดุที่หายาก เพื่อความเหมาะสมในการอนุรักษ์ การลดภาษีให้กับเจ้าของอั่งหม่อหลาว เพื่อเป็นแรงจูงใจให้เจ้าของบ้านหันมาอนุรักษ์อาคารมากขึ้น และการให้รางวัลอาคารอนุรักษ์ดีเด่น

จากการศึกษาแนวคิดในการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมอั่งหม่อหลาวในภูเก็ต จึงมีข้อเสนอแนะเพิ่มเติมว่า อั่งหม่อหลาวควรจะมีการอนุรักษ์ในระดับที่ต่างๆกันตามศักยภาพของอาคาร คือ อั่งหม่อหลาวที่ยังคงเป็นบ้านพักอาศัยสามารถเปลี่ยนแปลงเป็นพิพิธภัณฑ์ที่มีชีวิต (Living Museum) หรือสามารถเปลี่ยนแปลงรูปแบบการใช้งานที่คำนึงรูปแบบและองค์ประกอบภายนอกมากกว่าภายใน เช่น ร้านอาหาร สำนักงานขนาดเล็ก นอกจากนี้ อั่งหม่อหลาวที่ถูกสภาพทิ้งร้าง องค์กรในท้องถิ่นภูเก็ตควรจะเข้าไปจัดการซ่อมแซมอาคารด้วยวิธีการบูรณะให้กลับมาเหมือนรูปแบบดั้งเดิมที่สุด และเปิดเป็นพิพิธภัณฑ์อั่งหม่อหลาวให้ผู้ที่สนใจและนักท่องเที่ยวได้มีโอกาสเข้ามาชม ทั้งนี้จะนำมาสู่การรักษาคุณค่าและความแท้ของอั่งหม่อหลาว โดยอาศัยความร่วมมือทั้งจากภาครัฐและเอกชน โดยเฉพาะองค์กรท้องถิ่นในภูเก็ตและการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยควรที่จะมีการจัดสรร

งบประมาณจากรายได้การท่องเที่ยวในภูเก็ตมาช่วยสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการอนุรักษ์และซ่อมแซมอาคาร เพื่อให้อั่งหม่อหลาวเป็นสถานที่ท่องเที่ยวในเชิงอนุรักษ์และช่วยรักษาพื้นที่วัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์ให้ยังอยู่ในเมืองภูเก็ตสืบต่อไป

ตารางที่ 6.1 ตารางสรุปแนวคิดในการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมอั่งหม่อหลาวตามปัจจัยที่ทำให้อั่งหม่อหลาวเปลี่ยนแปลง

ขั้นตอนการดำเนินการ	ปัจจัยที่ทำให้อั่งหม่อหลาวเปลี่ยนแปลง	แนวคิดในการอนุรักษ์สถาปัตยกรรม
1. **การรักษาคุณค่าและความแท้ของอั่งหม่อหลาว**	ความต้องการในการเปลี่ยนแปลงการใช้สอยอาคาร	1) คำนึงถึงประเภทการใช้สอยที่เหมาะสมกับอาคาร ที่จะทำให้ลักษณะทางกายภาพของอาคารมีการเปลี่ยนแปลงน้อยที่สุด และไม่ทำลายความแ และลดคุณค่าของอาคารลงไป เช่น ร้านอาหาร หรือสำนักงานขนาดเล็ก 2) รักษาอัตลักษณ์และจิตวิญญาณของสถานที่ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ส่งผลต่อจิตใจของผู้คนในภูเก็ต
	การซ่อมแซมอาคารโดยขาดการศึกษาถึงลักษณะที่แท้จริง	1) การฟื้นฟูช่างท้องถิ่น ได้แก่ ช่างมุงหลังคา ช่างแกะสลักไม้ ช่างปูนปั้น ด้วยการฝึกอบรมจากช่างปีนัง 2) การจัดประกวดและให้รางวัลแก่ช่างฝีมือที่มีความสามารถ 3) ศึกษาวิธีการผลิตวัสดุจากวัสดุที่ใช้ซ่อมแซม อั่งหม่อหลาวในปีนัง 4) การผลิตวัสดุทดแทนด้วยการหล่อวัสดุใหม่จากวัสดุเดิมที่มีอยู่
2. **การกำหนดเขตพื้นที่และอาคารที่อนุรักษ์**	กฎหมายที่ไม่ครอบคลุมข้อกำหนดในเรื่องการควบคุมรูปแบบและองค์ประกอบอาคาร	1) กำหนดแนวทางในการอนุรักษ์อาคาร คือ การสงวนรักษา (Preservation) การบูรณะ (Restoration) การฟื้นฟู (Rehabilitation) และการปรับการใช้การสอย (Adaptive Re-use) 2) การควบคุมรูปแบบอาคาร ได้แก่ การใช้อาคาร ความสูงของอาคาร (สัดส่วนของอาคาร) วัสดุมุงหลังคา รูปด้านหน้าด้านหน้าอาคาร โครงสร้างและวัสดุ ประตูและหน้าต่าง 3) การออกกฎหมายที่คำนึงถึงการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมในเมืองด้วย เพื่อเป็นการรักษาบริบท ไม่ให้ความแท้สภาพที่ตั้งนั้นหายไป
3. **ผู้ใช้อาคารและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์**	การถือครองที่ดิน	**การสร้างจิตสำนึกที่ดีในการอนุรักษ์** 1) การรวมกลุ่มของภาครัฐและภาคเอกชนเพื่อให้เจ้าของบ้านและชุมชนตระหนักถึงคุณค่าและเกิดความหวงแหนในมรดกทางวัฒนธรรม 2) การจัดแสดงกิจกรรม ประเพณีของชาวจีนบาบ๋าประจำปีภายใต้อาคารอั่งหม่อหลาว อาทิ เทศกาลตรุษจีน-ย้อนอดีตเมืองภูเก็ต หรือ เทศกาลพิธีวิวาห์บาบ๋า โดยให้ชุมชนและเจ้าของบ้านได้มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม
		การสนับสนุนโครงการอนุรักษ์ 1) เจ้าของอาคารควรทำการรวมกลุ่มเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ ปัญหาและวิธีการซ่อมแซมอาคาร 2) หน่วยงานของรัฐและเอกชนควรจัดหากลุ่มที่ปรึกษาที่ประกอบไปด้วยผู้ที่มีประสบการณ์ในด้านต่างๆ การจัดทำเอกสารคู่มือการออกแบบปรับปรุงอาคารในแนวทางที่ถูกต้อง เพื่อให้คำแนะนำในการอนุรักษ์กับเจ้าของบ้านที่ต้องการจะปรับปรุงอาคาร 3) องค์กรรัฐและเอกชนควรจัดหาช่างฝีมือและวัสดุที่หายาก เพื่อความเหมาะสมในการอนุรักษ์ 4) การลดภาษีให้กับเจ้าของอั่งหม่อหลาว เพื่อเป็นแรงจูงใจให้เจ้าของบ้านหันมาอนุรักษ์อาคารมากขึ้น 5) การให้รางวัลอาคารอนุรักษ์ดีเด่น

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

กุศล เอี่ยมอรุณ. ภูเก็ต (ด่านสุทธาการพิมพ์ : สารคดี, 2536).

กองโบราณคดี, โครงการอนุรักษ์เมืองประวัติศาสตร์, การสำรวจเมืองประวัติศาสตร์ภูเก็ต. (กรุงเทพมหานคร : กรมศิลปากร, 2530).

กระทรวงมหาดไทย, กระทรวงศึกษาธิการ, กรมศิลปากร, วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดภูเก็ต, 2544.

โกศล แตงอุทัย, ภูเก็ตสานต่อประเพณีวิวาห์บาบ๋า [online]. ASTVผู้จัดการออนไลน์, 2555. แหล่งที่มา : http://www.manager.co.th/ [2 มีนาคม 2556]

จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ, พระราชหัตถเลขา เรื่องเสด็จประพาส แหลมมลายู ของ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวฯ, (พระนคร : องค์การค้าคุรุสภา, 2506).

ชัยนันท์ พรหมเพ็ญ, ฮวงจุ้ยเพื่อการอยู่อาศัย, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เดือนตุลา, 2549).

ตึกการบินไทยภูเก็ต สถาปัตยกรรมคู่เมือง. ปะการัง.

ทิพย์สุดา ปทุมานนท์, จิตวิทยาสถาปัตยกรรมมนุษย์ปฏิสันถาร, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย, 2546).

ทิพย์สุดา ปทุมานนท์, จิตวิทยาสถาปัตยกรรมสวัสดี, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2549).

บรรเจิด ตันติวิท,นายแพทย์ และ ดวงจิตต์ สรรพศรี ตันติวิท, ผมเป็นคนบาบ๋าคนหนึ่ง เป็นบาบ๋าภูเก็ต, (กรุงเทพมหานคร : ท.วัฒนาการพิมพ์, 2549).

ปัญญา ศรีนาค,ถลาง ภูเก็ต และบ้านเมืองฝั่งทะเลตะวันตก, (กรุงเทพมหานคร: มติชน, 2546).

ปรียชนัน สายสาคเรศ, "อิทธิพลที่ส่งผลต่อสถาปัตยกรรมย่านเมืองเก่าภูเก็ต", วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547).

ปัญญา เทพสิงห์ และวุฒิ วัฒนสิน. ลวดลายตกแต่งหน้าอาคารชิโน-โปรตุกีสในจังหวัดภูเก็ต.

ภาควิชาสารัตถศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่, 2545.

ปิยะแสง จันทรวงศ์ไพศาล, 108 สัญลักษณ์จีน, (กรุงเทพฯ: ซีเอ็ดยูเคชั่น, 2552).

ปิ่นรัชฎ์ กาญจนัษฐิติ, การอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมและชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่ง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2552).

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, จดหมายเหตุประพาสหัวเมืองปักษ์ใต้ ร.ศ.124, (กรุงเทพ : องค์การค้าคุรุสภา, 2506).

พณพล ธีรวงศธร, "มรดกจากบาบ๋า วิวาห์แบบภูเก็ต." Phuket Bulletin .

ผุศดี ทิพทัส และมานพ พงศทัต. บ้านในกรุงเทพฯ : รูปแบบและการเปลี่ยนแปลงในรอบ 200 ปี (พ.ศ.2325-2525). รายงานผลการวิจัยเงินทุนเพื่อเพิ่มพูนและพัฒนาประสิทธิภาพทางวิชาการ เนื่องในโอกาสสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี.

ยงธนิศร์ พิมลเสถียร, คู่มือเดินชมเมือง ชุด เมืองเก่าภูเก็ต (OLD "PHUKET" TOWN TRAIL) (สำนักงานเทศบาลเมืองภูเก็ต: บริษัท คิวบิซึม สตูดิโอ จำกัด, 2543).

ละออง ศรีสุคนธ์, เที่ยวเมืองไทย 71 จังหวัด, (พระนคร : คลังวิทยา, 2508).

วิสันธนี โพธิสุนทร, ถลาง ภูเก็ต และชายฝั่งทะเลอันดามัน โบราณคดี ประวัติศาสตร์ ชาติพันธุ์และเศรษฐกิจ, (อมรินทร์ พริ้นติ้ง กรุ๊ป จำกัด : กรมศิลปากร, 2532).

เสนาสุวงศ์ภักดี (พิตร์ ณ นคร), ขุน, ประวัติและงานพระยารัษฎานุประดิษฐ์ (คอซิมบี้ ณ ระนอง), (พระนคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2513).

สุดารา สุจฉายา, ภูเก็ต (กรุงเทพฯ : สารคดี, 2543).

อาณัติ บำรุงวงศ์, บ้านพระยาวิชิตสงคราม การศึกษาทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี, (ภูเก็ต : สำนักงานศิลปากรที่ 15, 2548).

ภาษาอังกฤษ

Bernard M. Feilden, Conservation of Historic Buildings, (Oxford : Butterworth Architecture, 1994).

Chan Suan Choo, The Penang Peranakan Mansion, (Penang: Eastern Printers Sdn Bhd, 2011).

The Nara Document on Authenticity : 1994

UNESCO Bangkok, Asia Conserved : Lessons Learned from the UNESCO Asia-Pacific Heritage Awards for Cultural Heritage Conservation 200-2004.

ผู้ให้สัมภาษณ์

ธวัชชัย ตัณฑเวส. สัมภาษณ์, 9 ตุลาคม 2555.

ประสิทธิ์ โกยศิริพงศ์. สัมภาษณ์, 18 มีนาคม 2556.

ปรียชนัน สายสาคเรศ. สัมภาษณ์, 20 ธันวาคม 2555.

ผจง จันทนานนท์. สัมภาษณ์, 10 ตุลาคม 2555.

พรพรรณ ต่อเจริญ. สัมภาษณ์, 12 ตุลาคม 2555.

ยุวรัตน์ เหมะศิลปิน, สัมภาษณ์, 19 ธันวาคม 2555.

สมนึก ตัณฑวณิช. สัมภาษณ์, 26 กรกฎาคม 2555.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
ตารางสรุปลำดับเนื้อหาวิจัย

ภาคผนวก ข
กฎหมายและข้อบังคับ

ภาคผนวก ค

อั่งหม่อหลาวในช่วงปีพ.ศ.2444-2475

แนวคิดในการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมอั่งหม่อหลาว

บทที่ 1	บทที่ 2		บทที่ 3	บทที่ 4		บทที่ 5		บทที่ 6
บทนำ	**ทฤษฎี แนวความคิด และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง**		**ความเป็นมา ประวัติศาสตร์ ของสถาปัตยกรรมอั่งหม่อหลาว**	**รูปแบบ พัฒนาการ และคุณค่า ของสถาปัตยกรรมอั่งหม่อหลาว**		**สภาพปัญหาและปัจจัย ที่ทำให้อั่งหม่อหลาวเปลี่ยนแปลง**		**แนวคิดในการอนุรักษ์สถาปัตยกรรม อั่งหม่อหลาวในภูเก็ต**
ความเป็นมาและ ความสำคัญของปัญหา	**การพิจารณารูปแบบและพัฒนาการ ของสถาปัตยกรรม**		**ศึกษาความเป็นมา ประวัติศาสตร์และ การตั้งถิ่นฐานของอั่งหม่อหลาว**	**รูปแบบการวางตำแหน่งระหว่างอาคาร กับผังบริเวณ**		**สภาพปัญหาที่พบในอั่งหม่อหลาว**		**การรักษาคุณค่าและความแท้ของอั่งหม่อหลาว**
วัตถุประสงค์	บ้านในกรุงเทพฯ : ศ.กิตติคุณ ผุสดี ทิพทัส		3.1 สภาพทั่วไปทางด้านสังคมและเศรษฐกิจของ	**รูปแบบการจัดวางพื้นที่ใช้สอย**		**ปัจจัยที่ทำให้ อั่งหม่อหลาว เปลี่ยนแปลงไป**	กรณีศึกษา	**การกำหนดเขตพื้นที่และอาคารที่อนุรักษ์**
ขอบเขตของการศึกษา	1) สภาพทั่วไปทางด้านสังคมและเศรษฐกิจ		ภูเก็ตในช่วงปี พ.ศ.2444-2475	**รูปแบบและองค์ประกอบของอั่งหม่อหลาว**			1 บ้านหลวงอำนาจนรารักษ์	**ผู้ใช้อาคารและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับ การอนุรักษ์**
พื้นที่	2) การตั้งถิ่นฐานบ้านเรือน		3.2 การตั้งถิ่นฐานอั่งหม่อหลาว	1) อิทธิพล			2 บ้านชินประชา	**สรุปและข้อเสนอแนะ**
ข้อมูล	3) รูปแบบของการสร้างสรรค์ประเภท		ในช่วงปี พ.ศ.2444-2475	2) รูปแบบ			3 บ้านพระอร่ามสาครเขตร	
เวลา	บ้านพักอาศัย		3.3 สภาพทั่วไปทางด้านสังคมและเศรษฐกิจของ	3) โครงสร้างและวัสดุ			4 บ้านพระพิไสยสรรพกิจ	
ผลของการศึกษา	**การพิจารณาคุณค่า**	1) Sir Bernard Feilden	และการขยายการตั้งถิ่นฐานในภูเก็ต	4) การตกแต่ง		**สรุปปัญหาและ ปัจจัยที่ทำให้ อั่งหม่อหลาว เปลี่ยนแปลงไป**	1 ความต้องการในการเปลี่ยน	
ระเบียบวิธีวิจัย		2) รศ.ดร.ปิ่นรัชฎ์ กาญนัษฐิติ	หลังปีพ.ศ.2475	**คุณค่าของ อั่งหม่อหลาว**	คุณค่าทางด้านจิตใจ		แปลงการใช้สอย	
ทบทวนวรรณกรรม		การอนุรักษ์มรดกทาง			คุณค่าทางด้านประโยชน์ใช้สอย		2 การซ่อมแซมอาคารโดยขาด	
สำรวจเบื้องต้น		สถาปัตยกรรม			คุณค่าทางด้านสังคม		การศึกษาถึงลักษณะที่แท้จริง	
ศึกษากรณีศึกษา	**การพิจารณา**	Hoi-An Protocals for best □			คุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์		3 การถือครองที่ดิน	
วิเคราะห์ข้อมูล	**ความแท้**	Conservation Practice in			คุรค่าทางด้านความงาม		4 กฎหมายและเทศบัญญัติ	
สรุปผลการศึกษา		Asia			คุณค่าทางด้านสถาปัตยกรรม		ที่เกี่ยวข้อง	
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	**ทฤษฎีในการอนุรักษ์**	1) Asia Conserved		**ความแท้ของ อั่งหม่อหลาว**	ความแท้ด้านสภาพที่ตั้ง			
คำจำกัดความ	**มรดกทาง**	กรณีศึกษา			ความแท้ด้านรูปทรงและการออกแบบ			
	สถาปัตยกรรม	2) กฎหมายและการบังคับใช้□			ความแท้ด้านประโยชน์ใช้สอย			
		กฎหมาย			ความแท้ด้านคุณภาพเชิงนามธรรม			

พระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ.2518 และพ.ศ.2535 ซึ่งในกฎกระทรวงให้ใช้บังคับผังเมืองรวมเกาะภูเก็ต พ.ศ. 2554

ข้อ ๖ การใช้ประโยชน์ที่ดินตามแผนผังกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินตามที่ได้จำแนกประเภทและแสดงโครงการคมนาคมและขนส่งท้ายกฎกระทรวงนี้ ให้เป็นไปดังต่อไปนี้

(๒) ที่ดินในบริเวณหมายเลข ๒.๑ ถึงหมายเลข ๒.๔๑ ที่กำหนดไว้เป็นสีส้ม ให้เป็นที่ดินประเภทที่อยู่อาศัยหนาแน่นปานกลาง

(๓) ที่ดินในบริเวณหมายเลข ๓.๑ ถึงหมายเลข ๓.๑๘ ที่กำหนดไว้เป็นสีแดง ให้เป็นที่ดินประเภทพาณิชยกรรมและที่อยู่อาศัยหนาแน่นมาก

ข้อ ๘ ที่ดินประเภทที่อยู่อาศัยหนาแน่นปานกลาง ให้ใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการอยู่อาศัย การท่องเที่ยว สถาบันราชการ การสาธารณูปโภคและสาธารณูปการเป็นส่วนใหญ่ สำหรับการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อกิจการอื่น ให้ใช้เพิ่มได้อีกไม่เกินร้อยละสิบห้าของที่ดินประเภทนี้ในแต่ละบริเวณที่ดินประเภทนี้ ห้ามใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อกิจการตามที่กำหนด ดังต่อไปนี้

(๑) โรงงานทุกจำพวกตามกฎหมายว่าด้วยโรงงาน เว้นแต่โรงงานที่ประกอบกิจการโดยไม่ก่อเหตุรำคาญตามกฎหมายว่าด้วยการสาธารณสุข หรือไม่เป็นมลพิษต่อชุมชนหรือสิ่งแวดล้อมตามกฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ

(๒) คลังน้ำมันเชื้อเพลิงและสถานที่ที่ใช้ในการเก็บรักษาน้ำมันเชื้อเพลิง ที่ไม่ใช่ก๊าซปิโตรเลียมเหลวและก๊าซธรรมชาติ เพื่อจำหน่ายที่ต้องขออนุญาตตามกฎหมายว่าด้วยการควบคุมน้ำมันเชื้อเพลิงเว้นแต่เป็นสถานีบริการน้ำมันเชื้อเพลิง

(๓) สถานที่บรรจุก๊าซ สถานที่เก็บก๊าซ และห้องบรรจุก๊าซ สำหรับก๊าซปิโตรเลียมเหลวตามกฎหมายว่าด้วยการควบคุมน้ำมันเชื้อเพลิง แต่ไม่หมายความรวมถึงสถานีบริการ ร้านจำหน่ายก๊าซสถานที่ใช้ก๊าซ และสถานที่จำหน่ายอาหารที่ใช้ก๊าซ

(๔) เลี้ยงม้า โค กระบือ สุกร แพะ แกะ ห่าน เป็ด ไก่ งู จระเข้ หรือสัตว์ป่าตามกฎหมายว่าด้วยการสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า เพื่อการค้า

(๕) สุสานและฌาปนสถานตามกฎหมายว่าด้วยสุสานและฌาปนสถาน

(๖) โรงฆ่าสัตว์

(๗) ไซโลเก็บผลิตผลทางการเกษตร

(๘) กำจัดมูลฝอย

(๙) ซื้อขายหรือเก็บเศษวัสดุ

ที่ดินประเภทนี้ในแนวเขตอุทยานแห่งชาติให้ใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการสงวนและคุ้มครองดูแลรักษา หรือบำรุงป่าไม้สัตว์ป่า ต้นน้ำลำธาร และทรัพยากรธรรมชาติอื่น ๆ ตามมติ

คณะรัฐมนตรีและกฎหมายเกี่ยวกับการป่าไม้การสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า และการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ

ข้อ ๙ ที่ดินประเภทพาณิชยกรรมและที่อยู่อาศัยหนาแน่นมาก ให้ใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อพาณิชยกรรม การอยู่อาศัย การท่องเที่ยว สถาบันราชการ การสาธารณูปโภคและสาธารณูปการเป็นส่วนใหญ่ สำหรับการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อกิจการอื่น ให้ใช้เพิ่มได้อีกไม่เกินร้อยละสิบของที่ดินประเภทนี้ในแต่ละบริเวณที่ดินประเภทนี้ ยกเว้นในบริเวณตามวรรคสาม ห้ามใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อกิจการตามที่กำหนด ดังต่อไปนี้

(๑) โรงงานทุกจำพวกตามกฎหมายว่าด้วยโรงงาน เว้นแต่โรงงานที่ประกอบกิจการโดยไม่ก่อเหตุรำคาญตามกฎหมายว่าด้วยการสาธารณสุข หรือไม่เป็นมลพิษต่อชุมชนหรือสิ่งแวดล้อมตามกฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ

(๒) คลังน้ำมันเชื้อเพลิงและสถานที่ที่ใช้ในการเก็บรักษาน้ำมันเชื้อเพลิง ที่ไม่ใช่ก๊าซปิโตรเลียมเหลวและก๊าซธรรมชาติ เพื่อจำหน่ายที่ต้องขออนุญาตตามกฎหมายว่าด้วยการควบคุมน้ำมันเชื้อเพลิง

(๓) สถานที่บรรจุก๊าซ สถานที่เก็บก๊าซ และห้องบรรจุก๊าซ สำหรับก๊าซปิโตรเลียมเหลวตามกฎหมายว่าด้วยการควบคุมน้ำมันเชื้อเพลิง แต่ไม่หมายความรวมถึงร้านจำหน่ายก๊าซ สถานที่ใช้ก๊าซและสถานที่จำหน่ายอาหารที่ใช้ก๊าซ

(๔) เลี้ยงม้า โค กระบือ สุกร แพะ แกะ ห่าน เป็ด ไก่ งู จระเข้ หรือสัตว์ป่า ตามกฎหมายว่าด้วยการสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า เพื่อการค้า

(๕) โรงฆ่าสัตว์

(๖) ไซโลเก็บผลิตผลทางการเกษตร

(๗) กำจัดมูลฝอย

(๘) ซื้อขายหรือเก็บเศษวัสดุ

พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.2535
ประกาศกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เรื่อง กำหนดเขตพื้นที่และมาตรการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมในบริเวณพื้นที่จังหวัดภูเก็ต พ.ศ. ๒๕๕๓

ข้อ ๔ ให้จำแนกพื้นที่ตามข้อ ๓ เป็น ๙ บริเวณ ตามแผนที่ท้ายประกาศนี้ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

บริเวณที่ ๔ หมายถึง พื้นที่ในเขตเทศบาลนครภูเก็ต เว้นแต่พื้นที่ในบริเวณที่ ๑ บริเวณที่ ๒ บริเวณที่ ๓ บริเวณที่ ๕ บริเวณที่ ๖ และบริเวณที่ ๗ โดยจำแนกพื้นที่ เป็นดังนี้

(๑) เขตอนุรักษสิ่งแวดลอมศิลปกรรมหรือยานอาคารเกา มีแนวเขตดังนี้

ด้านเหนือ เริ่มต้นจากบริเวณที่วัดจากศูนย์กลางถนนดีบุกขึ้นไปทางทิศเหนือของถนนสตูลฟากตะวันตกเปนระยะ ๔๕ เมตร เรื่อยไปทางดานตะวันออกตามแนวเสนขนานระยะ ๔๕ เมตรกับศูนยกลางถนนดีบุกจนถึงคลองบางใหญฝงตะวันออก แลวเรื่อยลงมาทางทิศใตตามแนวคลองบางใหญ

ฝั่งตะวันออกจนถึงถนนดีบุกฟากใตแลวเรื่อยไปทางทิศตะวันออกตามแนวถนนดีบุกฟากใตจนจดกับถนนมนตรีฟากตะวันตก

ด้านตะวันออก จากจุดสุดทายดานเหนือเรื่อยลงมาทางทิศใตตามแนวถนนมนตรีฟากตะวันตก

ผ่านถนนถลาง และคลองบางใหญ จนจดกับถนนพังงาฟากเหนือ

ด้านใต้ จากจุดสุดท้ายดานตะวันออกเรื่อยไปทางทิศตะวันตกตามแนวถนนพังงาฟากเหนือ จนถึงคลองบางใหญฟากตะวันออก เรื่อยลงตามแนวคลองบางใหญฟากตะวันออกเปนระยะ ๔๕ เมตร จากศูนยกลางถนนพังงา แลวเรื่อยไปทางทิศตะวันตกตามแนวเสนขนานระยะ ๔๕ เมตรกับศูนยกลางถนนพังงา จนถึงบริเวณที่เปนจุดตัดกันระหวางแนวเสนขนานระยะ ๔๕ เมตรกับศูนยกลางถนนพังงาและแนวเสนขนานระยะ ๔๕ เมตรกับศูนยกลางถนนเยาวราช แลวเรื่อยลงมาทางทิศใตจนถึงแนวถนนรัษฎาฟากใตแลวเรื่อยไปทางทิศตะวันตกตามแนวถนนรัษฎาฟากใตตอไป

ตามแนวถนนระนองฟากใตแลวเรื่อยไปทางทิศเหนือตามแนวเสนขนานระยะ ๔๕ เมตรกับศูนยกลางถนนเยาวราช จนถึงบริเวณที่เปนจุดตัดกันระหวางแนวเสนขนานระยะ ๔๕ เมตรกับศูนยกลางถนนเยาวราชและแนวเสนขนานระยะ ๔๕ เมตรกับศูนยกลางถนนถลาง แลวเรื่อยไปทางทิศตะวันตกตามแนวเสนขนานระยะ ๔๕ เมตรกับศูนยกลางถนนกระบี่จนจดกับบริเวณที่วัดจากแนวถนนสตูลฟากตะวันตกลงมาทางทิศใตเปนระยะ ๔๕ เมตร จากศูนยกลางถนนกระบี่

ด้านตะวันตก จากจุดสุดทายดานใตเรื่อยไปทางทิศเหนือตามแนวถนนสตูลฟากตะวันตกจนจดกับจุดเริ่มต้นด้านเหนือ

(๒) เขตหนาแน่นมาก มีแนวเขตตามพื้นที่เขตเทศบาลทั้งหมดยกเว้นบริเวณที่ ๔ (๑) และ (๓)

ข้อ ๘ การก่อสร้างหรือดัดแปลงอาคารในบริเวณพื้นที่ตามข้อ ๔ ซึ่งไม่ใช่กรณีที่ต้องห้ามตามข้อ ๕ ข้อ ๖ หรือข้อ ๗ ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้

(๔) พื้นที่บริเวณที่ ๔ (๑) ใหมีไดเฉพาะอาคารที่มีความสูงไมเกิน ๑๒ เมตร พื้นที่บริเวณที่ ๔ (๒) ใหมีไดเฉพาะอาคารที่มีความสูงไมเกิน ๔๕ เมตร และมีคาสูงสุดของอัตราสวนพื้นที่อาคารรวมกันทุกชั้นต่อพื้นที่ดินของอาคารทุกหลังที่กอสรางในที่ดินแปลงเดียวกันที่ยื่นขออนุญาตกอสรางอาคารไมเกิน ๖ ตอ ๑ และพื้นที่บริเวณที่ ๔ (๓) ใหมีไดเฉพาะอาคารที่มีความสูงไมเกิน๖๐ เมตร และมีคาสูงสุดของอัตราสวนพื้นที่อาคารรวมกันทุกชั้นตอพื้นที่ดินของอาคารทุกหลังที่กอสรางในที่ดินแปลงเดียวกันที่ยื่นขออนุญาตกอสรางอาคารไมเกิน ๘ ตอ ๑

ข้อ ๙ การก่อสรางหรือดัดแปลงอาคารตามขอ ๘ ตองมีพื้นที่วางตามหลักเกณฑดังตอไปนี้

(๕) พื้นที่บริเวณที่ ๔ (๑) ถาเปนอาคารที่จัดใหมีชองทางเดินดานหนาอาคารทะลุถึงอาคารขางเคียงตามลักษณะสถาปตยกรรมชิโนโปรตุเกส (จีนผสมโปรตุเกส) ใหมีพื้นที่วางไมนอยกวารอยละ ๑๖ของแปลงที่ดินที่ยื่นขออนุญาตกอสรางอาคารแตถาเปนอาคารอื่นที่มิไดมีลักษณะตามรูปแบบดังกลาวใหมีพื้นที่วางไม่น้อยกว่าร้อยละ ๓๐ ของแปลงที่ดินที่ยื่นขออนุญาตกอสรางอาคาร พื้นที่บริเวณที่ ๔

(๒) ใหมีพื้นที่วางไมนอยกวารอยละ ๓๕ ของแปลงที่ดินที่ยื่นขออนุญาตกอสรางอาคารนั้น และพื้นที่บริเวณที่ ๔ (๓) ใหมีพื้นที่วางไมนอยกวาร อยละ ๔๐ ของแปลงที่ดินที่ยื่นขออนุญาตกอสรางอาคาร

ข้อ ๑๑ การวัดความสูงของอาคารในพื้นที่บริเวณที่ ๑ บริเวณที่ ๒ บริเวณที่ ๓ บริเวณที่ ๔ บริเวณที่ ๕ บริเวณที่ ๖ และบริเวณที่ ๘ ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้

(๑) กรณีที่ไม่มีการปรับระดับพื้นดินหรือมีการปรับระดับพื้นดินต่ำกว่าถนนสาธารณะในบริเวณที่ก่อสร้าง ให้วัดจากระดับพื้นดินที่ก่อสร้าง ในกรณีที่มีการปรับระดับพื้นดินเท่ากับถนนสาธารณะหรือสูงกว่าถนนสาธารณะให้วัดจากระดับถนนสาธารณะ

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นางสาวสุภาวดี จริงจิตร เกิดเมื่อวันที่ 30 สิงหาคม พ.ศ. 2532 ที่จังหวัดกรุงเทพมหานคร สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาจากโรงเรียนบดินทรเดชา (สิงห์ สิงหเสนี) เมื่อ พ.ศ.2547 จากนั้นเข้าศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาที่คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในสาขาวิชาสถาปัตยกรรม และสำเร็จการศึกษาหลักสูตรปริญญาสถาปัตยกรรมศาสตรบัณฑิต (เกียรตินิยมอันดับ 2) ในปีพ.ศ. 2555 จากนั้นได้เข้าศึกษาในหลักสูตรปริญญาสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสถาปัตยกรรม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปีเดียวกัน